

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ABDÜ'L MECİD B. EBÎL-L EYS MUHARREM EZ-ZİLÎ,
“BİDÂ'ATÜ'L VÂİZİN”
(İNCELEME- TRANSKRİPSİYONLU METİN- SES
BİLGİSİ- EKLER DİZİNİ- TİPKIBASIM)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatoş YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL

RİZE

2022

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL danışmanlığında, Fatoş YILDIRIM tarafından hazırlanan *Abdü'l Mecid B. Ebî-l eys Muharrem Ez-zîlî, “Bidâ'atü'l Vâizin” (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin- Ses Bilgisi- Ekler Dizini- Tıpkıbasım)* adlı bu tez çalışması, 02.11.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/ oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Ünvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL	
Üye	: Doç. Dr. Ümit HUNUTLU	

ETİK BEYAN

Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim Abdü'l Mecid B. Ebîl-L Eys Muharrem Ez-Zılî, “Bidâ'atü'l Vâizin” (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin- Ses Bilgisi- Ekler Dizini- Tıpkıbasım) adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

02/11/2022

Fatoş YILDIRIM

ÖN SÖZ

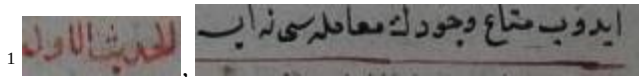
Yazma eserler, bilim ve sanat değerlerinin yanı sıra kültürel mirası da içerilerinde barındırmalarıyla hem Türk Edebiyatı tarihi hem de Türk kültürü açısından bir hazine niteliğindedirler. Bu sebeple yazma eserler kütüphanelerinde bulunan eserlerin tespit edilerek ilim dünyasına kazandırılması, Türk dilinin tarihi gelişiminin incelenmesi ve dilbilgisi çalışmalarının yapılması gerek Türk tarihi açısından gerekse Türkiye Türkçesinin gramer yapısına dair bilgileri güncelleme ve farklı özellikleri belirleme noktasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Abdü'l Mecid b. Ebî'l eyş Muharrem Ez-Zîlî tarafından istinsah edilen ve dini konuda yazılmış olan Bidâ'atü'l Vâizin adlı yazma eserden hareketle hazırlanmıştır. Çalışmanın temelini oluşturan yazma eser, 43 varak ve her varak da 23 satırdan oluşmaktadır. Eserde söz başları ve bazı kelimelerin altı kırmızı mürekkeple yazılmış bazı kelimelerin altı ise çizilmiştir.¹ Eserin içerisinde 44/a bölümünde tevekkül ile ilgili bir nakil, 45/b bölümünde de Sultan Mustafaya yazılmış bir münacat bulunmaktadır.

Yapılan alan araştırması sonucunda eser ile ilgili bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, hem Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine ait böyle bir eserin var olduğunu ortaya koyacak hem de üzerine yapılan ses bilgisi çalışmasıyla Türkçenin özelliklerine yeni örnekler belirlenmiş olacaktır. Klasik Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan bu yazma eserin, dönemin ses ve şekil bilgisine yeni örnekler kazandıracağı düşünülmüştür.

Bidâ'atü'l Vâizin adlı yazma eser üzerine yapılan bu çalışma, beş bölüm ve sonuç ile ekler dizininden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, eserin yazıldığı dönem olan Klasik Osmanlı Türkçesi hakkında bilgi verildikten sonra, eserin müellifi, yazılış tarihi ve amacı gibi hususiyetler üzerinde durulmuştur.

İmlâ özelliklerinin yer aldığı ikinci bölümde, eser içerisindeki kelimelerin ses ve şekil özellikleri dikkate alınarak Eski Anadolu Türkçesi ile mukayese edildi. Bu karşılaştırma sonucunda elde edilen veriler, maddeler halinde örneklerle açıklandı. Ayrıca hem Türkçe hem de yabancı kökenli kelimelerdeki ünlü ve ünsüzlerin yazılışı incelenip örneklendirildi. Örnekler verilirken alfabetik sıra gözetildi ve her örneğin

şeklindedir.

yanında örneğin metinde nerede geçtiği yay parantez içerisinde önce varak numarası sonra geçtiği satır numarası (1a/1) olacak şekilde gösterildi.

Çalışmanın “Eserin Ses Bilgisi Açısından İncelenmesi” başlığını taşıyan üçüncü bölümünde transkripsiyonu gerçekleştirilen metin üzerine ses bilgisi çalışması yapıldı. Bu incelemeler örneklerle desteklendi ve örnekler alfabetik sıraya uygun bir şekilde verildi.

Bidâ‘atü’l Vâizin adlı yazma eserin transkripsiyonunun yapıldığı dördüncü bölümde bilimsel transkripsiyon sistemine bağlı kalındı. Her sayfanın transkripsiyonu yapılırken varak numaraları [1^a] şeklinde köşeli parantez, satır numaraları ise (1) şeklinde yay parantez içinde gösterildi. Eserde yer alan derkenarlar ise dipnot kısmında gösterildi.

Bu çalışmanın beşinci bölümünde ise çalışmaya esas olan eserin tıpkıbasımına yer verildi. Eserin tıpkıbasımına yer verilerek konu ile ilgili araştırma yapacaklara esas metne rahatlıkla ulaşabilme imkanı sağlamak amaçlandı.

Ekler Dizini’nde eserde kullanılan yapım ve çekim ekleri ile örnekleri alfabetik olarak verildi. Aynı örnek, metin içerisinde birden fazla yerde geçtiyse verilen örneğin yanında kaç kez geçtiği belirtildi.

Tez konusunun belirlenmesinde ve bu çalışmanın her aşamasında tecrübelerini ve kıymetli zamanını benimle paylaşan saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL’a ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışma, Türk Dil Kurumu tarafından desteklenmiştir.

Rize, Aralık 2022.

Fatoş YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	IX
TRASKRİPSİYON ALFABESİ.....	X
KISALTMALAR.....	XI
İŞARETLER.....	XII
GİRİŞ	1
1.ESERİN YAZILDIĞI DÖNEM, ESERİN MÜLLİFİ VE KONUSU	5
1.1. Klasik Osmanlı Türkçesi	5
1.2. Eserin Müellifi ve Telif Tarihi.....	7
1.3. Eserin Meydana Getirilişi, Adı ve Yazılış Sebebi	8
1.4. Eserin Nüshası	8
1.5. Eserin Konusu.....	8
1.6. Eser İçerisinde Adı Geçen Din Alimleri.....	9
2.ESERİN DİL VE YAZIM ÖZELLİKLERİ.....	12
2.1. Ünlülerin Yazılışı.....	14
2.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı	14
2.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazılışı	15
2.1.3. /ı/ ve /i/ Ünlüsünün Yazılışı.....	17
2.1.4. /o/ ve /ö/ Ünlüsünün Yazılışı.....	18
2.1.5. /u/ ve /ü/ Ünlüsünün Yazılışı.....	20
2.2. Ünsüzlerin Yazılışı	21
2.2.1. /b/ ve /p/ ünsüzlerinin yazılışı.....	21
2.2.2. /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazılışı	22
2.2.3. /d/ ve /t/ ünsüzlerinin yazılışı	23

2.2.4. /s/ ünsüzünün yazılışı	23
2.2.5. /g/ ünsüzünün yazılışı	24
2.2.6. ñ ünsüzünün yazılışı	24
2.3. Bazı Yardımcı İşaretlerin Kullanımı	25
2.3.1. Şeddenin Kullanımı	25
2.3.2. Tenvinin Kullanımı	26
2.3.3. Hemzenin Kullanımı	26
2.4. Ek ve Edatların Yazılışı	27
3.ESERİN SES BİLGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	28
3.1. Ses Düşmesi.....	28
3.1.1. Ünlü Düşmesi	28
3.1.2. Ünsüz Düşmesi.....	29
3.1.3. Hece Düşmesi	32
3.1.4. Karşılaşılan İki Ünsüzden Birinin Düşmesi (Tekleşme)	32
3.2. Ses Türemesi.....	32
3.2.1. Ünlü Türemesi	33
3.2.2. Ünsüz Türemesi.....	33
3.2.3. Ünsüz İkizleşmesi.....	35
3.3. Ses Değişimleri	35
3.3.1. Ünlü Değişimi	35
3.3.1.1. i<e ve e<i Değişimi	35
3.3.1.2. ı<u ve u<ü Değişimi	36
3.3.1.3. u/ı ve ü/i Değişimi.....	36
3.3.1.4. u/a Değişimi	37
3.3.2. Ünsüz Değişimi	37
3.3.2.1. Tonlulaşma.....	37

3.3.2.1.1. Ön Seste Tonlulaşma	37
3.3.2.1.2. Kelime İi ve Sonunda Tonlulaşma.....	41
3.3.2.2 Tonsuzlaşma.....	42
3.3.2.3 Süreklileşme.....	42
3.3.2.4. Sert Ünsüzlerin Yumuşaması.....	44
3.4. Uyumlar	45
3.4.1. Ünlü Uyumu	45
3.4.1.1. Dil Uyumu.....	45
3.4.1.2. Dudak Uyumu	45
3.4.1.2.1. Yuvarlaklaşma	46
3.4.1.2.1.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma.....	46
3.4.1.2.1.2. Eklerde Yuvarlaklaşma.....	47
3.4.1.2.2. Düzleşme	56
3.4.1.2.2.1. Düz Ünlü Taşıyan Ekler.....	56
3.4.2. Ünsüz Uyumu	61
3.5. Hece Kaynaşması.....	62
3.6. Ünlü Daralması	62
3.7. Göçüşme	63
SONUÇ	64
KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	70
Ek-1 Tenkitli Metin	70
Ek-2 Ekler Dizini	155
Ek-3 Tıpkıbasım	210
Ek-4 İngilizce Karşılıklar.....	256

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL

Hazırlayan: Fatoş YILDIRIM

Yıl: 2022

Sayfa Sayısı: 269

ÖZET

ABDÜ'L MECİD B. EBÎL-L EYS MUHARREM EZ-ZİLÎ,

“BİDÂ'ATÜ'L VÂİZİN”

**(İnceleme- Transkripsiyonlu Metin- Ses Bilgisi- Ekler Dizini-
Tıpkıbasım)**

Bu çalışmanın konusunu, Türk Dil Kurumu El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesinde A/242 numarada kayıtlı olan Bidâ'atü'l Vâizin adlı yazma eser oluşturmaktadır. Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine ait olan bu eser üzerine yapılacak dil bilgisi çalışmasıyla dönemin diline dair yapılan değerlendirmelere katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmada öncelikle seçilen eserin transkripsiyonu dönemin dil özellikleri de göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir. Transkripsiyonu yapılan metin üzerinden dil özellikleri, ünlü ve ünsüzlerin metin içerisindeki durumları ile ilgili imla özellikleri tespit edilmiş ardından ses bilgisi ayrıntılı bir şekilde incelenip örneklerle desteklenmiştir.

Çalışma içerisinde yapılan tespitleri desteklemek amacıyla ekler dizinine yer verilmiş ve her ek varak numarasına, yerine ve kaç defa kullanıldığına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Eser hakkında ortaya koyulan inceleme ve tespitler, bu alanda sonradan çalışma yapacak olanlara katkı sağlamak amacıyla metnin tıpkıbasımıyla birlikte verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Osmanlı Türkçesi, İmla Özellikleri, Ses Bilgisi, Ekler Dizini.

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Gül YILMAZ ÇAL

Author: Fatoş YILDIRIM

Year: 2022

Pages: 269

ABSTRACT

**ABDÜ'L MECİD B. EBÎL-L EYS MUHARREM EZ-ZİLÎ,
“BİDÂ'ATÜ'L VÂİZİN” (Analysis- Transcribed Text- Phonetical- Attachments
Indeks- Facsimile)**

The subject of this study is the manuscript called Bidâ'atü'l Vâizin, which is registered with the number A/242 in the Turkish Language Institution Manuscripts and Rare Works Library. It is aimed to contribute to the language characteristics of the period with the grammar study to be made on this work, which belongs to the period of Classical Ottoman Turkish.

In the study, first, the transcription of the selected work was carried out by considering the language characteristics of the period. Language features and spelling features related to the situations of vowels and consonants in the text were determined on the text that was transcribed, then phonetics was examined in detail and supported with examples.

In order to support the determinations made in the study, an index of appendices is included, and each annex is listed alphabetically according to its page number, place and how many times it has been used. The examinations and determinations regarding the work are given with the facsimile of the text in order to contribute to those who will work in this field later.

Keywords: Classical Ottoman Turkish, Spelling Features, Phonology, Index of Suffixes.

TRASKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ɖ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ɟ	ف	f
چ	ɟ	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
C.	Cilt
EAT.	Eski Anadolu Türkçesi
ET.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Hız.	Hazreti
km.	Kilometre
S	Sayı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri
Yay.	Yayını, yayınları
yy.	Yüzyıl

İŞARETLER

- [] Varak numaralarını gösterir.
- / Dizinde, satır numaralarını gösterir.
- () 1. Metinde, satır numaralarını gösterir. 2. Atıf yapılan eseri gösterir.
- Ø Boş elemanı gösterir.
- > $x > y$: y x'ten doğmuştur.
- + Gramerde isim soylu ifadeleri gösterir.
- Gramerde fiil soylu ifadeleri gösterir.
- a** Metnin her sayfası iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ilkinin gösterir. Örneğin; 2^a/1 (“a” harfinin önünde yer alan sayı sayfa numarasını gösterirken harften sonraki sayı ise satır numarasını göstermektedir.)
- b** Metnin her sayfası iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ikincisini gösterir. Örneğin; 2^b/1 (“b” harfinin önünde yer alan sayı sayfa numarasını gösterirken harften sonraki sayı ise satır numarasını göstermektedir.

GİRİŞ

İnsanlar biyolojik olarak aynı kökten gelmiş olsalar bile farklı dilleri konuşan gruplar halinde yaşarlar ve birbirleriyle dil sayesinde anlaşılır. Böylece insanın dünyadaki değerini ve yerini belirleyen ve onun duygularını, düşüncelerini, isteklerini açığa çıkarıp yaşamını sürdürmesini sağlayan dil, insanı insan yapan en önemli unsur olur.

Dilin her alanda kullanılmasıyla birlikte en fazla kullanıldığı alanların başında hutbe ve vaazlar gelmektedir. Hutbe ve vaazlarla cemaate ulaştırılmak istenen dinî mesajların, sade bir dil ile birlikte, akıcı bir üslupla iletilmesi mesajın yerine ulaştırılması son derece önemlidir. (Keyifli, 2019: 29).

Üzerinde çalışma yapılan bu yazma eser, birçok konuda verilmiş olan vaazları içermektedir. “Vaaz” denilince günümüzde, camide insanlara öğüt vermek, onları dinî-dünyevî gibi konularda bilgilendirerek uyarmak, dini bilgiler öğretmek vb. amaçlarla yapılan özel bir hitabet türü akla gelmektedir. Vaaz edene de “vaiz” denilir ki, aynı zamanda din hizmetleri veren bir grup görevlinin ortak adıdır (Tosun, 1997: 180). Vaazlar din eğitiminde vazgeçilmez bir eğitim- öğretim aracıdır.

Yaygın din eğitiminin vasıtaları Cumhuriyet öncesine kadar hutbe, vaaz, mecmua ve gazeteler, ev sohbetleri... ile sınırlı iken teknolojinin imkanlarıyla bunlar bugün çok daha genişlemiştir. Mekanları, yine daha önceleri camiler ve mescitler, tekke ve zaviyeler, kıraathaneler iken, bugün hastaneden, cezaevlerine kadar daha geniş bir mekan imkanına sahiptir. Cuma günleri cuma namazından önce yapılan vaazlar, din eğitiminin en önemli vasıtasıdır. Yine Ramazan ayında teravihten önce yapılan vaazlar da toplumda önemli bir yere sahiptir (Doğan, 1999: 262).

İkinci Meşrutiyet öncesi döneme bakıldığında vaazlar sadece yaygın din eğitiminde değil toplumun her konuda bilgilendirilmesinin ve geliştirilmesinin yani yaygın eğitimin en önemli vasıtası olmuştur. Bu sebeple, vaaz meselesi İslam kültüründe ve İslam eğitim tarihinde ve özellikle de Osmanlı ülkesinde her zaman ve mekanda önemli bir yere ve öneme sahip olmuş, vaaz ve bu işi yapan kişi olarak vaizler üzerinde her zaman durulmuştur (Doğan, 1999: 262).

X. yüzyıldan itibaren İslamiyet’i kabul eden Türkler, dinin bazı hükümlerini kendilerine göre yorumlamışlardır. Ayrıca dini kuralların öğrenilmesini sağlayan Kur’an-ı Kerim Arapça yazıldığı için Türk milleti, Arapça terimlerden dillerine

birçok kelime aktarmıştır. Böylece geçmişten günümüze kadar özellikle dini konulu metinlere bakıldığında özellikle tercümeler aracılığıyla gerek Arapça gerekse Farsça kökenli kelimelerin sayısında artış olduğu görülmektedir.

Büyük Selçuklu Devleti'nde resmî dil olarak Arapça ve Farsça kullanılırken, medreselerde eğitim Arapça ile gerçekleştirilmiştir. Bütün münevverler hem Arapça hem de Farsça bilgisine sahiptiler. Büyük Selçuklu Devleti'nin bir kolu olan Anadolu Selçuklu Devleti'nde de doğal olarak bilim dili Arapça, resmî belge dili önce Arapça, daha sonra Farsça olmuştur. Ancak bürokraside birçok Fars dilli memurun bulunması, Önasya'da hissedilmeye başlanan Moğol baskısı yüzünden bir çok Fars dilli münevverin Anadolu'ya göç etmesiyle Farsçanın itibarı artmıştır (Develi, 2006: 15).

İslam dini kaynaklı çeviriler Türkçe söz varlığının zenginleşmesine katkıda bulunurken diğer yandan ise Türkçe söz dizimi yapısının ikinci plana atılmasına neden olmuştur. Bu tercüme diliyle Türkçe, Arapça ve Farsça karşısında fazla direnememiş ve 16.yy'dan sonra da Arapça ve Farsça ağırlıklı nesir dili ortaya çıkmıştır (Tepeli, 1997: 18). Çalışmamızın temelini oluşturan Bidâ'atü'l Vâizin adlı eser içerisinde de yabancı unsurların ve Arapça ve Farsça kelime gruplarının son derece fazla olduğu bir nesir dili kullanılmıştır.

Yazma eserler geleneksel olarak besmele ile başlar ve sonra Allah'a ve Peygamber'e dualar edilmektedir. Bu kısımda yazar İslam'a, Müslüman toplumuna, Arap diline ya da eserin ait olduğu bilim dalına övgü dolu cümleler de ekleyebilir (Ağababa, 2011: 99). Bidâ'atü'l Vâizin adlı eser de Besmele ile başlamış ardından salavat getirilerek Hz. Peygambere dualar edilmiş ve övülmüştür.

Çalışmanın Önemi

Türkçenin tarihsel dönemlerinden biri olan Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde pek çok esere kaleme alınmıştır. Bu eserler üzerine de birçok çalışma yapılmış, birbirinden farklı kitap ve makaleler ortaya koyulmuştur. Bu dönem eserlerinden biri olarak kabul edilen Bidâ'atü'l Vâizin adlı eserin temel alındığı bu çalışma, hem Arap harfli bir metnin daha Latin harflerine aktarılması hem de Klasik Osmanlı Türkçesi üzerine çalışma yapmak isteyenlere yeni bir kaynak kazandırması açısından önemlidir. Ayrıca eser, ses ve şekil bilgisi incelemeleriyle dönem

Türkçesinin gramer dünyasına örnekler kazandırması açısından alana katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın Amacı

Türk dili, geçmişten günümüze kadar kendine has ses özelliklerine ve bu ses özelliklerinin ortaya çıkardığı ses değişimlerine ve olaylarına sahiptir. Yeni eserler üzerinde yapılacak ses bilgisi çalışmaları hem mevcut bilgilerin sağlamasını yapmak hem de konuyla ilgili yeni örnekler tespit etmek için gereklidir. Farklı türlerde yazılan eserler üzerine yapılan dil bilgisi çalışmalarıyla dilin farklı alanlarda kullanımında kuralların nasıl işletildiği incelenabilmektedir. Dini bir konuda Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde ele alınan eserde ses ve şekil bilgisi araştırılarak edebi kaygıdan çok didaktik bir amaçla yazılan ve dilin nasıl kullanıldığını, dönemin dil bilgisi kurallarına uyulup uyulmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma ile yıllar öncesinde kaleme alınmış ve içerisinde anlatılan dini konular itibarıyla değer taşıyan bir eserin varlığından söz ederek daha sonraki yıllarda konu ile ilgili çalışmalar yapacak olan araştırmacılara yeni bir kaynak kazandırmak amaçlanmıştır.

Problem

Eser, dönemin dil özelliklerini içeriyor mu?

Eserde Eski Anadolu Türkçesinin kalıntıları var mı?

Eserin ses bilgisi özelliklerinin yazıldığı dönemin ses bilgisi özellikleri ile örtüşen ve ayrılan noktaları nelerdir?

Eserde kullanılan dilin dönemin dil bilgisine katkısı var mı?

Eserin konusu ve yazılma amacı nedir?

Hipotez

Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemine ait dini içerikli bir metnin dil bilgisel özellikleri diğer metinlerle kıyaslanmaya elverişli ölçütler sunar.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmanın kapsamı, çalışmaya esas olan eser ile sınırlıdır. Eser transkripsiyon ile Latin alfabesine aktarılmıştır. Eserdeki Türkçe ve yabancı kökenli kelimelerin yazım özellikleri incelenmiş, eser üzerinde ses bilgisi çalışması yapılmıştır. Ekler dizininde ise eserde kullanılan tüm yapım ve çekim ekleri üzerinde durulmuştur.

Araştırma Yöntemi

Türk Dil Kurumu El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesinde kayıtlı olan Bidâ'atü'l Vâizin adlı yazma eser ile ilgili taramalar yapılmış ve eserin başka bir nüshasına rastlanmamıştır.

Çalışmaya konu olan eser ilgili kütüphaneden temin edildikten sonra ilk olarak Latin alfabesine aktarımı sağlanmıştır. Bu metnin transkripsiyonunda ve inceleme kısmındaki örneklerde Klasik Türk Edebiyatında kullanılan bilimsel çeviriyazı sistemine bağlı kalınmıştır. Her varakta sayfa numarası bulunmakta olup sayfaların ön yüzü “a”, arka yüzü ise “b” olarak adlandırılmıştır. Eserde yer alan derkenarlar ise dipnot kısmında gösterilmiştir.

Çalışmada eser içerisindeki ünlü ve ünsüzlerin yazılışları detaylıca incelenmiş ve örneklerle desteklenmiştir. Ardından dönemin dil özellikleri de göz önünde bulundurularak detaylı bir ses bilgisi incelemesi yapılmış, tespit edilen örnekler eser içerisinde geçtiği varak ve satır numaralarıyla gösterilmiştir. Ancak bu örnekler verilirken tekrar eden örneklerle çalışmanın hacmini genişletmemek adına örnekleri sınırlandırma yolu tercih edilmiştir. Bu örnekler eserde geçtiği yerler ile birlikte dipnotta verilmiştir. Çalışma sırasında tespit edilen yapım ve çelim ekleri ise Ekler Dizini ile verilmiştir.

Konu ve eserin ait olduğu tarihsel dönem ile alakalı çalışma yapmak isteyen araştırmacılara kaynak sağlamak amacıyla eserin tıpkıbasımına yer verilerek tez, sonuca bağlanmıştır.

Veri Toplama Yöntemi ve Analizi

Eser ile ilgili yapılan kaynak taraması sonucunda eser ile ilgili bir çalışmanın yapılmadığı, eserin Latin harflerine aktarılmadığı tespit edilmiştir. Eserin kayıtlı olduğu kütüphane kaynaklarında verilen bilgiler doğrultusunda eserle ilgili araştırmalar yapılmıştır. Sonrasında eser önce Latin harflerine aktarılmış, daha sonra da üzerinde ses ve şekil bilgisi çalışmaları yapılmıştır. Ses bilgisi çalışmaları, ayrı bir bölüm olarak incelenirken şekil bilgisi çalışmaları sonucunda ulaşılan yapım ve çekilm ekleri Ekler Dizini başlığı altında araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

1.ESERİN YAZILDIĞI DÖNEM, ESERİN MÜLLİFİ VE KONUSU

1.1. Klasik Osmanlı Türkçesi

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti için toplumsal ve ekonomik açıdan gerilemelerin yaşandığı bir dönem olsa da bilim, kültür ve edebiyat alanında gelişmelerin devam ettiği bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılda Türk edebiyatı en parlak zamanlarından birini yaşamış, klasik nesir türleri yanında yeni nesir türleri de ortaya çıkmıştır (Mermer vd., 2009: 498-509).

Osmanlı Türkçesini Batı Türkçesi içinde özellikle de Türkiye Türkçesinden ayrı bir dönem halinde tutan şey onun dış yapısıdır. Yani Osmanlı Türkçesi, yabancı unsurlar bakımından hem Eski Anadolu Türkçesinden hem de Türkiye Türkçesinden çok büyük farklarla ayrılan bir dönem manzarası göstermektedir. Bu dönem, Türkçenin yabancı unsurlarla ve Arapça ve Farsça unsurların hakim olduğu dönemdir (Ergin, 2009; 19). Muharrem Ergin, Osmanlı Türkçesini yabancı unsurların durumu bakımından üç devre olarak değerlendirmiş ve bu devreleri şu şekilde açıklamıştır:²

Osmanlı Türkçesinin 15.yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın büyük bir kısmını kaplayan ilk devresi, Eski Anadolu Türkçesinde yazı diline girmeye başlayan Arapça ve Farsça unsurların Türkçeyi istilâ etme durumunun arttığı devredir.

16.yüzyılın sonu artık koyu Osmanlı Türkçesinin tam bir başlangıcı haline gelmiştir. Böylelikle ilk devir sona ermiş ve Osmanlı Türkçesinin yeni devri ortaya çıkmıştır. Bu devre Osmanlı Türkçesinin ikinci devresi olup 16. yüzyılın sonundan 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. 16.yüzyılın sonu ile 17. ve 18.yüzyılları içine alan bu devrede karışık dil, koyuluğunun son haddine gelmiş ve yazı dilinde Arapça ve Farsça unsurlar arasında Türkçe unsurlar görünmez hale gelmiştir.

Osmanlı Türkçesinin son devresi olan üçüncü devre ise 19.yüzyılın ortalarında başlayıp 20.yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bu devre karışık dilin koyuluğunu yavaş yavaş kaybetmeye başladığı devredir. Böylelikle 20.yüzyılın başlarında Osmanlı Türkçesi sona ermiş ve Türkiye Türkçesine geçilmiştir. Osmanlı Türkçesinin üçüncü devresini diğer devrelerden ayıran fark bu devrede yeni yeni Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin yazı diline sokulması ve uydurulmasıdır.

² Detaylı bilgi için bk. Muharrem Ergin, Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım/ Yayımlar/ Tanıtım, İstanbul: 2009, s. 18-23.

Ses ve biçim özellikleri bakımından Osmanlı Türkçesindeki durumu şu şekilde ifade etmek mümkündür: Osmanlı Türkçesinin ilk asırları Eski Oğuz Türkçesiyle, son asırları ise bugünkü Türkiye Türkçesiyle aynıdır. 16.yüzl sonlarıyla 18.yüzyıl başları arasındaki dönem ise bu ikisi arasında bir geçiş sürecinin olduğu dönemdir (Ercilasun, 2014; 458).

Ahmet Bican Ercilasun’a göre Osmanlı Türkçesinin ses ve biçim özellikleri şöyledir (Ercilasun, 2014: 459-460).

1) Eski Oğuz Türkçesinin en önemli ses özelliği, küçük ünlü uyumunun olmayışıdır. Bu özellik, 16. yüzyılda da devam eder. Ancak 16.yüzlün sonlarında başlayan bir geçiş dönemiyle 18. yüzyılda küçük ünlü uyumuna ulaşıldığı düşünülmektedir.

2) Orta ve Batı Anadolu ağızlarında yaygın bir şekilde kullanılan damak ñ’si Osmanlı Türkçesi döneminde de devam etmiştir. Ancak damak ñ’si, 17.yy’da ortadan kalkmaya başlamış ve 18. yüzyıl ortalarında İstanbul Türkçesinde artık kullanılmamıştır.

3) Teklik birinci şahıs ekinin v’li biçimleri ortadan kalkmıştır. 17. yüzyılda In’lı şekli de ortadan kalkar ve sadece –Am ve –Um’lu şekiller kullanılır.

4) Çokluk birinci şahıs eki –vUz 16. yüzyılda da devam eder sonra yerini –k’ye bırakır.

5) Çokluk ikinci şahıs eki –sIz, 18. yüzyılda azalır; yerini –sInIz’a bırakır.

6) Gelecek zaman eki –Isar 16. yüzyılda da görülür; 17. yüzyıldan itibaren yerini –AcAk’a bırakır.

7) Şimdiki zaman eki –yor Osmanlı Türkçesi içinde ortaya çıkar.

8) Birinci şahıslardaki olumsuz geniş zaman eki –mAz 19. yüzyıla kadar devam eder.

9) İstek eki –A Osmanlı Türkçesi döneminde de kullanılır.

10) –durur’un bildirme eki olarak kullanılması 15. yüzyıldan itibaren seyrekleşmiş ve 17. yüzyılda kaybolmuştur.

11) –mAdın zarf-fiil eki 16. yüzyıldan itibaren yerini –mAdAn’a bırakmıştır. –IcAk ve –gAç zarf fiil ekleri gittikçe seyrekleşmiştir. Buna karşılık –mAğlA, mAgIn gibi bağlayıcı şekiller yaygınlaşır.

- 12) -UbAn zarf fiil eki de Osmanlı Türkçesi içinde gittikçe seyrekleşir.
13) -gIl pekiştirme eki de aynı şekilde seyrekleşerek devam eder.

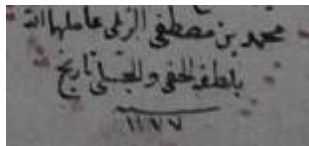
Kartallıoğlu, dudak uyumunu XVI. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış; XVIII. yüzyılda neredeyse tamamlanmıştır. Aynı zamanda fonolojik ve morfolojik açıdan eskiye bağlı şekiller de XVIII. yüzyılın sonunda yerini yeni şekillere bırakmıştır. Bu yüzden Klasik dönem XVI- XVIII. yüzyılları kaplamalı ve XIX. yüzyıla kadar uzamamalıdır şeklinde açıklamıştır. (Kartallıoğlu, 2011; 18).

Osmanlı Türkçesi içinde ilmi ve didaktik eserlerde ayrı, edebi eserlerde ayrı bir nesir dili kullanılmıştır. İlmi nesir dili bir dereceye kadar sade ve basit dil, edebi nesir dili ise çok aşırı bir şekilde yabancı unsurlarla dolu, secili ve kelime grubu silsilesiyle örülü bir dildir (Ergin, 2009; 21).

Klasik Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi dönemi devamında gelişen ve XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın başlarına kadar uzanan döneme verilen isimdir. Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi başka dillerden, özellikle Arapça ve Farsça, giren kelime ve söz dizimi yapıları nedeniyle dilin ağır olarak isimlendirildiği bir dönemdir.

1.2. Eserin Müellifi ve Telif Tarihi

Bidâ'atü'l Vâizin adlı eserin müellifi, Türk Dil Kurumu (TDK) El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesi kataloğuna göre Abdü'l Mecid bin Ebîl-l Eys Muharrem Ez-Zilî olarak bilinmektedir. Çalışmaya esas oluşturan nüshanın müstensihi ise Mustafa bin ez-Zili'dir. Taranan kaynaklar arasında müellife dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Aynı zamanda tarihî kaynaklarda müellifin hangi tarihler arasında yaşadığı ve öldüğü konusunda da bir bilgi bulunamamıştır. Bu eserin istinsah tarihi ise TDK El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesi'nde Hicri/ Miladi 1177/ 1763 olarak geçmektedir. Metin içerisinde yazma eserin yazılış tarihi de not olarak düşürülmüştür.

Muhammed bin Muştafa Ez- zilli amelhâ Allâh bi-lütfetü'l-hafi ve'l-cellî tarih sene 1177 (43b/25-26).

1.3. Eserin Meydana GetiriliŖi, Adı ve YazılıŖ Sebebi

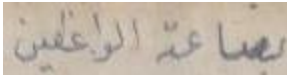
Bidâ‘atü’l Vâizin, müellifin pekçok dinî konuyu ele aldığı mensur bir eserdir. Bilgi sermayesi, bilgi hamûlesi anlamına gelen Bidâ‘at³ kelimesinden de anlaŖılacađı üzere eser içerisinde Hz. Muhammed’in herhangi bir insandan farklı tarafları, namazın kılınıŖ Ŗekli, haram ve helal kavramları, iyilik yapılmasının temel ölçütlerinin ne olduğu, anne ve baba hakkı gibi pek çok konuda bilgiler anlatılmaktadır. Bu denetlenen eser, gerek yazıldığı dönemde gerekse sonraki dönemlerde verdiği bilgiler açasından tam bir hazine niteliğindedir.

1.4. Eserin Nüshası

ÇalıŖmaya esas olan nüsha, TDK El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesi’nde 297.85 numarada A242/1 arŖiv numarası ile kayıtlıdır. Eser 44^a’da bitmekte ve 44^a – 44^b’de Arapça bir risale bulunmaktadır. 45^b’de mesnevi nazım biçimile yazılmıŖ “Münâcât-ı Sultân MuŖafa Hîn-i Cûluslarından” baŖlıklı manzum bir münacaat vardır. 47^a - 56^b arasında ise itihad risalesi olduğu anlaŖılan Arapça bir risale olduğu tespit edilmiŖtir. Nüsha 43 varaktır ve her varakta 23 satır bulunmaktadır. 218x145-150x100 mm ölçülerindedir. Kağıt türü ise taç filigranlıdır. Harekesiz nesih hatla yazılan nüshada yer yer yazım yanlışlarına rastlanmaktadır. Müstensih bu yanlışların üstünü karalayıp yanına doğrusunu yazarak düzeltmiŖtir. İncelenen nüshanın dili her ne kadar Türkçe olsa bile içerisinde çok sayıda Arapça ve Farsça kelime ve yapılara yer verilmiŖtir.

1.5. Eserin Konusu

Bidâ‘atü’l Vâizin adlı eser dinî konuda yazılmıŖ yazma bir eserdir. Müellif, Hz. Muhammed (S.A.V.)’in dıŖ görünüşünü anlatarak esere baŖlamıŖtır. Eser içerisinde namazın nasıl kılınacağı, namazın faziletlerinin ne olduğu, anne, baba ve komŖuluk hakkının önemi, Müslümanların nasıl ibadet etmesi ve ibadet sırasında nelere dikkat edilmesi gerektiği gibi birçok dinî konu hakkında bilgi verilmiŖtir. Eser içerisinde müellif konuya baŖlamadan önce ayet ve hadislerden örnekler vererek anlatacaklarını desteklemiŖtir. Bu ayet ve hadislerin sıra numaraları ise kırmızı mürekkeple yazılmıŖtır. Aynı zamanda müellif, konu içerisinde birçok âlimden nakil yapmıŖtır. Bu nedenle eser içerisinde Ahmed u Nisa, Beyhakî, ‘Abdu’llâh bin ‘Ömer,

³ Eserin adı Ŗeklinde [1^b] ‘de geçmektedir.

Ebu Dāvud, Ebū Harirī, Ebū Nu‘aym, Ebu Se‘yid, Ebū ‘Ubeyd, Hâfiz-ı Irakî Tirmizî, İbn-i ‘Abbās, İbn-i Asâkir, İbn-i Mâce, İbn Mâcid, İbn-i Mes‘ûd, İmâm Ğazālî, kavî Ebû'l- Leys, Kâza‘yî İbn-i ‘Ömer, Termedî, İbn-i ‘Umur, Ümmü Ma‘bed gibi pekçok din aliminin ismi geçmektedir.

1.6. Eser İçerisinde Adı Geçen Din Alimleri

Dönemin dinî bakış açısını oluşturan arka planı yansıtmak ve eserin müellifinin dinî bilgilerinin temelini ortaya koymak amacıyla eserde yer verilen din bilginlerinden birkaçı tanıtılmaya çalışılmıştır.

İbn Ömer diye de anılan *‘Abdu’llāh bin ‘Ömer*, nübüvvetin üçüncü yılında Mekke’de doğmuştur. Hz. Peygamber’in zevcesi Hafsa ile ana baba bir kardeşir. Babasıyla birlikte müslüman olmuş ve yine onunla birlikte Medine’ye hicret etmiştir. Babasından önce hicret ettiği de rivayet edilmektedir. On üç yaşında iken Uhud Savaşı’na katılmak istemiş; fakat Hz. Peygamber henüz çok genç olduğunu söyleyerek izin vermemiştir. Bedir Savaşı’na da aynı sebeple kabul edilmediği rivayet edilmektedir. On beş yaşına girince Peygamber’in izniyle Hendek Savaşı’na katılmıştır. Ashabın fakihleri arasında da mümtaz bir yeri olan Abdullah, en çok fetva veren yedi sahâbîden biridir. Altmış yıl boyunca fetva vermiştir. Özellikle sahabenin yaşlıları vefat ettikten sonra insanların fetva için başvurdukları kişilerin başında İbn Ömer ve İbn Abbas gelmektedir. Abdullah fetva verirken önce Kitâb’a, sonra sünnete başvurur, bu kaynaklarda aradığı hükmü bulamazsa ileri gelen sahabenin ittifak ettiği ictihadlara göre hareket eder. Kaynakların ittifakla belirttiğine göre, Hz. Peygamber’in hayat tarzına harfî harfine uyma ve onun emirlerini aynen yerine getirme hususunda ashâb-ı kirâm içinde Abdullah bin Ömer’in müstesna bir yeri vardır.⁴

446 (1054) yılı civarında Basra yakınındaki Meşan kasabasının Benî Harâm mahallesinde doğan Ebū Harîrî Basrî nisbesi yanında Harâmî nisbesiyle de anılmaktadır. İslâmî ilimlerle sarf, nahiv, aruz-kafiye, şiir, ahhâr ve ensâbın yaygın olduğu Basra kültür muhitinde yetişip çeşitli alanlarda otorite sayılan hocalardan çok

⁴Detaylı bilgi için bk. M. Yaşar KANDEMİR, “Abdullah b. Ömer b. Hattâb”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988.

iyi bir öğrenim gören Harîrî, aynı zamanda güçlü bir zekâ ve hâfızaya sahiptir. Harîrî, 6 Receb 516 (10 Eylül 1122) tarihinde Basra’da vefat etmiştir.⁵

Beyhakî, Şâban 384’te (Eylül 994) Nîşâbur’a bağlı Beyhak bölgesinin Hüsrevcird köyünde doğmuştur. Bu sebeple Hüsrevcirdî nisbesiyle de anılmaktadır. Beyhakî, daha onbeş yaşındayken hadis okuyup sonrasında ise fıkıh dersleri almıştır. Disklerde mevcut gizli kusurların tesbiti ile birbirine zıtmış gibi görünen rivayetlerin uzlaştırılmasında ve hadislerin fikhını kavramada devrinin otoritesi olmuştur. Beyhakî 10 Cemâziyelevvel 458’de (9 Nisan 1066) Nîşâbur’da vefat etmiştir. Beyhakî dünya malına değer vermeyen zâhid bir âlimdir. İlim tahsili uğrunda ve hayatının daha sonraki devirlerinde çeşitli sıkıntılar çektiği halde bunlardan kimseye şikâyet etmemiştir. Rivayetlere göre maddi imkânsızlık sebebiyle Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce’nin sünenlerine sahip olamamıştır. Hz. Peygamber’in ve ashabın örnek hayatını yaşamaya çalıştığı ve otuz yıl aralıksız oruç tuttuğu nakledilmektedir. Beyhakî bütün eserlerini muhaddislere has metotla her rivayetin senedini zikrederek yazmıştır. Mevzû olduğunu bildiği bir haberi kitaplarına almamayı prensip edinmiştir.⁶

Uman’a bağlı Culfâr’da dünyaya gelen İbn Mâcid’in doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı ve XVI. yüzyılın başlarında ileri bir yaşta iken vefat ettiği düşünülmektedir. İbn Mâcid, uzun denizcilik tecrübesinin yanında atalarının bilgi mirasına da sahip olmuş ve sadece bir denizci olarak kalmayıp babası gibi bildiklerini kaleme almıştır. Böylece eserleri uzun süre Kızıldeniz ve Hint Okyanusu denizcilerine rehberlik etmiştir. Zamanında mevcut bilgilerden mümkün olduğu ölçüde faydalanmakla birlikte bu bilgilere kible yönünün tesbiti gibi önemli konularda katkılar da sağlamıştır.⁷

Ümmü Ma’bed, Huzâa kabilesinin Kâ’boğulları kolundandır. Ebü’l-Cevn (el-Cevn) diye anılan amcasının oğlu Temîm bin Abdüluzzâ bin Münkız ile evlenmiştir. Bazı kaynaklar kocasının adını Eksem bin Ebü’l-Cevn şeklinde kaydetmektedir. Onu meşhur eden hadise, Resûl-i Ekrem’in Mekke’den Medine’ye hicreti esnasında sahil

⁵ Detaylı bilgi için bk.Hulisi, KILIÇ, “Harîrî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997.

⁶ Detaylı bilgi için bk. M. Yaşar KANDEMİR, “Beyhakî Ahmed b. Hüseyin”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992.

⁷ Detaylı bilgi için bk.Sayyid Maqbul Ahmad, “İbn Mâcid”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1999.

yolunu izleyerek Kudeyd köyüne gelmesi ve Ümmü Ma‘bed’in bu köyün kenarında bulunan çadırında mola vermesidir. Sonraları “*Haymetü Ümmü Ma‘bed*” diye tanınacak olan bu yer, Mekke’den yaklaşık 120 km. uzaklıktadır. Rivayetlere göre Ümmü Ma‘bed cömert, becerikli ve dirayetli bir hanımdır. Çadırının önünde oturur, gelen geçene yiyecek içecek ikram eder veya satarmış. Resûl-i Ekrem ile arkadaşları Kudeyd’de mola verdiklerinde ondan et ve hurma satın almak istemiş, ancak Ümmü Ma‘bed onlara kuraklık ve kıtlık yüzünden yanında et ve hurma bulunmadığını söylemiştir. O sırada Resûlullah çadırın kenarında duran cılız bir koyunu (veya keçiyi) görünce onu sağmak için Ümmü Ma‘bed’den izin istemiş, o da koyunun sütünün olmadığını, ancak isterse sağabileceğini söylemiş. Resûl-i Ekrem besmele çekip dua ederek sağmaya başlayınca koyundan bol miktarda süt gelmiş. Ümmü Ma‘bed, Hz. Peygamber yola çıktıktan sonra çadıra gelen kocasına olanları anlatmıştır.⁸

Kaynaklarda Ebû Ma‘bed’in bir yolunu bulduğu takdirde mutlaka bu zatın yanına gideceğini söylediği veya hemen arkasından giderek Resûlullah’a yetiştiği ve ona biat edip müslüman olarak geri döndüğü zikredilmektedir. Ümmü Ma‘bed, Hz. Peygamber’in kendilerine misafir olduğu güne “*mübarek*” adını verdiği için o gün aile fertleri arasında “*mübarek adamın günü*” diye anılmış, bundan dolayı kendisi konuşmalarında “*mübarek adam gelmeden önce*” yahut “*mübarek adam geldikten sonra*” sözünü kullanmıştır.

⁸ Detaylı bilgi için bk. Mehmet EREN, “Ümmü Ma‘bed”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012.

2.ESERİN DİL VE YAZIM ÖZELLİKLERİ

Vaazların anlatıldığı bu dinî konulu eserde Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere ağırlık verilmiştir. Bidâ'atü'l Vâizin adlı yazma eser; gerek yazıldığı tarih olarak gerekse yazım, fonetik ve morfolojik özellikler açısından incelendiğinde Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılmıştır.

Eser yazıldığı dönem olan Klasik Osmanlı Türkçesinin ses ve şekil özelliklerine göre değerlendirildiğinde bünyesinde Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtırken diğer yandan da bazı eklerin kullanımı ile Eski Anadolu Türkçesinden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bundan dolayı eserden yola çıkarak elde edilen verileri Eski Anadolu Türkçesi ile mukayese etmek gerekirse şunları söylemek mümkündür:

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kelime sonunda kullanılan –g, –ğ' ler erimiş ve önündeki ünlü harf, genellikle yuvarlaklaşmıştır. Bu özellik metin içerisinde de tespit edilmiştir.

Ölülerden birisi dünyâyı bir ziynetlü hatun şeklinde gördüm.

Kelime başındaki t'ler çoğu zaman tonlularak, d'ye dönüşmüştür.

Pes meskenlikden murād fenā ve mahv terk sevadarlık gafıl her fakîr harî murād değildir.

Eski Anadolu Türkçesinde bar-, bar ve bir- kelimelerindeki b'ler v'ye dönüşmesi olayı, metinde de tespit edilmiştir.

Hedef ide yeğdasınıñ müte'allakını hazfında ta'mîm vardır.

Eski Anadolu Türkçesinde bildirme eki –durur ağırlıklı olarak –dUr biçiminde kullanılmaya başlanmıştır.

Gerçi kâfir 'afv idüp muķābilde kâfirin 'azābı tahfîf mümkündür.

Ol cihetden ki muḥaddisün ve fukahā bāb-ı kazā-yı hezelen yazmışlardır.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kalınlık-incelik uyumu güçlü bir şekilde bulunurken, düzlük-yuvarlaklık uyumu oldukça zayıf bir şekilde varlığını hissettirmektedir. Metin içerisinde de kalınlık- incelik uyumu sağlamdır.

bağladılar 33a/3, karındaşlar 40a/12, 10, kendüden 6a/16, olunur 2a/19.

Eski Anadolu Türkçesinde çokluk birinci şahıs eki –vUZ, 16.yüzyılda da devam etmiş ancak sonraki dönemlerde yerini –k'ye bırakmıştır. Eser içerisinde de çokluk birinci şahıs eki /k/ şekliyle kullanımı tespit edilmiştir.

*Bize cehliyle mu ‘āmele etseler bize ‘ilimle mu ‘amele ider**dik**.*

İkinci çokluk şahıs emir eki, yardımcı sesle birleşerek –Uḡ(Uz) biçimine girmiştir.

*Pes nice korkmay**ın** başı şedīd ve nice kork**ın** ve rahmeti vüs ‘atı külli şey’ buyurmuş deyü.*

Gelecek zaman eki olarak –IsAr kullanılmaktadır. 17. yüzyıldan itibaren yerini –AcAk’a bırakmıştır.

*Fehiṣyāt ihāte iden ne devre uğurmuş ve ‘akıbet ne olaca**k**dır.*

Şart kipi birinci çokluk şahıslar dışında çekimlenmeye başlanmıştır:

Hoşla su’al idersek anlar yuvalarında ve ayenlerinden çıkub ahşāmdan çalışmasalar ac kalurlardı.

Eski Anadolu Türkçesinde daima düz ve dar ünlülü olan +cI eki metnimizde de düz ünlülü şekliyle görülmekte olup uyum dışında kullanımı söz konusudur.

Üçünci terk olunmaz ki kulların birbirine zulmidir.

Eski Anadolu Türkçesinde ise yuvarlak ünlülü olarak kullanılan +dI/ +dU görülen geçmiş zaman eki, metnimizde hem düz hem de yuvarlak ünlülü şekliyle karşımıza çıkmaktadır.

*Hüsni ve muhābbeti ve celāleti bil- zazuri göreni korkudır**dı** ve utandırır**dı**.*

*Tā divānına vardıkda müheyyā yolum rābi ‘an gör**düm** ki halk hasb ve nesil tefhḥur iderler.*

Soru eki, Eski Anadolu Türkçesi döneminde ve metnimizde -mı/-mi düz ünlülü şeklinde kullanılmıştır.

*Allāh “ım meğer kâdir olduğu kadar hesābınca kazā idüp āyā kabūl olur **mı**?*

Çalışmanın bu bölümünde, eserde yer alan gerek Türkçe gerekse yabancı kökenli kelimelerde bulunan ünlü ve ünsüz seslerin yazılışları tek tek incelenmiştir. Bu incelemeyle eserin ses bilgisi özelliklerinin tespiti noktasında bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Eserde seslerin gösterimi ve kelimelerin yazımında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklar örneklerle gösterilmiştir. İmla özellikleri konusunda daha çok Türkçe kelimeler ele alınmıştır. İnceleme sonucunda eserdeki imlâ özelliklerini şu şekilde verebilmek mümkündür:

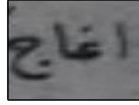
2.1. Ünlülerin Yazılışı

Türkçe kelimelerdeki “a, e” ünlüleri elif (ا), “ı, i” ünlüleri ye (ی) ve “o, ö, u, ü” ünlüleri ise eserde, vav (و) olarak gösterilmiştir.

2.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı

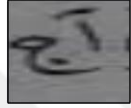
Ön seste /a/ ünlüsü

Metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerde ön seste /a/ ünlüsü genellikle elif (ا), bazen de medli elif (آ) ile gösterilmiştir.

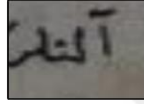
ağaç

16b/1.

aç

13b/11.

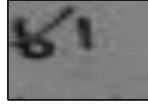
alanlar

11a/22.

alev

3b/5.

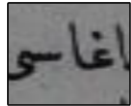

ağa

7a/18.

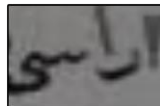
İç seste /a/ ünlüsü

İç seste /a/ ünlüsü elif (ا) ile yazılmıştır.

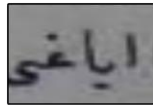
ağası

9a/16.

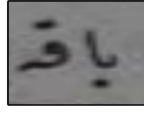
arası

3b/8.

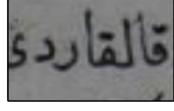
ayağı

4a/2.

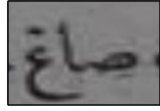
baka

4a/18.

kalqardı

4b/6.

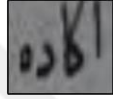

şag

4a/7.

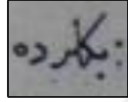
Son seste /a/ ünlüsü

Son seste /a/ ünlüsü elif (ا) ve güzel h (ه) ile yazılmıştır.

aña da

6a/21.

buñlarda

5a/6.

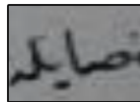
ola

42/23.

saña

16b/8.

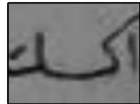
şayla

6a/22.

2.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste /e/ ünlüsü

Metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerde ön seste /e/ ünlüsü daima elif (ا) şeklinde yazılmıştır.

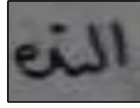
eksik

13a/19.

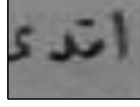
elçi

12b/ 16.

elinde

14b/13.

etdi

37a/16.

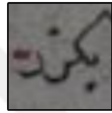

eyler

4b/15.

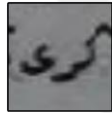
İç seste /e/ ünlüsü

İç seste /e/ ünlüsü herhangi bir hareke veya harfle belirtilmemiştir.

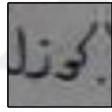
beñzer

34b/4.

geri

9b/8.

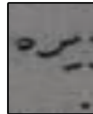
güzel

16a/15.

hem

3b/23.

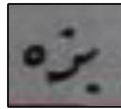

yere

38a/8.

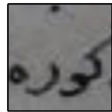
Son seste /e/ ünlüsü

Son seste /e/ ünlüsü güzel h (هـ) ile yazılmıştır.

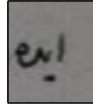
bize

16b/14.

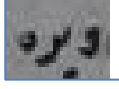
göre

39b/14.

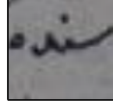
ide

6b/17.

vire

10a/6.

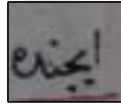
sende

39a/4.

2.1.3. /ı/ ve /i/ Ünlüsünün Yazılışı

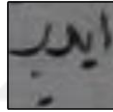
Ön seste /ı/ ve /i/ ünlüsü

Metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerde ön seste /ı/ ve /i/ ünlüleri elif ye (ی) ile gösterilmiştir.

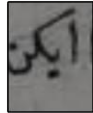
içinde

33b/10.

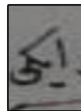
ider

32b/4.

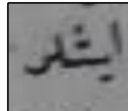
iken

3a/2.

iki

12a/19.

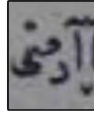
işler

13a/18.

İç seste /ı/ ve /i/ ünlüsü

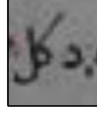
İç seste bulunan /ı/ ve /i/ ünlüleri Türkçe kelimelerde ayrı bir harf veya

hareke ile gösterilmemiştir. Sadece eserde geçen “yıl” kelimesi (12a/3) şeklinde yazılmış ve kelime içerisindeki /ı/ ünlüsü, ye (ی) ile gösterilmiştir.

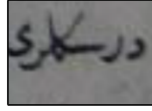
adımını

4a/11.

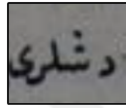
değil

34a/19.

dirsekleri

3b/22.

dişleri

3b/7.

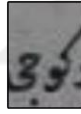

gibi

10b/12.

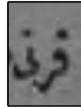
Son seste /ı/ ve /i/ ünlüsü

Son seste /ı/ ve /i/ ünlüsü ye (ی) ile yazılmıştır.

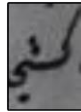
güci

14a/6.

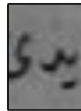
karnı

40a/17.

kişi

32b/2.

yedi (7)

13b/8.

2.1.4. /o/ ve /ö/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste /o/ ve /ö/ ünlüsü

Metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerde görülen ön seste /o/ ve /ö/ ünlüleri, elif vav (و) ile yazılmıştır.

olsa

5a/3.

ortası

3a/17.

otuz

12a/3.

öñüne

34b/23.

öyle

3b/23.

öz

17a/5.

İç seste /o/ ve /ö/ ünlüsü

İç seste görülen /o/ ve /ö/ ünlüsü, çoğunlukla vav (و) ile yazılmış, ancak birkaç kelimedede de iç seste bu seslerin yazılmadığı tespit edilmiştir.

boynı

3b/9.

çok

4b/17.

dört

33a/11.

gömleği

14b/21 .

çok

13b/2.

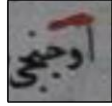
yol

10a/19.

2.1.5. /u/ ve /ü/ Ünlüsünün Yazılışı

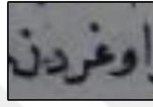
Ön seste /u/ ve /ü/ ünlüsü

Metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerde görülen ön seste /u/ ve /ü/ ünlüleri, elif vav (و) ile yazılmıştır.

üçüncü

5b/16.

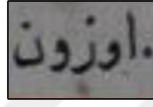
uğurdan

6b/19.

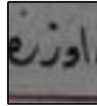
uğrasa

13b/4.

uzun

3b/9.

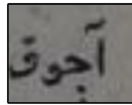

üzere

15a/13.

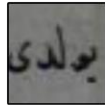
İç seste /u/ ve /ü/ ünlüsü

İç seste görülen /u/ ve /ü/ ünlüsü, vav (و) ile yazılmıştır.

açuk

3a/9.

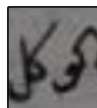
buldı

11b/10.

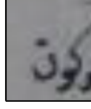
buyurur

16b/12.

göñül

7b/9.

gün

37a/21.

Son seste /u/ ve /ü/ ünlüsü

Son seste görülen /u/ ve /ü/ ünlüsü, vav (و) ile yazılmıştır.

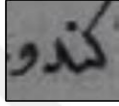
birü

10a/10.

bu

12b/4.

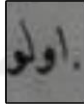
kendü

38b/13.

kuru

13b/1.

ulu

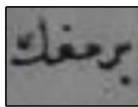
11b/16.

2.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Eserde bazı ünsüzlerin yazımında özel durum söz konusudur. Özellikle Türkçe kelimelerde b-p, c-ç, k-ğ ve t-d sesleri birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu durumdan dolayı bir kelimenin iki farklı şekilde yazıldığını görebilmek mümkündür.

2.2.1. /b/ ve /p/ ünsüzlerinin yazılışı

Eserdeki Türkçe kelimelerde /p/ ünsüzü, bazı yerlerde p (پ) bazı yerlerde ise b (ب) şeklinde yazılmıştır. Bu ünsüzün hem p olarak hem de b olarak yazılması çok sık rastlanan bir durumdur. Metinde -(U)p zarf-fiil ekleri çoğunlukla b (ب) ile yazılmıştır. İncelenen eser bir el yazması olduğu için bazı yerlerde p ünsüzünün noktalarının bitişik olarak yazıldığı da görülür. Böyle durumlarda (U)p zarf-fiil eki, p (پ) şeklinde okunmuştur.

barmağın

3b/18.

bek/ pek

9b/2.

heb

42a/4.

kararup

4b/16.

gelup

15a/1.

dönüp

38b/14.

2.2.2. /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazılışı

Metin içerisinde c ünsüzü ön seste, iç seste ve son seste her zaman cim (چ), ç ünsüzü ise hem çim (چ) hem de cim (چ) şeklinde yazılmıştır.

çekmek

40b/9.

güc

36b/3.

hic

35b/15.

içün

13b/23.

nice

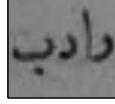
33b/22.

olduğıçün

3b/7.

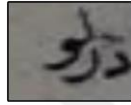
2.2.3. /d/ ve /t/ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde kalın sıradan ünlüyle başlayan kelimelerin başında kullanılan /t/ ünsüzü, tı (ط) ile yazılmıştır. Eski Türkçede ince ve kalın sıradan olan /t/ ünsüzünün bir kısmı Eski Anadolu Türkçesinde tonlulaşarak /d/ ünsüzüne dönmüştür. İncelemiş olduğumuz bu metinde /t/ ünsüzünün tonlulaşarak /d/ ünsüzüne dönüşmesi örneklerine de bolca rastlanmaktadır.

dadıb

41b/23.

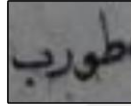
dürlü

40b/2.

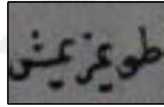
toğuzıncı

18a/14.

turup

6b/22.

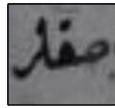

tuymazmış

14b/2.

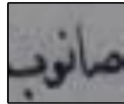
2.2.4. /s/ ünsüzünün yazılışı

Eser içerisindeki kalın sıradan olup daha çok ön seste yer alan /s/ ünsüzlerinin tamamı şad (ص) ile, ince ünlülü kelimelerde ve eklerde yer alan /s/ ünsüzünün ise sin (س) şeklinde yazılışını görebilmek mümkündür.

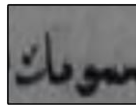
şaklar

32b/4.

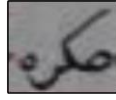
şanup

11a/9.

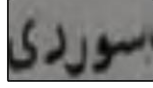
sevmek

12b/19.

şoñra

13a/4.

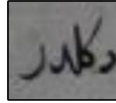

sürdi

3a/23.

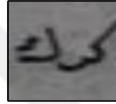
2.2.5. /g/ ünsüzünün yazılışı

Metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerde /g/ ünsüzü bazı örneklerde kef (ك) ile yazılmıştır.

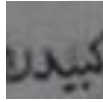
değildir

11b/13.

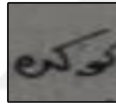
gerek

7b/17.

gibidir

35b/16.

gökde

34b/1.

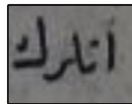

gündüz

13b/3.

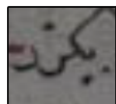
2.2.6. ñ ünsüzünün yazılışı

Eser içerisinde ñ ünsüzü kef (ك) ile yazılmıştır. ñ ünsüzü, kelimenin kökünde yer almasının yanı sıra 2. teklik şahıs iyelik eki ve 2. çokluk şahıs emir kipi olarak da kullanıldığı görülmektedir.

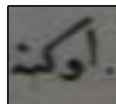
anlarıñ

8a/5.

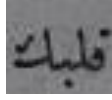
beñzer

34b/4.

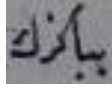
öñüne

34b/23.

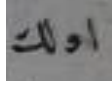
kalbiñ

19b/13.

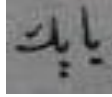
babañızıñ

7a/11.

oluñ

40a/11.

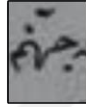
yapıñ

37a/18.

2.3. Bazı Yardımcı İşaretlerin Kullanımı

2.3.1. Şeddenin Kullanımı

Şedde, bir ünsüzün iki kere okunması gerektiğini gösteren bir işarettir. Kelime içerisinde iki ünsüz yan yana geldiğinde tek harfle gösterilir ve üzerine şedde işareti koyulur. Eser içerisinde şeddenin kullanımına şu örnekleri verebilmek mümkündür:

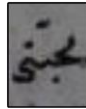
cehennem

9a/8.

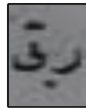
evvel

16b/7.

muḥabbeti

37b/6.

rabbî

41b/5.

Metin içerisinde şedde işaretinin kullanılmadığı veya aynı kelimenin hem şeddeli hem de şeddesiz kullanımı söz konusudur.

redd 14a/8.

red 27a/8.

ḥaḳ 31a/3.

ḥaḳḳ 5b/19.

amā 4a/21.

ammā 2b/12.

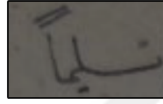
2.3.2. Tenvinin Kullanımı

Tenvin, Arapçada kelime sonlarında bulunan iki üstün, iki esre ya da iki ötreye verilen addır. Üstünlü tenvin kelimenin sonunu “-an / -en”, esreli tenvin “-ın / -in”, ötreli tenvin “-un / -ün “ okutur. Üstünlü tenvin kelimenin sonunu “-an / -en”, esreli tenvin “-ın / -in”, ötreli tenvin “-un / -ün “ okutmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda tenvinli yazılması gereken kelimelerin bazılarında tenvin kullanılırken bazılarında kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu duruma şu örnekleri verebilmek mümkündür:

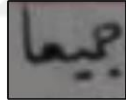
rābi'an

16a/2.

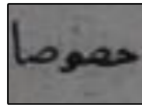
selimen

1a/4.

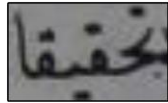
cemī'an

35b/14.

ḥuṣūṣan

32b/17.

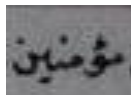

taḥkîken

12a/7.

2.3.3. Hemzenin Kullanımı

Metin içerisinde hemzenin; kelime başında, ortasında ve sonundaki kullanımlarına rastlanılmıştır.

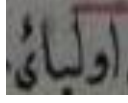
mu'minine 33a/1.

cüz'î 37b/6.

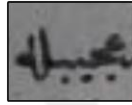
mā'il 4a/12.

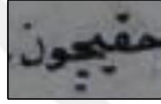
evliyā'-i 35a/21.

2.4. Ek ve Edatların Yazılışı

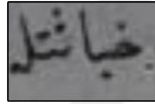
İncelenen bu eserde edatların bazılarının bitişik yazıldığı örneklere de rastlanılmıştır. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

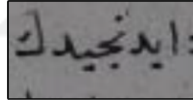
‘acible 40b/15.

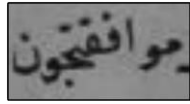
ḥaḳiḥün 6b/18.

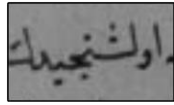
ḥiyāsetle 13b/12.

idinceyedek 33a/12.

muvāfaḳatçün 3a/10

ulaşıncayadek 41a/22

3.ESERİN SES BİLGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bir dilin seslerini; oluşmaları, boğumlama özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişmeler açısından inceleyen dil bilgisi dalına **ses bilgisi** denir (Korkmaz, 1992: 128).

Eski metinlerimizde ses bilgisi özellikleri olarak görülen hususların birçoğu aynı zamanda imla meseleleri olarak da kabul edilmektedir. İmlaya ve ses bilgisine ait özellikler birbirinden ayrılmamıştır. Eski metinlerde kullanılan yazı dolayısıyla kelimelerin doğru ve tam olarak tespit edilmezi zordur. Bu konuda Timurtaş, Türk yazı dilinin tarihi gelişmesine dair bilgilerin esas alınmasını önermektedir. (Timurtaş, 2012: 19).

İncelemiş olduğumuz metin, Klasik Osmanlı Türkçesi dil özelliklerini taşımaktadır. Ancak eserin harekesiz nesih hatla yazılması dil özelliklerinin belirlenmesini zorlaştırmıştır. Bu durumda dönemin dil özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.

3.1. Ses Düşmesi

Ses düşmesi, bazı kelimelerin kökünde veya eklemeler sırasında bazı ünlü ve ünsüzlerin düşmesi olayıdır. Aslında bu olaylar bazen kurallı bazen de kelimenin söyleyişini kolaylaştırmak, kökle eki kaynaştırmak gibi nedenlerle meydana gelmektedir. Bu ses olayları bir nevi Türkçenin “oturuşma” hareketidir (Banguoğlu, 1990: 58). Türkçede ses düşmesi olayına ünlü ve ünsüz olmak üzere iki farklı şekilde rastlanılmaktadır.

3.1.1. Ünlü Düşmesi

Eski Türkçe döneminden günümüze kadar Türk dilinin gelişim süreci içerisinde ünlü düşmesi olayı büyük bir öneme sahiptir. Günümze kadar yapılan çalışmalardan hareketle bugünkü kelimelerimizin çoğu gerek ön seste gerek iç seste gerekse son seste bazı ünlülerin düştüğünü göstermektedir. Bunun temel sebebi dildeki en az çaba yasaıdır (Efendioğlu, İşcan, 2010: 134). Ayrıca orta hece ünlüsünün vurgusuz olmasına bağlı olarak ortaya çıkan ünlü düşmeleri de mevcuttur (Korkmaz, 2021: 9).

Orta hece ünlüsünün vurgusuz olmasından dolayı bir düşmenin gerçekleşmesi Türkçenin hemen hemen her döneminde görülmektedir. İncelenen metinde de daha çok orta hece ünlüsünün düştüğü görülmektedir:

ağız> ağızı: ağızı 3b/7.

alın> alını: alının 3a/6.

ayır-> ayırı: ayrılmaya 7b/6, ayrılmayalar 7b/8, ayrılıp 15b/21, ayrılmaz 35a/19.

boyun> boynu: boynun 34b/22, boynı 3b/9.

burun> burnu: burnı 3a/14.

göğüs> göğsü: göğsi 3b/16.

göñül> göñlü: göñlüm 7b/8.

izin> izni: izniyle 7b/11.

karın> karnı: karnı 42a/17.

oğul> oğlu: oğluna 39a/3.

omuz>omzu: omzı 3b/10.

Kelime kökünde orta hecede bulunan dar ünlüler, kelimenin kullanımına göre kalıcı veya geçici olarak düşebilmektedirler. Kelime köklerine yapım eki getirilip yeni kelimeler türetilirken orta hecedeki dar ünlülerin kalıcı olarak düştüğü görülür. İncelenen metinde bu düşmeye örnek teşkil edebilecek kelimeler mevcuttur:

yalın+ız: yalnız: yalnız 41b/16.

uyu-gu> uyku: uykudan 18a/1.

Metindeki bazı edatlar ve ekler kendisinden önce gelen kelimeye eklediği sırada edatın ilk hecesindeki ünlünün düştüğünü görebilmek mümkündür:

seyirle <seyir+ile 5a/19, itmekle <itmek+ile 6b/6, teklifle <teklif+ile 7a/10, bununla <bunun+ile 13b/1, anıñçün <anın+içün 32b/1, şartıyla <şart+ile 39a/6.

Metin içerisinde i- ek fiili, yardımcı ek fiil olarak kullanıldığında –ken (<iken), +sa (<ise) ve +dı (<idi) şeklinde kısaltarak bazen ilk ünlülerin düştüğü tespit edilmiştir.

buyururken <buyurur- iken 13b/20, çekerken <çeker- iken 42a/19, değildi <değil+ idi 3b/6, dimişken <dimiş-iken 33a/23, olursa <olur- ısa 5b/3, sanırsa <sanır- ısa 39b/18, utandırırđı <utandırır- ıdı 2b/16, uzundı <uzun- ıdı 3b/22, yorulduysa <yoruldu- (y)ısa 39a/8.

3.1.2. Ünsüz Düşmesi

Türkçede akıcılığı sağlamak, kolaya kaçmak ve bu sayede daha az çaba harcamak için kelimelerdeki bazı ünsüzlerin düştüğü görülmektedir (Coşkun, 2016:

73). İncelenen bu metinde hem kelime köklerinde hem de eklerde ünsüz düşmeleri görülmektedir.

b-> Ø: Bugünkü *ol-* fiili, Eski Türkçe döneminde *bol-* olarak kullanılmıştır. Ancak Eski Anadolu Türkçesinde bu fiil, *b-* sesinin düşmesiyle *ol-* şeklinde kullanılmıştır. Karışık dilli metinlerde *bol-* ve *ol-* fiili beraber kullanılırken incelenen bu metinde fiilin *ol-* şeklindeki kullanımı tespit edilmiştir.

bol- > ol-: olan 6b/8, olduğda 4b/16, olduğundan 40b/6, olmadı 35a/16, olmağdır 36a/6, olmayup 37b/4, olsa 41b/1, olup 3a/2, olunmayınca 4b/17, olur 16b/2.

l->Ø: Metni içerisinde /l/ ünsüzünün düşmesi bazı kelimelerde görülmektedir.

keltür- > getir-: getüre 39a/15, getürmek 10a/22, getürüp 6v/6, getürür 40b/16, getürürse 9a/1.

otlur-> otur-: oturmak 34b/22, oturup 4a/23, otururlar 14b/10.

g-/ğ-> Ø: Birden çok heceli kelimelerin ve eklerin sonunda bulunan *-ğ* ve *g*'ler ile kelime ortasında ikinci hece başında bulunan *eke* ya da kelimenin bünyesine dahil olan *-ğ* ve *g* ünsüzleri Batı Türkçesinde düşmüştür (Timurtaş, 2012: 61). Eski Anadolu Türkçesinde kelime sonunda düşen bu ünsüzlerin önündeki ünlüler genellikle yuvarlaklaşmaktadır. Metinde bu durumu örneklendiren kelimeler tespit edilmiştir:

ķamuğ> ķamu: ķamūsına 3a/3, ķamūsuda 3b/5, ķamūsı 4a/4.

tirig> diri: dirilt 42a/23.

ķergek> gerek: gerek 7b/17, gerekdir 8a/4, gerekmez 39a/19, gerekse 37b/10.

ölüg> ölü: ölülerden 38b/16.

gelgen> gelen: gelen 4b/12.

r->Ø: Cevheri fiil olan *er-* fiilinin *r*'si Batı Türkçesinde düşmüş ve bu fiilin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesine *i-* şekli ile geçmiştir. Bugün ise bu ek ekleşmiş şekli ile karşımıza çıkmaktadır.

er-> ir-> i-: zārūret idi 13b/16, dirler idi 14b/18, gâlib idi 39b/13, buyurur idi 2b/11, var idi 3a/12, olur idi 7b/4.

-y>Ø: Metin içerisinde *y* yarı ünlüsünün kelime başında düştüğü bazı örnekler tespit edilmiştir:

yırak> ırak: ırāk 3b/10 (5).

yıġla- > *aġla*: aġlaya 10b/21, aġlamayıñ 10b/21, aġlamak 10b/22, aġlamaġa 11a/1, aġlamludur 14b/19, aġlayınca 32b/18 vb.

yıġaç > *aġaç*: aġaç 16b/1 (2).

Kelimelerde meydana gelen ünsüz düşmelerinin yanı sıra eklerde de ünsüz düşmeleri olmaktadır. İncelenen metinde ünsüz düşmesi yaşanmış eklerin örnekleri tespit edilmiştir:

+GA> +A: Eski Türkçedeki +KA eki, Orta Türkçenin doğudaki lehçelerinde +KA ve +GA şeklinde görülmektedir. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde ise (K>) G sesinin süreklileşmesi ve yutulması sonunda +(y)A olmuştur (Gülsevin, 2017: 48).

İncelenen bu metinde yönelme hâl ekinin +(y)A şeklinde yaygın bir şekilde kullanımına rastlanmaktadır.

baña (8a/21), barlığına (6b/13), budāġa (12a/11), buna (32b/11), hañasına (11a/14), makamına (34a/8), saña (17a/5), tahtasına (15a/3), ucuna (3b/18), yabana (10b/5).

-GAN> -An: Eski Türkçe döneminde isim-fiil eki olarak kullanılan –GAN ekinde ön seste bulunan G- sesinin düşmesi ile oluşan –An sıfat-fiil eki, eklendiği fiille sıfat veya ad olarak kullanılan işlek bir ektir. Geçişli, geçişsiz her türlü fiil kök ve gövdelerine gelebilmektedir. Bu ek, oluşturduğu sıfat tamlamaları ile bir isim tamlamasının tamlayanı olabilmektedir (Korkmaz, 2019: 807).

alanlar (11a/22), bakmayan (3a/17), bulunan (13b/8), gelen (34b/15), kaçan (10a/12), okuyan (13a/6), olan (32b/3), şakınañ (11b/18), yaradılan (7a/17), yazılan (32b/7).

-GInçA> -UncA> -IncA

ardınca (40a/8), helâlaşmayınca (36a/14), hesābınca (36b/16), olunmayınca (4b/17), tıbkınca (12a/20), toġrulmayınca (9a/11), ulaşınca (41a/22), varınca (1a/13).

+IIG/+IUG> +II/ +IU: Türkiye Türkçesinde her isme gelerek isimden isim ve sıfat türeten en işlek eklerden biridir. +IIG /+IUG ekinin sonundaki /g/ ve /ğ/ sesleri düşerek Eski Anadolu Türkçesinde ekin ünlüsü yuvarlaklaşma göstermektedir. Metnimizde ses düşmesi gerçekleşerek bu ekin yuvarlaklaştığını gösteren örnekler şunlardır:

adlu (32b/6), dürlü (35b/4), gönüllü (14a/1), ıanluyı (7a/3), kesretli (10b/8), sözlü (10a/3), ıtıtlı (10a/3), yüzlü (35b/2).

3.1.3. Hece Düşmesi

Hece düşmesi, kelime de ses bakımından birbirine benzer veya eşit seslerden oluşmuş iki heceden birinin zamanla eriyip kaybolması olayıdır. Bu ses olayında kelime içinde, ekleme sırasında ve birleşmede yan yana gelen benzer iki heceden biri düşmektedir (Vural, Böler, 2011: 113).

karındaş > kardaş: kardaşlar 40a/11

tatırlıg > tatlu: ıtıtlı 10a/3, ıtıtludur 13b/19.

Ayrıca metin içerisinde; *boşdur* (35a/19), *budur* (4a/18), *içündür* (10b/10), *iledür* (11b/13), *iyüdür* (5a/13), *mümkündür* (34a/22), *uzundur* (3a/21), *yokdur* (32b/6), *yoludur* (39b/6), *yüzlüdür* (39b/18) örneklerinde olduğu gibi tur- fiilinden gelen -durur bildirme ekinin -dur şeklinde kullanılmasıyla ortaya çıkan örneklerde hece düşmesi tespit edilmiştir.

3.1.4. Karşılaşılan İki Ünsüzden Birinin Düşmesi (Tekleşme)

Arapça alıntı kelimelerde son seste bulunan çift ünsüzlerden birinin düşmesi olayına ünsüz tekleşmesi denir. Ünsüz tekleşmesinin gerçekleştiği kelimeler, ünlü ile başlayan bir ek aldıkları zaman asli şekillerine yani çift ünsüzlü durumlarına dönmektedir.

şerr > şer: şer (1a/15).

hak > hak: hak (2b/5).

hacc > hac: hac (34b/12).

hāl > hāl: hālde (11b/23).

redd > red: red etse (27b/10).

3.2. Ses Türemesi

Seslerin özelliklerine veya birbirleriyle birleşme şartlarına bağlı bazı nedenlerle Türkçe ve dilimize girmiş yabancı kelimelerin ön, iç ve son seslerinde ünlü ya da ünsüz türemesi olayına ses türemesi denir. Ses türemesi, alıntı kelimelerin en az çaba kuralına bağlı Türkçenin söyleyişine uydurulması ve daha kolay söylenmesinden dolayı ortaya çıkmaktadır (Vural, Böler, 2011: 101-102).

3.2.1. Ünlü Türemesi

Ünlü türemesi, kelimenin aslında olmayan bir ünlünün sonradan çeşitli seslik sebeplerle ortaya çıkmasıdır. İncelenen bu metinde bazı alıntı kelimelerde kelime içinde ünlü türemesi gerçekleştiği tespit edilmiştir. Türkçe kelimelerde iki ünsüz yan yana gelmemekte ancak yabancı kökenli kelimelerde yan yana gelebilmektedir. İç seste ünlü türemesinin görüldüğü alıntı kelimeler, ünlü ile başlayan bir ek aldıkları zaman bu türeyen ünlü düşmektedir ve kelime aslî şekline dönmektedir. Metin içerisindeki bazı kelimelerin ünlü türemiş halleri ile aslî hallerini bir arada görebilmek mümkündür.

‘ağıllar (< Ar. ‘aql): ‘aql 15b/12, ‘ağılla 6b/21, ‘ağıllar 4b/16.

ḥayır (< Ar. ḥayr): ḥayır 11b/4, ḥayır 15a/19.

küfür (<Ar. küfr): küfürle 33a/18, küfürdür 9a/20.

şekil (<Ar. şekl): şekil 2b/8, şeklinde 38b/6, şeklimize 39b/20.

vakit (<ar. vakt): vakitte 3a/13.

zikir (<Ar. zikr): zikr 41a/20, zikirle 20a/23, zikirleri 15a/18.

3.2.2. Ünsüz Türemesi

Ünlü ile biten bir kelime, ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda araya yardımcı bir ses girer. Türkçede /y/ ve /n/ olmak üzere iki tane yardımcı ses vardır. İki ünlü arasında daima /y/ yardımcı sesi getirilir (Ergin, 2013: 145).

Yardımcı ses için koruma ünsüzü (sesteşi, konsonu, konsonantı), koruyucu ünsüz (sessiz), doldurma sesi, bağlama açınığı, bağlantı ünlüsü, ekleme ünlüsü, boşluk doldurucu, kaynaştırma harfi (sesi, ünsüzü) gibi pek çok terim kullanılmıştır. Terimlerin bir kısmı sadece ünsüzle, bir kısmı sadece ünlüyle ilgilidir (Ercilasun, 2000: 219).

Yardımcı ses fonetik zarureten ortaya çıkmıştır. Türkiye Türkçesinin ses özelliklerinde iki ünlünün ve kelime sonunda, belli çiftler dışında, iki ünsüzün yan yana gelmesi mümkün değildir. Dolayısıyla ünlüyle biten bir kelimeye ünlüyle başlayan bir ekin, ünsüzle biten bir kelimeye de ünsüzden ibaret bir ekin doğrudan doğruya getirilmesi Türkiye Türkçesinin ses özelliklerine aykırı bir durumdur. Bu aykırılığı ortadan kadırmak için yardımcı sese ihtiyaç duyulmuştur (Ercilasun, 2000: 219).

Art arda gelemeyen iki ünlü arasında bir ses türetilirken rastgele herhangi bir ünsüzün gelmesi söz konusu değildir. Bu durumda ünsüzlerden en az çaba kanuna uygun olanı ve “yarı ünlü” olarak da bilinen “y” ünsüzünün kullanımı yayıngındır (Ercilasun, 2000: 220). Metin içerisinde /y/ yardımcı sesin kullanıldığı pek çok örnek vardır:

ağla-y-a	10b/21.
ara-y-a	11a/8.
bilme-y-üp	8a/15.
birisi-y-le	14a/19.
duyma-y-a	7b/13.
düşürme-y-e	11a/8.
etme-y-e	33b/10.
gezme-y-e	10b/5.
gizle-y-e	7b/12.
kalma-y-up	6a/19.
oku-y-up	15a/5.

Bunun yanında /n/ yardımcı sesi iyelik eki almış kelimelerde iki ünlü arasında ya da bir ünlü ile bir ünsüz arasında kullanılmaktadır. Aslında bu /n/ sesi bir zamir n’sidir ve zamir çekimlerinde de kullanılan türeme bir ses olarak kabul edilir (Ergin, 2013: 146).

ayağ-ı-n-ı	37a/15.
baş-ı-n-dan	14b/21.
beden-i-n-e	41a/3.
dil-i-n-de	10b/2.
ism-i-n-e	40a/1.
ka-tı-n-da	34a/18.
kendü-si-n-i	10a/6.
omuz-lar-ı-n-da	3b/18.
saç-lar-ı-n-a	9b/23
üzeri-n-de	15/12.

3.2.3. Ünsüz İkizleşmesi

İkizleşme kelime bünyesindeki bir ünsüzün iki defa söylenmesidir. Ünsüz ikizleşmesi dilimizde pek sık rastlanan bir olay değildir (Vural, Böler, 2011; 106). Türkçe kelime köklerinde iki ünsüz yan yana gelmediği için Türkiye Türkçesinin yazı dilinde ünsüz ikizleşmesi olayı fazla görülmemektedir. Hatta Türkçenin farklı dönemlerinde de ses olaylarına bağlı olarak ünsüz ikizleşmesi örneklerine rastlamak mümkündür. Metinden hareketle ünsüz ikizleşmesine verilebilecek **aşşı (16a/16)** örneği tespit edilmiştir.

3.3. Ses Değişimleri

Günümüz Türkçesinde var olan kelimelerin çoğunda görülen hadiseleri ve ses değişikliklerini bilimsel açıdan tespit edebilmek mümkündür. Ses değişimlerinin bazıları sözcük içindeki seslerin birbirlerini etkilemesiyle ya da birbirlerine benzemeye çalışmasıyla bir kısmı da en az çaba yasası gereği dilin doğal gelişimiyle ortaya çıkmıştır (Efendioğlu, İşcan, 2010: 136). Bu çalışmada ses değişimi olayı, ünlü değişimi ve ünsüz değişimi olarak iki ana grupta sınıflandırılmıştır.

3.3.1. Ünlü Değişimi

Ünlüler benzeşerek, dilin kurallarına uygun olarak ünlü uyumunu oluştururlar. Bazı durumlarda da kelimelerdeki ünlüler aykırılışarak değişikliğe uğramaktadır. Bu durumda kelimedeki ünsüzlerin etkin bir rolü olmasından dolayı ünlü uyumunun bozulduğu görülmektedir (Coşkun, 2016: 38).

Türkçenin her döneminde görülen bu ünlü değişimlerine metinde de rastlanılmıştır.

3.3.1.1. i>e ve e<i Değişimi

Eski dönemlerden beri Türkçede çok yönlü i>e, e>i, i>é, e>é, é>e değişimleri mevcuttur. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde kök hecede bulunan /e/ sesi için ı yazılışı yaygındır. Türkologlar çoğunlukla bugün /e/ ile söylenip de Eski Anadolu Türkçesinde ve Eski Osmanlı Türkçesinde ı ile işaretlenmiş köklerde bir /é/ görme eğilimindedirler (Yılmaz, 1991: 160). Bu meseleyle ilgili birçok araştırmacı çalışmalar yapmış ve birbirlerinden farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Aynı kelimenin i ve e'li şekillerinin bulunması göz önünde bulundurulduğunda her iki sesi kendinde toplayan bir kapalı e'nin varlığı ve bunun

sonraki dönemlerde e ve i şeklinde inkişaf ettiğini söylemek mümkündür (Timurtaş, 2012: 19).

a. *Metinde /i/ ile yazılmış bugün standart Türkçede /e/ ile yazılan kelimeler:*

Günümüzde /e/ sesiyle oluşmuş olan birçok kelime, metnimizde /i/'li (ع) şekliyle kullanılmıştır. Bu kelimeleri, standart Türkiye Türkçesindeki kullanımları ile metindeki kullanımlarını karşılaştırarak şu şekilde verebiliriz:

di-> de-: didi 15a/22, demek 32b/7, diyor 3a/9, dimişler 7b/9, didikleri 38a/18.

id->et-: ider 16a/15, idüp 38a/10, idelim 15a/7, iderek 14b/9, iderse 36b/22, itdirmeye 9b/9.

gice> gece: gice 13b/3 (4).

ir-> er-: irdi 10b/14.

irte> erte: erte 15b/16.

vir-> ver-: vir 5a/2, virmekle 36a/21, virmeseler 33b/16, virilecek 41a/17, virir 9a/21.

b. *Metinde /e/ ile yazılmış bugün standart Türkçede /i/ ile yazılan kelimeler:*

Bunlar İstanbul ağzında i şeklinde telaffuz edilmekle beraber muhtelif Anadolu ağzlarında e olarak geçmektedir (Timurtaş, 212: 24).

edgü> eyü> iyi: eyü 35a/23.

edgü+ce> eyüce> iyice: eyüce 37a/1.

3.3.1.2 ı<u ve i<ü Değişimi

Türkiye Türkçesinde /ı/ ve /i/ ile yazılan kelimeler metinde Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi /u/ ve /ü/ şeklinde yazılmıştır.

adlı> adlu (32b/6), iyi> eyü (35a/23), için> içün (6a/21), açık> açuk (3a/8), kendi> kendü (7a/13).

3.3.1.3. u/ı ve ü/i Değişimi

Eski Türkçe döneminde görülen /u/, /ü/ seslerinin, ses uyumuna bağlı olarak Batı Türkçesinde düzleşerek /ı/ ve /i/ seslerine dönüştüğü görülmektedir. Düzlük yuvarlaklık uyumuna uygun olarak bir kısım Türkçe kelimeye yer alan yuvarlak ünlüler (o, ö, u, ü), ünsüzlerin etkisinden ziyade, düz geniş ünlülerin (a, e) tesiriyle

ve ilerleyici ya da gerileyici benzeşmeyle /ı/, /i/, /é/ ye dönüşüp düzleştiği tespit edilmektedir (Vural, Böler, 2011: 132).

bunu> bunu (40a/23), buzlu> buzlu (10a/3), kötü> kötü (5a/14), kuru⁹> kuru (40b/8), oku-¹⁰: okı (1a/10), yolcu> yolcu (15b/8).

3.3.1.4. u/a Değişimi

Metin içerisinde bu değişim sadece bir kelimeye tespit edilmiştir:

ortu> orta: orta (2b/17), ortası (3a/17).

3.3.2. Ünsüz Değişimi

Bir ünsüzün yerini kendi niteliğindeki başka bir ünsüze bırakması olayına *ünsüz değişimi* denir. İncelenen metinde ünsüz değişimleri tek tek ele alınmış, her ses değişikliği ayrı başlıklar altında incelenerek metinden örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

3.3.2.1. Tonlulaşma

Tonlulaşma, tonsuz ünsüzlerin iki ünlü arasında kalınca ya da kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek gelince tonlu bir nitelik kazanması olayıdır. Tonlulaşma Türkçede görülen genel bir ses olayı değildir. Çünkü iki ünlü arasında kaldığı halde tonlulaşmayan sesler de vardır (Vural, Böler, 2014: 116).

Tonlu ünsüzler, ünlüler gibi kaynağında ses tellerinin etkili olduğu seslerdir. Tonsuz ünsüzler ise oluşumlarını ses tellerinden daha üstteki bölümlerde çarpma ya da sürtünme yoluyla tamamlamaktadır. Bundan dolayı tonlu ünsüzler, tonsuz ünsüzlere göre daha kolay çıkarılır. Dilde kolaylık ilkesinden dolayı K- ve T- ünsüzleri yanlarındaki ünlülerin de etkisiyle tonlu karşılıklarına dönüşmektedir (Hunutlu, 2018: 170).

Metinden hareketle tonlulaşma hadisesini ön seste, iç seste ve son seste şeklinde tasnif ederek incelemek mümkündür.

3.3.2.1.1. Ön Seste Tonlulaşma

k-> g- değişimi

k>g değişimi kelime başında Eski Türkçe ile Batı Türkçesi arasında görülmektedir (Ergin, 2013: 88). Eski Türkçe döneminde /g/ sesi yoktur. Batı Türkçesinde kelime başındaki g'ler Eski Türkçe döneminde k şeklindedir. Yani Eski

⁹ Bu kelime sadece 13b/1'de kuru şeklinde yazılmıştır.

¹⁰ Okı- fiili metinde hem okı- hem de oku- şeklinde yazılmıştır: okuya 1a/12, okumuşum 7a/20, okuyan 13a/6 vb.

Türkçe döneminde k ile başlayan bazı kelimeler Batı Türkçesine geçerken g'ye çevrilmiştir: körmek> görmek, kelmek> gelmek, köñül> gönül, kök>gök, kün>gün gibi (Özkan, 1994: 113). Hunutlu ayrıca /-k/ ünsüzünün sonrasında gelen uzun ünlünün etkisiyle diğer tonsuz ünsüzlere göre daha fazla tonlulaşma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir (Hunutlu, 2018: 171). Eski Türkçe döneminde /k/ ile yazılmış olan ancak incelenen metinde /g/ ile yazılan kelimeler şunlardır:

keç-> geç-: geçti 38a/18, geçdiği 12b/22, geçdin 10b/21, geçen 38a/4, geçerdin 42a/17, geçmek 15b/9, geçmekdir 35a/4, geçmeyecek 12b/2, geçtiklerinde 6b/12, geçürmedi 13b/16.

kel-> gel-: geldikçe 39a/2, geldüğün 6b/23, gelen 4b/12, gelince 7b/6, gelmekdir 17a/4, gelmesine 37b/22, gelüp 15a/1, gelür 5a/22, gelürken 35a/8, gelürsün 38a/5.

kergek> gerek: gerek 32b/11, gerekdir 8a/4, gerekmez 39a/19, gerekse 37b/10.

keltür-> getir-: getüre 39a/15, getürmek 10a/22, getürüp 6b/6, getürür 40b/16, getürürse 9a/1.

keç> gey-> giy-: giydiler 35a/11, giyerdi 42a/19, giyilmiş 42a/1, giymek 34b/21.

keçe>gice: gice 13a/22, 13b/3,12, 17b/21.

kiter-> gider-: giderir 12b/7.

kir->gir-: girdi 2b/13, girdiğde 15b/21, girdiğden 13b/6, girecek 13b/6, girenler 41a/18, girer 13b/12, girmedin 35a/16, girmeye 11a/9, girmez 13b/4, girse 14a/3, girüp 35b/4.

kirü> girü> gerü> geri: geri 9b/8.

ket-> git-: gidecek 39a/3, gider 13b/1, giderken 8a/14, gidersen 4b/2, gidersin 38a/5, gidince 38b/18, gitdi 14b/21, gitdüğüm 7b/8, gitmedi 14b/17, gitmekdir 13b/21.

kizle-> gizle-: gizlenmek 14b/12, gizleye 7b/12, gizli 38b/2.

kök> gök: gökde 34b/1.

könder-> gönder-: gönderdim 16a/2.

köñlek> gömlek: gömleği 14b/21.

köñül> gönül: gönül 39a/5, gönüllü 14a/1, gönülsüz 14a/1.

kör-> gör-: gördüğümde 14b/11, gördüğde 34b/23, gördüm 15b/20, görelim 34b/12, görünür 14b/1, görmediğ 14b/22, görmekdir 37a/6, görüp 15a/3, görür 41a/23, görürüm 14b/9.

körün-> görün-: görüne 34b/18.

köz> göz: göz 40b/14, gözetmeye 13a/21, gözi, göziñ 12a/21, gözlere 4b/8, gözleriniñ 3a/18, gözli 2b/2, gözi 41a/3.

küç> güç: güci 14a/6, güç 36b/3, güçdür 38a/13.

kül-> gül-: gülениñ 14b/20, gülerek 15a/13, güleriz 12a/7, gülersin 39b/15, gülmez 32b/18.

kün> gün: gün 10b/19, günde 13b/8, günden 37b/1, güne 3a/6, günü 4a/19, gününde 16b/12, gününe 37a/1.

kündüz> gündüz: gündüz 13b/3, 34b/4.

küneş> güneş: güneş 4b/11, güneşidir 12b/14.

Türkiye Türkçesinde ilk hecede birincil uzun ünlü taşımamış olması dışında bazı etimolojik ve fonetik sebepler ön seste tonlulaşma hadisesine engel olmaktadır (Hunutlu, 2018 :172). Metinde bazı kelimelerde kelime başındaki k tonlulaşmayıp korunmuştur. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:

kaç-: kaçan 10a/12, 11b/21, 34a/8.

karşı: karşı 9b/21.

kız: kız 10a/4.

kim: kim 13b/13, kimde 33a/11, kime 16b/23, kimin 38a/22, kimine 9a/8, kimini 6a/6.

kolay: kolay 16a/17.

kadar: kadar 40a/22.

kırk: kırk 37b/1.

kuyu: kuyudan 35a/15.

küçük: küçüğüne 3b/20.

t-/d- değişimi

t->d- değişimi, kelime başında görülen ve Batı Türkçesinde geniş ölçüde ortaya çıkan ses hadisesidir. Eski Türkçede kelime başında d- sesi bulunmamaktadır. Batı Türkçesinde kelime başında görülen d- sesi Eski Türkçede hep t- şeklinde yazılmıştır (Ergin, 2009: 91). Eski Anadolu Türkçesinde kelime başındaki t- sesini

korumak veya d- sesine dönüşmek şeklinde iki durum söz konusudur. Metinlerde bu iki durumu aynı anda görebilmek de mümkündür.

Metinde kelime başında t- sesinin tonlulaştığı kelimeler şunlardır:

tegül>degül>değil: değildir 2b/8, değildi 3b/16, değildir 4a/19, değil 9b/14, değilsün 11a/6, değilse 17b/5, değildir 33b/19, değilken 40a/6.

tebe> deve: deve 13b/8, deveniñ 14b/16.

til> dil: dil 37b/9, dilinde 37a/13, dillülük 37b/7, dilimi 5a/5, dili 9a/11, dilini 9a/19, diline 10b/2.

tınla-: dinle-: dinlemedin 2b/7, dinler 38b/13.

tirsgək>dirsek: dirsek 3b/19, dirsekleri 3b/22.

tiş> diş: diş 18a/1, dişleri 3b/7.

tiz> diz: dizlerine 3b/22.

tört> dört: dört 33a/11, dörtde 33a/11.

tüş-> düş-: düşmüş 8a/12, düşmüşdi 4b/19, düşmekdir 5b/22, düşmesine 6b/11, düşseler 6b/14, düşürmez 9a/2, düşürmeye 11a/8, düşeni 13a/15, düşmez 33a/4, düşüp 41b/2.

tüz>düz: düz 4a/8.

Metinde kelime başındaki /t/ sesini tonlulaşmadığı kelimeler de şunlardır:

tanışmaz (38b/12), tapdığımız (34b/1), tarafa (33b/16), taşlı (13b/8), taze (16b/1), tok (13b/2), toprakdan (41b/23), tutar (16b/1), tuz (39a/10), tüketmedin (11a/8).

b-/ p- değişimi

b- / p- değişimi kelime başında görülmektedir. Batı Türkçesinde de karşılaşıldığı gibi Türkçede b ile başlayan bazı kelimeler sonradan p'ye dönmüştür. Kelime başında görülen b-/ p- değişimi için Eski Anadolu Türkçesi b tarafındadır. Bu b'lerin p olması ise aynı dönem sonlarında başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde bu durum ilerlemiş ve Eski Anadolu Türkçesinde b ile başlayan bazı kelimelerin sonraki dönemde b'nin sedasız olan p sesine geçtiği görülmektedir. (Ergin, 2009: 83).

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde b-/ p- değişimi üzerinde yoğunlaşmak gerekir. Çünkü Arap harfli yazıda b ve p harfleri birbirine karıştırılmaktadır. Arap harfli yazıda şekil bakımından aynı olan bu iki harfin farkı birincisinin tek, ikincisinin üç noktalı olmasıdır. Bunda Arapçada p sesinin

bulunmaması etkilidir (Ergin, 2009: 83). İncelenen bu metinde de b- sesi Eski Türkçede olduğu gibi aslî şeklini muhafaza etmiştir.

bek> pek: bek 9b/2, bekce 16a/1.

barmak>parmak: barmağın 3b/18, barmakdan 3b/20, barmağla 41b/3.

3.3.2.1.2. Kelime İçi ve Sonunda Tonlulaşma

p, ç, t, k sesleriyle biten kelimelere ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde; kat, ip, et, ek gibi tek heceli kelimeler ve hukuk gibi iki veya üç heceli alıntı kelimeler hariç; bu ünsüzler b, c, d, g seslerine dönüşürler (Coşkun, 2016: 69).

-t/-d-, t/-d- değişimi

-t ünsüzüyle biten tek veya çok heceli kelimelere ünlüyle başlayan ek getirildiği zaman ses tonlulaşır:

at-ım> adım: adımı	4a/11.
art+ınca> ardınca	40a/8.
dağ+ıt+a> dağda	39a/13.
dert+in > derdin	11a/1.
dört+ünden> dördünden	14b/11.
et-ecek> idecek	41a/21.
git-ecek> gidecek	39a/3.
işit-en> işiden	38b/13.
selām it-er> selām ider	2b/6.
yarat-ıldı> yaradıldı	7a/14.

-k/-g-, -k/-ğ değişimi

-k ünsüzüyle biten tek veya çok heceli kelimelere ünlüyle başlayan ek getirildiği zaman ses tonlulaşır:

ayağ+ı > ayağı	4a/2.
bırağ+urlar> birağurlar	10b/12.
budağ+a> budağa	12a/11.
büyük+üne> büyüğüne	3b/19.
gömlek+i> gömleği	14b/21.
kulak+ı> kulağı	11a/6.
şenlik+i> şenliği	13a/23.
varlık+ıyla> varlığıyla	12b/9.

yok+iken> yogiken	34b/15.
gereki> geregi	33a/3.
toprak+ın> toprağın	41b/23.
gök+i> gögi	4a/7.

-c/-ç- Değişimi

Hece sonunda veya son seste bulunan /ç/nin bazı kelimelerde tonlulaşarak c ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir.

geç-> gec-: gecdim	16a/2.
küç> güç: güci	14a/6.
niçe> nice: nice	33b/22.
saç> sac: şacı	13a/23.
serçe> serce: şerce	3b/20.
suç> suc: sucun	7a/19.
Türkçe> Türkce: Türkçe	11a/3.
uç> uc: ucuna	3b/18.

-b/-p- Değişimi

İki ünlü arasında kalan /p/ ünsüzünün tonlulaşarak /b/ ünsüzüne dönüşmesi durumudur. Metin içerisinde tespit edilen örnekler şunlardır:

hesāp+ınca> hesābınca (36b/16), hitāp+ımdan> hitābımdan (14b/15), kitap+ı> kitabı (14a/15), sāhip+leri> sāhibleri (39b/11).

3.3.2.2 Tonsuzlaşma

Ünsüzlerin boğumlanma esnasında titreşimlerini kaybederek tonsuz özellik kazanması olayına tonsuzlaşma denir (Karaağaç, 2013: 91). Metinde tonsuzlaşma olayı tek örnekte tespit edilmiştir.

izde-> iste-: istedi 38b/17, istediği 6a/21, istediğinden 34b/15, istedikde 10b/6, istediklerin 17a/9, istemediği 40a/8, istemek 32b/3, istemekdir 40a/7, istenen 11b/2, istense 42a/21, ister 10a/20, isterler 16a/10, isterse 36a/4, istese 4b/21, isteye 14a/1, isteyen 9a/6.

3.3.2.3 Süreklileşme

Süreklileşme, süreksiz ünsüzlerin (b, c, ç, d, g, k, p, t) çeşitli sebeplerle (f, ğ, h, j, l, m, n, r, s, ş, v, y, z) sürekli ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.

-k/-ğ- Değişimi

Türkçe kelimelerin başında *h* sesi bulunmamaktadır. Günümüz Türkiye Türkçesinde /*h*/ ile başlayan kelimeler Eski Türkçe döneminde /*k*/ ile başlamaktadır. Bu ses değişimi kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda olmak üzere üç farklı başlık altında incelenmiştir.

Kelime Başında k-/ h- Değişimi

katun > *hatun*: *hatun* 7b/11, 38b/17.

Kelime Ortasında ve sonunda -k/ -h Değişimi

akşam > *aḥşam*: *aḥşam* 40b/20.

taḳı > *daḳı* > *daḥı*: *daḥı* 7b/10, 9a/5, 10a/12, 11b/5, 12b/4.

yok > *yoḥ*: *yoḥtu* 4a/11.

Türkiye Türkçesinde *h*'li olan ancak metnimizde *k*'li şeklinde okuduğumuz kelime de tespit edilmiştir.

kaḡı > *hangi*: *kaḡı* 39a/14.

b-/v- Değişimi

b/v değişimi bazı /*b*/ seslerin /*v*/ olması durumudur. Türkçede kelime başında *v* sesi yoktur. Eski Türkçede kelime başında /*b*/ ile yazılan *bar*, *bar-*, *bir-* gibi kelimelerde XIII. yüzyıla rastlayan *b-> v-* değişiminden sonra *b-* sesinin eriyip kaybolduğu görülmekte ve Anadolu Türkçesinde /*v-*/ ile kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Bu duruma metin içerisinde şu örnekleri verebilmek mümkündür:

Kelime Başında b-/v- Değişimi

bar+lıḡ > *varlık*: *varlığın* 15b/18, *varlığı* 42a/3, *varlığıyla* 12b/9, *varlık* 42a/5 vb.

bir- > *vir-* > *ver-*: *verir* 32b/4, *verirse* 40b/2, *vermediğinden* 36b/14, *vermeyeler* 33b/11 vb.

bar > *var*: *var* 2b/21, *vardır* 5b/14, *varıdı* 3a/13, *varımıḡ* 14b/2, *varken* 16b/8 vb.

bar- > *var-*: *varabilenlerimizdi* 4b/17, *vardıḡı* 4b/16, *vardıḡda* 16a/2, *varınca* 1a/12, *varır* 18b/20, *varırdı* 4b/15, *varşana* 18b/15 vb.

biril- > *viril-*: *virilecek* 41a/17, *virilmekdir* 37a/2, *verilür* 37/2 vb.

Kelime Ortası ve Sonunda -b/-v Değişimi

Eski Türkçe döneminde kelime ortasında ve sonunda görülen /b/ sesinin Uyurca döneminden itibaren v'ye döndüğü görülmektedir. İncelenen metinde de bu ses değişimini örneklediren kelimeler mevcuttur:

seb-→ *sev-*: sevdim 15b/21, seven 13b/18, sevenleri 16b/15, sever 3a/22, severdi 42a/23, sevmek 12b/19, sevmeyen 12b/18, sevmez 42a/19, sevmezler 10b/11, sevsün 35a/6 vb.

tebi: *deve:* deve 13b/8, deveniñ 14b/16 vb.

-d/-y Değişimi

Bu değişiklik Eski Türkçenin sonlarında olmuş, *adaq>ayaq>azaq* misalinde olduğu gibi *d*'ler önce *peltek z(zel)*'ye, sonra *y* ve *z*'ye çevrilmiştir. Batı Türkçesi /y/ tarafındadır. Demek ki *d>y* değişimi Batı Türkçesinin içinde değil, Batı Türkçesi ile Eski Türkçe arasında olan bir değişimdir (Ergin, 2009, 93-94). Metin içerisinde bu değişimi gösteren örnekler tespit edilmiştir:

azak>adaḳ>ayaḳ: ayak 15a/13.

kaḍḡu>ḳayḡı: ḳayḡılar 13b/8.

eḍḡü>eyü: eyü 35a/23, eyüce 37a/1.

ked-→ *gey-*→ *giy-*: giydiler 35a/11, giyerdi 42a/19, giyilmiş 42/1, giymek 34b/21.

ḳoḍ-: *ḳoy-*: ḳoymaya 37a/17, ḳoyup 7a/19.

ḳuḍuḡ>ḳuyu: ḳuyudan 35a/15.

uḍı-→ *uyu-*: uyuduḳda 13a/22.

3.3.2.4. Sert Ünsüzlerin Yumuşaması

Sert ünsüzlerin yumuşaması, Türkçede kelime sonunda bulunan süreksiz sert ünsüzler (p, ç, t, k), kelime ünlüyle başlayan bir ek alınca iki ünlünün arasında kaldıkları zaman yumuşayarak (b, c, d, g/ğ)'ye dönüşme olayıdır. (Efendioğlu, İşcan, 2010: 132).

‘ilāç> ‘ilācı 40b/5, *parmak> barmaḡıñ* 3b/18, *güzellik> güzelliḡindir* 38a/2, *ḡariç> ḡaricinde* 9a/11, *git-> giderken* vb örnekleri verebilmek mümkündür.

3.4. Uyumlar

3.4.1. Ünlü Uyumu

Türkçede diğer dünya dillerinin çoğunda olmayan ünlü uyumu kuralı mevcuttur. Bu kural doğrultusunda kelime içinde ünlüler, nitelikleri bakımından kendilerine benzeyen ünlüleri takip ederler. Ünlü uyumu kuralı Standart Türkçedeki birincil ünlüler için geçerlidir. Bu ünlüler; a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleridir. Alıntı ünlülerle oluşturulmuş kelimelerde ünlü uyumu aranmaz (Coşkun, 2016: 36). Ünlü uyumunu dil uyumu ve dudak uyumu olmak üzere iki ana başlıkta incelemek mümkündür.

3.4.1.1. Dil Uyumu

Kalınlık incelik uyumu olarak da adlandırılan dil uyumu, bir kelimedeki ünlülerin kalınlık - incelik açısından uygun olması durumudur. Türkçede bir kelimedeki ünlülerin hepsi ya kalın ya da ince olabilir. Bir kelimede hem kalın hem de ince ünlü görülmez (Ergin, 2013: 70).

Dil uyumu, başlangıçtan günümüze kadar Türkçenin her devrinde var olan ve olmaya da devam eden bir durumdur (Ergin, 2013: 70). Bu bakımdan dil uyumu Türkçenin en belirgin ses özelliğidir. İncelenen metinde dil uyumunun çoğunlukla işletildiği tespit edilmiştir;

alanlar (11a/22), babadan (16b/23), birisi (32b/7), bulunca (13b/8), büyük (3b/7), deve (40b/23), sözleri (35a/14), tarafa (33b/16), yarın (37a/23), yoluna (6b/10).

Metinde dil uyumuna aykırı kullanımlar da mevcuttur. Bunlardan bazıları Türkçede tek şekilli olarak kullanılan ve uyumdan kaçan –ken, -yor ve –ki aitlik ekinin kullanıldığı örnekler ile için edatının kullanıldığı sözcüklerdir;

buyururken (13b/20), şayarken (35a/19), varken (16b/8), yoğken (35a/7). sonraki (37a/15); diyor (3a/9); anıñçün (8a/4), anladığıçün (32b/19), haqqıçün (6b/18), onunçün (42a/8), şununçündür (9b/12).

3.4.1.2. Dudak Uyumu

Dudak uyumu diğer bir adıyla düzlük - yuvarlaklık uyumu, Türkçe bir kelimede düz ünlülerden (a, e, ı, i) sonra düz ünlülerin; yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü) sonra ya düz - geniş ünlülerin (a, e) ya da dar - yuvarlak ünlülerin (u, ü) gelmesi hadisesidir. Dudak benzeşmesi, Türkçenin ilk devirlerinde görülmeyen ancak son

zamanlarda belirli bir kural haline gelen bir ses olayıdır. Batı Türkçesinin ilk devri olan Eski Anadolu Türkçesi Döneminde görülmeyen dudak benzeşmesi, Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminden sonra dilde oluşmaya başlamış ve Türkiye Türkçesinde kurallaşmıştır (Vural, Böler, 2011: 127-128). Dolayısıyla dudak uyumu, Türkçenin her döneminde kelimelerin bünyesinde sıklıkla görülen bir uyum değildir.

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkan yuvarlaklaşma hadisesi, Karahanlı Türkçesinden itibaren Harezmi ve Çağatay Türkçesini de kapsayan dönemde kendini göstermiştir. Ama doğrudan dudak ünsüzlerinin ortaya çıkardığı yuvarlaklaşma hadisesi, karakteristik olarak Harezmi Türkçesi sahasında görülmüştür (Savran, 2018: 93). Dudak uyumunun etkisiyle görülen yuvarlaklaşma durumunu, gerek kelime tabanında gerekse eklerde görülen yuvarlaklaşma olarak ikiye ayırıp incelemek mümkündür.

3.4.1.2.1. Yuvarlaklaşma

Yuvarlaklaşma, düz bir ünlünün, yanındaki dudak ünsüzünün ya da kelime içindeki yuvarlak bir ünlünün etkisiyle yuvarlak sıradan bir ünlüye dönüşmesi olayıdır (Savran, 2018: 90). Metinde yuvarlaklaşma olayı, hem kelimelerde hem de eklerde görülmektedir.

3.4.1.2.1.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma

Eski Türkçe döneminde birden fazla heceli kelimelerin sonlarındaki -ğ ve -g seslerinin Batı Türkçesine geçişte eriyip genellikle kendisinden önce gelen ünlüyü yuvarlaklaştırdığı görülmektedir. Bu yuvarlaklaşma sonucunda da dudak uyumunun bozulduğu görülmektedir. Metinde /ğ/ ve /g/ seslerinin düşmesi sonucunda yuvarlaklaşma hadisesini gösteren kelimeler şunlardır;

adığ> ayru: ayrıldıklarında (7b/8),

kamağ> kamu: kamūsuda 3b/19, kamūsda 3a/3.

Kelime sonunda /ğ/ ve /g/ seslerinin düşmesi durumunda yuvarlaklaşma göstermeyen kelimeler de metinde mevcuttur:

acığ> acı: acı (39a/10).

katığ> katı: katı (3b/6).

şarığ> şarı: şarı (34b/17).

İncelemiş olduğumuz metin içerisinde belirli bir sebebe bağlı olmadan yuvarlaklaşma gösteren örnekler de bulunmaktadır. Bunlar;

deyü (41b/2), eyü (35a/23), hatun (38b/17), kendünden (3a/22).

3.4.1.2.1.2. Eklerde Yuvarlaklaşma

Yuvarlak ünlülü ekler, Eski Türkçe döneminden beri Türk dilinde görülen eklerdir. Türkçedeki dudak uyumunun, Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde henüz kurallaşmadığı düşünüldüğünde bu durum hiç de şaşırtıcı değildir. Günümüzdeki Türk lehçelerinde de bazı eklerin sadece dar düz, bazı eklerin ise sadece dar yuvarlak gelmesi gibi nedenlerle Türkçede olduğu gibi dudak uyumunun olmadığı doğrudur (Savran, 2018; 90).

Metin içerisindeki yuvarlak ünlülü ekler, ünlüsü Köktürkçe döneminden beri yuvarlak olanlar ve ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış olanlar olarak iki bölümde ele alınarak incelenmiştir.

Ünlüsü Aslında Yuvarlak Olanlar:

+ArU/ +ArI (yön gösterme hâli eki): Yön gösterme hâli eki Eski Türkçe döneminde +ğaru/ +gerü şeklinde kullanılan işlek bir ektir. Bu ek, Batı Türkçesine geçerken -ğ ve -g sesleri düşerek +aru/ +erü şekli ile devam etmiştir. +ArU eki Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü kullanılmış ve bu dönemde işlekliliğini tamamen yitirerek “iç-erü, yuk-arü, il-erü” gibi örneklerde kalıplaşmış olarak kullanılır hâle gelmiştir. yukarı (18a/8) örneğinde görüldüğü gibi metin içerisinde de ekin sadece düz ünlülü kullanımı tespit edilmiştir.

+Cİk (isimden isim yapım eki): Ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olan +Cİk/ +CUk eki, isimlere ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma ifadesi katmaktadır. Ayrıca isimler de türetmektedir (Korkmaz, 2009: 42). Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü kullanılan bir ektir. Metin içerisinde bu ekin düz ünlülü kelime tabanına gelerek dudak uyumuna uyduğu tespit edilmiştir. Metinde bu ekin kullanıldığı yerler; gerçektir 31a/16, gökçek 7b/16, ihtiyarcık 42b/3 vb.

-dUk/-dİk (sıfat-fiil eki): Köktürkçe döneminde yuvarlak ünlülü şekliyle kullanılan işlek bir ektir. Ek, Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlak ünlülü kullanımıyla devam etmiştir.

İncelenen bu metinde -dık ekinin yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında, -duk ekinin ise düz ünlülü kelime tabanlarında kullanılarak bazen dudak uyumuna uymadığı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; bühtân ettiği 36a/13, didiği 41b/20, geçtiği 12b/22, geldiğin 13b/20, istemediği 40a/8, şakındığını 38b/4, sakladığı 38a/20 (2), söylediği 38a/3, vardıği 4b/16, yazdığımız 41a/14.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; âdir oldığı 36b/15, buyurduğu 14a/21 (2).

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; alınmadığı 6b/19, bitdüğü 35b/17, gitdüğüm 7b/8, etdüklerini 6a/7, istedüğün 11b/9, virdüğünü 7b/13, yazduğı 36b/13.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; bozduğun 32b/7, bulduğun 42a/18 (2), bulunduğı 11a/9, buyurduğı 13b/7 (2), koğduğda 18a/1, kondukları 15b/9, mü‘min olduğı 41a/16, olduğundan 4a/10 (3), umduğunun 37b/22, uyuduğda 13a/22 vb. şekilde kullanılmıştır.

-Dur- /-Dİr- (fiilden fiil yapım eki): Eski Türkçede –tur-, -tür-, -dur-, -dür- olarak kullanılan işlek fiilden fiil eklerinden biridir. Eski Anadolu Türkçesinde de ekin yalnız yuvarlak ve d’li şekillerinin kullanıldığı görülmektedir (Ergin, 2009: 282). Metinde ekin dudak uyumuna bağılı olarak kelimelere eklendiğı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; beğendirir 40b/1, bildir 42a/2, bildirdi 41b/21, çekdirmeye 17a/22, çekdirmezdi 40a/22, dinlendireñ 39a/5, etdirmegde 40b/23, evlendirmek 30a/15, itdirmeye 9b/9, taddırırlar 4a/3, utandırdı 41b/7, utandırırđı 2b/16, yaklaşdırsın 34b/1.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanında; unutturur 22b/5, öldürmeğı 21b/15, öldürür 40b/15 vb. şekilde kullanılmıştır.

-dUr/-dİr (bildirme eki): Ek fiilin geniş zaman üçüncü kişilerinde kullanılan ve “bildirme eki” olarak adlandırılan “+Dİr” eki, Eski Türkçe *tur-* ‘ayağa kalk-, kalk-süreklilik yardımcı fiiline geniş zaman “-İr” ekinin getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu bakımından “tur-“a, “er-“ fiiline paralel bir salt fiil olma istidadı göstermiş bir yardımcı fiil denilebilir. Eklendiğı isim ve isim soylu kelimeleri yargı bildiren birer yükleme dönüştürmek gibi temel bir görevi olan “+Dİr” eki, kimi tarihî ve günümüz lehçelerinde fiil çekimlerinde de görev alarak bu çekimlerin de temel unsuru olmuştur (Savran, 2008: 164).

Metin içerisinde bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekilleri tespit edilmiştir. Ekin yuvarlak ünlülü şekilleri düz ve yuvarlak ünlülü kelime tabanlarına gelerek dudak uyumuna aykırılık göstermiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; bā'isdür 11b/1, sebebdür 11b/1.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; boşdur 35a/19, budur 4a/18 (23), buyrulmuşdur 35a/21, kabuldür 6b/5, küfürdür 9a/20, mahsûsdur 37b/17, mevcûddur 15a/3, mümkündür 18a/3 (3), oldur 6a/17 (8), tolmuşdur 13b/5 (2).

-dır eki düz ünlülü kelime tabanlarında; ' abesdir 9b/7, bilmişdir 40a/23, , birdir 1a/1 (3), çekdirmezdi 40a/22, gelmekdir 10b/5, gerekdir 8a/4 (17), gibidir 13b/2 (10), ikisidir 32b/20, iledir 18b/4, rivayetdir 2b/13 (3) vb. şekilde kullanılmıştır.

-sUn/-sIn (üçüncü teklik şahıs eki): Eski Türkçe döneminde teklik üçüncü şahıs kipi -zun, -zün; -sun, -sün şeklinde kullanılmıştır. Devre içinde sonradan -zu, -zü; -su, -sü; -sunı, -süni şekilleri de görülmeye başlanmıştır. Devre başında -çun, -çün şekli de görülmektedir. Batı Türkçesine bunlardan -sun, sün şekline geçmiştir. Uzun zaman bu şekilde yalnız yuvarlak olarak kullanılan -sun, -sün eki, Eski Anadolu Türkçesinden sonra Osmanlı Türkçesinde de son devirlere kadar böyle kalmış, fakat Osmanlı Türkçesinin sonlarında ünlü uyumuna bağlanarak bugünkü -sın, -sin, -sun, -sün şekillerini almıştır (Ergin, 2009: 413).

Metin içerisinde bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekilleri tespit edilmiştir. Ancak ekin yuvarlak ünlülü şekli, düz ünlülü kelime tabanlarına gelerek dudak uyumu dışında kullanıldığı görülmektedir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; 'afv idesin 16b/8, artırasın 40b/3, gâlib olmasın 39b/10.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; değilsün 11a/6.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; görürsün 36a/17, muhtâc olmuşsun 34a/21 vb. şekilde kullanılmıştır.

-Uk (fiilden isim yapım eki): Eski Türkçe döneminde çoğunlukla yuvarlak ünlülü biçiminde kullanılan bu ekin, nadir de olsa düz ünlülü geçtiği görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü biçiminde kullanılan bu ekin, metin içerisinde hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında: artıktır 17a/13, eksik 33b/11, karışık 20b/20, katıkdadır 7b/9.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında: açık 3a/8 (5), buyuruğdan 13a/4, büyük 2b/18 (5), çatuk 3a/7, konuk 23b/2, küçüğüne 3b/20, tanuşuk 13a/8 vb. şekilde kullanılmıştır.

-Ur- (fiilden fiil yapım eki): Bu ek, Eski Türkçe dönemindeki –(U)r- ettirgenlik ekinin ünlü uyumuna sokulmuş halidir. İşlev bakımından –Ar- ekiyle görevdeş olan işlek bir ektir. Ünsüz ile biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettiren anlamlı fiiller türetmiştir (Korkmaz, 2009: 131). İncelenen metinde bu ekin, hem düz ünlülü kelime tabanlarında hem de yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında kullanımı tespit edilmiştir. Ancak ekin yuvarlak ünlülü şekli düz ünlülü kelime tabanlarına gelerek dudak uyumunu bozduğu görülmektedir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; arturdu 41b/11, arturmak 16a/15, artursa 40b/7, arturur 4b/11, geçürene 16b/4, geçürmedi 13b/16 vb. şeklinde kullanılarak uyumsuzluk meydana getirmiştir.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; düşürmeye 11a/8, düşürmez 9a/2, yoğurmak 39a/1 vb. şekilde kullanılmıştır.

-Ur/-Ir (geniş zaman eki): Köktürkçe döneminde geniş ve şimdiki zaman ayrılmamıştır. Olumlu geniş zaman eki Ar ve –Ur şeklinde; –Ur yerine de nadiren –Ir eki kullanılmıştır. Olumlu geniş zaman ekinin ne zaman –Ar, ne zaman –Ur olacağı kurallarla bilinmemektedir. Çoğunluklu bu ek, çok heceli fiillerde –Ur; ünsüzle biten tek heceli fiillerde ise Türkiye Türkçesindeki gibidir. Ünlü ile biten fiillerde ise –r ve –(y)Ur ekleri kullanılabilir (Ercilasun, 2014: 183). Eski Anadolu Türkçesinde ise –Ur şeklinde geniş zaman eki yoktur. Fakat bu dönemde –r sesinden önce gelen ünlü daima yuvarlaktır (Karadoğan, 2001: 174).

Metin içerisinde geniş zaman ekinin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ekin düz ünlülü şekli yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; yuvarlak ünlülü şekli ise düz ünlülü kelime tabanlarında dudak uyumu dışında kullanıldığı görülmektedir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; artırır 16b/22, bağırıram 2b/23, beğendirir 40b/1, giderir 12b/7, gösterir 13a/6 (2), ma'nasına gelir 3b/17, varırdı 4b/15, verir 32b/4, yazılır 11b/18.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; k rk d rd  2b/16.

Ek, d z ünl l  kelime tabanında; a ılur 10a/8, gel rsin 38a/5, karı ur 38b/13, k lur 34b/14, ta‘ m veril r 37a/2,  ayanurlar 16a/12, y k lur 15b/13.

Ek, yuvarlak ünl l  kelime tabanında; b ‘is olur 6a/3, bulur 5a/23 (3), g r rd  42a/19, kullanursa 33a/15, k rtulur 11b/12 (2),  ld r r 40b/15 vb.  ekilde kullanılmı tır.

 nl s  Sonradan Yuvarlakla mı  Olanlar

-*Allm ( okluk birinci  ah s emir eki)*: Eski T rk e d neminde  okluk birinci  ah s emir kipi -al m, -elim  eklinde kullanılmı tır. Bat  T rk esinin ilk devirlerinde ekin son  nl s  yuvarlakla mı tır. Eki Eski Anadolu T rk esinde hep -alum, -el m  eklinde g r lmekle birlikte Osmanlı T rk esinde de uzun s re b yle devam etmi tir. Ancak Osmanlı T rk esinin sonlarında d zle erek bug nk  -al m, -elim  ekline ge mi tir (Ergin, 2009: 413). Metin i erisinde bu ekin, mu  f h idelim 15a/7, olal m 4b/3 vb.  rneklerde g r ld   gibi d z  nl l  kelime tabanına gelerek dudak uyumuna ba lı kald  ı tespit edilmi tir.

+ (U)m, +(I)m (*teklik birinci  ah s iyelik eki*): Eski Anadolu T rk esinde teklik birinci  ah s eki m’dir. Fakat bu ekin yardımcı sesi her zaman yuvarlak  nl l d r. B yle yuvarlak  nl   eklinde olması /m/ dudak  ns z nden dolay dır (Karado an, 2001: 176-177). Metin i erisinde bu ekin hem d z  nl l  hem de yuvarlak  nl l   ekillerinin kullanıld  ı tespit edilmi tir. Ekin d z  nl l   ekli dudak uyumuna uyum olarak sadece d z  nl l  kelime tabanlarında kullanılmı  olmasına ra men yuvarlak  nl l   ekli hem yuvarlak  nl l  hem de d z  nl l  kelime tabanlarına gelerek uyumsuzluk meydana getirmi tir.

Ek, d z  nl l  kelime tabanlarında; gitd   m 7b/8.

Ek, yuvarlak  nl l  kelime tabanlarında; g   l m 7b/8, g rd   mde 14b/11, kulumun 39b/18, ul muma 42a/6, yolum 16a/2 vb.  ekilde kullanılmı tır.

Ek, d z  nl l  kelime tabanlarında;   iretim 10b/19, ba ımda 39b/1, belimde 39b/1, dilimde 39a/23 (2), i im 16a/13,  albim 15a/1,  atımda 41a/12, sıfatımla 42a/7.

+ (U) /+ (I)  (*teklik ikinci  ah s iyelik eki*): Eski T rk e d neminde eklendi i kelimelere g re uyuma giren bu ekin, Eski Anadolu T rk esinde yardımcı  nl s  yuvarlaktır. Bunda art damak  ns z  /- / sesinin etkili oldu u

düşünülmektedir. Metin içerisinde ekin hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü şekliyle kullanımına rastlanılmıştır. Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanına düz ünlülü şekliyle gelmesi dudak uyumu dışında kullanıldığını göstermektedir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; adın 2b/6, ayağın 3b/22, dünyāna 40b/5, kalbiñ 19b/13, omuzlarıñda 3b/18, nefsiñ 5s/14, hizmetiñde 7a/9.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; yüziñ 2b/7, göziñ 3b/2.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; boynuñ 34b/22, bulduğū 42a/18, etdüğū 23a/3, lütfuna 4b/1, oğluna 39a/3, önüñ 3a/18, vücūduñ 3a/1, yoluña 40b/1, zülfūde 3a/1 vb. şekilde kullanılmıştır.

+Uñ/+İñ, +nUñ/+nİñ (*ilgi hâli eki*): Eski Türkçe döneminde ilgi hâli eki ünsüzle biten kelimelerden sonra İñ; ünlüyle biten kelimelerden sonra ise nİñ biçiminde kullanılmıştır (Ercilasun, 2014: 181). Eski Anadolu Türkçesinde ise bu ekin, ünsüzlerden sonra +Uñ, ünlülerden sonra ise nUñ şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Metin içerisinde bu ekin hem düz ünlülü kelime tabanlarına hem de yuvarlak ünlülü kelime tabanlarına dudak uyumuna uyumlu ve uyumsuz şekilde geldiği tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanında; ağanızıñ 7a/11, ağızlarıñ 13a/15, buranıñ 14a/1, cehennemiñ 38a/17, cinsiñ 6a/18, deveniñ 14b/16, dīniñ 17a/10 (2), dünyanıñ 6a/10 (2), düşmanıñ 35b/4, herkesiñ 6b/1, sağnıñ 7b/13, münekkeriñ 18a/17, mü'miniñ 37a/21, namāzıñ 41a/16

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanında; bunıñ 4a/20, kendüniñ 11a/10, ğazabuñ 18b/21.

Ek, düz ünlülü kelime tabanında; sâbıkun 9b/7.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanında; bunuñ 3a/16, anuñ 5a/22, ħumķuñ 9a/14, birinünüzüñ 9a/10, mazmūnuñ 14b/19, şolunuñ 18a/9, mazlūmuñ 6a/19, mecnunuñ 36a/23, umduğunun 37b/22, kendünün 40a/6, İbādallah Kūnū'nun 40a/9, vücuduñ 16a/21, dostun 35b/4, umduğunun 37b/22 vb. şekilde kullanılmıştır.

+IU/+II (*isimden isim yapım eki*): Eski Türkçe döneminde bu ek, +līg/ +lig; +lūğ/ +lūğ şeklindedir ve uyuma bağlıdır. Batı Türkçesinde ise /-ğ/ ve /-g/ seslerinin erimesi sonucu ekin ünlüsü yuvarlaklaşmıştır. Daha sonraki dönemlerde de ek ses uyumuna bağlı kalmıştır.

İncelenen metinde bu ekin gerek düz ünlülü gerekse yuvarlak ünlülü şekillerinin dudak uyumu dışında kelimelere eklendiği tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; atlı 4a/2 (2), gizli 38b/2 (2), haıklı 6b/21, halliyle 36a/23, hanlıya 14a/14, kasvetli 13a/10, kesretli 10b/8, kıymetlice 16a/1, sürmeli 3b/2, taşlı 13b/8.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; buzlu 10a/3, gözli 2b/2, huyli 5a/23.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; adlu 32b/6, ağıamludur 14b/19, dillülük 37b/7, haşletlüler 33a/17, kanluyı 7a/3, kaşlı 3a/10, saklu 38a/22 (2), ziynetli 38b/16.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; gönüllü 14a/1 (2), dürlü 35b/4, gönüllü 14a/1 (2), sözlü 10a/3, yüzlü 35b/2 (2) vb. şeklinde kullanılmıştır.

+sUz/+sIz (isimden isim yapım eki): Bu ek, Köktürkçe döneminde düz ünlülü kelimelere her zaman düz şekliyle gelmiştir. Ekin yuvarlaklaşmasında –IU ekinin analogik baskısı etkili olmuş ve ek, Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır (Karadoğan, 2001: 176). Metin içerisinde /+sIz eki düz ünlülü kelime tabanlarına uyumlu bir şekilde gelmiş; ancak +sUz eki düz ünlülü kelime tabanlarına gelerek uyumsuz kullanılmıştır.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında: cansız 10a/17, derdsiz 13b/23, edebsizlik 14b/2, kıvrıksız 2b/21, kıymetsiz 41a/14, ma'rifetsiz 15b/1, tövbesiz 35b/20.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; da'vetsüz 23a/16, 'ilimsüz 12b/22, kurânsuz 12b/23, yemsüz 37a/17.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanında; gönülsüz 14a/1, huzûrsuz 40b/10, tereddüdsüz 33b/23, tevaakkûfsuz 17a/9 vb. şeklinde kullanılmıştır.

-dU-m/-dI-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki): Eski Türkçe döneminde düz ünlülü şekliyle kullanılan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Bu ekin ünlü ve ünsüz uyumuna bağlı olarak günümüzdeki şekliyle kullanılması ise Osmanlı Türkçesi döneminde ortaya çıkmıştır. Metinde bu ekin düz ünlülü şekli dudak uyumuna bağlı olarak kullanılmıştır. Ancak ekin yuvarlak ünlülü şekli düz ünlülü kelime tabanlarına gelerek dudak uyumunun dışında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; atdım 38b/18, bağıdım 15b/23 (6), bildim 2b/7 (3), çıkardım 16a/12, didim 38b/17 (3), gecdim 16a/2, gönderdim 16a/2, kaçdım 8a/20, sevdim 15b/21, söyledim 14b/20.

Ek, düz ünlülü kelime tabanında; itdüm 8a/20.

Ek, eki yuvarlak ünlülü kelime tabanında; buldum 32b/13, gördüm 14b/16 (10), korkdum 8a/20, kurtuldum 16a/5, oldum 15b/ 23 (5), şordum 33a/5, unuttum 17b/11 vb. şeklinde kullanılmıştır.

-dI-ñ (görülen geçmiş zaman ikinci teklik şahıs eki): Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü şekliyle kullanılmıştır. Bu yuvarlaklaşma durumu ñ' nin etkisinden dolayıdır. Metinde –dIñ görülen geçmiş zaman ekinin ikinci teklik şahısla kullanımında hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekillerinin dudak uyumuna bağlı kaldığı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanında; bağıdın 12a/4, bilinciydın 8a/2, dinlemediñ 2b/7, geçdiñ 10b/21, itmediñ 16a/18, kalaydın 12a/1, tüketmediñ 11a/8.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; gördün 7a/10 vb. şekilde kullanılmıştır.

-GUn (fiilden isim yapım eki): Eski Anadolu Türkçesi döneminde işlek olmayan eklerden biridir. Bu dönemde ek sadece yuvarlak ünlülü şekilde kullanılmıştır. Ekin yuvarlaklaşmasında –gU ekinin analogik baskısı olabilir (Karadoğan, 2014: 176).

yorgunluğu 38b/23.

-Up (zarf-fiil eki): İki fiili birbirine bağlayan bu ek, ilk fiilin yapılmasından hemen sonra ikinci fiilin yapıldığını veya yapılacağını anlatır. Ekin ünlüsü daima yuvarlaktır (Gülsevin, 2017:144). Metin içerisinde bu ekin dudak uyumuna uygun bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; bağışlayup 41b/16, çeküp 23b/9, demeyüp 24b/8, gelüp 19b/21, getirüp 22b/13, kalğup 24b/21, söyleyüp 23s/21.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; dönüp 38b/14, konup 12a/11, koyup 13a/18 (3), münse olup 40a/19, okuyup 15a/5, şanup 11a/9, şorup 38b/15, şönüp 15b/15 vb. şekilde kullanılmıştır.

-U (fiilden isim yapım eki): Metinde enel olarak uyum dışında kullanımı söz konusudur.

ayrıldıklarında 7b/8, korkudırdı 2b/16 (5), ölülerden 38b/16 vb. şekilde kullanılmıştır.

- (U)mUz (*çokluk birinci şahıs iyelik eki*): Çokluk birinci şahıs iyelik eki Eski Türkçe döneminde ünlü uyumuna bağlı olarak -mız, -miz, -muz, -müz şeklindedir. Batı Türkçesine geçince Eski Anadolu Türkçesinde ekin yalnız yuvarlak şekilleri kalmış, düz isimlerde de yalnız yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. Bu yuvarlaklaşma durumu /m/ dıdak ünsüzü etkisi ile olmuştur. Eski Anadolu Türkçesinden sonra Osmanlı Türkçesi içinde ek ünlü uyumuna bağlanarak bugünkü çok şekilliliğe kavuşmuştur (Ergin, 2009: 295). Metin içerisinde bu ekin dudak uyumunu sağladığı görülmektedir.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; sülükümüzde 14b/7.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; cevābımız 37a/19, etdiğimiz 39b/7,): cevābımız 37a/19, etdiğimiz 39b/7, putlarımızı 34a/23, şeklimize 39b/20, yazdığımız 41a/14, zamānımız 34a/11 vb. şekilde kullanılmıştır.

+ (U)ñuz/+ (I)ñız (*çokluk ikinci şahıs iyelik eki*): Çokluk ikinci şahıs iyelik eki, Eski Türkçe döneminde -ñız, -ñiz, ñuz, -ñüz şeklinde kullanılmıştır. Batı Türkçesine geçince Eski Anadolu Türkçesinde bu ekin de yalnız yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. Ek sonradan Osmanlı Türkçesi içinde ünlü uyumuna bağlı kalmış ve bugün kullanılan düz şekilleri de ortaya çıkmıştır. Ekin ñ‘si de teklik ikinci şahısta olduğu gibi yine son zamanlarda ve İstanbul Türkçesine dayanan yazı dilinde n‘ye çevrilmiştir (Ergin, 2009: 296). İncelemer sonucunda ekin metinde ses uyumlarına bağlı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir:

Ek, düz ünlülü kelime tabanında; ağanızıñ 7a/11, ananızıñ 7a/11, babanızıñ 7a/11, birbiriñizin 40a/11, devletiñiz 19b/17, etdiñiz 7a/12, eslâfiñizi 19b/18, kalbiñiz22a/15, kuvvetiñiz 39a/12, murâdiñiz 38b/2, nefisleriñizi 15b/8, şalâhiñizi 38b/2.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanında; olduğunuz 40a/11, gücünüz 20a/17 vb. şekilde kullanılmıştır.

-Iz/ -Uz (*çokluk birinci şahıs bildirme eki*): -vuz, -vüz çokluk birinci şahıs eki b-v değişikliği ile eski ... biz‘den çıkmıştır. Ekin ünlüsü ise v tesiri ile yuvarlaklaşmıştır. Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmamış ancak şart ve istek çekimlerinde kendisini göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra

da ortadan kalkmıştır. -uz, -üz eki ise Batı Türkçesinde yaygın olan çokluk birinci şahıs eki durumundadır. Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesinin ilk devirlerinde daima yuvarlak ünlülü olmuştur (Ergin, 2009: 285). Ancak metin içerisinde bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli ile kullanılarak dudak uyumuna bağlı kalındığı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; ideriz 3a/3, hıyānet itdiniz 7a/12, eyyamındayız 12a/7, güleriz 12a/7, la‘net ideriz 12a/7, diriz 33a/6, viririz 33a/7, ahz etmeziz 37a/20.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; bilürüz 9a/9 (2), düzmüşüzdür 34a/23 vb. şekilde kullanılmıştır.

3.4.1.2.2. Düzleşme

Yuvarlak sıradan bir ünlünün düz sıraya geçmesine düzleşme adı verilir. Ünlü düzleşmesi daha çok dilimize girmiş yabancı kelimelerde görülen bir hadisedir (Vural, Böler, 2011: 132).

3.4.1.2.2.1. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

Eski Türkçe döneminde bazı eklerin sadece düz ünlülü şekilleri kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde de bu eklerin aslı şekilleriyle kullanıma devam etmesi dudak uyumunun tam olarak yerleşmesine engel oluşturmuştur (Gökçe, 2009: 1005). Metin içerisinde bu eklerin gerek düz ünlülü kelime tabanlarına gerekse yuvarlak ünlülü kelime tabanlarındaki kullanımı incelenmiştir.

+I/+U (*yükleme hâli eki*): Bugün (y)+I, (y)+U biçiminde kullanılan yükleme durumu eki, aslında bir bağlayıcı ünlünün eke dönüşmesidir. Eski Türkçe dönemindeki +Ig/ +Ug yükleme durumu ekindeki g ünsüzünün XIII.yüzyıldan sonra erimesi sonucu bağlantı ünlüsü olan +I/ +U ünlüleri ek durumuna geçmiştir (Korkmaz, 2009: 28-29).

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında: āyetlerini 16a/7, bıyığı 17b/19, cennetindedir 3b/5, da‘vāyı 34b/3, elini 37a/14, gavğayı 14b/5, hizmetlerini 17a/6, kabirlerini 17a/11, muhabbetlerini 10b/12, ‘ulemāyı 12b/18.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; günü 37a/21, kanluyı 7a/3, kolu 19b/7, şuyı 18a/8, yükünü 33b/1 vb. şekilde kullanılmıştır.

+I/+U (*teklik üçüncü şahıs iyelik eki*): EskiTürkçe döneminde düz ünlülü şekliyle kullanılan bu ek, ünlü uyumuna bağlı değildir. Ekin Eski Anadolu

Türkçesinde de düz ünlülü kullanımı söz konusudur. Metinde ekin genellikle düz ünlülü kullanımı tespit edilse bile yuvarlak ünlülü şekline de rastlanılmıştır. Ekin düz ünlülü şekli, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarına da gelerek dudak uyumu dışında kullanılmıştır.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; fethi 2b/19, tarafı 4a/20, himmeti 4b/23, sebebi 5a/19, rıfkı 6a/10, taḥkiki 7b/7, ta'rifı 7b/17, şerefi 8a/2, şenliği 13a/23.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; sözi 9a/12, omzı 3b/10, 'ömri 16b/17, maḳbuli 18b/22, günü 37a/21, mülkini 39a/13, sukûnıyla 4a/2, vücudı 15a/23, yüzi 16a/16.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; sonu 2b/14, zühûruna 5b/2, virdüğünü 7b/13, gurûhu 32b/22 vb. şekilde kullanılmıştır.

-dl (görülen geçmiş zaman eki): Şekil bakımından bildirme, zaman bakımından ise görülen geçmiş zaman ifade eden bir ektir. Görülen geçmiş zaman eki bugün -dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü şeklinde kullanılmaktadır. Ancak bu ek, Eski Türkçe döneminde -tı, -ti, dı, di şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde ise -dı, -di bazen de -tı, -ti şeklinde kullanımı söz konusudur. Ekin ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlanarak -t şekli ile kullanımı ve yuvarlak şekilleri Osmanlı Türkçesi döneminde meydana gelmiştir. Böylece Osmanlı Türkçesinin sonlarında bu ekin bugünkü çok şekilliliğe kavuştuğunu söylemek mümkündür (Ergin, 2009: 298- 299). Metinde görülen geçmiş zaman ekinin sadece düz ünlülü şekli tespit edilmiştir. Bundan dolayı ekin düz ünlülü şekli yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında da kullanılarak uyumsuzluğa sebep olmuştur.

Ek, eki düz ünlülü kelime tabanlarında; adardı 4b/12, , asılmazdı 42a/17, çekdirmezdi 40a/22, dirlerdi 9b/2, giyerdi 42a/19, hicāb olmadı 35a/16, kalkardı 4b/6, söylemedi 14b/13, utandırdı 41b/7, yemedi 42a/17 vb.

Ek, eki yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; bitüşürdi 3b/22, düşmüşdi 4b/19, gördi 3b/3, 'ilāc olurdu ,8a/22, kırtuldu 11b/9, , uzundu 2b/17 (2), yürürdi 4a/18 (2), zülfdi 2b/21 vb. örneklerde de örüldüğü gibi yeni bir uyumsuzluk meydana getirmiştir.

+sl (teklik üçüncü şahıs iyelik eki): Eski Türkçede sadece düz ünlülü şekliyle kullanılan bu ekin hiçbir dönemde yuvarlak ünlülü kullanımına rastlanılmamıştır.

İncelenen bu metinde de ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında sadece düz ünlülü şekliyle kullanımı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; ağası 9a/16, arkası 41a/12, fidyesi 36b/19, hānesinde 10b/3, ma'nasına 2b/14 (13), muḳābilesinde 6b/1 (2), neferesi 35a/14, sevdasından 35a/11, tahtasına 15a/3, zerresi 37a/3.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; ḳamūsı 4a/4, kendüsini 11a/6, arzusu 14a/6 vb. şekilde kullanılmıştır.

-mI (soru eki): Eski Türkçe döneminde yuvarlak ünlü biçiminde kullanılan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde -mı/-mi şeklindedir. Metin içerisinde de ekin gerek düz ünlülü kelime tabanlarında gerekse yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında sadece -mı/-mi şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

‘adil etdin mi 7a/14, ba’id midir 14b/4, bed midir 3a/20, değil midir 15a/6, düşmeye mi 39b/15, farz etdin mi 7a/8, gördün mi 7a/10, görmediğ mi 14b/22, hıyānet etdin mi 7a/12, hıyānet etdiñiz mi 7a/12, inşāf mı 14b/12, ḳabūl olur mı 36b/16, ḳaldı mı 36b/16, mebbe’-i ḳuvvet midir 5b/14, muṭābıḳ mıydı 14a/21 (2), müddeā’ mı 14b/15, olanlar da mı 14b/5 (2), sevk etdin mi 7a/9, tağannī ider mi 14b/15, tarīkiyle midir 36a/6 (2), tekin ettin mi 7a/15, virmiş midir 42a/5 vb. şekilde kullanılmıştır.

+CI (isimden isim yapım eki): Bu ekin ünlüsü hem Eski Türkçe döneminde hem de Eski Anadolu Türkçesi döneminde düz ve dardır. Metin içerisinde +cı isimden isim yapım ekine şu örnekler, verebilmek mümkündür:

heḳdārcı 6b/17, yalancılarla 11b/19, yedici 12b/17, yolcu 15b/8 (2) vb.

-mIş/-mUş (öğrenilen geçmiş zaman eki): Türkiye Türkçesinde ünlü uyumlarına göre -miş, -miş, -muş, -müş olmak üzere dört şekilli görülen bu ek, Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde hep düz ünlülü şekliyle kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesi dönemine gelindiğinde ise ilk zamanlarda yine düz ünlülü şekilleri kullanılan ekin bu dönemin sonlarına doğru yuvarlak ünlülü şekillerinin de kullanılmaya başladığı görülmektedir (Ergin, 2009: 300). İncelenen bu metinde de öğrenilen geçmiş zaman eki düz ünlülü kelime tabanlarında düz ünlülü şekliyle; yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında ise hem düz hem de yuvarlak ünlülü şekliyle kullanımına rastlanılmıştır.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; ‘ayān itmişler 4b/6, bilmişdir 40a/23, kalmış 35b/1, yanmışdır 10b/11, yapılmış 15b/13, yaradılmışdır 13b/20, yatarmışım 15a/1, yazmışlardır 36b/15.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; buyurmuş 17b/2, buyurmuşdur 38b/20, çoğmuş 34a/20, düşmüş 8a/12, düzmüşüzdür 34a/23, haşlet olmuş 33a/12, kurulmuşdur 12b/5, okumuşum 7a/20, tolmüşdur 13b/5 (2), tuymuşlar 35a/23.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; bahş oluremiş 16a/11, buluremiş 16a/9, yoğmış 16a/8 gibi örneklerde ünlü uyumu dışında kullanılmıştır.

-l- (*fiilden fiil yapım eki*): Metin içerisinde bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli dudak uyumuna bağlı olarak kullanılmıştır.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; açılır 10a/8, asılmazdı 42a/17, atılan 9a/11, ayrılır 15b/21, çekilirken 3b/1 (2), satılmağdan 9a/15, sayıla 6a/22, verilecek 41a/17, yaradıldıysa 7a/14, yazılan 32b/7.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; bozulmaz 32b/7, dökülür 37a/22 (2), koyulan 18a/7, kurulmuşdur 12b/5, üzölmek 40a/7, yorulsa 42a/20, yürütölmeye 37a/18 vb. şeklinde kullanılmıştır.

-ş- (*fiilden fiil yapım eki*): -ş- den önce gelen yardımcı ünlöler, Eski Türkçe döneminde ünlü uyumuna bağlı kalmış olmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesinde bir müddet uyuma aykırı olarak sadece düz şekilleri kullanılmıştır (Ergin, 2009: 209). İncelenen bu metinde de ekin hem düz hem de yuvarlak ünlülü kullanımı tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; çekişmededir 13a/14, idişseler 11b/22, karışıb 10b/3, tanışmaz 38b/12, , ulaşincaya 41a/22, yapışmaz 14a/4, yetişüp 39a/9.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; küşüşmekdir 40a/8.

+llk/+lUk (*isimden isim yapım eki*): Eski Türkçe döneminde bu ekin ünlüsü düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymuş ve günümüz Türkiye Türkçesindeki gibi dört şekilli kullanılmıştır. Ancak Eski Anadolu Türkçesi dönemine gelindiğinde ekin ünlü uyumları dışında kaldığı ve Batı Türkçesinin ilk dönemlerine kadar sadece düz ünlülü olarak kullanıldığı görülür. Bu dönemin sonlarına doğru ise nadiren ekin yuvarlak ünlülü halleri tekrar görölmeye başlamıştır. Osmanlı Türkçedi döneminin ilk yıllarına kadar düz ve yuvarlak ünlülü kullanımı devam eden ek, Osmanlı Türkçesi dönemi içerisinde ünlü uyumlarına bağlanabilmiştir (Ergin, 2009: 156-157).

Metinde yapılan incelemeler sonucunda bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü kullanımları tespit edilmiştir.

Ek, düz ünlülü kelime tabanlarında; aralıkda 35b/4 (2), aylık 4b/19 (2), birlikde 16b/4, satılık 9a/14, senlikden 42a/8, varlık 42a/5 (2), yamalıklardı 42a/19.

Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; çokluk 39a/1, dillülük 37a/7, dostluk 37a/5, kulluk 33b/1, uğurluk 36a/19 vb. şekilde kullanılmıştır.

-IcI (fiilden isim yapım eki): Ekin fiilden isim yapım eki –i ile isimden isim yapım eki –ci’nin birleşiminden meydana geldiği kabul edilmektedir (Timurtaş, 2012: 81). Eski Anadolu Türkçesinde bu ek daima düz ünlülü şekliyle kullanılmıştır. Bu metinde de ekin sadece düz ünlülü şekliyle kullanımına rastlanılmıştır.

alıcı 41a/13, hâz idici 41a/13, kırtarıcıdır 18b/5 şekilde kullanılmıştır.

-IcAk (zarf-fiil eki): Eski Türkçede ve bugün mevcut değildir. Bu ek, -ınca, -ince anlamını ifade etmektedir (Timurtaş, 2012: 139). Ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde zaman bildiren en işlek zarf fiil ekidir. Ekin ünlüsü daima düzdür.

anlıcak 8a/12.

-IncA/-UncA (zarf-fiil eki): Eski Türkçe döneminde -ğınça/-ginçe şeklinde kullanılan bir zarf fiil ekidir. Bu bünyesi ile ekin –ğın, -ğın yapım eki ile -ça, -çe eşitlik ekinin birleşmesinden ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Batı Türkçesinde bu ek, -ınça, -inçe şeklinde geçmiş ve Eski Anadolu Türkçesinde uzun zaman bu şekilde kullanılmıştır. Sonradan Osmanlıcada ek c’li şekle sokularak ve ünlü uyumuna bağlanarak bugünkü şekilleri ortaya çıkmıştır (Ergin, 2009: 341- 342). Bu zarf fiil eki çalışmaya esas olan metinde ünlü uyumlarına uygun bir şekilde kullanılmıştır.

Ek düz ünlülü kelime tabanlarında; ağlayınca 32b/18, ardınca 40a/8, helâlaşmayınca 36a/14, hesâbınca 36b/16, maşadâkınca 37a/22, mısdakınca 41b/23, muktezâsınca 37a/17, olmayınca 17a/21, olunmayınca 4b/17, tabâkınca 32b/8, tıbkınca 4b/5 (8), toğrulmayınca 9a/10 (2), ulaşincaya 41a/22, varınca 1a/13.

Ek yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; bulunca 13b/8, bulununca 14b/5, mazmûnunca 33a/19 (3), olunca 12b/13 (3), oluncaya 1a/14 vb. şekilde kullanılmıştır.

+ (I)ncI/+ (U)ncU (isimden isim yapım eki): Eski Türkçe döneminde +nç olarak kullanılan bu ekin, metin içerisinde hem düz hem de yuvarlak ünlülü biçimlerine rastlanılmıştır.

+(I)ncI düz ünlülü kelime tabanlarında; altıncı 18a/10, beşinci 18a/8, birinci 14b/9, ikinci 1a/10 (6), ikincisi 16b/11, onuncısı 18a/14, sekizinci 18a/13, yedinci 18a/12.

+(U)ncI yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında; üçüncü 6b/14 (3), üçüncüsü 16b/11, üçüncüsünün 23a/16, toktuzuncı 18a/14 vb. şekilde kullanılmıştır.

3.4.2. Ünsüz Uyumu

Ünsüzlerin, ses bilgisi kuralları içinde patlayıcılık, sızıcılık, akıcılık - tonluluk, tonsuzluk ilişkileri doğrultusunda bir araya gelerek ses birliktelikleri oluşturmalarına ünsüz uyumu denir (Coşkun, 2016: 59). Ünsüz uyumu sadece Türkçe kelimelerde değil alıntı kelimelerde de görülen bir ses olayıdır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde ünsüz uyumunun tam olmadığı bilinmektedir. İnceleme sonucunda metin içerisinde ünsüz uyumuna örnek olarak şunlar verilebilir:

ahvalde (6a/9), ardınca (40a/8), bildim (16a/7), cihetinden (2b/9), eyüce (37a/1), görmezdi (42a/23), katında (3a/10), yedidir (13a/12).

Bunun yanı sıra metin içerisindeki kelimelere gelen -dA, -dAn, -dUr, -dUr-, -dI, -dU, -dUk, -dIkda, -t gibi eklerin ünsüz uyumunu bozduğu görülmektedir. Bu durumu örnekleriyle şu şekilde açıklamak mümkündür:

+dA bulunma hâl eki: bağıdıka 12a/1, bulduka 7a/19, husûsda 36a/16, hürmetde 40a/16, lügatda 16a/15, mecâlisde 10b/14, nuţukda 9a/9, sebebde 7a/6, vahdetde 40a/12, zulmetde 6b/10 vb.

+dAn ayrılma hâl eki: barmakdan 3b/20, bid'atdan 40a/12, buyuruğdan 13a/4, cihetden 36b/15, ğafletten 38b/10, hadîs-i şerîfden 37a/20, halkdan 10a/5, kafeşden 14b/13, toprakdan 41b/23, zimmetden 36a/22 vb.

+dUr bildirme eki: buyurmuşdur 38b/20, çokdur 14a/14, kurulmuşdur 12b/5, olmuşdur 9b/21, sebebdür 11b/1, sülûsdür 36a/23, teneffûsdür 13b/1, tolmüşdur 13b/5, üçdür 34b/4, yokdur 32b/6 vb.

-dI/-dU görülen geçmiş zaman eki: benzetdiler 8a/8, çizmekdi 3b/27, esmâ etdi 41b/18, eşrâtdı 17b/8, itdüm 8a/20, itmişdi 2b/11, korkdum 8a/20.

-dUk sıfat fiil eki: bitdüğü 35b/17, gitdüğüm 7b/8, itdüğünden 10a/15, korkduğunun 37b/22 vb.

-dIkda zarf-fiil eki: bağıdıka 12a/18, kâlkıdıka 15a/13, oldıka 4b/16, vardıka 16a/2 vb.

-*dIr- fiilden fiil yapım eki*: çekdirmeye 17a/22, çekdirmezdi 40a/22, itdirmeye 9b/9, etdirmegde 40b/23, yaklaşdırsın 34b/1 vb.

-*t ettirgen fiil*: yükledüp 37a/18.

3.5. Hece Kaynaşması

Bir kelimedeki yan yana bulunan iki ya da daha çok hecedeki seslerin veya yan yana bulunan iki kelimeden birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşerek kaynaşması ve bunun sonucunda kelimedeki hece sayısının azalması olayına *hece kaynaşması* denir. (Korkmaz, 2010: 110). Türkçede iki ünlünün yan yana bulunmadığından ünlü ile biten bir kelime, ünlü ile başlayan bir ek ya da kelime aldığında ünlülerden biri düşer ve birleşme meydana gelmektedir. Metinde hece kaynaşmasının görüldüğü birçok örnek vardır:

ancak	(<i><ança+ ok</i>)	13b/1.
böyle	(<i><bu+ eyle</i>)	33a/17.
nesne	(<i><ne+ise+ne</i>)	9a/11.
nasıl	(<i><ne+ asıl</i>)	12a/8.
öyle	(<i><o il-e</i>)	10b/18.
şol	(<i><uş+ol</i>)	34a/16.
şöyle	(<i><uş+öyle</i>)	6a/2.

3.6. Ünlü Daralması

Eski Türkçe döneminde edgü > eygü > eyü > iyi; kedim > keyim > giyim örneklerinde görüldüğü üzere kendinden sonra gelen y ünsüzünün etkisi ile kelimelerde gerileyici benzeşme olayı sonucunda e > i değişimi meydana gelmektedir. Türkçenin y, ç gibi ünsüzleri, taşıdıkları daraltma yönündeki boğumlanma özellikleri dolayısıyla, o kelimelerin ses yapısında değişikliğe yol açtığı görülmektedir. ET. çeçek > TT. çiçek; ET. yokarı > TT. yukarı, başla-yor > başlıyor; bekle-yor > bekliyor, ye-y-ecek > yiyecek, ne-y-e > niye vb. örneklerinde olduğu gibi (Korkmaz, 2021; 7).

diyor 3a/9, niye 15a/1.

3.7. Göçüşme

Metatez veya yer değiştirme gibi adlarla da bilinen göçüşme, Türkçe Sözlük'te “Bir kelime içinde birbirini izleyen iki ünsüzün yer değiştirmesi” olayıdır (Ersöz, 2018: 2190). Bu ses olayında metinde tek örneği vardır.

Armud “Amrud”: alma ağacından amrud bitmeye (32a/23).

SONUÇ

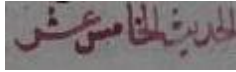
Çalışmaya konu olan Bidâ‘atü’l Vâizin adlı eserin müellifi, Türk Dil Kurumu (TDK) El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesi kataloğuna göre Abdü’l Mecid bin Ebîl-l Eys Muharrem Ez-Zılî, müstensihî ise müstensihî ise Mustafa bin ez-Zilî’dir olarak bilinmektedir. Taranan kaynaklar arasında müellife dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Aynı zamanda tarihî kaynaklarda müellifin hangi tarihler arasında yaşadığı ve öldüğü konusunda da bir bilgi bulunamamıştır.

Eser, TDK El Yazmaları ve Nadir Eserler Kütüphanesi’nde 297.85 numarada A242/1 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Nüsha 43 varaktır ve her varakta 23 satır bulunmaktadır. 218x145-150x100 mm ölçülerindedir. Kağıt türü ise taç filigranlıdır. Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi eseri olarak değerlendirdiğimiz Bidâ‘atü’l Vâizin adlı eserin yapılan transkripsiyon çevirisi sonucunda tespit ettiğimiz bazı özellikler şunlardır:

Anlatımı etkileyici kılmak ve anlamı pekiştirmek için çeşitli hadis ve ayetlerden yararlanıldığı görülmüştür. Aynı zamanda metin içerisinde verilen hadislerin kaçıncı hadis olduğu kırmızı mürekkeble belirtilmiştir.

el- ḥadişü’l ḥâdi ‘aşr

el- ḥadişü’l ḥâmis-i ‘aşr

1. Metin içerisinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda müellif anlatımlarını ayet ve hadislerle desteklemiştir.

*fî- şalatihim dâ ‘imune*¹¹ (7b/6).

*mâ garrake bi-rabbike’l-kerîm*¹² (39b/21).

2. Klasik Osmanlı Türkçesinde dudak uyumunun bulunmadığı ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde bu sürecin tamamlandığı bilinmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda “berü, içün, karşı, getir- vb. kelimelerde dudak uyumu tespit edilememiştir.

3. Eski Türkçe döneminde bazı kelimelerin sonunda bulunan /-g/ /ğ/ ünsüzleri Batı Türkçesinde düşmüş ve kendinden önceki düz ünlüyü

¹¹ Mearic Sûresi 23. Âyet.

¹² İnfitâr Sûresi 6. Âyet.

yuvarlaklaştırmıştır. Bu duruma *adriğ> ayru, kamağ> kamu, acığ> acı* vb. örneklerini verebilmek mümkündür. *deyü, eyü, hatun, kendünden* gibi bazı kelimelerde ise dilbilgisel hiç bir sebebe bağlı olmadan yuvarlaklaşmanın görüldüğü örnekler tespit edilmiştir.

4. Türkiye Türkçesinde kalınlık- incelik dışında kalan “hangi”, “dahi” kelimeleri metinde uyuma bağlı olarak “kankı” ve “dahı” şeklinde kullanılmıştır.

5. Metin içerisinde kalınlık- incelik uyumu birkaç istisna dışında tamdır. Sadece ekleşme sırasında uyum dışı kalan ekler vardır. “*alanlar, babadan, birisi, bulunca, sözleri, tarafa, yoluna*” vb. örneklerinde de görüldüğü gibi kalınlık- incelik uyumu sağlamıştır. Ekleşme sırasında uyum dışı kalan eklere ise; “*buyururken, şayarken, sonraki, diyor, anıñcün, haqqıñcün*, örneklerini verebilmek mümkündür.

6. Metinde -Up (zarf fiil eki), -GUn (fiilden isim yapım eki), - (U)mUz (çokluk birinci şahıs iyelik eki) gibi bazı eklerin sadece yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. *münsed olub, yorgunluğu, me'mur olduğumuz* vb. örneklerini verebilmek mümkündür.

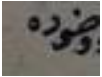
7. Metinde +I/+U (yükleme hâli eki), -dI (görülen geçmiş zaman eki), +sI (teklik üçüncü şahıs iyelik eki), -Allm (çokluk 1.şahıs emir kipi), +Cı (isimden isim yapım eki) gibi bazı eklerin ise sadece düz şekilli kullanımları tespit edilmiştir. *bıyığı, yemedi, muşāfih idelim, yalancılarla* vb. örneklerini verebilmek mümkündür.

8. Eski Türkçe döneminde /k/ ile yazılmış olan ancak incelenen metinde /g/ ile yazılan birçok kelime bulunmaktadır. Bu duruma “*keç-> geç-, kel-> gel-, kergek> gerek, keltür-> getir-*” vb. örneklerini verebilmek mümkündür.

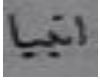
9. Eski Türkçe döneminde kelime başındaki t’lerin bir kısmı tonlulaşarak d’ye dönüşmüştür. Ancak metnimizde tonlulaşmayıp t ile yazılan “*toğuz 24b/17, tatlu 10a/3*” gibi kelimeler de mevcuttur.

10. Bildirme geniş zaman 3.teklik şahıs –dır, -dir, -dur, -dür ekinin *bā’isdür, budur, tolmuşdur, rivāyetdir, ikisidir* vb. örneklerinde görüldüğü gibi hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır.

11. Müellifin bazı alıntı kelimelerin yazımında bazen hareke bazen de harf yanlışlıkları yaptığı gözlemlenmiştir.

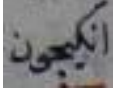

vužu’ da (17b/23).

enbiyā' (19b/9).

12. Metinde “mı soru eki, için, kim, ki, ile” vb. bazı edatlar genellikle kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmıştır.

anıñiçün (3a/22).

aqıl-la (6b/21).

13. Metinde tek yüklemlili cümlelerin yanı sıra bazı yerlerde “ki” edatıyla bağlanmış uzun cümlelerde göze çarpmaktadır.

*Allāh te ‘ālā kavlınden utanur **ki** kavlı iki elin aña kaldıra (32a/10).*

*Vefātı gününe miskāl zerre kalmaz **ki** eserin göre meşāriķde ider (37a/1).*

14. Metinde ek-fiil birçok kelimedede düşmüş, bazı kelimelerde ise önceki kelimeye bazen bitişik bazen de ayrı yazılarak kullanılmıştır.

gösterir+ø-di 3a/13

var+ı-dı 35a/20.

kaçar+ ø - sañ 12a/5.

yok+i-se 22b/22.

olur+ ø- du 36a/18.

KAYNAKÇA

- AKAR Ali, *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.
- AKÇA Hakan, “Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Başı T- / D- Meselesi”, *Türkbilig*, S. 34, 2017, ss.7-24.
- ALİBEKİROĞLU Sertan, “Türkçede Ön Seste Y”, *Turkish Studies*, Volume 8/1, Winter 2013, ss.685-710.
- ARSLAN EROL Hülya, *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 2011.
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.
- BOZ, Erdoğan, Gürer GÜLSEVİN: *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2013.
- BULDUK Türker Barış, “Kelime Başında Y Foneminin Düşmesi: Kâbûs-Nâme ve Türkiye Türkçesi Ağzları Örneği”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.30, 2018, ss.944-991.
- CAFEROĞLU Ahmet, *Türk Dili Tarihi*, 3. Baskı, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984.
- COŞKUN Mustafa Volkan, “Standart Türkçede Ses Olaylarının Sebep-Sonuç İlişkisi Çerçevesinde Yeniden Sınıflandırılması”, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, 38. ICANAS, 2007, ss. 347-368.
- ÇAĞATAY Saadet, “Türkçede ñ~ğ Sesine Dair”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, C.2, 1954, ss. 15-30.
- DEVELİ Hayati, *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I*, Kesit Yayınları, Ankara, 2008.
- _____ *Osmanlı’nın Dili*, 3F Yayınevi, İstanbul: 2009.
- _____ *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu II*, Kesit Yayınları, Ankara: 2021.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 29. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2012.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- EKŞİOĞLU, Serap, *Kadı Hüseyin İspartavî , Manzûme-İ Akâid (Tenkitli Metin-Dil İncelemesi-Gramatikal Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Rize; 2012.

ERCİLİSUN Ahmet Bican, “*Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses*”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C. 2000/II S:585, Eylül 2000, ss. 219-225.

_____ Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004.

ERSÖZ, Serpil, *Türkçede Göçüşme: Tanım ve Tasnif*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/4 2018 s. 2189-2203.

GABAİN A. Von, *Eski Türkçenin Grameri*, (çev. Mehmet Akalın), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.

GÖKÇE Aziz, *Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Dudak Uyumu ve Ünsüz Uyumu*”, Turkish Studies, Vol. 4/3, Spring 2009, ss. 991-1012.

GÜLSEVİN Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, 3.baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

HUNUTLU, Ümit, *Türkçede “K-> G- ve T-> D-” Değişimleri ve Aykırılıkları Üzerine Düşünceler*”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (63), 161-186, 2018.

KANAR Mehmet, *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Derin Yayınları, 2005.

_____ *Eski Anadolu Türkçesi sözlüğü*, Say Yayınları , İstanbul, 2011.

_____ *Arapça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2012.

_____ *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2015.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013.

KARADOĞAN Ahmet, “*Eski Anadolu Türkçesinde Yuvarlaklaşan Ekler*” Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, C.49, S.2001, 2001, 170-180.

KORKMAZ Zeynep, “*XI-XIII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, C. 21-22, 1974, ss. 41-48.

_____ *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, TDK, Ankara, 2011.

ÖZKAN, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz kitabevi, İstanbul 2000.

ÖZTEKTEN Özkan, “*Eski Anadolu Türkçesi Yazı Dili midir?*”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, C: 11, S: 24, 2018, ss. 260-266.

- SARICA Bedri, “*Olga-Bolga Sorunu ve Yeni Bir Kitâb-ı Güzîde Nüshası Üzerine*”, Yüzüncü Yıl Üniv. Eğt. Fak. Dergisi, C.1, S.1, 1994, ss. 123-136.
- ŞAHİN Hatice, “*Türkiye Türkçesindeki Bazı Kelimelerin Başındaki y Sesinin Düşme mi Türeme mi Yaşadığı üzerine*”, Turkish Studies, C.1, 2014, ss. 277-284.
- _____ *Eski Anadolu Türkçesi*, 4. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.
- ŞEN Mesut, “*Geçmişten Günümüze Türk Dili*”, Türk Dili Yılı Armağan Kitabı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018, ss. 237-262.
- ŞİMŞEK Yaşar, *Firdevs-i Rûmi, Süleymân-nâme-i Kebir (76.CİLT) Giriş, Ses Bilgisi, Tenkitli Metin, Sözlük*, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2013.
- TEKİN Şinasi, “*1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘Olga-bolga’ Sorunu*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, C. 21-22, 1974, ss. 59-157.
- TEPELİ, Yusuf, “*VIII. Yüzyıldan XV. Yüzyıla Kadar Dini Metinler ve Türkçe*”, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1997.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları III: Osmanlı Türkçesi Grameri, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul, 1983.
- _____ “*Eski Anadolu Türkçesi*”, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992, ss. 120-146.
- _____ *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012.
- TOKAT, Latif, “*Dinin Sembolik Dili*”, Milet ve Nihal, 6 (1), 75-98, 2009.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* 10. baskı, Ankara, 2005.
- _____ *Tarama Sözlüğü*, VIII cilt, 3. baskı, Ankara 2009.
- _____ *Yazım Kılavuzu*, 27. baskı, Ankara, 2012.
- UĞURLU Mustafa, “*Oğuzca ve “Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi”*”, Turkish Studies, Vol.: 6/1, Winter 2011, ss. 123-156.
- ÜSTÜNER Ahat, *Türkçenin Tarihî Gelişmesi*, 2.b., İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017.
- VURAL, Hanifi; Böler Tuncay, *Ses ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, Eylül 2011.
- YELDAN Fatma, *Risale-i Su ‘al-i İblis (Giriş-Ses Bilgisi-Metin-Dizinler Tıpkıbasım)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya; 2019.
- YELTEN Muhammet, *Eski Anadolu Türkçesi (Dil Bilgisi ve Metinler)*, 1. Baskı, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2019.

EKLER

Ek-1 Tenkitli Metin

[1^a] (1) Şalavât-ı istiḥāre ‘aded istiḡfār on birdir. (2) Estaḡfurullāh el ‘aẓimellezi lâ ilāhe illā hüvel ḥayyel ḳayyume ve etübu ileyh (3) On bir kerre şalavât-ı şerif (4) Allāhümme şalli ‘āla Muḥammed ve ‘ālī āla Muḥammed ve şahbihi ve sellim selimen (5) ve on bir kerre (6) ve üfevviḍu emri yā illāllah innāllahe başir bi’l ‘ibād (7) ve on kerre (8) ihlās-ı şerif bundan soñra iki rek‘at namāz kıla (9) re‘kat evvelinde fātiḥa ve ḳulyā eyyühel kafirün süresi (10) İkinci re‘katda fātiḥa ve ihlās-ı şerif okıya (11) Bundan soñra kıyām ide yā lāṭif yā Muḥammed diye (12) Fātiḥ-i şerifi okıya alī ihdinā’ş-şirātü’l (13) müstaḳīm varınca tekrar ide murādı (14) ḥaşıl oluncaya dek eğer ḥayır ise (15) sağ tarafına döner ve eğer şer (16) ise sol tarafına döne. (17) Ḳal-i şallallāhu ‘aleyhi’s-selām ercel ekşer-ı zıkrullāh teā’lā hattı bi-kül’ül nās ennekü’l mecnūn ve (18) zākir zākir evḳālle iştiḡāl bil-zıkr hattı berfi ‘anke ‘ālemü’l ḥayāl ve tecellilik ‘ālem (19) ola. Ma’nī ve bālig fiye hattı tecellilik el-lemze gör fāzū’l fenāñ ‘an’ül zıkrı bi- fetlik el-meşābede (20) ol tövbe ve’l fark beynehümā ine’l müşahede tenzük fi’l maḥal şāhid ḥāf-nak‘ ellezine (21) ‘aḳeybehā ve’l nevbete lâ nezḳ şey’in feykü’el-teyḳız ‘aḳeybehā¹³ [1^b] Bismillāhirrāḥmānirrāḥim (1) Elḥamdülillah ellezi enzel’ül-kitāb ve nezzel-i iḥsanü’l ḥadıs ve’l-hamdi ‘ali ḥabīb Muḥammedü’l-lezi mayentıḳ (2) ‘annü’l-ḥavi ve evhi ileyh min ḡarāyibü’l ‘ulūm mā evḥi kemākāl ve ‘ilmiñ mabbetekün ta’allüm ve senferik felâ tesni (3) şallallāhu ‘aleyhi ḳadir muḥabbete eyyāh ve ba’id deḡil mā ebedi ve mā eḥfi min ‘aẓim şer’ine elfiye’a ve eṭ ‘ṭaybü’l-kelimetüllāh (4) da’i ve iḥsanü’l-ḳavl aḳtıdı ve ihtidi ve min nesi ve istifni ve lem yesma’uhākān fi eznihi ve ḳara (5) teba’id ve i’tidā ve ṭafi ve zell-ḥicce’el-beyzā ammā ba’id felemmā yeserullāh te’ālā lahzā’ül-

¹³ İstiḥāre diğeri bir ḥuşuş için murād ḥaşıl olur mı olmaz mı bilmek dilerseñ pāk abdest alub yüz yıkar mı tokuz kerre bi’l ṭayf diye ba’de üç kerre ālā ya’lemu men ḥaleḳa ve hüvel laṭifu’l habiru sağ yanı üzerine yatup uyuya ḥayru eğer şerifine ise işāret oluna.

Bir mehem maşālih için üç gün beş vakit namāzıñ ‘aḳıbetinde her vakit aḳırinde yüz kerre fātiḥa şerifi okıya ba’dül fātiḥa. Beşeriyet murādı yā vedūd yā laṭif yā Allāhüç rek‘at die ama her bir fātiḥa-ı şerifi birer nefesde okıya her ne ḥayr murādı varise. ḥaşıl olur mücerreddir ḡaflet olunmaya amma şer lev ḥuşnemā lehüm olmaya evvelinde ve aḳırinde şalavât-ı şerif getüre.

İstiḥāare diğeri şalavat istiḥāre pāk abdest alup iki rek‘at namāz ḳulup namāz içinde ḳalbiñ niyet ide evvel rek‘atında fātiḥa ḳulyā eyyühel kāfirun okıya ikinci de fātiḥa ve ḳulhuvāallahu eḥad suresi okıya namāz tamam olduḡda selamdan sonra kıyāma ḳalḳa yalnız ihlās-ı şerif okıya eğer niyet ḥayr ise sağ tarafa döndürürler ve eğer şer ise sol tarafa döndürürler yana döndürürler aflet olmaya mücerreddir.

‘abd ellezini ‘Abdül (6) mecid Bin Ebü’l Seyt muharrem el-zilli ‘alemhümâullâh te‘ālā bi-lütfetihi el-ḥafî ve’l celli muṭalâ‘ata ketebü’l-ḥadîṣ ḥabibü’l-cemil (7) baḥḫ lütfü’l-cezîl iştifiyet minhâ erba’in ḥadîṣen ṭam‘anlama ve redifiye min ālā curûrfimâ el-ḡurûr (8) felem edher fażlü’l-naṣihatullâh ve’l-Resûlullâh ṣallallâhu ‘aleyhi’s-selâm mü’minin le-kavle ṣallallâhu ‘aleyhi’s-selâm el-dinü’l-naṣîhate ve’l-resûle (9) ve’l müslimin ve’l kavle ṣallallâhu ‘aleyhi’s-selâm mâ ahdi’ür-ricâlü’l-mesîhiyye el-mu‘allim hediye efzâl min kelimet beride Allâh u te‘ālā (10) bahâ hedi o yerde ‘an revî‘en sem rü’yet ‘aleyh ‘aşerin ve ictihadet ve fevk ṭakati ‘ali taḥkîk ālā sanid (11) li-kavle ‘aleyhi’s-selâm iza ketinimü’l-ḥadîṣ fâketbüh bâsnade ve leys ğaraẓi ve kefiye şehiden du‘avi’ül ‘alem (12) ve’l-taşnîfe elmahzeb a‘zûn bi- ‘ilim Allâh men’ül-ceml’ül mürekkeb şî‘ir keyfî’l-vüṣûl ālā sa‘ad devr-i nehâ. (13) ḳalilü’l-cibâl duhenten ḥusûf ve’l-ricâl ḥâfîyete ve malı mürekkeb ve’l-lekef şuġra’ül-t-ṭarîḳ maḥuf ma‘û’l-ma‘arif (14) ‘ali kuşûr ve ‘adem-i ḳadimi fi şu‘ud hezâû’l-ḳaşrû’l-şâmiḥ er-resul ve mu‘taẓır bani muşavvi mâkitübevâ min fitratü’l (15) ḳaraṭas rica‘en in ğün ḥayrûnnâs ve ekberü’l-mirvat ve a‘zamü’l-kerim ḳabul ma‘zeret tuġyânü’l ḳalem (16) ve bünyânü’l raḳım keyf lâ a‘zarını ve ḳadḳal ‘aleyhi’s-selâm min i‘tizâr ‘ileyh uḥuvveh bi ‘âzaret ḳaleme yekbelhaka (17) ‘aleyh minü’l ḥaṭiyet meşel şâḥib meks ve ba‘id itmâmü’l-şevîd fî cenḥü’l-leyl sivâr vechi kelfini ba‘azü’l-fıḳra (18) ‘an itercim bâzım mālâḥ bi’l ḳalb elkelîl ve ba‘zı mâvecdet fî ketebü’l-aḥlâḳül ‘âzad ve’l-raġibü’l ğazeli (19) ve Ebu Ṭalibü’l-Mekki ḳudşiyet esrâḥim femârudan bi’l ‘amel va‘adi ḥa‘ifâmız ḳavle ‘aleyhi’s-selâm min ḳat‘i ricâ‘i min (20) erceti ḳat‘i Allâh rica‘i yevmü’l ḳadime ḳaleme belicü’l cennete yel tercümete lezlek ve’l-ya‘im nef‘a ve matkaydet bi’l-teşfik (21) ellezi nehi ‘inne velâ bed ḳabeḳ garibine ve nûkât la‘ela batûl velâni me‘m’ur ba‘zene el ‘avâm velânne külli eḥad ya‘refi ba‘id (22) sübût ṭarihü’l-ḥadîṣ min sallallâhu ‘aleyhi’s-sellâm ana iblaġü’l-kelâm laytenâhi rumûza billâ ḳelâm vel ev nâ- meḳûḥ elfü elfü ‘ilm. Lasdure [2^a] (1) Laşdüre ‘ammen adani cevâmi’ül-kelâm ve hüve yanṭıḳ billâh te‘ālā lâ‘ann elḥâvi ve ‘illâ deḳâyıḳü’l ‘Arabiye bâsırhâ (2) şedîdü’l ḳavi le ḳavle ‘aleyhi’s-selâm in lügate İsmâ‘il‘makânet ḳadr-ı rest fâtâni behâ Cebrâ‘il’ (3) feḥim zethâ ve şemsü’l-risâlete bizâ‘ate elve a‘ṭin ca‘ilhâ Allâh u te‘ālâ ve zi‘teli ve lesâ‘ir müslimin (4) amin el-ḥadîṣü’l evvel el-ḥükme’-i ‘aşiret icrâ’-i ta‘ammete minhâ fî’l ‘azilete ve vâḥidete fî’l-şamet İbni (5) ‘Adi kalimde Ebu Harîrden râvidir ḥükümete ḥükm maşdarlardır

hüküm kelimesi aşlında men' ma'naşınadır (6) hakim ef'al ve akvâlini muhakkem idicidir. Yâhûd kapu umûr ve hakâyık eşyâyı tuyucıdır ve merâtib (7) vücudı bilicidir. Bu ma'nâya mâlik olan insân kâmilidir şofi katında rūhuñ 'aded ismâ ve cenbe'-i (8) tevhidle nefis üzerine hâkim olup münkerât ve fehşâdan nefsinı men' etmesidir. Cümleden beri (9) fücûr ve gıybet meclisinden ve kizb ve musâvî mahfilinde 'azlete ve sükûnla men' etmektedir. Şeyh suhûrurdu (10) kuddüs-i setre ider hikmet bir nûrdur ki semâdan kalûba nâzil olur anıñla hakâyık añlar şöyle ki 'aleminde şeb (11) ve ğalağ olmaz ve şahibini ahlâk-ı reddiyeden men' ider ammâ bu nûr konmaya dört nesneden boş kalb ester (12) kemâliyle zuhûr ide evvel zulümle dünyâyâ meyilden ikinci tevekkülü koyup irtâ ğamîn çekmekten üçüncü cedden (13) dördüncü şeref ve riyâseti sevmekden tefsîr tisyirde ve ğayrıda yev'ti ül-hikmete men yeşâ' atinden ider. (14) hikmete ve süsüyle ilhâmı fark ider bir melekedir ve esrâr kûrâna ve hakâyık eşyâyâ ıtlâ' ve ma'arifetullâh (15) ol mâiledir ve bu mâye ile da'ie'-i hak ğalibe olup nefsâni ve şeytânî havâtır mağlûbe olur (16) ve ef'al ve akvâlde şevâb ve hağâ anuñla eşkâre olur hağret-i Bâyezîd kuddüs sırrahuaydır 'âlem-i kitâbdan (17) okuyan değildir ki onuncı câhil olur belki hadadan okundurur pes sümme uruşnâ'ül-kitâb (18) ve'l-ulemâ'-ı veraşete âlâ enbiyâ'-ı tıbbkınca sırrı veciğe ve 'ilm ledini vâriş ve merâtı mecellen olmağla enfikâs (19) nûr 'aleme mazhar olunur ve 'azilet hakkında hağret-i şallallâhu 'aleyhi's-sellâm buyurur el'azlete selâmete ve şamet hakkında (20) buyurur el-sâmet seyidü'l ahlâk ve min ze' istigfaya Ebû 'Ali enğâki aydır şalâh kalbe hıfz (21) lisânla isti'anete eylediñiz illâma bu rağda buyurur melâk hüsnü'l-semt işâr tûlû'l-şamet hekîm (22) aydır şamet 'ibâdetdir ta'az ziynetdir hilyesiz heybetdir salğanatsız hağardır bekçiye ihtiyacsız (23) istignâdir i'tizâre ac olmaz kerâm kâtibine râğatdır ve 'uyubuna setrdir el-hadîş [2^b] (1) elşânî kân 'aleyhi's-sellâm ağsenü'l nâs ve ecvedü'l nâs ve eşce'ü'l nâs râvîleri selam u neccari (2) ve teremmüdi ve İbn-i Mâciddir. İnsden ki hağreti mahbûb-ı Hüdâ cümle nâsık ğözli ve cömerddi ve bahadırı (3) idi. Ehl-i kıyâfet ve aşhab-ı ferâset müctemi'lerdir ki mecmû'a-i şekil hilye-i hüsnî ve ahlâk hüsn-i hağret (4) şallallâhu 'aleyhi's-sellâmdan ziyâde cem' itmiş yokdur. Câmî kuddise sırrüh her feğâ'il ki enbiyâr-ı ubûd her hağâ'il-râ ki (5) eşfiyâr-ı ubûd ger şûd cümle müctemi' bâ-hem şûd az fağl-ı ahmed hâkim tercüme-i cem' eyleyüp cemi' kemâlâtı hak bir zât (6) ecmel ve ekmel adın ğodı. Muştafa hağtî aħbâr yâhud 'Abdullâh bin selâm aydır ki

ھاﺯﺭﻩﺗﻲ ‘ﺎﻟﻪﻳﮭﻲ’s-sellām ﺋﻤﺘﻴﮭﺎﻧﺎ (7) ﮔﻪﻟﺪﯨﻐﯩﺪﻩ ﮬﻪﻣﺎﻥ ﻳﯜﺯﯨﻦ ﮔﻮﺭﺩﯨﻐﯩﻨﺪﻩ ﺩﺍﮬﻲ ﻛﻪﻟﯩﻤﺎﺕ-
 1 ﺳﻴﮭﺮ-ﻱ ﺁﺳﺎﺭ ﯗ ﮔﻪﻭﻫﻪﺭ ﻧﯩﺸﺎﺭ ﯗ ﻣﯩﺴﻚ ﺋﯩﺸﺎﺭﯨﻦ ﺩﯨﻨﻠﻪﻣﻪﺩﯨﻦ ﻳﺎﻗﯩﻦ ﺑﯩﻠﺪﯨﻤﻜﻲ (8) ﺑﯘ ﺷﻪﻛﻞ-ﻱ ﺷﻪﺭﯨﻒ-
 ﻱ ﮬﺎﺷﺎ ﻛﻪﺯﺯﺍﺏ ﻳﯜﺯﻯ ﺩﻩﻐﯩﻠﺪﯨﺮ ﻭﻩ ﺑﻪﻳﮭﺎﻗﯩﻦ ﻋﺒﯘ ﮬﺎﺭﯨﺮﻩﺩﻩﻥ ﺭﺍﻭﯨﺪﯨﺮ. ﮬﺎﺯﺭﻩﺗﻲ ﺷﺎﻟﻼﻟﻠﺎﮬﯘ
 ‘ﺎﻟﻪﻳﮭﻲ’s-sellām ﺩﯗﻣﻠﻪ ﻧﺎﺳﯩﻚ (9) ﺷﺎﻓﻔﻪﺕ-ﻱ ﺩﯨﮭﻪﺗﯩﻨﺪﻩﻥ ﺁﮬﺴﻪﻥ ﻭﻩ ﻋﻤﻤﻪﻟﻲ ﻳﺪﻯ ﻭﻩ ﺋﺒﻦ-ﻱ
 ﺷﻪﻳﺒﻪ ﻭﻩ ﺁﮬﻤﻪﺩ ﻭﻩ ﻋﺒﯘ ﻳﺎ‘ﻻ ﻭﯗ ﮬﺎﻛﯩﻢ ﺋﯩﻨﺴﻪﻥ ﻧﺎﻗﻞ ﻳﺪﻩﺭ. ﻜﻲ ﺁ‘ﺗﺎ (10) ﻳﯘﺳﯘﻑ ﺷﺎﺗﯘ‘ﻝ
 ﮬﯘﺳﻦ ﻛﻪﺑﯩﺮﺩﻩ ﻳﺪﻩﺭ ﻋﻮﺗﻲ ﻋﻠ-ﺑﻪﻳﻨﯩﻦ ‘ﺎﻟﻪﻳﮭﻲ’s-sellām ﻛﯜﻟﻠ-ﻱ ﻋﻠ-ﮬﯘﺳﻦ ﻭﻩ ﻟﻪﻡ ﻳﻪﻭ‘ﺕ ﻳﯘﺳﯘﻑ
 ‘ﺎﻟﻪﻳﮭﻲ’s-sellām ﺁﻻ ﺷﺎﺗﺮ-ﻱ ﮬﯘﺳﻨﻪ (11) ﻳﺎ‘ﻧﻲ ﮬﺎﺯﺭﻩﺗﻲ ﺷﺎﻟﻼﻟﻠﺎﮬﯘ ‘ﺎﻟﻪﻳﮭﻲ’s-sellām ﺩﻋﯩﻤﯩ‘
 ﮔﯜﺯﻩﻟﻠﯩﻐﻲ ﺩﻋﯩﻤﯩ‘ ﺋﯩﺘﻤﯩﺸﺪﻯ. ﮬﺎﺯﺭﻩﺗﻲ ﻳﯘﺳﯘﻓﺎ ﺁﻧﻌﺎﻕ ﻧﯩﺴﻒ ﻭﻩﺭﯨﻠﺪﻯ ﻭﻩ ﻳﯩﻨﻪ ﺑﯘﻳﯘﺭﯗﺭ ﻛﻲ ﻳﯘﺳﯘﻑ
 (12) ﻳﻪﻧﯩﺪﻩﻥ ﺁﻗﯩﺪﺩﻯ. ﺁﻣﻤﺎ ﺑﯩﻦ ﺁﻧﺪﺍﻥ ﺷﯩﺮﯨﻦ ﻭﻩ ﻣﺎﺗﺒﯘ‘ﯘﻡ ﺩﯨﺪﻯ. ﺷﯩ‘ﺮ ﻛﺎﺯﺍ ﭼﯘ ﺷﯘﺭﻩﺗﻲ
 ﻳﯘﺳﯘﻑ ﺩﻋﯩﻨﯩﻦ-ﻱ ﻟﺎﺗﯩﻒ (13) ﺭﺍﻗﺎﻡ ﮔﻪﺭﺩ. ﺑﯩﺮ ﺁﻱ ﺷﯘﺭﻩﺗﻲ ﮬﯘﺑﻲ ﺗﯘ ﺋﯩﻤﺘﯩﮭﺎﻥ ﻛﺎﻟﻪﻡ ﮔﻪﺭﺩ. ﻭﻩ ﻓﯩﻞ
 ﮬﯘﻟﻴﻪﺗﯘﻝ ﻣﯘﺑﺎﺭﻩﻛﻪﺗﻪ ﮬﺎﺯﺭﻩﺗﻲ ‘ﺎﻟﻲ ﺭﺍﺩﯗﺍﻟﻠﺎﮬﯘﺍﻥ ﻭﻩ ﻏﺎﻳﺮﺩﺍﻥ ﺭﯨﻭﺍﻳﻪﺗﺪﯨﺮ. (14) ﺋﯩﻨﻨﻪﻝ ﻧﻪﺑﻲ
 ﺷﺎﻟﻼﻟﻠﺎﮬﯘ ‘ﺎﻟﻪﻳﮭﻲ’s-sellām ﻛﺎﻥ-ﻱ ﻓﺎﺗﯩﮭﺎ ﻓﻪﮬﯘﻡ ﻛﺎﻧﯩﻦ ﻓﺎﺗﯩﮭﻲ ﮬﺎﻧﯩﻦ ﺳﻮﻧﯘ ﻧﻪﻳﻠﻪﺭ ﻳﺎ
 ﻛﻪﺳﺮﯨﻠﻪ ‘ﺁﺯﯨﻢ-ﻱ ﻣﺎ‘ﻧﺎﺳﯩﻨﺎ ﻳﺎ‘ﻧﻲ ﺩﯨﻤﺴﻲ ﺷﻪﺭﯨﻒﻱ ‘ﺁﺯﯨﻢ ﻳﺪﻯ. (15) ﻱ‘ﺗﯩﺪﺍﻝ ﺋﯩﻠﻪ ﻳﺎﮬﯘﺩ ﺷﺎﻧﻲ ‘ﺁﺯﯨﻢ
 ﻳﺪﻯ. ﻣﯘﻓﺎﮬﻘﺎﻣﺎ ﻳﺎ‘ﻧﻲ ‘ﺁﺯﯨﻢ ﻳﺪﻯ. ﺷﯚﻳﻠﻪ ﻛﻲ ﮬﻪﺭ ﮔﻮﺭﻩﻥ ﺋﯩﺰﺗﯩﺮﺍﺭﻯ ﺗﺎ‘ﺯﯨﻢ ﻳﺪﻩﺭﺩﻯ. (16) ﮬﯘﺳﻨﻲ
 ﻭﻩ ﻣﯘﮬﺎﺑﺒﻪﺗﻲ ﻭﻩ ﺩﻋﺎﻟﻪﺗﻲ ﺑﯩﻞ-ﺯﺍﺭﯗﺭﻱ ﮔﻮﺭﻩﻧﻲ ﻛﻮﺭﻗﯘﺩﯨﺮﺩﻯ ﻭﻩ ﯗﺗﺎﻧﺪﯨﺮﯨﺮﺩﻯ. ﭘﻪﺱ ﺑﯩﻞ-ﺯﺍﺭﯗﺭﻱ
 ﺗﺎ‘ﺯﯨﻢ (17) ﻳﺪﻩﺭﻟﻪﺭﺩﻯ ﻭﻩ ﺳﺎﺗﺮﯗ‘ﻝ ﻛﺎﻣﻪﺗﻪ ﻱ‘ﺗﯩﺪﺍﻝ ﺋﯩﻠﻪ ﻛﺎﺩﺩ-ﻱ ﺷﻪﺭﯨﻒﻱ ﺋﻮﺭﺗﺎ ﻭﻩ ﻣﻪﻭﺯﯗﻧﺪﻯ ﻧﻪ
 ﻛﯩﺴﺎ ﻧﻪ ﯗﺯﯗﻧﺪﻯ. (18) ‘ﺁﺯﯨﻢ‘ﯘﻝ ﮬﺎﻣﻪﺗﻪ ﻣﯘﺑﺎﺭﻩﻙ ﺑﺎﺷﻲ ﻱ‘ﺗﯩﺪﺍﻝ ﺋﯩﻠﻪ ﺑﯜﻳﯜﻙ ﻳﺪﻯ. ﺳﯘﻏﺮ-ﯗ
 ﻛﯩﺒﺮﺩﻩ ﺁ‘ﺯﺍﺳﯩﻨﺎ ﯗﻳﺎﺭﺩﻯ. ﺗﻪﺭﻣﯩﺪﻯ ﺷﻪﺭﮬﯩﻨﺪﻩ (19) ﻣﯘﮬﺎﺩﺩﺍﺏ ﻟﯘﻏﺎﺗﯩﻨﺪﺍﻥ ﻧﺎﻗﻠﻪﻥ ﻭﻩ ﺳﺎﺗﺮﯗ‘ﻝ
 ﺭﺍﯨﺴﻠﻪ ﺗﻪﻏﺎﻳﻴﯘﺭ ﺋﻪﺗﺪﯨﻐﻲ ﺑﯘ ﻣﺎ‘ﻧﺎﻧﺪﯨﺮ. ﺭﻋﯘﻟﯘ‘ﻝ ﺷﯩ‘ﺮ ﺭﺍﻧﯩﻦ ﻓﻪﺗﮭﻲ ﻭﻩ ﺩﯨﻤﯩﻦ (20) ﻓﻪﺗﮭﻲ ﻋﻐﻪﺭ
 ﺳﯘﻛﯘﺗﻲ ﻋﻐﻪﺭ ﻛﻪﺳﺮﻱ ﻋﻐﻪﺭ ﺯﺍﻣﻤﻲ ﺋﯩﻠﻪ ﻣﯘﺑﺎﺭﻩﻙ ﺯﯗﻟﻔﻲ ﺳﺎ‘ﯩﺮ ﻋﺒﻨﺎ‘-ﻱ ‘ﺁﺭﺍﺏ ﮔﯩﺒﻲ ﺷﺎﭼﻲ ﻛﯩﻴﯩﺮﻗﯩﭽﻲ ﻭﻩ
 ﻛﺎﺭﯨﺸﯩﻚ ﺩﻩﻐﯩﻠﺪﻯ (21) ﻭﻩ ﺯﻳﺎﺩﻩ ﻛﯩﻴﯩﺮﻗﯩﻜﺴﯩﺰﺩﺍ ﺩﻩﻐﯩﻠﺪﻯ. ﺑﻪﻟﻜﻲ ﺋﯩﻨﻌﻪ ﻭﻩ ﻣﯘﺗﺎﺭﺭﺍ ﻭﻩ
 ﻣﯘﺗﺎﻳﻴﻪﺏ ﺯﯗﻟﻔﯩﺪﻯ ﻛﻲ ﻣﺎﻧﺸﯘﺭ ﻭﺍﺭ ﮬﻪﺯﺍﺭ-ﻱ ﮬﺎﺳﺘﻪ (22) ﻭﻩ ﺩﻋﻢ-ﺑﻪﺳﺘﻪ ﺑﯩﺪﯨﻞ ﺋﻮﻝ ﺯﯨﻨﻨﯩﺮ-ﻱ
 ﺳﺎ‘ﺁﺩﻩﺗﻠﻪ ﺑﻪﺳﺘﻪ ﻭﻩ ﻛﯩﺪﻣﺎ ﺳﻪﻭﺍﺩﺍﻥ ﺭﻩﺳﺖ ﺋﻮﻟﯘﭖ ﺳﯩﻠﺴﯩﻠﻪ-ﻱ ‘ﯘﺷﺸﺎﻛﺎ ﺗﺎﻛﺪﯨﻠﺎﺭ. (23) ﺑﻪﻳﺖ ﺑﻪﺳﺘﻪ-ﻱ
 ﭘﺎﻧﻪﻧﺪ- ﺁﺷﻜﻪﺱﺗ ﻛﻲ ﺷﯘﺩ ﺑﺎﻏﯩﺮﯨﺮﺍﻡ ﺷﻪﮬﺮﻩ ﮬﯩﻠﻜﺎﺕ ﻛﻲ ﻋﮭﻞ-ﻱ ﻛﺎﻳﺪﺭﺍ ﺷﻮﮬﺒﻪﺕ ﮬﺎﺭﺍﻡ ﻭﻩ ﺋﻮﻝ ﻧﻮﻗﺘﻲ
 [3^a] (1) ﻧﻮﻗﺘﺎ-ﻱ ﺩﯗﺭ ﯗ ﻭﯗﺩﯗﺩﯗﻥ ﻣﻪﺩﺍﺭ-ﻱ ﭼﻪﻧﮕﺎﻟﯩﻨﺪﻩ ﻳﺎ‘ﻧﻲ ﮬﻪﻡ ﺯﯗﻟﻔﯘﻧﺪﻩ ﻓﻪﻧﺎﺳﻲﻻ ﺑﻪﻛﺎ
 ﺑﯘﻟﺪﯨﻠﺎﺭ. ﭘﻪﺱ ﮬﯘﻟﻜﯘ‘ﻝ ﺋﯩﻨﺴﺎﻥ (2) ﺯﺍ‘ﯨﻔﻪﻥ ﮬﺎﺩﺩﯨﻨﺪﻩ ﺋﯩﻜﻪﻥ ﮬﯘﻟﻘ-ﻱ ﺋﯩﻠﺎﮬﻲ ﺋﯩﻠﻪ ﻣﯘﺗﻪﮬﺎﻟﻠﯩﻚ ﺋﻮﻟﯘﭖ
 ﻛﺎﻭﯨﻲ ﻭﻩ ﻣﯘﺗﺎﺷﺎﻭﻭﺭ ﺋﻮﻟﺪﯨﻠﺎﺭ. ﻋﺰﮬﺎﺭﯗ‘ﻝ ﻟﻪﻭ ﻧﯩﮭﺎﻳﻪﺩﻩ (3) ﻳﺪﻩﺭ. ﻋﺰﮬﺎﺭ-ﻱ ﻋﺒﻴﺎﺯ ﻧﻪﻳﻴﯩﺮ
 ﻣﺎ‘ﻧﺎﺳﯩﻨﺎﺩﯨﺮ ﻛﺎﻣﯘﺳﺪﺍ ﻳﺪﻩﺭﯨﺰ ﮬﻪﺭ ﺑﻪﻳﺰﺍﺯ ﻭﻩ ﮬﯘﺳﯘﻧﺪﯗﺭ ﭘﻪﺱ ﻋﺰﮬﺎﺭﺍ ﮬﯘﺳﻨ-ﻱ ﻣﺎ‘ﻧﺎﺳﯩﻨﺎ (4)
 ﺋﯩﺴﻢ-ﻱ ﺗﺎﻓﺪﯨﻞ ﺋﻮﻟﯘﺭ ﻭﻩ ﻳﯩﻨﻪ ﻛﺎﻣﯘﺳﯘﻧﺎ ﻋﺰﮬﻪﺭﻱ ﻧﻪﻳﻴﯩﺮ-ﻱ ﻣﺎ‘ﻧﺎﺳﯩﻨﺎ ﺗﻪﻓﺴﯩﺮ ﺋﻪﺗﺪﻯ. ‘ﺎﻟﻲ ﻛﯜﻟﻠﻲ ﮬﺎﻝ
 ﺩﯨﻤﻪﻛﺪﯨﺮ ﻛﻲ ﻟﻪﻭﻧﯩﻲ ﻋﺒﻴﺎﺯ (5) ﻭﻩ ﻋﻨﻪﻭﺭ ﻭﻩ ﺁﮬﺴﻪﻥ ﻭﻩ ﻋﻤﻤﻪﻟ ﻳﺪﻯ. ﺑﺎ‘ﺯﯨﻼﺭ ﺩﯨﺪﻯ ﻛﻲ ﻧﻪ ﺷﺎﻓﯩ
 ﺑﻪﻳﺰﺍﺯ ﻧﻪ ﻋﺴﻤﻪﺭ ﻳﺪﻯ. ﺑﻪﻟﻜﻲ ﺁﻕ ﻛﯩﺮﻣﯩﺰﻱﻻ ﻣﯘﮬﺘﻪﻟﯩﺖ ﺋﻮﻟﯘﭖ (6) ‘ﯘﺷﺸﺎﻕ ﺩﻩﺭﺩﻣﻪﻧﺪﺍﻧﻪ ﮬﻪﺭ
 ﻧﺎﺯﺍﺭﺩﺍ ﺑﯩﺮ ﮔﯜﻧﻪ ﺭﻩﻧﻚ ﻭﯨﺮﯨﺮﺩﻯ. ﻭﺍﺳﻲ‘ﯘ‘ﻝ ﺩﻋﺒﯩﻦ ﻣﯘﺑﺎﺭﻩﻙ ﺍﻟﻨﻲ ﮔﻪﻥ ﻳﺪﻯ. ﻋﺰﺯﻋﯘ‘ﻝ (7) ﮬﯘ-

leceb ya'ni kaşları ince ve muḳavves ve uzun idi. Ümmü Ma'bed rivayetinde aḳran dir ki çatuḳ (8) dimekdir. Rüyāda vāzihca görenler aḳuḳ idi dirler ve hem Tirmizī ve Beyhaḳī ve Tebrānī hind bin Ebū hāleden (9) min ḡayr-ı ḳaren de yū rivāyetdir ki aḳuḳ dimekdir ve hem Beyhaḳī ḥazret-i 'Alī'den rivāyeti eblec buyurur (10) aḳuḳ ḳaşlu dimekdir ve hem 'arab ḳatında eblec olmaḳ müstaḥsendir. Beyaḳ enfe muvāfaḳatçün ve hem aḳuḳ (11) olmaḳ ḳıyāfet nāmede müstaḥsendir. Amā ba'zılar bu iki rivāyeti taṭbīḳān dimişler ki ḥacebīn arasında (12) fūrce var idi. Amā tāmil ile bulurur idi ve hem beynehümā 'ırḳ bî- zuhurü'l ḡaḳab buyurur ya'ni iki ḳaşı arasında (13) bir maḥfi ṭamar varıdı. Ḡaḳab anı gösterirdi. Sā'ir vaḳitde bilürmezdi amā ḥavācib-i cem' olup ḳamîri teşneye (14) olmasından ḳaşlarının ziyāde mübālaḡa imtidādına işāret vardır didiler. Mürtefi' ālā nef mübārek burnı (15) yüce idi. Amā hindin Ebū hāle rivāyet de aḳnū'l 'ırninle nūr bi'lveh ḥeybe min lem yetā'mil eşm didiler. (16) ḳamîri Resüllāllah şallāllāhu 'aleyhi's-sellām yā nefere rācī'dir. bi'lveh ḳamîri 'ertine rācī'dir aḳnı vaṣat-ı enfī bunuñ (17) üzerinde olandır. Ya'ni burnı ortası bunuñ üzerinde nūr varıdı anıñçün diḳḳatle baḳmayan bahmayup (18) önün görirdi. Eşkalü'l la'yinin gözleriniñ aḳında ḳırmızılıḡı varıdı. şevāb budur ve kümmel ehli lügāt buña (19) müttefiklerdir ve Ebū 'Ubeyd ve ḡayrısı aşḫāb-ı ḥadīş de ne böyle rivāyet itmişler ki ba'zı lügāt kitāblarında el-şekil (20) māh-mümtezic bed midir. Meḡer yine aydır el-şekle ḥizmet bî beyazü'l 'ayn şıḫāḥda eşkalü'l 'ayn māfihā beyaḳ (21) ve ḥizmet-i eşkal göziniñ şaḳḳı uzundur diyū tagayyūr etdiklerini kaḳi 'iyaz ḡalaṭdır didi ve ekḫal-i belā (22) intihāl kühl-i ezel ve serme māzala kendünden sürmeli idi. Anıñçün māsivāya nazaru tenezzül ve teraḳḳub (23) itmedi. Yirmi üç yıl içinde afāḳı ḳablīb bî-meşel saltanat sürdi. 'aceb budur ki ibtidā ve intihāsında [3^b] (1) hiç mu'cib ve mütekebbir ve müteḡayyir ve maḡrur olmadı. Belki bāb-ı ḥümāyūnuñ 'alemiñ ḥazinesi çekilürken terk u faḳir (2) ve fenā ihtiyār etdi. Sevr sevād-ı sevāi çizmekdi. Sürmeli olma sürmelen gözün aç (3) ve ihdā iki gördi. Ahvāl olan kühl-i vaḥdetdir. Aña yine 'ilāc ḳab ḳosın inne'l ḥaḳḳıñ şerrī (4) serādını ḥūd-ı cihān 'ilāc kesü'l ḥeyet ya'ni mübārek şaḳlı şaḳıydi sehlü'l ḥazīn nihāye de ey ḡayr-ı mürtefi' (5) alev-i cennetinedir ḳamūsuda ḳalble el-leḥüm dimekdir. Bir şıḫāḥda sühulet ḡılzetin zıddıdır dir. Ya'ni yanaḳları (6) pamsuḳ idi ḳatı yumrı deḡildi. Mūra'at-ı ḥaḳ idi mevzūndı dılū'l fem ey 'azîmü'l fem ve aḳm-ı a'ḳam illā insān (7) ya'ni mübārek aḡzı i'tidālliyle büyük idi. Mübārek dişleri büyük

olduğuçün yâhud mübârek ağzı çok (8) geyk idi müfellec illâ insân müfellec sermedi
şerhinde ider tef'ile bâbındandır. Dişleri arası açık idi ve şirin (9) idi. Tavilü'l 'anak
mübârek boynı 'itidalle uzun idi. 'arîzü'l şadı mübârek göğsi göyk-i ma'den (10)
'alem u maḥzun ḥalim idi. Vâsi' vâyenli idi. Ba'îd-i mâbeyn el- münkebin iki omzı
arası ırak idi. Ya'ni bağırlı (11) idi. Raḳikü'l meserrete fî el- mühezzebân el-
meserrete ḥattı-ı şî'r el- şadr-ı âlî el- serrete el- fesr el- termedî fî şemâ'il el-şî'r (12)
el- daḳıḳ mine'l şadr-ı âlî el- sırt ve fî el-kamûsâne şî'r vasaṭ el- şadr-ı âlî el- batın
ya'ni sinesinden (13) serresinden yâ ḳarnından elf gibi ḳalillerden ince ḥat varıdı ki
cem-i şerifine leṭafet virmişdi. (14) zaḥîḥ bî- ma'ni el- ḡalîz min külli şey'in kezâ fî
el- şîḥâḥ ve bî- ma'ni el- 'azîm kezâ fî el- teremmüdi ger ad pes ger cem' ger deves
(15) bî- ma'ni el- faşl ya'ni mefâşıl şerîfesi ayrı ve muḥkem idi ve nümayiş şıḳu ve
ḳuvvetli idi didiler. 'Arü'l şedbîn (16) ve'l batın laṭîf memeleri ve ḳarnı 'afîf yumrı
ve büyük değildi. Belki memesi göğsi ḳarnı düz ve beraber idi. (17) eş'ârü'l zirâ'yın
ve'l menkibin eş'âr-ı kesîrü'l şa'r ve tavîl el- şa'r ma'nâsına gelür. Zirâ' mirfaḳdan
uzun (18) barmagın ucuna ḳadar ḳollarıyla omuzlarında vâfir yâḥûd uzun ḳollar
varıdı. Tavîl ellezi-din (19) şîḥâḥda ve ḳamûsuda ider zend-i dirseḳ kemiğidir.
Zendân dirseğın iki kemikdir. Büyüğüne kev' (20) dirler. Başı barmakdan yukadır.
Küçüğüne kursû' dirler. Şerçe barmakdan yanadır amâ fâyiḳde ider. Zend (21) etsiz
tarafıdır. Lârı ider ṭol fâyiḳ tefsirine muṭabıḳdır. Tefsir fâyiḳ bu maḥalde fâyiḳdir
ya'ni mübârek (22) dirseḳleri uzundı ḥattı dizlerine bitüşürdi. Recebü'l raḫata
befteḫü'l rā'î ey vâsi'el- kef ya'ni ayağın (23) idi. Lârı ider vûs'at-ı kef delîl-i
cûddur. Nitekim zayyıkı delîl niceldir. Hem öyle idi ki maḫḫar-ı cûd ve ḥevâ virdi ki
ḥân [4^a] (1) ki ḥân buyururlar rāḫat lev inne m'şâr cev dehâ 'ali el- Bürġân el-
Berândır. Mine'l ḫaber şeṣnü'l ḳadimîn (2) ve'l kefm şeṣn şânın sukûnıyla ḡalîz
ma'nâsına ayâsı ve ayağı yoğun dimekdir zâḫir yaşı ve atlı idi (3) demek bu rivâyete
ḳarîbdir. Bîn ketfiyye ḫâtemü'l nübüvvet el- ḫâtem befteḫü'l tā'i kerhen illâ evvel
ism ve'l asâ (4) vaşfu el- murâd mā yeḫtim bî-vallâ zâfına aġâhı illâ el- maḳşûd ana
'alâmet-i âḫirü'l tebevûv ve fî el- ḳamûsı (5) ḫâtem-i külli şey'in 'âḳıbet ve âḫirete
kemâ ḫâtemâte ḫamrâ' meşel beyzü'l ḫamâmet memâ'ilü'l kufâ'i min 'aşıl ketifü'l
meyni (6) ya'ni iki bağırlı arasında nübüvvet mührü vardır ki kırmızı gügercin
yumurdası gibi o güvergi tarafında (7) sağ ḫakikiniñ göği üzerinde idi ve kân zalik
'ulemâ min i'lâm el-tebevûv bu da nübüvvet nişânlarından (8) bir nişândır. Meyhü'l

kadimin ey Melsân-ı Leynân leys-i fihmâ tekessür velâ şakağ ya'ni düz (9) idi. Şaykallu gibi 'ışk idi fatûrî yoğdı ya'ni çukûrî ve kuşurî yoğdı (10) ve sınıfı veyâ rûfî yokdı. Hattı düz olduğundan şu tokunsa akıyıcı virirdi. (11) yahutı Tekfenâ ve'l murâdı ana az ümmisi kân bî- meyl âlî kadâme bu za' huṭvât minsef ya'ni adımını (12) önüne mâ'il adardı ve geyk adar idi. İki cânına şalınmağıyla yürümezdi. Yemesi hevâna (13) refağ-ı vaqârlar yürürdi ve zerî'a olmuştı. Adımını geyk urdı gâ-nümâ bin hat min şebab (14) âlâ hâttü'l nüzûl ve'l şebab mâ el- hâzar min âlâ raz ya'ni gûyâ ki bir yüksek yerden inerdi (15) maḳşûd önüne yürümedi ve adımını geyk adımda mübâlağa beyândır. Pes rûşendir ki adımını geyk (16) adan tâ'nı ile de gitse adımını ince adandan ziyâde menzîl olur. Bunı te'emmül etmeyen sekrdir. (17) gibi 'acil ve sür'atle mübâlağa beyândır dimişler. Bu had-ı şâbitdir ki hâzret şallallahu 'aleyhi's-sellâm edeb-i huşu'le (18) önüne bağa yürürdi. Başı havada demek hud budur. Şâfi'yeden mâverâdı ider bir kimsene (19) cem' günü mescen bunla biline cem' fevt olur yine sür'atle yürümek lâıyık değildir. (20) vâzü'l teffet el- teffet cemi'â baksa bir uğûdan bakardı. Bunıñ bir taraf yâ bir tarafı bakmakla (21) bakmazdı ki mütekebbirler 'âdetidir amâ şerh meskânda ider. O gârın bakmazdı dimekdir kân (22) daḫi ki tebessümâ gelmesi tebessüm idi kaḫkaḫa itmezdi. Min rāh-ı fecâ'et hâbi lev kâre ansuz gören (23) heybet olurdu ve kâr-ı haşimetinden ve min câle ve ḫalt-ı edebe laḫn-ı ḫalka bir kerre mecelinde oturup [4^b] (1) muḫâlağa iden ḫusn-i ḫalkına ve ḫalim-i lütfuna müsaḫḫar olup bi- ihtiyâr 'aşk u şeydâsı olurdu. Hattı (2)rü'esâ-yı kefereden ba'zı hâzret şallallāhu 'aleyhi's-sellâm fuḫarāya gidersen mecellesinden tâbi'î vücud mı (3) ve melâzımı biz olalım didiler. Lakin hâzreti ḫaḫ celheşine râzı olmadı velâ taṭrid ellezîn âyeti ile (4) anlarıñ murâdına teba'ıyyeti men' ve istiğnâyla büyüydiler. Pes kefer ol sultânıñ nübüvvetin (5) ve ḫaced u ibhâ ve istiḫintehâ infihâm tıbkınca bilmişlerken ve mu'cizât bî- şümârın görmüşlerken gayret (6) cāhiliye ve maḫz-ı 'inādla caḫūd etdiler. Ol 'inād daḫı kaḫardı nūr-ı vechin 'ayân itmişler. (7) Lakin gayret-i gayur için ḫane-i ḫāş maḫbūbuna ol cenābete küfr ile ve ḫebāset-i şer gele muḫniş ve mülevveş olan (8) gözlere göstermezdi. Yünzerun aleyke vehüm lâ yubşerūn buyurur. Eğer mücāb-i Muḫammed ne iderdi (9) azînşāḫ hezâr-ı rāhib ve ḫabes birdir ve zünnār ve lev şî'nâ lâ- teynâ külli nefis hediḫā ve lakin ḫaḫku'l kûl (10) meni yaḫūd gerçi ol nūr âlâ nūr-ı 'ayn nūr idi. Lakin fî ḫalvihim maraḫ tıbkınca küffārıñ 'ayn-ı taşayyürütleri (11) a'mâ idi. Pes 'ayândır ki

a'māniñ güneş gamin arturur ve Allāh a'lem ol sultāniñ cūd u senhası (12) ve mürüvvet ve keremi ol mertebe idi ki māmlekin bil- külliye işār idüp gelen gānā'im ve hezāyından gerü komagın (13) velā tebessūt hā külli el- bast āyeti 'inābe nāzil oldu. Ammā şecā'ate öyleydiki ehl-i seyr aydır hazret (14) şallallāhu 'aleyhi's-selām cümle enbiyādan atlı ve behādır ve's- selām kavlinde kuvvet-i kalbde ve sebātine mişli yoğdı. Vaye (15) behādır iddiği cemī' gāzavātda cümledine eyler ve varırdı. Hattı hazreti 'ali kerimullāh vech buyururdu ki (16) hıram-ı harbde göz kararup 'akiller muncerr olduğda eyler ve dirdi. Bizim ziyāde şeci'm-i hazretiñ vardığı (17) yere yakın varabilenlerimizdi ve küffār nekadar çok olsa muķābil olduğda rücū'-ı emre olunmayınca dönmezdi (18) ve Allāh yaşemin mine'l nās fasık- finhüm Allāh ata kefināñ müstehzi'in āyetlerine tevekküli muhkem idi (19) anıñçün bir aylık yere heybeti düşmüşdi ki nuşret bîn- ra'yye mesirete şehir buyurur. El- hadişü'l şālīs (20) min istiğnayı yā Allāh iğnahü'l Allāh u te'alā ve min isti'ffā a'ffe ve min istikfā küffāhı Allāh ve min sa'ilüler kıymete (21) o kıymete fakdullāh Ahmed u Nisa'nı Ebu Se'yidden rivāyet iderler bir kimse Allāh'dan gınā istese Allāh u te'alā (22) anı gani ider. Ya'ni Allāh'dan gayrıdan ve harāmdan müstāgni olup Allāh u te'alāyı tanısa gayret hak anı gani ider ve bu (23) kimesniñ himmeti dīniyyeti nefsinı harāmdan yıgmaķ olsa Allāh u te'alā anı harāmdan şaklaya harāmdan ta'amıñ ve 'ameliñ ve kelām [5^a] (1) ve kelām ve sengistāniñ ve libāsiñ harāmlarına şāmindir ve bir kimse cümle mihmātından kifāyeti Allāh'dan istese Allāh u te'alā (2) anıñ cemī' maķāşadına kifāyet ider ve her kim cerrātsa hāl bu ki behāsı bir okıyyete ta'amdı ki zā'id nesnesi (3) olsa taḥkiken el- hāc itmişdir ki tesliye harāmdır. Allāh a'lemü'l hadiş el- rābi'ü'l 'adil ḥüsn ve lekünn fi- (4) ālā mera'i aḥsenü'l niḥa-ı ḥüsn ve lekünn fi- ālā gınaye-i aḥsenü'l vera' ḥüsn ve lekün fi el- 'ulemā-i aḥsenü'l şabr ḥüsn (5) ve lekün fi el- fuķarā-i aḥsenü'l tövbete ḥüsn ve lekün fi el- şebāb-ı aḥsen lemnā'i ḥüsn ve lekün fi el-nisā'i (6) aḥsen dilimi mendü'l firdevsde hazreti 'Aliye'den nakl ider 'adil cümle umūrda güzeldir. Lakin bunlarda (7) cümleden güzeldir. Zirā nef'i 'āmmıdır. İ'tidālle senḥā güzeldir. Lakin aḡniyāda daḡı güzeldir. Zirā aḡniyāda (8) kifāf-ı 'iyālden ziyādesinden virirler. Ehl-i beyt ḥaḳḳı ketm olmaz. Vera' güzeldir. Lakin 'ulemāya daḡı güzeldir. Zirā (9) perhîz- kārılık biline daḡı enseb ve'l yeķdir ve 'ulemāniñ vera'i 'avamı ıslāḥa bā'ışdır. Anıñçün dimişlerdir ki (10) 'ulemā fāsık olsalar 'avām-ı kāfir olurlar. Ya'ni irtikāb etdikleri de ḥelāldir ki iderler. Cā'iz

olmasa (11) ‘ulemā etmezdi dirler. Pes ‘ulemānıñ şalāhi ‘āleme ıslāh-ı fesādı ‘āleme fesāddır. Fesādü’l ‘ālem fesādü’l ‘ālem (12) didiler. Şabr güzeldir fuķārada dağı yekdir. Ya’ni fuķārānıñ belā-yı faķr ve cefa-yı cev’a ve müşakķat-ı ‘iyāl ve kehene ve gerekli (13) libāsa şabrı dağı yekdir ki kıyāmetde taķaddüm duķūl-i cennete ve rif’ate ‘izzet-i bā’ıdır. Tövbe iyüdür ve lakin (14) yeksilerde dağı iyüdür. Zirā nefsiñ ķōti kemālde iken muķālif hevāsından rücū’ ziyāde maķbuldür. (15) Pes ħüdā-yı te’ālā a’māya nā-maķrum baķmadıñ ve kimsene zinā atmadıñ deyü şevāb yoķdır ve dağı ħayā güzeldir. Nesāda (16) dağı güzeldir. Zirā anlarıñ nefsi dağı ġālībdir. Anıñçün ħaķ te’ālā kelām-ı ķadiminde buyurur el- zānīt ve el- zānī (17) ekşer-i mübāşeret anlardan zūhūr ider. Ācer muķalefete ve zaķmete ġöredir ve hem anlarıñ ħayāsızlığı dine ‘arz (18) ve fesādınla ba’ıdır. Bıl külli ki bu zıkr olunan dōrt ħadīs-i aķvāl aķlāķ ħüsne-i cāmi’dir. Pes (19) evvelā ħalk bir melekdir ki anıñ sebebi ile ef’āl-i sūhūlet ve seyirle şādr olur. Fıkr ü rivayete iķtiyācız (20) ve tecrube ile taġayyūr ve tebdıl ķābildir ve ħalkıñ fażileti ve ħilāfeti i’tibārla tebeddüli ħaķķında delā’il kişide vardır. (21) saķibi inşā-i Allāh u te’ālā ‘aķlā müttefiklerdir. Ĥilāfına muşāķıble ħalk fażilete eġer rüzile tebdıl olur ve didiler ki (22) ħulķ-ı kāĥi cibillī ve taķ’i olur. Amā yine ħilāfete mülāzemetle taġayyūr olup zıddı anıñ birine ġelūr. Pes kāĥi (23) yaramaz ħuyli kiş i ehline mülāzemetle ve iktābla ħalk ħüsni-şacı olur ve fażileti rūsūĥ bulur. [5^b] (1) teĥallükü ibā ħalāķ Allāh ve anmau’l ħalāķ ħadısi bu ma’naya şāhiddir. Eġer melek-i mefsūre kemāl (2) olan nesneniñ zūhūruna sebeb bā’is olursa senĥā ve cūr’et gibi āvine ħüsni-ħalk ve fażilet (3) dirler ve eġer ĥissine ve noķşana sebeb olursa sū’ ħalk verziyle dirler. Kālū’l nebi şallallāhu ‘aleyhi’s-selām (4) ĥüsnu’l melekte yümni ve sū’ el-melekte şevm ve kālū’l benī şallallāhu ‘aleyhi’s-selām bi’set lā tamam meķārim ālā ħalāķ (5) ve kālū’l nebī şallallāhu ‘aleyhi’s-selām el- ħalk du’āü’l dīn ve kālū’l nebī şallallāhu ‘aleyhi’s-selām el-ħalk el- ħüsni bezībū’l ĥatā yā kemā nüdeybe (6) el- mā’i el- celīd ve’l ħalk el-sū’yefsedu’l ‘amel kemā yufsedu’l ĥal el- ‘asel ve kālū’l bennī şallallāhu ‘aleyhi’s-selām (7) el- ħalk el- ħüsni- zimām min raĥmet Allāh u te’ālā ve el- zimām fı yed el-melek ve ĥüve cebre ālī’l ĥayr ve’l ĥayr ālī’l cennet (8) ve kālū’l nebī şallallāhu ‘aleyhi’s-selām ĥüsnu’l ħalk nişfü’l dīnen el- recül leyderun maķsen ħalk dercetü’l şa’im (9) el- kām ve kālū’l nebī şallallāhu ‘aleyhi’s-selām min sāi’ ħalka ‘azebe naķs ve min keşr-i hemā seķķüm bedene ve min (10) lā-ġamü’l rücül zahibet

kerāmet ve saķatta mürüvvet ve kālū'l şallallāhu 'aleyhi's-selām evhi Allāh u te'ālā āli İbrahim 'aleyhi's-selām (11) anıñ hilyeli haseni halkıñ ve levvı el- küffār tedāhül medāhil ālā bir irfān-ı kelimatı sebķat lemn hüsni halka inne ezille (12) taht 'arşı ve inne eskene hāzreti ķudsî ve inne adeyna min cevārî pes bu cümle āhādısıñ esānîdi sâbitdir. (13) taḥkîķ-i ḥaķîķatde aḥlāk-ı hüsne evcdır ki ḥikmet ve şecā'at ve 'ıffetdir ve insanda bālā 'itibar üç (14) nefis vardır. Bu üç halk anlardan toĝar evvel ki nefis-i mülkiyyedir ki mebde'-i kuvvet midir ki dir ikinci (15) nefis-i seb'iyetedir ki mebde'-i ĝazab ve ikdāmdır ve intikām ve şevķ ve tesellüt ve tereffu' ve cāh ve taĝallüb (16) bu kuvvetledir. Üçünci nefis-i behā'yidir ki mebde'-i taleb müşteheyāt ve münākehedir. Eĝer kuvvet-i mülkiye mu'tedil olursa (17) ol halk ḥikmet vireler seb'i-yi mu'tedil olursa şecā'at dirler behime mu'tedil olursa 'ıffet dirler (18) bu üçün ictimā'ından tamamı 'adālet toĝrı bu üçüde 'itidāl bulunmasa rezîletdir. Ḥikmetde ifrāt (19) olursa aña cerbeze dirler rezîletdir. Meşelā kuvvet-i 'aķlla ḥaylū tezvîrāt ve müsahḥhare ve ḥaķķa bāzlık (20) ve ḥayāl-i zeyl gibi mülā'ibi her cemindir. Tefrîṭi belādet belāhatdır ki idrāk-ı ḥaķāyık ve temeyyüz-i ma'ķulāt etmekden (21) 'aciz olup ef'āl ḥamîde-i zemîmeden fark ķadar olmamaķdır ve şecā'atıñ ifrātı tehevvdür ki bî- (22) nef' meḥālike düşmektir. Ḥusūşen muķābil müte'arri veya müte'azzir olan maḥalde tefrîṭi cübndür ki naķlen (23) ve 'aķlen şabr ve şebat mütehanniken ve muķābil-i memdūḥken taḥşilinle fîrar etmekdir ve 'ıffetiñ ifrātı [6^a] (1) ifrātı fücurdur ki 'aķl u şer'den taşra olan merāmla telezzüz ve temettü'dür. Tefrîṭi ḥumūddur ki ḥayli azāü'l dîn (2) cümüd dir. Bir cemiyle ikiside mefhūma bil- külliye şehvet mübāḥeniñ terkin urmaķdır. Şöyle sedde ile helākı (3) bedene bîl- inķirāzınla bā'is olur ve bu üçün fûru' vardır. Amā fûru' el- ḥakīm zekā bir melekedir ki anıñla (4) muķaddemātde istiḥrāc-ı netāyiç ve istinbāt-ı muṭālebe olur. Şefā' zihn bir melekedir ki anıñla izṭırabız ve teşevvüşsüz (5) istiḥrāc-ı muṭālebe muşta'id olur. Sühûlete te'allum bir melekedir ki anıñla ḥiddet ve tebezzüllük olur. Şöyle ki ḥavātır-ı mā'na olmaz (6) hüsni te'aķķul bir melekedir anıñla baḥşde her maddiye münāsib ḥad ve miķdārı ḥıfz ve ri'āyet ider ve ger kimini (7) ihmāl ider. Tezekkül bir melekedir ki anıñla ḥıfz etdüklerini her ne zamān murād olsa tezekkür ve îrād ider. (8) fûru' el- şabi'ate kibr-i nefis kerāmet ve hevāna ve faķr ve ĝınāye ve medḥ vezme iltifāt etmeyüp taķallu-ı ahvāl ve müşahede-i (9) ahvâlde teĝayyür etmemektir. Cennete nüḥā ve fedā şabr u şebāt ve taḥammül idüp ceza' ve

feza' ārūzı ile umūr nā-münāsib (10) şadır olmamağdır. Uluvv-i himmete taleb-i cemîl hâkîkî ve kemal-i zâtî kalmakda matma' nazarı bülend olup dünyanın rıfkı (11) ve cāhî 'azil ve neşibi nazarı-ı 'itibārından sakıt olur. Sebāt bir halkdır ki anıñla selük kemal-i ālām ve şed idi (12) ve belāyāsına kadar olur hilm şamāniyyet ve karar veriñ ıztırāb ve ıztırārdır ki 'avāsıf hatim-i gāzab (13) anı mütezelzildir ve vaqārından mütedennî ve mütenezzil kalmaya sükûn-ı huşūmet ve muhārebetde hıffet göstermeyüp senher-i nādān (14) ve ta'n düşman olmaya şehāmet-i nefsiñ iktāb-ı merātib 'aliyeye harış olup zıkr-i cemîl ve ecr-i cezîle lāyık (15) olmağdır. Taḥammül kesb-i ḥasenāt ve fezā'il ve ḥaşā'ilde kūvā ve 'azāsın zahmet kişi ve fersūde etmeğdir. Tevāzu' (16) cāh u rıf'atda kendüden ednalara müzeyyen da'vāsıyla terfî kalmamağdır. Tezellülünde celb-i nef' ve def' dar hātırası (17) olmamağdır. Cemiyyet oldur ki ḥimāyet ḥummāy-ı millet ve herāset harîm-i nefis ve ḥürmet etmeğde tekāsül etmeye akşı (18) el- vasi' kifāyet göstere rikāt ebnā-yı cinsiñ ālāmında müte'essire ve munfa'il olmağdır Şart anıña akvāl ve ef'alle (19) ihtilāl gelmeyüp iḥsāna mübāşir ola. Fūrū'-ı 'ıffet geçdi fūrū'- el- 'adālete şadākat oldur ki şiddikñ (20) esbāb ve istirāḥat ve ferāğatını mütteḥabıkla ve şer'an u 'aqla gayret ve işneyniyyetiñ irtifa'yı cā'iz olan maḥalde kendü (21) içün istediği nef'i aña da isteye ve kendünün kórğduğunda anıda şākına ḥāşılı öz 'ırzına ve cānına (22) ne şizsiz añada anı şaña vefā tarîk muāsāt ve müzāheretiñ gayrısı ḥatā sayıla ba'zı incāz-ı mevā'id (23) ve kaza-yı ḥukūk didiler. Şıla-ı rahm ekārib ve 'aşāyrını ri'āyet ve ırzada akşı el- vasi' bezl-i mechūdaydı. [6^b] (1) mükāfat-ı gayrıñ iḥsānı mukābilesinde ziyāde in'am itmeği meleke idi dimeğdir. Ḥüsn-i şirket-i mu'āmelāt ve mu'āzzatda (2) ile inşāf ve i'tidālle 'amel ide ki şürekā istiḥsān ideler. Kaza ve ḥukūk iḥvān ve ḥilāfı kaza idüp (3) minnet ve nedāmetden ārî ve sālīm olmağdır. mevdü akrānına şıdkla muḥabbet idüp bezl-i ni'metle meveddetlerini celb (4) itmeğdir. Teslīm-i teklîfāt ve aḥkām-ı şer'î ve rüsum u ādāb İslāmiyye-i ṭab'da muḥālif ise talākat (5) ve rızāyla kabuldür. Tevekkül taqdirāt-ı rabbāniyye de ıztırābāt bî- fā'ide-i bertaraf idüp ḥavāle-i eltāf ilāhi (6) itmekle vāşık mu'temed ola 'ibādet ol kerîmine seni vücuda getürüp mustağrak na'mı itmişdir. Tā'atinde (7) çalışup takşîr ve tehāvüni cā'iz görmeğdir ve muḥarrebleri ile āşınā olup rāh-ı takvāya şeddmayan itmeğdir. (8) el- ḥadîs'ül ḥamîs el- zulm-ı zulümāt yevmü'l kıymet müslim ve bahārı ve kaza'yı İbn-i 'Ömerden rāvîdir. Zulümātdan murād olan

(9) şedâiddir. Külli min yenbiküm min zulümâtü'l berû ve el cebr âyetine didikleri gibi ya'ni zulm-ı zâlimiñ şedâid çekmesine ba'isdir. (10) yâhûd murâd-ı ma'nâyı hâkîki ola ya'ni zulm-ı zâlimin yevm-i kıyâmetde tarâd üzere zulmetde kâlb yoluna mühtedi (11) olmayup cehennemi düşmesine sebebedir. yes'î nûr hem âyeti tıbkınca mu'emmenleriñ etrâfını nurları kâblayup anıñla (12) tarâtı âsân geçtiklerinde hâzret-i resul-ı ekrem şallallahu 'aleyhi's-selâm buyurur zulm üçdür. Biri yâarlığımız şirkdir. (13) inne'l şirkiñ lezâlim 'azim ve innellahu lâ yağfirân-ı beşeriñ bi buyurur meger İslâma gele barlığına ikinci yârlıgunur (14) herkesiñ kendü nefse zulmîdir. Üçünci terk olunmaz ki kûllarıñ birbirine zulmidir âlâ beyhi hadîsde gelür inşâa'llâh (15) imâm gâzâlî kuddise sırruh aydır. Mazlûm zâlime bed-du'â itmeye eger iderse zâlimle beraber olur. Gâh ziyâde idüp kıyâmetde (16) zâlim mazlûmdan hâk taleb ider ve şevâbiñ alır ve her kim zâlimden intikâm almak isterse kavlen ve fi'len hiç (17) aña ta'aruz itmeyüp bir hekdârcı şabır idüp kâhhâr munteki havâle ide. 'Adil hâkınlar göre hadîs-ı kudsîde (18) hüdâ-yı te'âlâ buyurur. Yâ mazlûm 'azzem-i celâlim hâkkiçün saña yardım iderdim bir zamandan sonra da olursa (19) pes mazlûmuñ ibtikâmı alınmadığı bir uğurdan hâkka havâle itmeyüp hâricden ve ve sâyiitiyle intikâm yapsada (20) gendündür. Amâ def'a-i evlâda havâle etse tehallûf itmez. Zâlim kahr olur. Bil- külline şey-i zıddından münkeşif olur. (21) Pes evvelâ alâ lî- belâ limme nâkes-i zulm biline 'adilse gâlibâ mizan hâklı bilinür. Her mâdde de vasa' u 'adil 'ağılla (22) bilinmeyüp şer ise kâhirete nehib ve gâret ve gâzabla miğnet ni'mete mâ'ildir. Birbirine tûrup nizâm bozulmak (23) lâzım geldüğüçün hükâm had-ı gam olsun. Belki mışdâk-ı şer' mu'tahhirle hâlife-i hüdâ olup dost zulm vir tegalli [7^a] (1) kat' u def' anun diyü mizan şer'i inzâl etdi. Tâ bâzû-yı şevkete ve çengâl-i ferasetle ve (2) şemşîresiye setl her zâlim-i mehâliki hâbt veya ihlâs ile tarîk-i 'adl-i hulk ihlâs ideler ve lekm fi el-kışaş (3) hayevât budur. Pes bir kanlıyı katil ile nice adam kân itmez olur. Hayevât hulkâ sebeb olur ve bu 'adilden (4) herkes mes'ûldür. Nitekim hâzret-i resûl şallallâhu 'aleyhi's-selâm buyurur. Rekelleküm rā' vekelleküm mes'ul-'an ra'iiyyete ve el-mer'te ra'iiyyet fi-beyt zevciha vahiy mes'ûlte (6) 'an ra'ithen ve' l-hâdim ra' fi-māl sebebede mes'ul-'an ra'iyete fekellüm ra' mes'ul-'an ra'iiyyete ahmed ü müslim (7) ve Buḥarî ve Ebu Dâvud ve termedî İbn-i 'umurdan râvilerdir. Pes siyâh u hükâm re'âyâsına ve teba'sına (8) 'adil etmeği farz etdiği rüşendir ve herkes ehl u 'iyâl ve memluk-ı huddâmından

şorılır kendü (9) hizmetinde kullandıñ ammā tarîk-i şer‘te ve semt ma‘rifet ve rāh-ı ‘ibādet sevk etdin mi ve hizmetinde (10) ziyāde teklifle zulm etdin mi dinülür ve hayvānāt hakkında şorılır ve bu cümleñ levāzım gördün mi (11) diyü şorılır ve herkes ‘iyālinden ve huddāmında babanızıñ ve ağanızıñ ve ananızıñ mālına ve ‘ırzına hıyānet (12) etdin mi diyü şorılır ve herkes şürekā ve rüfekāsından şorılır anlara zulm ve hıyānet etdiñiz mi diyü (13) taḥkîk belki anü’l sem‘ ve el-başar ve el-fu‘ad gül olsan kân mes‘ulā tıbkınca kendü a‘zāsına (14) ve cevārihine ‘adil etdin mi ve ne hizmet-içün yaradıldıysa anda isti‘mal u hilāfından tekin (15) ettinmi diyü su‘āl olunur. Pes sümme’l sela’ en yevmuz ‘innel nu‘ayim buña şāhiddir ki efḍal-i na‘m sem‘ (16) ve başar ve fuāddır. Zirā semā‘ kūrāna ve seyr-i kudret Allāh u marifet Allāha sebep bunlardır. A‘yān (17) ve kūrān ni‘meti bunlardan taḥşîl olur. Şükürüñ ta‘rif-i yaradılan a‘zā-yı ne içün yaradıldı. (18) aña ḥarcamaktır. Bir ‘alem bir ‘ārif sevdı. Zulm nedir deyü. ‘Ārif atdı vazü’l şeyi fi- ğayr-ı mevziye (19) ‘alem ğaşı olup ifākat buldukda atdı. kalb ḥaḳḳı sucun maḥalinin zālīm-i şemm aña ğayrı koyup (20) beyt-i ḥaḳḳı ḥarāb nāpā etmişim ve teḥarrübiyeti āyetin okumuşum tuymamışım el-ḥadis-i (21) seba‘t-i yezellüm Allāh fi-zulm-ı i‘mām ‘adil u şebāb nişa‘ fi- ‘ibādet Allāh u te‘ālā ve recül-i kalbe mu‘allaḳ (22) āzā ḥariçmibn ḥattı yu‘dālīye teḥābbā fi- Allāh fā cetim‘ā ‘ali zalik ve iftirāḳa ‘aliye ve recül-i Zikrullāh (23) hāliyen feğāzet-i ‘aynāhe ve recül-ı da‘at umerā’tı zāt mensüb cemāl feḳāle anı aḥāḳ Allāh rabbü’l ‘alemin [7^b] (1) ve recül taşadduḳ başdıḳate fil ḥafā hā ḥattı lā te‘allum şemāle Ebū harîreden ve Ebū sa‘idden (2) râvidir. Hâlle zamîr yā Allāh yā ‘arşa râci’dır. ‘Ali ey hāl-i murād ḥazret-i ḥaḳḳıñ kerāmetü ḥimāyetdir. Mevḳif (3) şiddetlerinden şer‘ şihābda ider. İmāmdan murād muṭlaḳa vālîdir bin eğer ğayrı ve imāmı taḳdîm (4) etdi. Zirā nef‘i şamil ü ğayra mute‘addidir. Ya‘ni ḥimāyet ḥafede maḥfūz u maḥrūr olur idi. (5) ta‘ife biri imām-ı ‘adil biri ol yektine ‘ibādet-i ḥaḳda zāhir ola ve biri ol kişidir ki (6) kalbi müsebbihde olup ehl-i şevk ola çıkdıḳda kalbi ayrılmaya tapına gerü gelince fi- şalatihim dā‘imune (7) āyetiniñ taḥkîki budur. Bir iki kişidir ki rızā-yı ḥaḳḳıçün sevişeler sebep içtima‘ları Allah muḥabbet ola (8) ve maḥallerden ayrıldıklarında muḥabbetden ayrılmayalar ḳudsisde gitdüğüm ‘ayb olmasun. Gönlüm (9) katıkdadır müdām kim dimişler sevdüğüm ḳalsun gönül yol ḳalmasun. Biri şol kişidir ki Allāh u te‘ālā (10) māsivāsında pāk u ḥaliş kalbe zikr eyleye. Dahı gözi yaşlara ḥavfindan yaşuḳ muḥabbetden (11) biri şol kişidir ki bir

habîbe hâtûn kendüye izniyle da‘vet etdikde bine’l Allâhdan korkma diye (12) dillâhe yâ kalbde hemân murâd ferâğdır. Biri şol kişidir ki bir şadağa taşadduk ide ve gizleye hattı (13) şağının virdüğünü şolu duymaya bu şadağadan murâd-ı zakâtın gayrıdır. Zîrâ zakâtın i‘lânı efdaldır. (14) velâ te‘allum-ı şimâlden murâd-ı ihtifâda mübâlagadır. El- hadîsü’l sâbi‘ tûba limmen el- cehl u anı el- fazl u ‘amel (15) bi’l ‘adel Ebû Nu‘aym hilyede zeyd bin İslâmdan râvîdir. Tûbâ-yı atyebiñ te’nîsdir. Haşlete tûba (16) tûba dimekdir. Gökçek haşlet ü pāk ve latîf-i ni‘met anıñçündür ki cehli terk ide malının (17) ‘iyālından artını vire gerek şadağa gerek hediye ṯariķiyle maħaline vire. Eshiyānıñ ta‘rifi itā‘ (18) mā- yenbağı limmen yenbağı kemā-yenbağıdır ve daħı ‘adile ‘amel ide. Eshiyā haķķında ħazreti faħr-ı ‘alem şallallāh u ‘aleyhi’s-selām (19) buyurur. Teħāfû a‘en zenbū’l sahî fān Allāh aħz-ı beyde kelime aser bir kısmı ibtârdır ki ħüda eizze ve celle (20) ehl-i îsârdan razıdır ve yev’şerun ‘ali en füsihüm vele v kân-ı behem ħaşaşet ve min yev kaşenĥü nefis (21) fi’l vel’ain ĥümme’l mefleĥûn ṯbķınca felāĥ îsârlardır. Pes îsâr -ı ħaşlete kâfidir ve bir kısmı mürüvvetdir ki (22) ħazreti faħr-ı ‘alem şallallāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur. Teħāfu a‘en zenb-i zî’l mürüvvet ħālem yekun ĥidācelde yā basiṯ (23) yā merkebdır. Cehl-i basiṯ şacı oldur ki bilmez ve kendi bilürde şaymaz iĥbâda ider bunun ‘ilacı [8^a] (1) ‘ilacı insān ve ĥayvān cinsinde mütteĥid iken birbirinden fazlan vemā bil ālā metteyazın fikir etmektir. (2) tā bilinci ydiñ ki insānıñ şerefi ve müzeyyeni ‘ilm-i ħurān ve ‘ilm-i beyān nuţķ-ı faẓil ile dir ki ‘ilmü’l beyān (3) ile minnet itdiğı budur. Şöyle ki bu faẓl bulunmasa namına ālā nuā‘me şādıķdır. Pes meşhurdur ki (4) cühela mecālis-i muĥāverāt-ı ‘ulemāda ‘icmā gibi bî- nuţķ olsalar gerekdir. Anıñçün büleğa ħatında (5) anlarıñ kelimātı nehîķ ve na‘ik gibi aşvāt-ı bahāyim tapun mülĥaķdır ve fuşahā cühelāya insān (6) dimeğı deyü aralarda olan naķş-ı adama insān zerriĥu’l şanem didikleri ot köküne merdüm (7) gıyā didiklerine ve iftān yerlerin bî- kemāl ve bî- rayiĥa ve bî- taravet-i sünbülünün ve serv-i bülbül taşvîr (8) etdiklerine benzetdiler. Ne ĥayvān bil hem ağladır ki icmā ve vuĥuş ve toprak her nev‘ u ferdi (9) bed‘-i küll-i şey‘ ĥalka sümme hediyye ħazinesinden ħismet olan māde-i idrākla meşālihlerinden mühtedî ve ālāt (10) u ħullarıñ mā-ĥalaķlarına şarf etmekte. Pes insāndan isti‘dādın zāyi‘ idüp ālāt u ĥavās (11) ve esbāb-ı ħuvā-yı kendi kemāli ve sa‘adeti ve ĥayr-ı ‘akıbeti içün ħaẓa-yı ‘aķilla ħullanmayan aĥsen-i taķvîm biđā‘a (12) sîn izā‘a idüp ihtiyāriyle semerdir. Nāĥ-ı esfel sāfilin ħāĥına düşmüş olur.

Anlıcak (13) kadar ‘aql u naql virmişken olma na’am kim mā yetiz ger fihe min tezkir ve cā’ kim el- nezir meşelā e’amm (14) u başîr-i ma’ā giderken bir cāha düşseler e’amm ma’zûr-ı başîr melām olur. Beyt velem- aranı (15) ‘uyübü’l nās şey’en. Kenfuзу’l kâdirin ‘ali el- kemāl amā cehl-i merkeb bir nesne bilmeyüp yine kendi bilür (16) şanmağdır. Pes etıbbā-yı ecsāmıñ ba’z emrāz-ı müzminiñ ‘ilâcından ‘âcizlerdir. Etıbbā-yı (17) ervâhda bu maraz-ı mürekkebiñ ‘ilâcından ‘âcizlerdir. cuzām gibi sârdır. Firār lazımdır (18) didiler ve kendini sağ sanan mürşid-i tabîb tenezzül itmez. Hâzret-i resûl şallallahu ‘aleyhi’s-selâm (19) buyurur. İnne muğayyer el- halkın muğayyerhalk ve hâzret-i ‘İsa ‘aleyhi’s-selâm buyurur. Aşamm ve ebkem ‘ilâc (20) itdüm ve ihyâ’ emvât itdim. Amā ahmağdan korkdum ve kaçdım tâ kâsve ve gâfleti (21) baña te’sir etmeye imâm rağib ider. Cehl-i mürekkeb saçları riyazete vasat ile muşâhib olsa (22) ‘aybı kendüye keşf olurdu. Ba’de hâkîm eyletüp kâbil ‘ilâc olurdu. Allâh a’lemü’l hadîs (23) el- sâhi min ibtilâ kuşeyrâ zulm feğfur zulm kâstıgfırâ olunañ illa min vehm mühtedin **[8^b]** (1) Taberânî ve Beyhakî, Şeyhinden râvîdir ki bir kimse belâya mübtelâ olunsa hayır etse gâam ve hâşr-ı maraz (2) ve fakr u havf ve hüzn ve nağş-ı emvâl ve nağş-ı enfus ve nağş-ı ni’met gibi ve mazlûm (3) olduğda zâlimini ‘avf itse dünyâ ve ahiretde intikâm kaşd etse ve kendü (4) nefesine eğer gâyra zâlim olduğda istiğfâr etse anlar içün dâreynde aman ve selâmet (5) vardır ve anlar doğru yola kılavuzlanmışdır. dâlâlet yolunda değıllerdir hâzret-i (6) ‘aleyhi’s-selâm gâmdan eğer fakırdan eğer marazdan şekvâ etseler istiğfâr ile emri derdi (7) cümle belâ günâhdandır derdi ve buyurdu ki her kim istiğfârda mülâzım olsa aña hüdâ (8) te’âlâ gâmdan ferç ve her muzâyakada hâlâş ve mahrec virüp şanmadığı yerden (9) rızkını vire ve buyurur ki sa’âdet anıñ çündir ki defterinde vâfir istiğfâr yazılmış (10) ola Kirmânî eder gâyra zulmüñ istiğfârı nâdim ve câzim ve ‘adem-i ‘avda (11) âzm olup şâhibiyle helâlleşmağdır ve şâfi lisânla istiğfâr ve münâfık (12) tövbesidir bu şabır ol halkdır ki nefsi hevâya yolundañ da anıñla def’a ve men’e (13) kâdir ola ta ki şol zât-ı kabîha ki encâmı dâreynde rûsvâlıktır andan (14) andan şâdir olmaz pes şabrıñ bir kısmı günâhından şabırdır aqvâl ve ahvâl ve(15) ef’âlde belki havâtırda bile zîrâ günâh eden kula ‘âzm-ı cürmü yazılıp ‘amel de(16) ederse iki cürm yazılır biz edeb de ihyâda ve eşbâhda mestûrdur(17) bir kısım da meşâ’ibe haberdır ya’nî şiret ve miñnet gördükde ceza’ etmemekdir(18) bir kısım da tâ’at-ı zahmete şabır etmekdir el-hadîs-i tâsi’ tulî limen şugle ayıbuhu (19) ‘an

‘uyûbü’l künâs ve enfûku’l fazıl min mâl ve emsekü’l fazıl min kavle ve (20) sa‘te
elsünete ve lem yu‘iduhâ ila beri‘ate” dilemesi mesnedü’l firdevsinde andan (21)
râvîdir küçük haşlet ve ni‘met anıñ çündür ki anı kendü ‘ayıbıyla nakıyîd-i (22)
ğayrıñ ‘ayıbın görmekden kıoya zîbâda seni tahtîr ve isrâf-ı infâk ede (23) ve
kelâmından dîn u dünyâsına gerekmez mâlından nesh-i mâla ya’nî ve müsâvî olan
imsâk [9^a] (1) ide her cânibe irsâl itmeye ve hâzret-i resûl ekrem şallallahu ‘aleyhi’s-
selâm buyurur ki her kim Allâh u haşra îman getürürse (2) bî-haber söylelesün. Yâ
sükût etsün ve buyurur ki halkı bu üzere düşürmez. İllâ dili (3) ve ekser mağzûb
olanlar zebân reşide-i zebândır. Egerçi nuṭṭa u beyân ve zıkr-ı telâkî ve kul bîl- haḡ u
emr ve nehy (4) ve şükr ü işlâh ve ta‘mîr-i kalb verd selâm gibi feẓâyılıḡun lisandan
eşref yokdur. Amâ ihmâlle (5) bir nokṭa ile dahı zebânıñ ziyânı taḡrîb-i kalbe ve
elfâz-ı keffe iltub cümle a‘mâl u evḡâf ve ḡayratı fâsid olur. (6) Anınḡun ‘arfâ sükûti
kelâm-ı belige tercih itdiler ve ḡadıṣde buyurur selâmet isteyen şamt-ı mülâzim (7)
olsun ve buyurur kişie ḡünah yeter. Her işitdigün söylemek ve buyurur her kimine
kelamı çok ola saḡaṭî (8) çok olur. Saḡaṭî çok olan zünûbı çok olur. Her kimine
zünûbı çok ola cehennemî aña evlâddır ve buyurur (9) her şabâḡ ḡâlî söyler ki sen
eḡer bilürseñ biz de eḡer bilürüz senḡe nuṭṭada sen bize selâḡat (10) yokdur. Bizim
ḡaḡkımızda Allâhdan ḡorḡ ve buyurur ki birinünüzün îmanı ṭoḡrulmaz ḡalbi
ṭoḡrulmayınca ḡalbi ṭoḡrulmaz (11) dili ṭoḡrulmayınca ḡükemâ ider. Üḡ nesne
ḡaricinden soñra ‘ilâc yokdur. Söylenen söz atılan ok (12) işlenen maşlaḡat ḡaşılı
kişiniñ her sözi yâ nefse âmâdesini medḡ çıkar. Eḡer gerḡek ise kızbden (13) birimiz
şadıḡdır. ḡazret-i ḡaḡla tekbir ḡekişmekdir ekber-i zünûb ḡud ḡadıṣde ‘acebdir dir ve
didiler ki nefse (14) unmak ḡumḡuñ zekâtıdır. Belâ neyse kızb u riyâyla nefsin
şatmaḡdır. şatılık kul kendü kendin (15) unmakla delâl elinde bahâya ḡıḡmaz.
Limmiñe sef-i nisbet olunup şatılmaḡdan ḡalur. Bi’l baḡs kıymete şatılır (16) belki
kul aḡası yâ delâl unmak gerek belki menḡî olan taşannu‘ ve taşdıḡdır. Yine ziyândır
ve bûhtandır. Yâ ḡilâf-ı (17) şer‘ mizâḡdır yâ şütümdür yâ müsliḡânlar arasına fesâd
bıraḡmakdır ki bu şaffet-i şeyṭândan telemmüzdür (18) ve ḡannâs ḡatında ilkâ-i
‘adâvetdir ve ḡatl-i nefse ve taṭlîḡ mürâiden maḡbûl ‘amel yokdur. ḡazret şallallahu
‘aleyhi’s-selâm (19) buyurur. Keffiyâlar celân yekûn bez yâ fâḡşe ve buyurur ki her
kimini dilini ḡalkıñ ‘arzlarından şaḡına. Allâh u te‘âlâ (20) kıyâmetde anıñ ḡer min
‘uzv ide yâḡûd elfâz-ı küfüdür. İyâzen billâḡ pes ekşer-i kelimât-ı taḡarrîñ nefis u

ta'lim (21) şeytandır. Bu cümleden birisi olmazsa mesāvîdir. Lağvıdır albe bu zaanlık virir yaramazdır. Allāhı intidar (22) ve bedene za'af virir ve zıkr u tilavet ve namāz-ı lezzetinden mahrūm ider. 'āıl oldur ki fırsatı animet bulup (23) mesāvî yerine tesbīh ve tahlīl ve nimār u niyāz idüp yüzün ve defterin ara itmez. Mā-inne nedamet [9^b] (1)'ali'lsūkūt mūrūvvet 'ali el-kelām-ı mirāren hattı selefden ba'zı aızlarına tāş olup ma'ārifden (2) söyleñüz didiklerinde ne söyleyim ki sūkūtumdamdan bek ola dirlerdi bi-avzü'l -nās fī el-kelām līv cerven (3) ve ille şamet fī ba'z ālā cānın uçar pes söz 'ayb açar sūkūt ser-pūşidir. Ebū tālīb el- mekki udsī (4) sedde ider. Her amda ve sevse ve za'f-ı beden uvvet-i alb ve zulmet-i cān ve zayıf mā'īşete gerekmez sözden (5) olur ve cümle ferāğ-ı hātır ve şafā-yı alb ve ma'rifet-i şametle olur ve didiler ki kelām dōrt nev'idir. şāfi (6) nef'idir. İstedī adar maallinde olursa yā şāfi zarardır. Kelām-ı merre yā muhtelidir. Nef'ī zararına de mez (7) ve nef'de zıararı da olmayan 'abeşdir. Tażyı' 'amrdır ve mālā ya'ni mavidir. Sebeb nokşāndır sābıun (8) mertebesinden geri almādır ve vūs'atū'l sūnnete ya'ni sūnnet aña vāsi' ve kāfi olur. Sūnneti bid'ate tecāvüz (9) etdirmeye. El-adışū'l 'aşir tūba limmen tevāzu' fī- ayr-ı menaşete ve zūll fī nefse fī ayr meskenete tūba limmen zūll (10) nefis u tāb-ı kesb cennet-i serirete ve ger 'alāniyet u 'azl 'inne'l nās şerre tūba limmen 'amel bī-'amele ve infā (11) el- fazl min māl u imsak el-faẓl min ul baārı tāriinde tıberānī kebirde beyhaī mesnedinde (12) zahirīden rāvilerdir. aşlet-i tayyib şununındır ki tevazu' ide. Nokşānı olmayan berde ya'ni izzet-i deyne (13) ve şerif-i islāma mezellet ve taşīr ve a-ı şer' naş u helāl vir adar tevāzu' ide (14) uşūrı yo ken ya'ni ādābından de il belki aña bir ve eşrafdan iken zīrā dena'at de olan za'fdır. Tevāzu' (15) de ildir. Kezā abl u azret şallallahu 'aleyhi's-selām buyurur mā- tevāzu' 'abdullāh illa ref' Allāh u te'ālā ve 'izzet-i ināyla mu'azzez iken (16) ve far-ı meskeneti ve itiyācı yo gen riyāzet-i mūcāhede ve kanā'at meskenle zillet ü mesken (17) ide ināyı 'ariyyeti ve devlet-i fāniye ile ta'azzüz u tekbir itmeye ve infā ide. ma'şiyetiñ ayrıda dirdi i māldan (18) ya'ni helāl kesble senhā ide fetvā-yı fuşūlde ider. Ser u aşbdan taşdıle şevāb olur. İ'tikād iden (19) kāfir olur. Yāūd virdi i māldan ma'şiyetiñ ayrıda infā ide. Ya'ni fış-ı arcımı ve fāşıına virmeye ki (20) fış-ı 'avn itmekdir. Pes fī bī'l cem' bī yā infā bī- mūte'allik olur. Evvel biasebū'l taı oladır. Hem azā'ı rivāyeti (21) cem' min ayr-ı ma'şiyete vāi' olmuşdur.

Te‘emmül ve ehl-i fakr u aşhâb hikmete karşı fakr kişiler ve ‘aliyesiyle nefsinin bilmekdir. (22) ya‘ni nefsinin ve deynünü ve uhrevî nef‘ u zarrını bilen ‘ulemāya ve şulehāya ve hikmet-i ahāline qarışsa zillet ü fakr (23) saçlarına merhamet ide. hadîsde buyurur ki ümmetime rıfk ide Allāh u te‘ālā aña rıfk ide. Ya‘ni dünyāda ve ahiretde şefkat [10^a] (1) şefkat ve rahmet ide ve haşlet-i tabiye anıñçündür ki emr-i haqqā tã‘āt u inkiyā ve teslîmde nefsi zelîl (2) ola. Ta‘azzuzı ve tekbiri ve batālet ve keseli pāk u helāl ola ve ‘alāniyeti kerîm ola gülec (3) buzlu ve tatlu sözlü ve lîkāsı şirin ola kerim ol halkdır ki cümle hışāl-ı hayrı cāmî‘ ve cümle mefāhiri (4) muhabbet ola. Ya‘ni serin senin nūrı kız gibi zāhir olup ef‘āl-i hüsne ve ahvāl-i sîne ve etvār-ı (5) müstehsine ile mütezebbin ola ve halkdan şerrini ırak tuta ve haşlet tayyib anıñçündür ki malından (6) ziyāde sen vire ve selamında ziyāde sen imsak ide. El-hadîsü’l hādî-‘aşer tūba el- muhlîşin (7) evveliniñ meşābîh behem külli fitnete zulmen Ebū Nua‘im halide şevbāndan râvidir. Ni‘met-i hüsne (8) maḥlaşlarçündür ki anlar zulmetleriñ çirāğıdır. Anlar sebîyle açılır nice fitne-i mazlūmlar göklerden belki ‘ālemden (9) pes muḥaqqākın didiler ki ihlās-ı lügatde ḥālîşve şāfi itmekdir. İştılāhda bend-i aqvāl u ef‘ālîni (10) harekāt u sükūtunı cümle haqqıçün itmekdir. Şöyleki hiç birü cehele igbār mülāhazası ya‘ni medḥ eğer zem (11) eğer ‘atā‘ eğer havf-ı ḥatırası olmaya . Sivāsi qudsisi buyurur ki ihlās oldur ki kişi kendini maḥlaş (12) görmeye ve illā bir ihlās dahı muhtāc olur. Ebū Süleymān Dārānî na‘m buyurur ki kaçan kûl ihlās etse (13) kalbinden vesvese kesilür. ḥaşılı insān iki nesnedir şüret u bedendir ve kalb u cāndır. şüretiñ (14) ḥizmeti ‘ibādet-i zāhiredir ki nuşşale buyurur ve mā- ḥilkatü’l cenne ve ālā nes illā ley‘abūdün ve kalbiñ (15) ḥizmeti niyete şādıka ve himmet-i ‘aliye ve taḥşîş itdügünden bilindiği ‘ibādet etmeyen insān olmadı. ‘ibādetde (16) ihlās-ı haşrıdan bilindiği maḥlaş olmayan Allāh’a kûl olmaz imiş. ḥükmüde ider. A‘māl şoranlardır rūḥları (17) ihlāşdır. İhlāşsız ‘amel cānsız bedendir. Kabul olmaz ve bu maḥlaşlarıñ yüzi vech haqqıñ mer‘etidir (18) ve kalbleri beyt-i haqqdır. Bedenleri çirāğ-ı resulün şükātıdır. Her kim bunlara teslîm u muhabbetle yakın olsa (19) ol nūrdan anlara mün‘akis olup te‘sir ider. Reşehātde ider. Her yol Allāh’a gider. Ammā ekşer (20) tarîk-i meşakkat ve belā ister. Lakin bir akreb yol vardır. Sālîki tebzil olmuştur ki aḥkām (21) aḥkām-ı şer‘iyeden soñra bir ‘arîfin ḥulûş u muhabbeti ve teslîm u ḥizmetle kalbine gidesin zîrā bağırlara (22) irādat getürmek Allāh’a teslîm ve ihlāşdır. Bunlarıñ kalbine ḥazret-i haq nazar itdiğde

vâsıtyla sen daği (23) manzûr olursan ve anlar albi ka‘be-i haııdır. Femen dahl-i k n  menn  el- had s ’l   n - ‘a er [10^b] (1) t ba limmen melek lis n u v s’e beyte ‘al  ha ta  aber n   a  rde ve Eb  na‘im  al de  eveb ndan r vilerdir. (2) ni‘met-i   sni ve     l-ı m stahsen anı    nd r ki diline malik ola s feh  gibi ‘alı dilinde olmaya belki z raf  gibi dili (3) ‘alına tabi’ ola ve  anesi kend ye v si’ ola. Ya‘ni ‘uzlet-i ibtiy r ide.   nesinde  aralup  alk   ar   b (4) z l m t-ı i til t  a‘am ve fes d t-ı i til l kel m-ı sem‘ ve ri   ve nif k la  albin  arartmaya beyt-i (5)  alk dan gelmekdir.  af   o betleri ‘ayn-ı alem  a ılı sev d ’l vech olur. Ka ıdla cem‘ olsa  alem ve yabana gezmeye (6) istedikde dir. Mift h-ı asm yla  albi eldiler bin a up ‘itib rat  alk  ve  amt rak  fen  virmekle t lsim-ı kenzi (7) bozup  azine-i b - nef de v   l u d reynde her mur dı h   l ola.   zret  allallahu ‘aleyhi ve sellem buyurur el- ‘uzlete (8) sel met ve k miller didiler ki merd diyyet ‘al metidir illa pes kesretli server u i tir m  alk la  urur (9) ve n   yla ist n s-ı ‘al met ifl sdir. Min a t r ’l ‘uzlete fi’l ‘azille ve buyurur ef   ’l mu  cirin min  ayr (10) m  nehi All h u te‘          f  zam nına ki   lib   alk n    ret-i mu abbeti b - s retidir ve  ara -ı d ny  i     r. Zir  (11) cevz gibi i i yanm   r. Anı    n   l      lib b  sevmezler ve d ny y  m zeyyen gibi her r   bir taze  evherle nev-‘ar   (12) olur. Mu tez lar nice olmaz anıda b ra up mu abbetlerini d  k d ny  gibi b - netice ve meyl-i zin  gibi b - enc m b ra urlar (13) beyt-i z l dehr  bu  eyin ‘ lem-i cem‘ er ola ma‘nas  kibr ola her s  leri neved-i  ater ola (14) ve bill    zret mu   iblerinden i m  z id p mec lisde gamz olmaz. Hemz u i  ret irdi dide dind n ile (15) ma fise-i r  -ı k r gibi sen -i b   rında  atut r  v y  iderler. B -  reler bu sırr  bilmezler ki ehl-i ba  ret ol (16) ar   retinde nef s-i ma lub olan avreti  d m n-ı   n ’l ved n seyr iderler ve f    lekenden isti‘  e (17) iderler. Beyt    t-ı yezd ndir. Kesi mekt m o. Selle-i s  im bir hortum o. Ya‘ni bu nif k   n bunlar  ıy  metde (18)   le r  v y  olalar ki burunlarından fer -i z h r ide. Sinmese ‘aliyy ’l hort m ve u     atında b  le ‘   il   retinde (19) s feh n n     t u     det ider ki ben kend  dinim ve    retim  eydinden   r-ı   m bir      n   le  ıybeti i   n (20) n    -ı zayi‘den olma   i tiy r itdim ve   tim-i  ayır la y d olmazsan l ub li dir amm  m stelinden (21)   l-i  alisini  oymaz k lli sey‘alim n ve sa‘adet anı    n ki   n hına a  laya ve a  lam n  nefi‘ eyy m  ge din ki (22) evk-i  avk d nyaya gelen a  lamak mu arerd r. B ri i tiy r yla f ‘ide la ibe ba na ide. S mme geldi inde ‘ lem ile   ds n (23) giry nda 

şöyle ki dünyādan bir gün gideceksin sen şād-ı vāyil giryān ol. Bu hadīşde ki üç bir mülāzım maḥmūdudur. Ya'ni ḥalkā [11^a] (1) ya'ni ḥalkā karışmaya tāki yā yine söz söylemeye ve kendü derdin ağlamağa tenhā köşe bula ki kesret-i kelām tazyî' 'amr u dāreynde (2) zarardır ve ḥufte dimāğ u seḥafet 'aqlıñ nişānıdır ve mūcib suḳūt-ı muḥātab ve mūrīş-i ğumūm ve ḳasvetdir (3) ve bir göyñe Arapça mikṣār ve mihzārdır. Türkce yakışıktır andan ḥaṭā ve ḥalel biline. Küfr ü zelev ve aḥbāba nakl u milel (4) çok olur ve ḥalk katında mezmūmîtdir. İḳṣār etdiği ğatt u ḥuṭbe ve belagat ide anıñçün ṭul-ı (5) kıyām şevāblu 'amel iken imāmla da ziyāde taṭvīl-i mekrūhdur. āzā tamū'l 'aql nakṣū'l kelām budur. Pes ḥüda-yı te'ālā (6) bir deyü iki değilsün deyü. Ağzı bir ḳulağı iki yarattı ve bire güya ya bir cemā'ate su'āl olunsa kendüsini (7) cevāba 'acele etmeye. Meğer b, re gev- cevāb virmeye. Pes cevābı ḥüsn-i ta'bīrle vire ki ğayra ta'n u techīl rāyihāsı (8) olmaya ve mütekellim sözün tüketmedin. Araya söz düşürmeye ki cehl-i i'tirāf budur ve medḥali olmadığı cemā'atıñ (9) muḥāveresine girmeye. Ḥuṣūṣa kendüden büyük bulunduğı maḥalde tā izḥār-ı faḫl ideyim şanup rüsvāy olmaya. (10) Meğer söz kendüniñ su'āl olunduğı muḥallil-i rāst gele. Ol hinde münāsib ve takrīb u icār ve saṭ ve tenkīhle (11) söyleye ve celesātıñ şakladıkları söze istirāk-ı sem' itmeye ve necvā'da itmeye ve kübrāyla mu'tedil āvāzıyla (12) söyleşe ve fuḥuş u setm u seb ve laṭife-i ğalīzeden ve mizāḥ bī bātından şakına. Ḥuṣūṣen adāvet u bürüdet (13) viren mūmāzaḥadan şakına. İfzālū'l müslimîn islāmā min selemū'l müslimūn min lisāna buyurur ve ḥaḳ kendü (14) elinde ise de mirā' ve cidālden ve leccāc u inādın şakına. Mağlūb olursa ḥaḳқа rāzı olup ḥaṭasına (15) mu'terif ola ve ḥışmıñ ḥaḳ sözün taṣdiḳ ide ki ḥalīḳ u ḥalk katında memdūhiyyet-ı bā'isdir ve daḳīḳ nūkte-i (16) bī- fehmiilde ve dersi olmayanlara söylemeye meṣelā zahide sırr-ı 'aşḳı ve ehl-i keşrete ḥaber u ḥiddeti beyān itmek gibi bī- nef'dir (17) ve hem zarar ve fitnedir. Lemherire mest-i dünyāya dimek mestān-ı 'aşḳıñ ḥālını kūdekde zevḳ-i cimā' 'imānıñ (18) elvān-ı baḥşîdir ve min menḥū'l cūlhāl 'ulemā izā'ā. Zeyne'l 'ābidin ḳudsisde buyurur anı lā ketm min 'ilmî cevāhir (19) keylā berāhiddir cehl-i lekelle maḳam maḥāl-i mecāl ve bir kimseniñ evzā'na istihza'en eğer ta'zimen eğer teşebbūhā (20) taklīd itmeye ḥazānda ider. Seḥere semtiyle bir kimse vā'iz olup ḥalk cem' olup dıḥḳ-ı fuṣūlde cümle kāfir olurlar. Fuṣūlde (21) ider. şūfileriñ ḥazret-i risāletden gelen sūnnet u misvāk ve ḥalkasın ve sā'ir sūnnetle ṣābit olan erkānlarıñ (22) alanlar kāfir olurlar ve kübrāyla kelimātde

faẓîlete ‘adl u sa‘âdete ve teberra ke müte‘allik söyle bed kâl itmeye ve herhâlde (23) ğıybet u ğamı ve kızb u bühtândan ve merdüm-ı âzârlıktan ve kâhkahadan şakına ki zemâyimdendir. Sükuṭ-ı mürüvvet [11^b] (1) ve haşmete ve fesâd hıkd u ‘adâvet-i bâ’ışdür ve ‘azâb u nekbet ve belâya sebebdür. Hem bu sözler zikre ve tilâvete (2) ve du‘âya liyâkatdan kalur ve dimâğ-ı lezzet-i tâ‘atden boşalur ve istenen nesneye yok dimeye. Zirâ meşâyih-i kebâdına (3) zılâl-i ekvân ve haķâyık-ı merâyâsında seyri haķıkte el- haķâ-ı merâyâsında seyri haķıkte el- haķâyık ve şuhûd zât u vücûd etmişlerdir. Yok (4) lafzını aradan nefi itmeğe ittifaķ etmişlerdir. Lâzım gelürse hayır yok dimeye ki yok demekden (5) daḥı akbeḥdir ve aña bire ve akrâna luṭf ve rıfķla söyleye. Amâ temelluķ ve ḥuzû‘ itmeye ki mezellet ve teçhildir. (6) ve kelimât arasında beri baķ baña teveccüh ile anladığımı dime kendine ucbedür. Yâ muḥatab-ı mezellet ve techildir. (7) Fâl-hâşıl fehẓ zamânü’s sükût ve mülâzemetü’l büyüte ve kanâ‘atü’l kuvvet ve tevekkül hattı lâyetmüt el- ḥadıṣ (8) el- şâlis-i ‘aşr ķedâfluh min aḥlaş-ı kalbe illâ i‘mân ve ca‘l-i kalb-i selimen ve lisan-ı şâdıķâ ve nefis-i miṭ‘aneten ve ḥalıķte mustaķimet (9) vâzına müstemi‘t u ‘ayn-ı nâziret Aḥmed Ebü zerr-i ğıfâriden rivâyedir. Ya‘ni dünya ve âḥiret ķorķusundan ķurtuldu ve istediğün (10) buldı. Evvelki kalb sâlim u ḥâliş ola imân içün şükük-ı ṭunun evhâm ve şübḥâtdan ve nifaķdan kalbi selim ola. Hıkd (11) ve ḥased ve ‘adâvetden ve buğz ve kibr ve riya ve sū‘ zann u ḥabb dünyâdan ve sâ‘ir-i ablâķ-ı zemîmden ki bu cümleden tahâreti (12) miķdârı kalb-i velî Allâh olur. Bil- külliyyet ḥâlî olursa velî muṭlaķ olur. Kuyüddan ķurtulur ve menfa‘at u ḥaķıķat (13) kalb selîm iledür. Mâl u ‘ıyâl ile değildir. Yevm-i lâ yenfi‘ mâl u lâ bunun illâ min âti Allâh bî- kalb selîm budur. (14) ve lisânı sâdıķ ola. Hılâf-ı vaki‘ söylemeye zirâ kızb-i edyân erba‘ada ḥarâmdır. Eđer ‘ayâz billâhe bilallâhe (15) and daḥi içerse şeyṭânın maķbûl tilmîz-i pesendîde mürîd olur ki evvel yalanıyla yeminle meṭrûddur. Gâh olan (16) olur ve ḥalk kâzib ḥâşâ Allâh’ın ülü ismin şâhid zor maḥaline ķullanmaķdır. Ḥazret şallallahu ‘aleyhi’s-selâm buyurur ‘ayn (17) kâzib velâ yaşları ḥarâb ve ḥâlî ider ve buyurur şıdk-ı mülâzeme olun ki şıdk iḥsâna iḥsân cennet ķeker (18) kızbdan şakınan ki kızb-i fücûra fücür-ı cehennem ķeker ve bir adam kızb-i mu‘tâd olarak defter-i ḥaķda kezzâb yazılır. (19) yalancılarla ḥaşr olur ve buyurur ‘azîm-ı ḥıyânetdir ki bir müsliṃân inana ve i‘timâd ide. Sen anı kızble el- dâybent (20) ve mâ- yehde‘une illa enfusehum ve mâ- yeş‘urûn. gerd meger ve ḥile ve ḥud‘a saçları Allâhı aldanmazlar (21) ancak

kendülerin aldarlar ammā haberleri olmaz. İcāde bir hadîs rivāyet ider ki kaçan ki halk ‘ilm-i ilhām (22) olup ‘amelî terk olunsa ve halk dille sevişseler kalble ‘adāvet idişseler ve şall-i rahmi kesiler (23) bu hâlde hüdāyı te‘ālā anlara la‘net ider ve hakkı kabûl itmekden kullarını aşamm u yol görmekten başîr tâzin a‘mā [12^a] (1) a‘mā ider. Pes bu kısım kizb hâli dirler ve nifāk dirler. Kizb kalaydın akbeħdir yeķûlûn bîl- fevhim (2) mālîsı fî- kalu behem maẓmûnîdir. Su‘âl bizāzıda ider. Malîñ dînâr hâzretleri ve katından soñra rü‘yâda (3) gördiler. Hâlin şordılar buyurdu ki hüdāy-ı te‘ālā beni mevķûfda otuz yıl habs etdi ve didi ki bir mütebeddi‘ (4) ve zâlim bir kerre muħabbetle güle baķdıñ pes zamānımızda ba‘zı a‘mer ma‘rûf var ki fesâdı mu‘di olur. (5) Eđer kaçarsañ ‘adāveti mürîşdir ve hem şöħbet olursan nifākdır. Pes bu maraẓ hanla ‘ilāc zarar cevāb (6) hâzret şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki ana len-tebessüm ‘ali ücûh kavm-vān kalu binā’l teklibuhum ol tel‘anihim ya‘ni (7) zârûret ve za‘f-ı eyyāmındayız. Ba‘zı kavmiñ yüzine güleriz taħķîken kalbimizden ba‘zı yâ la‘net ideriz (8) ve buyurur Allāh-u te‘ālā baña müdārāt nasıl emr etdi. İkâmet ferā‘izle emr etdi ki gibi ve buyurur eđer mevā (9) kerîm-i kavmin ūlû kân kâfire amā bed‘ cevaz ikrah ve ıztırār eyyāmında amā vûs‘at u kuvvet olsa (10) nifākdır mezmümedir ve nefsi muṭma‘inn ola. Pes nefsi muṭma‘inn aña dirler ki teğelgülden ve televvünden (11) ve ıztırâbdan ve bir karar olmayıb her bādla bulup ve her budāğa konup cüz‘î muħarrakla çalınmaķdan (12) ve daķâyık-ı şirk ve riyā ve kibr ve nifākdan kurtula. Hâzret şallallahu ‘aleyhi’s-selām muṭma‘inn şerħ idüp buyurur ki (13) liķā-ı hak görmüş gibi mü‘min ve muķin ve ‘atā-yı hakķa ķāni‘ ve bir hırş ve ķazā‘ hak hayr eđer şerşette eđer (14) ni‘met rāzı ve belāya şābır ola kemā ķālû şallallāhu ‘aleyhi’s-selām Allāh’ım ic‘al-i nefsi muṭma‘innet tevmin bîl- ķā’in ve nūķne‘ (15) bî- a‘ṭāin ve rāzı bî- ķaza‘in ve nūşayrin ‘ali belā ‘in keza fî’l meşābih ve hālîfesi ya‘ni halk toğrı mustaķim ve müstaħsen (16) ola. Mu‘avvec ve mezmûm olmaya ve ķulağı hakķ-ı müstemi‘ ola. Ya‘ni aħseniyle ‘amel ide ki sema‘dan murād kabul u ‘ameldir. ķurı (17) istimā‘ diğildir. Beşer-i ‘ibādı elezzin yesne‘un el- ķavl-i feytebb‘un aħsen. Bu ma‘naya işāretidir ve ‘aynı (18) her şeyi baķdıķda ķudret-i hak nāzar olup her müşāhedesinde ķalbi fikri ķudret-i hak hâzır ola ve ğālibā ķalbe-i devletde (19) ve neķbet de bu iki revzenden duħûl ider. Ķulak ğıybet ve mesāvî ve lağv- hezl ve lehviyyāt denilmekle ğalebe-i ğaflet ve zûlmet çeker (20) nisvā Allāh’a hûkmünce Allāh’ı anup fensihum tıbķınca Allāh-u te‘ālā anı

emhāl ile anar mühlet virir gözünen mahrem bakmağla (21) nitekim hażret şallallahu ‘aleyhi’s-selām buyurur bir kimse lezzet-i t̄a‘at haḳ ḫalāvet-i münacat isterse gözün nā- mahrūmdan çekinsün (22) süfyānı şevri ider mecrimizdir. Allāh’ım yūsre lenā lezzetü’l t̄a‘at el- ḫadīşü’l rābi‘a- ‘aşr ḳadāfihum min eslem (23) Aḫmed u müslim ve termedî ve İbn-i Mācid ibn-i ‘Amr’dan rāvilerdir. Fevz buldı murādāt [12^b] (1) dāreyn u necāt buldı. Maḫāvif menzilinden müslim olan îmān ve islām birdir. Îmān taşdıḳdır. İslām taşdıḳ (2) ve istilam ve enḳiyāddır didiler. Ya‘ni emr-i haḳ ittibā‘dır. Kıfāf ḳadar ḫacetce olandır her birü geçmeyecek gibi (3) ve zā‘fla t̄a‘atdan ḳalmayacak beysi veyā bende yatmayacak ḳadar meskendir. Ātāh meddü’l ḡıll i‘tā ma‘nāsına (4) dır. Ya‘ni daḫı Allāh-u te‘ālā anı ḳānî‘ ide. Kıfāf virdiği ile bu ‘ibāret-i imāndır ki zeyne’l nās ḫubbü’l şhevāt (5) tıbkınca nefsiñ cibilleti hırs üzere kurulmuştur. Kendü lekenden kana‘at gelmez. Meğer dād-ı haḳḳ ola lakin muḳaddimesi (6) ikşār zıkr-i mevt ve ziyāret-i ḳubūr-ı mevti ve ‘iyāde-i merażî ve meṭālî‘-i tevāriḫ-i enbiyā ve evliya u ḳışaş (7) selāṭın māzîdir ki bunlar hırş u tūl amelî giderir. El- ḫadīşü’l ḫams-ı ‘aşr kefi bîl- mer‘ ‘ulemā- ān (8) yaḫşi Allāh ve kefi bîl- mer‘ cūhelan ya‘ḫabib nefse şe‘b ālā yamānda beyhaḳ rāvîdir. Mürevvaḳdan ya‘ni ḳişi (9) ‘ilm-i betr Allāh’dan ḳorḳmak ve cehl-i betr nefsiyle i‘cāb itmek kendü ‘āriyyeti ve za‘f u tîre varlığıyla tekebbür itmek Ebū Nu‘aym (10) ḫilyede ider. İbn-i Amr rivāyet ider inne ya‘ḫabib berāyı ‘ilmiñ ta‘rîfi ma‘rifetü’l şeyi-i ‘ali mā hube ya‘ni her nesne vāḳi‘de (11) nice ise eyleyebilmekdir ve ‘ilm-i taḫḳîḳde her nesneniñ ḫaḳîḳatine ıttılā‘dır. Ya‘ni cümle eşyānıñ mebde‘ menşe‘ne (12) ve merci‘ maşîr-ı müntehāsına mülki eğer melekūti nefsi eğer rūḫı t̄a ki valiye el-merci‘ ve el- maşîr an ālî rebkü’l münteḥî (13) ve innel benā ayā behem sırrına vāḳıf olunca bu ḫadd-ı taşavvūf daḫı ḫadd olur. t̄a‘mil ve ‘ilm aşlında şaffet-i Allāh’dır ‘ālem (14) Allāh’ıñ nā‘ibi ve ḫalīfesidirler ve ‘ālemiñ gördüğü gözi ve güneşidir ve sırr-ı ‘ulūmuñ me‘denî ve cevāhir-i ma‘ārifîñ (15) mecma‘yı ve dūreri ḫaḳāyıkıñ menba‘yı ve eminleridirler. Delîl bu ki ḫudāy-ı Te‘ālā yoları adāş ve ḫabîbine vāriş etdi. (16) ve ḳullarına dā‘î ve rā‘î ve mabeyninde elci ve vesile ve sâ‘i etdi ve ebteḡul āliye el-vesile deyü buyurdı ve buları (17) vilāyetine çerāḡ etdiği ḫaḳ zulmet ve ḫayret de ḳalmayalar ve rāḫ-ı mustaḳimden azmayalar buları ḫudā tarafına cennete yedici (18) ve bevā‘iş-i ‘azābdan mana‘ idici ḳaldı. Anıñçün ḫadīşde buyurur ‘ulemāyı seven Allāh’ı sever ve Resūlunu sever sevmeyen (19) sevmez ve daḫı in

kuntum tuhibbūnallāhe fettebi‘unî yuhbibkumullāhu. ‘ilmi ve ‘ulemāyı sevmek ittibā‘ndandır. Vela‘kin (20) bila‘kis kalū‘l beni şallallāhu ‘aleyhi’s-selām min eḥabbe ‘alimen feḳda ecinni min ecinni feḳda ḥabibullāh beyt lev kenet fî ḥay şādıkan (21) lā ta‘ne inne‘l muḥibbe limen yuḥibbu ba‘î ve bunlarıñ ḥaşımları başmaz ki lehūmū‘l ‘ulemā‘ mesmūmta min şemhā maraḫ ve min (22) uklehā emāt buyurur ve geçdiği ‘ilimsüz insān nāmı kızbdır. Zirā ḥayvandan farkı ‘ilmdir. Anıñçün ‘ilmü‘l Qurān (23) ḥalk ālā nisān taḳdīm etdi. ‘ilm-i Qurānsuz ve ‘ilm-i beyānsız insanlık bulmaz dimeḡe imā‘n ve ḥadîṣ-i ḳudside buyurur [13^a] (1) küntü kenzen maḥfiyyen fî- cebt inne ‘arif feḫalaktü‘l ḥalka lā‘rif. Bu maḫmūndur. Innemā yaḫşallāhe min ‘ibadihi‘l ‘ulemāyı (2) innemā ḥaşı müfiddir ve mantıḳ ḳā‘idesi üzere el- ‘ulemāyı min ehli‘l ḥaşıyet ve külli min kān min ehli‘l ḥaşıyete fe- hüve min (3) ehli‘l cennete yentehü ‘ulemā min ehli‘l cennet. Ya‘ni ‘ulemā ḳorḳıcıdır ve her ki ḳorḳıcıdır cennetliktir. Netice budur ki (4) ‘ulemā cennetliktir. Pes görmesin ki cezā‘ihim ‘andır behem cennāt-ı ‘ind buyuruḳdan soñra ḫalike lemin ḥaşı rabbe (5) buyurur. Ya‘ni bu cennet rabbından ḳorḳanıñdır. ḳorḳuya levāzım ‘irfāndandır. ‘innā a‘lem kim bîl- Allāh ve aḫşā kim bunı (6) gösterir. Zührede ider. ‘ulūm resmıyyeden seksen şandık kitāb okuyan ‘urefā ḳatında cāhildir. ‘ulemā-ı sū‘ (7) ḫaḳḳında ‘arif buyurur ki inne eşeddü‘l nās āḫaba yevmü‘l ḳıymet-i ‘ālem lem yenf‘a Allāh u te‘ālā ve kafî bîl- merre (8) kişi cehl-i betr ki kendi re‘y ile mu‘cib ola kimseyle ṭanuşuḳ itmeye ve cemî‘ ef‘āl ve efvālınıñ ve aḫvālınıñ ve meḳāsibiniñ (9) şıḫḫat ve fesādın ve ḫall u ḫürmetin mîzān ḳur‘ānla ṭartmaya bilmediḡi yeterken bilüre şormaya bu yeterken bilenler daḡı (10) ‘adāvet ide eis ḳalbinde ḫulūmāt ba‘āzhen fevḳ ba‘z olup ḳasvetli ḳalbiñ mevtiniñ ‘alāmetidir. ḫazret-i (11) miḫr ‘ālim şallallāhu ‘aleyhi’s-selām maḡzen-i kūnūz ‘ulūm u ma‘den rumūz-ı fuḫūm iken ḳal-i innemā innā beşer meşellekūm ve ḳal-i rabbi zednî (12) ‘ulemā ve şāver hem fî illa mevr buyurur ve ‘acebiñ esbāb-ı meşḫūresi yedidir. 1) ‘alem 2) ‘ibādet 3) neseb (13) 4) cemāl 5) māl 6) ḳuvvet-i beden ve şirret-i baṭş 7) manaşıbdār. Bu cümleden yokken beşer-i za‘if elinden gelmediḡin (14) bilürken tekbir idmez bilmeyenler Allāh‘la ‘āzamet ve tekbir çekişmededir. ṭard ve ḳahr ve redd de musteḫaḳḳlardır ve cehl-i mürekkeble (15) cahillerdir ki maḡali mümkün add iderler. Miḳdārların lāyığı ve aḡızların düşeni bilmezler. El- ḫadîṣü‘l sādîs-i ‘aşr (16) kefi bîl- merre fî dīne inne yekşur ḫiṭāve ve yenḳuş ḫilm u tefelli ḫaḳḳate cîfet bîl- leyl buna bîl- nehār kesül helü‘ (17) müteve‘

vukū' Ebū nu'aym hilyede hakemin 'amîreden râvidir. Ya'ni kişi zarar-ı betrdir. Dininde ki haṭāsı çok ola (18) ya'ni emr-i dinde şevāb olanı koyup hilāfin işleye kavlen ve fi'len haṭa ve münkir ve menhî ve muḥarrem ve mekrūh işler (19) irtikāb ide ve hilmî eksik ola gāzabı hilmete gālib ola ve ḥaḳīḳati az ola ya'ni dostlukda şebātı az ola (20) bir karar-ı pāydārlı olmaya her cāyı ola. Pes vüçüd bu nifāsî her bādel- irgān āyāt ve aḥādīs ve ahlāk-ı (21) enbiyā ve seyr-i aşfiyā başkusu olmaya. Uḥuvvet ve tanınmak ve qarābet ḥuḳūkunu gözetmeye tanunur ola iḥsān bilmeye (22) gice ceyge murdār ola. Zirā kişi uyuduḳda rūḥ-ı revān rūḥ-ı seyrānı didikleri ki ārūnuñ büyü gibi (23) müşekkelinde bir beyaz cism laṭifedir ḥā'in bedenîñ şenliḡi ve şacı ve müdbiri ve her cehl-i mutaşarrıfıdır koyup [13^b] (1) seyrine gider ancak rūḥ-ı ṭab'î ḥayvānı ḳalur taşrîfi ve kemālatı yokdur kuru teneffüsdür bununla beden meyyit (2) gibidir cîfedir pes bu zümreye îma'n ḥāzret şallallahu 'aleyhi's-selām buyrur el-nevm aḥü'l mevt yāḥūd ziyāde toḳ (3) yatıb serḳin seydi gibi memlū' olmaḡın cîfe denilür. Ārifler ve mücerrebler bilür ki gündüz mirtāz ve gice ḳā'im olanlarıñ (4) adında ruḥı ve nāpākî ḳoḳmaz ve cîfeye uğrasa veya ḥelāya girse burnına girmez. Zirā dimāḡ-ı rāyiha-ı ins (5) ve būy-ı tevḥîdle memlū'dur ve inne lekūm fî eyyām dehr-i kūm nefḥāt ḥadīsinden murād olan nefha-ı ṭaybe ile ṭolmuşdur. (6) ḡayr-ı rayiha girecek bir ḳalemin müşedded ve Allāḥ ā'lemi pes ḥāzret-i şallallah 'aleyhi's-selām ḥelāya girdikten Allāḥümme innî eüzü bike (7) minel racimü'l necesü'l ḥubṣi minel şeyṭānir- racim buyurduḡı bu daḳīḳdır ve ta'lîmdir. Tā'mil belki riyāzet-i kemālin (8) bulunca yedi sekiz günde bir deve gibi ḳayḡılar kemāl ayırsa siyah ḳatı olur. taşlı oḳunmaz ve bulunan rāyihası gelür kötü (9) ḳoḳmaz ten perverler bunu bilmezler. ve'l merre 'add u mā-cehl ṭıḳınca münkirlerdir. Pes bed rāyiha keşret akılla nefis şeyṭān-ı ḳarîn (10) olup bāṭını ma'den etdikleriçündür. Bu mazmuna ḥāzret şallallāhu 'aleyhi's-selām buyrur innel şeyṭān lî- ḥaberi min benî ādem (11) mücri iledim alā fazeyḳu imcārı bāl-cev'a ve el- 'aṭaş elbette aç ḳarna 'aşḳ u muḥabbet ve heybet ḥaḳḳ u nūr zıkrullāḥ (12) girer şeyṭān anlanmaz ve gice bu şabā'atle ve ḥiyāsetle kana'at itmeyüp gününde baṭāletle zāyi' ide. Ṭā'at-ı Allāḥ (13) da ḳatı keslān ola. Efḥasbetüm innā ḥaḳkına kim 'abeş āyetinden remz toymayup sermāye-i 'amr-ı nāzını hiç şata ammā (14) hevāyı nefside çābük ve şeci' ola biline ki keseline mertebe mezmūm ve zarar-ı şūmdur ki aşl isti'āze şeyṭāndan (15) iken ḥāzret şallallāhu 'aleyhi's-selām keselden isti'āze ider ki eüzü bike minel 'aczi vel

keseli buyurur ve Һazret Һallallahu ‘aleyhi’s-selām (16) ‘amr-ı şerîfinden cüz’ sâ‘at ba‘âlet ile geçürmedi. Ākilleri fāka nevmi zerûret idi. Libâsları def‘ Һarrubdur (17) idi diğeri min çekerler veya boş emirlerdi. Һükemâ ider müte‘attıl ve keslân olanlar insāniyetden belki Һayvānatdan Һāriçlerdir. (18) cins-i cemād ve mevtāya mülҺaklardır. Pes keslân olan sa‘âdet dārından el bu seven arda seyri der. Şeyh-i ceħd (19) ‘asel gülden Һatludur Һabul raħat fî cerāhte Һattı ve ba‘âlet hey‘et insāniye-i ibtāl ider. Ya‘ni bu Һalb ve Һavās ve cevāriħ ki (20) her biri Һizmetçün yaradılmışdır anı zāyi‘ ve bātil itmekdir. Pes mā- Һalaķına hemā ālā bil- Һak buyururken tenrāiçün geldiğini (21) Һuymayup maħrûm gelüp maħrûm gitmekdir. Böyle vücudun ‘adem yekdir ki ‘adem su‘al-i Һesāb ğavğası olmaz. Bu ma‘nayya işāret (22) Һazret Һallallāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur zîrek ve ā‘ķil nefsin Һesāb idüp mutediden sonra içün ‘amel idendir ve ‘âciz ve aħmak (23) oldur ki nefsinin hevāsına uyurup Allāh’dan temenni itmekdir. Ya‘ni derdsiz ve ‘aşksız ve Һarāzetsiz ebyeni ebyeni ğoñüllü [14^a] (1) ğoñüllü ğoñülsüz raħmet u cennet isteye beyt tercü el-necāt ve lem sa‘lik mesālküm. İnne’l şaffeynete lā tecerri ‘alî’l yebs (2) pes bir miķdār buranın tafşili 39 baħşinde gelse gerekdir Һazret-i Һakķ celle ve ‘illa buyurur helü‘yı beyān ve tefsîr idüp (3) buyurur inne’l insāne Һulika helü‘ā āzāmetü’l şerr cüzü‘ā ve āzāmetü’l Һayr-ı menü‘ā ya‘ni helü‘ oldur ki eline māl girse (4) bi- Һayl olur. Zekāt şadaka virmez ve belā ve elem tavş olsa şabr u selim ve rızā‘ya yapışmaz belki āħire nisbetle (5) şirk ider. Yāħūd ceza‘ ve feza‘le Һükmi Һak i‘tirāz‘ ider dimekdir. Bu taķdirce taħrîr ve ğayr-ı semt (6) ola. Kemālā lā-yehfen vuķū‘ oldur ki işi ve ğüci nefsi ğonması ve şehveti arzusu ola Allāh a‘lem (7) el Һadîsü’l sâbi‘- ‘aşr küfv inne ehl-i lā ilāhe illallāh lā tekfir vehüm bezneb femin ekfur ehl-i lā ilāhe (8) illallāh fehüvelli el- kefr-i aķreb tebrāni ibn ‘amr’dan rivāyet ider. Küffe bil- küffe redd berred bābındandır. Mün‘adili (9) lāzım gelür lāzım olunca yıģılanın dimekdir. Ya‘ni dilinüzi bağlan yāħūd bağlanın lā ilāhe illallāh (10) ehlinden anları ğünāħla ifķar itmek her kim lā ilāhe illallāh ehlini ifķar ide. Ya‘ni anlara Һa‘n āmîz (11) söz ata ol kişi kefr-i aķreb olur. Ef‘al ziyāde-i mutlak içün ola ki meşhûrdur. Yāħūd tafzîl ola (12) fe-hüve zamîri tazminle ikfāre rāci‘dir. Ef‘alının muzāfun ileyh miķdar olmağla taķdîri fe- hüve aķrebü’l (13) mezmûma ali el- kefr demek ola. Zirā aña feri müslimān ider. Tevhîd müslimān kâfir ider demek müslimān (14) ba‘iddir. Eğeri sema‘ u raķş dirseñ mālikiye ve şāfi‘ye ve Һanlıya kitāblarında cevāze delîl çokdur.

(15) cümlede ferāḥ ālā semā‘ ve bevāriḳ ālā lemmā‘ kitabı ‘unfiyle yazar ki şahābe ve tabi‘yinden çok kimse sema‘ u rakş (16) itmiştir ve hanefiyeden cemālū‘l dīn ālā kasr anı ki müfti fi‘l ‘alemindir cevazına taşnîfi vardır şöyle ki munşif (17) kana‘at virir ve seher virdi ki meşāyihden cāmi‘ü‘l ‘alemindir ḥazret-i ‘Ali’niñ rażı Allāh-‘an ve fūm-ı ḥabeşin rakşin (18) avārifde taşrīḥ itmiştir. Pes bu ma‘nā kāfidir ki bu tā‘ife-i ikfār mücevvezin olan eimmeniñ birkaçını ikfāre-i (19) cūr‘etdir ve bu ḥaḳır şūfiye fuḳarāsını ikfār iden efendilerden birisiyle eṣnā‘-ı kelimātda iken dimedim ki (20) ḥüsn ü ḫan imāndandır ki ma‘lūm ḥazretidir. Ḥazret-i Musa ve ḥazret-i Hızır ‘aleyhimā el- islām kışşasında (21) ḥazret-i Musā’nıñ inkārı tevrāta ve rızā‘yı ḥaḳḳa muṭābıḳ mıydı buyurduğu muṭābıḳ idi faḳır itdim (22) ḥazret-i Hızır’ın zāhiren münker evzā‘yı rızāyı ḥaḳḳ muṭābıḳ mıydı yoksa muḥālifesi buyurdu ki muṭābıḳ (23) idi. Faḳır itdim ki eğer ḥazret-i Musa’nıñ inkārı rızāyı ḥaḳḳ mūvāfiḳ olaydı sırr-ı ledüne ve şavl-i māni‘ olmayaydı [14^b] (1) bu hālde inşāf idüp kabul buyurdılar ḥişşe zāhir şer‘ muḥālif görünür melāmı semti gibi (2) bir sırrı daḳıḳ varımış ki anı kelimullāḥ olan daḥı tuymazmış. Pes şemā‘ u rakş-ı ḥūd muṭlaḳā muḥālif (3) değildir. Belki muḥtelif fihā mes‘eldendir. Ebḥā illallāḥ el- munşif bu sırr-ı ledünniden ā‘lemü‘l mürselin olan ḥazret-i (4) Muḥammed Muştafā da şallallahu ‘aleyhi’s-selām de bulunmak ba‘id midir ve emteniñ mücāhidlerinde olsa müstagreb midir (5) ve bu sırrı bulununca tüccārda ve ğavğayı menāşıb zılliye ve türkiyāt ḥayāliye olanlar da mı olsa gerekdir. Yatarak (6) tecrîdle kâni‘ ve emval-i ğayra ğayr-ı tāmi‘ iştirāk ve şühā ve teheccüdle ve sükûtle müstagrıḳ-ı zıkrullāḥ zāhir ve bātını (7) maşbûĝ şayĝı tevḥid olanlarda mı olsa gerekdir. Hikāyet keffi yā Allāḥ şeyhidā ayyām sülükümüzde ḥazret-i (8) şeyḫimiz vel- şeyḫ-i şemsü‘l dīn el-sebvāsı kudüsde ḥazretlerinin ḫizmetlerinde iderek lakin semā‘ u rakş (9) kemāl-i inkārıyla münkir ve ehline ‘adāvet üzere iderek birinci görürüm. Ḥazret-i risālet şallallāhu ‘aleyhi’s-selām ravza-ı (10) muṭahharası ‘azîzin ḥayatında imiş ḥazret şallallāhu ‘aleyhi’s-selām kendüler bizzat kafeş içinde oturlar imiş. (11) gördüğümde Yā Resulallāḥ taşallisın ra’uf ve raḥîmsin eve ḥadîşde er- raḥimim buyurmuşsun biz seniñ dördünden (12) ceva‘ ve ‘ataş ve seherle nice sâldır ki mevt-i müşrif olduk gizlenmek inşāf mı pes ḥazret şallallāhu ‘aleyhi’s-selām hiç (13) söylemedi ama kafeşden taşra bir cemel var yuları ḥazretiñ elinde turup sema‘ ider. Faḳırde bunuñ (14) sema‘na ḥayālınıñ Ey teber-ı ğimmet uşşāka nişanı ḥalkı betv-i

meşğul ve tev gâ'ib zemyâne (15) beytini 'uzzâlden laţif avâzıyla tağannî ider mi güyâ ki hitâbımdan olan küstâhâne müddeâ' mı işbât ve cemeli tahrîk (16) iderim ol hâlde fikr itdim ki sema' 'uşşâk hazretiñ rızâsı deveniñ elinden ipini de gördüm ki (17) gitmedi. Pes hâlet-i 'uzemâ'yla uyandım birkaç mâh-ı evc şerifiniñ şefâsı hayâlî 'aqlımı mütegayyir kaldı. Hattı cühhâl hâl (18) refîk dânişmend idi. hayfâ ki sefâhet gâliye etdi dirler idi. Bu hiç muqâbil itmeyüp gâh belâ teşbihe (19) festebşrû yubserûn bîl- yekkümü'l fütûn mazmûnun fikri derdi. Gâh dirdim ki kahya ağlamludur hâline ki kelimelüdür (20) ehl-i 'aşk etdiği feryâd ve figân gülениñ hâşılı bu hâbi şeyh merhûm söyledim. Aña denek bir cem' günü şûfiler rakş (21) eyler. Ba'zınıñ gömleği başından gitdi. Kitâbhânesine girip hey sultânım katı edebsizlik iderler ve nice mübârek (22) vechi kızarıb hey Allâh'dan korkmaz zâhid yâ per hazretiñ destinde cemeli görmediğ mi nice rakş ider âh (23) 'âlemde danişmendi irşadına güc buyurdi ba'de eyyâmın ekrâd tarafından bir şeyh kâmil gelüp [15^a] (1) gelüp issinâ' rûhânî kelimâtda iken semâ' kalkup 'aql cüz'i yine yatarmışım qalbim sema' meyl etdikde niye dönerim (2) dimişim. Meğer döner imişim. Bu söz dönerken dirimişim. 'aqla tebessüm iderlerimiş. Hattı cebhemiñ iki tarafı da halvet (3) tahtasına urup yarmışım ki eşeri mevcûddur ve bir gün istiğrâk hâletinde bezâzeti şâhiben görüp (4) resm-i mülâkât idâden soñra velâtekülû limâ teşifû el-sinetukumu'l kezibe hazâ hâlâlun ve hazâ harâmun litemteru (5) 'alâ illâhi'l kezibe. Âyet-i kerimesin okuyup semâ' ve rākş hakkında nefya ve işbâta nişâ ve şarihan u 'ibâret âyete (6) ve eḥādîṣ meshûrede delîl yogiken bid'atdır demeyüp ikfâr-ı şâri' tarafına iftirâya değıl midir? (7) didig de meğer yanında bir hüsnu'l şavt tavîlü'l kâmete kimse varimiş. Muşâfiḥ idelim didiler. Muşâfiḥ etdiñ (8) ve İbn-i Kemâl Pâşâdan rahmetüllâh 'aliye şeyh cemâlû'l dîn istiftâ' etdiklerinde ecvibe-i mufaşşal virib zeylinde (9) ve min bek vecd şâhiḥan lâ muḥtâc âlî el-müftî buyurmuşlar ve yine nigâristânda buyur ki şatr-ı âmed ve bir kaşr (10) nevâz-ı nakş mata-ı şerine az hâlet-i rakş ve munlâ câmi kudsi sırra el-sâmi silsilesinde buyurur rakş-ı nākış (11) besvî nakş-ı bevd cünbüş-ı kâmilten zerkuş bevd ve nebḥû'l dîn kibr aña kutb-ı tarîkat ve zâle'l ḥebnâḥın ve mecma' el- haberindir (12) buyurur. Kim şeyḥim meclisinde hasta idim ve münkir-i hâlet idim hazret-i şalla'llâhu 'aleyhi's-selâm görür. Meğer baña kim fâ-rakş diyü buyururdi. (13) ayak üzere kalkdıkda şeyḥim üzerime gelüp be' yine gülerek kim fâ-rakşdır ve fetâvî kitâblarında aydır ve (14) buyurur kim şeynehüm

mecalisinde hasta idem ve münkir hâlet idem Hazret-i şalla'llāhu 'aleyhi's-selām görürmü ki baña kim fārkaş deyü buyurırdı (15) ayak üzre kalkdıkda şeyhim üzerime gelüp bi'ayne gülerek kim fārkaş dir ve fetvâyı kitâblarında aydır ve (16) munşifler buyurmuşlar. Fetāvâdaki tehdîdât ağız şarâblu şeri'tsiz etfâlle melâ'ibe ve tahrîk şehvetçün halka (17) kūrânla derki zikr istihzâ ve tahkîktir. İmâm Gâzâlî de mücevvezinden iken rüyâyla semâ' şirkdir buyurur. (18) ve ehl-i maḥalinde mezmâm-ı izmârda izhârla tekrîr ehl-i tevḥîde muḥabbet u zikirleri ile istilzaz evvelki zâkir (19) elbette ḥayırla mezkûr gerek. Yâḥûd kef u men'de kemal-i ihtimâm ola. Eb'ad kûl lâ ilâhe illallâh eb'ad kûl lâ ilâhe (20) illallâh ḥadîsinde dinilen gibi fe-hüvel âli'l küfr akreb maẓmûnuna bu ḥadîs şâhiddir ki sa'din Manşûr ve Aḥmed (21) u Beyhakî kitâblarında Ebû'l- cevzâdan nakl ider ki ekser zikrüllâh hattı yeḳulû'l menâfîkûn inneküm mer'ûn (22) Pes inkâr mekfûf u mümteni' olma. Yanlara münâfîk didi riyâyâ ḥâl-i ḳalbdır. Muḳallibden ḡayrı kimse bilmez ve 'âlim (23) olan müfti anın vücudı ve 'ademi ḥaḳḳında vehmle nice ḥükm ider. Esâs şer' ḥod-ı nehnehaküm bîl-zâhirdir. [15^b] (1) ve ḥadîs-i ḳudsîde buyurur. Ālâ ḥilâş-ı ser min esrârı pes ma'rifetsiz sır-ı ḥaḳ cehelle fetvadır. (2) bu ḥadîs-i imâm seyveti taḣḥîḥ etmişdir ve ebû nu'ayim ḥilyede bu ḥadîsi İbn-i 'Ömerden rivayet ider ki (3) kemâlen yenfi' mi' el-şirk şey' kezâlik lâ baẓr mi' ālâ yimân şey' pes imân taḣdîktir. zavâhir-i a'mâliñ (4) ḥayra ger şer imânda medḥal yokdur. Şey' ise cümle mevcudata 'âmmdır ve nûkde sibâḳ-ı nefîde olduḡı muḳarrer (5) ve mu'ekkeddir. Ya'ni eşyâdan bir şey' muvaḥḥad zarar ve yaramaz yâḥûd muvaḥḥadñ tevḥîdine zarar virmez demek (6) oldu. Zâhire semâ' ve rakş bir şeydir. te'emmül el-ḥadîsü'l şâmin-i 'aşr. Kün fiddünya ke- enneke ḡaribûn (7) ve âbirû sebin ve udde nefseke min ehli- ḳubûr. Aḥmed u Termidî ve İbn-i Mâcid râvilerdir. Gün lafz-ı müferrid u 'âmmdır. (8) ya'ni dünyada kârbân gibi olun yâḥûd yolcu gibi olun ve nefisleriñizi mevtâdan 'add idin ve ḥadîsde buyurur. (9) dünyâ köpridir geçmek 'imâretini anlamak beyzâvî ider. Ma'nî dünyâda misâfirler ve ḡaribler gibi oluñ ki ḳonduḳları (10) kârbân sarâyıñ ta'mîrleri taḳayyüd itmezler ve halka az ḳarışurlar. Kimseyle âşinâ olmazlar ve ḥâ'if ve zelîl ve muḡtem olurlar. (11) ve kimsenin ziynetine ve tamtûrâḳına ve kâşânesine tenezzül ve ḡibtâ itmezler. Şafâ u taḳayyüdlere ḡam ve derdleridir. Belki (12) yolcu gibi olun hiç 'âḳıl yolda vaṭan tutmaz ḥuşûşen ḳanşıra üzerinde yâ seyl uğraḳında muḥarrere ten reyyâsı (13) yıkılır. şu üzere yapılmış saray-ı üstüvâr fütâder altı var

rastı dār bu kelām işāretidir ki āhiret menzil (14) ve mustakķkirdir. Dūnyā sebīl ve memerrdir. Ve inne ālā ĥazret dārū'l karār ve daĥı nefsinı ķubūr ehlerinden bīl mevzi irāk (15) görmeġe külli ātin karīb ve āzā ĥımlı cenāzet fi'l 'alem bi'l nekk ba'de hā-maĥmūl. Mevtī gec şönüp o kim fırsatı ferdāya (16) ķavī ĥaberiñ şıĥhatini irtı maşlāda tuya. Ya'ni tedbīr ve taşarrufuñı bir aķ meytiñ ġassālı teslīmi gibi şāfi mutaşarrıf mutlaķa tevekkūl (17) ve umūrıñı yā külliye aña tefviz ile aradan çık. Ketĥüdālıġı bırak tā ki dāreynde zaĥmetden rāĥat bulsın beyt (18) her ki ķavī varlıġın ĥaķ olur. Āşinā her kim aradan çıkar şāfi müslümān olur. Her kim virüp varını (19) yerine 'aşıķ olmaya. Bilmedi bāzārını soñra pişmān olur. Neşr-i ĥikāyat bir ġün şaķıķ belĥi ĥazretleri şakirdi. (20) Ĥātem esma didi ki binā'ı deyninine āsāsı üzere yaptık ĥātem etdi. Evvelā gördüm ki herkes bir nesne-i maĥbūb (21) idenmiş ķabire girdiġde ayrılır ben ĥasenāt sevdim tā ki böyle gire sāniye ve ammā min ĥāf-ı maķām rābbe ve nehiy (22) el-nefs 'innel ĥüvey fānū'l cennet hī'l mā'vī āyetine ve efđalū'l cāhid bin cāhid-i nefis fi tāt Allāh u teālā (23) ĥadīsine baķdım. Nefsimi riyāzetle ve ehl-i hevām- şāhiblerinden ihtinābla ve Ebūlar şoĥbetiyle baķdım tā'āte rāzı oldum. Salısen [16^a] (1) sālisen gördüm ki ĥalk kıymetlice esbābların pekce şaķlarlar mā'ind kum enfedu ve mā'indallāhe bāķın āyetine tevekkünündür (2) gecdim. 'amel-i metā'yın Allāh'a gönderdim. Tā divānına vardıkda müheyyā yolum rābi'an gördüm ki ĥalk ĥasb ve nesil tefĥĥur (3) iderler. Feizā nufiĥa fiş-şuri felā ensāb beynehum ve inne eker mekūm 'indillāhe etkekūm āyetin ve min ibtā'ya 'amel lemm ser' (4) bī neseb ĥadīsine baķdım. Menfi oldum. Tā ĥudā ķatında mūkerrem oldum. ĥāmisen gördüm ki ĥalk birbirine ĥased ve şetm ve la'n (5) iderler. Naĥnu ķasemnā beynehum ma'ışetehūm āyetine baķdım rızāyla ĥased ve ġamdan ķurtuldum. Sādisen gördüm ki (6) birbirine düşman idüp tuġyān iderler. İnnel şeytān lekūm 'aduvvun fetteĥi zuhu 'aduvven innemā āşābıñ min şey'in (7) femen nefsiñ ve bimā kisbet idiġim āyetlerini taĥķıķ itdim. Bildim ki ĥaķıķatde nefis ve şeytāndan ġayrı ve düşman (8) yoġmış. Her kimseye bed 'amel ve fāsıd niyetine göre nefis ve şeytān teslīt olurmuş. Belāya uğrarımuş ve her ķişi (9) ĥaķķıñ 'adaleti ile āhire ne itdiyse eyyāmla bulurımuş. Pes şāfi bu ikisiz adū idendim ve du'āve zıkr ile (10) def' mūbāşir oldum. Sābi'an gördüm ki faķirden ķorķup çok ĥāl isterler ve mā min dabbetin fi ālā raz illā ālā (11) illāhi rizķuhā āyetin baķdım. Allāh'a muķayyed oldum ki ġinā u 'izzet u devlet ve anın elinden baĥş olurımuş bildim. (12) ĥalkı

kalbimden çıkardım. Sāminen gördüm ki kim birbirine tayanurlar ve min yetevekkel ilallāhi fe hüve hasbuh āyetin (13) bakdım. şāfi hāḳḳa tayanđım. İşim bitdi didikde şaḳīḳ etdi vefḳiñ Allāh u te‘ālā kütüb menzilenin maẓmūnı (14) bu mecmū‘dur. El-ḥadīşü’l tāsī‘ ‘aşr ‘aleyke bīl- evvel el- sevm fānū’l reyh ma‘ el- semā Ebū Dāvūd Beyhāḳī sūnende (15) ezheriden naḳl ider. Sevm lügatda metā‘i bahaya deġmek ve bahā arturmak taleb etmektir. sema‘ ḥalkı güzel ve ḳalbi (16) mülāyim ve yüzi yumuşaḳ ve saḥī olmaḳdır. Mefhūm budur ki ilk bazara mülāzim ola ki aşşı pazar ḳolaylıḳından (17) deriz bir aḥlāḳ bazarı ḳolay olanlarıñ mu‘āmelesine tālib ve rāġıb olurlar. Pes tizce şırru bir bazara (18) daḥi sermāye ider. Pes baḥıl bir bazarı tamām itmedin. Saḥi birḳaç pazar idüp sermāyeden aşşı ider. (19) yāḥūd ḳalup aña meyl idib du‘alar iderler. Bir ket bulur yāḥūd seḥāsı Allāh’a ḥoş gelüp bir ket bulurlar ki (20) seḥā Allāh’la mu‘āmeledir. Taḥḳīḳ yeketellük bazarında la‘l ve ‘asi ki sermāye-i beṭālet ve sebeb ziyandır. Terk (21) idüp metā‘ vücuduñ mu‘āmelesine ise ve mürācaḥa-ı ‘irfāniyede bey‘ ile avez cānuñı buḥl itme. (22) innallāhe eşterī mine’l mü’ mīne enfüşehüm mu‘āmelesin ide gör illā naḳd ki noḳşān ayırıp bī (23) fā’ide la‘l e‘mel fīmā terekḳüt dırsın aydır beġā bilmedim pazar imiş pes ehl-i aḥlāḳ ider ki **[16^b]** (1) gençlik tāze ağāc gibidir imdi. Fetḳı cinsle ḳamm idesin. Eşerr tutar kāmıl (2) ve fāzıl olur ve anın eyyāmıyla meyve-i ma‘rifeti ve semere-i muḥabbeti lezzetiyle ve mā- nemālardan olur pes yektilinde (3) riyāzet ve şoḥbet-i şuleḥāyla aḥlāḳ zā’il olup ḳıyāfet-i subbe-i ḥükm olur ve ‘aşḳ u rūḥānī (4) ve aḥlāḳ- hüsniye melek olur. Ammā şebāb-ı eyyāmın seyyi’atle geḳürene birlikde ferāġ-ı şa‘bdur. Taḥşil-i (5) kemal as‘abdır. ḥakīm civānāna te‘allüm idüp buyururđı şāḥ-ı terī rāst itmek ḳābildir. (6) Ammā buveyt ḥuşḳ olduḳdan soñra müşḳildir. El- ḥadīşü’l ‘aşrūn el- faẓl fī inne naşl min keẓa’in (7) ve ta‘şī min ḥaramın ve te‘afu ‘amen ḳulmūñ henā ve ‘aṭādan rāvīdir. Yā’ni evvel faẓilet olur ḥamişle (8) itmektir ki saña göre ve ‘alāḳa-ı kimse ve aña virmeḳdir ki saña virmez varken ve ‘afv idesin saña ḳulm (9) idene ḥezā el-‘afvah ve a’mer bīl-‘arif ve ā’rız ‘innel cāhilin āyetiniñ teḳsirinde daḥı ḥazret-i şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām (10) buyurur. Hevān te‘afūh ‘amen ḳulmūñ ve ta‘ṭi min ḥaremiñ faşl min ḳat‘ik pes evvel keys müntehā-yı ḥilm ve (11) şecā’atdır. İkincisi müntehā-yı cevddir. Üçüncisi iḥsāndır. Keẓā fī ez-zerī‘ate aḥyāda (12) ider. ḥazret-i şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur ki ḳıyāmet gününde nidā‘ evlevviyete ḳani ehl-i faẓıl diyü berz-i tā’ife (13) ḳalḳup ideler. Biz dünyāda iken mazlum şabr

iderdiñ ve kemlik itseler intikām (14) murād itmezdiñ. ‘Afv iderdiñ. Bize cehliyle mu‘āmele etseler bize ‘ilimle mu‘amele iderdik. Ya‘ni (15) ve izā hātīykum el-cāhilun kālū islāmā tıbķınca sevenleri esenlerdik pes bunlara edħalü’l cennete (16) fen‘am dirler. Şıla hakkında ħazret-i şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur şıla ‘ömri ve mālī arturur buyurur ki (17) bir kişinin üç yıl ‘ömri kalur şalli itdikçün otuz yıl ider ki ve Allāh bī-za‘af limmen yeşā’i ma‘nāsıdır (18) ve bir kişinin otuz yıl ‘ömri variken üç ider ki Allāh mā- yeşā’i ma‘nen Seyd şerħ maħzende (19) ve ğayrda ider. şalli ve aşlın fakr ve ğinā ve za‘f ve kuvvet ve kudretine göre olur. Pes cem‘de bir yāħūd (20) ayda bir ziyāret ve mecālise ve telattuf u selām vehdeti ve tezāhür ve te‘āvün ve nef‘ ve def‘ ve ref‘ (21) semtlerinden ki kādır olduğın rahm maħrūmundan ve ‘andü’l ba‘z muṭlaķa qarābetinden terk (22) ide. Kāti‘ rahimdir. Dürrerde ider zī ālā ruħāmī şıla ide ki ülfet u muħabbet artırır ve şılada (23) ana babadan muḳaddemdir. Zīrā ħazret-i şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām kime berr ide bin denildikde emmek ve ablak ve ihtika ve eznāk [17^a] (1) ve eznāk buyururdu ve hem māderiñ ħaml u vaz‘ ve irzā‘ ve taḥīr ve ğasl gibi zaħmetleri katī çokdur. (2) İkiçün etfāl māderī pek severler. Zīrā ṭab‘ muḥsin mā’ildir ve biline ki ‘aķlen ve fi‘len in‘ām-ı ḥalk (3) şükrullāh şükür gibidir ve acebdir. Bu şükri etmeyen ḥaķķa da şükr etmiş olmaz ki buyurur. Lā yeşkerullāh min (4) el-nās ve ni‘metlerin aşlı ve ‘azmi ki seniñ ‘ademden vücūda gelmekdir. Bu ni‘metiñ sebep-i zāhiri ve’l dindirdir ki (5) rüşendir ve kuvvetden za‘yıf ve kuvvetden ‘aciz lakin zamānında öz cānlarından kesüp saña in‘ām (6) ḳalmışlarıdır. Pes vücūd baķañ anlardır. Zinhār şeyṭāna uyup ħizmetlerini şaķıl görme ḥuķūķlarına ‘uķūķ gösterme (7) zīrā anların ḥaķķı ḥaķ ḥaķla müşterekdir ki buyurur inne eşker li velel el- din belki ri‘āyetleri ḥaķ ḥaķdan evcebdir ki (8) ħazret müstağni ve evlād muḥtācdır. Fuşülde ve Tātār ħānda ider. İzā ictima‘ ḥaķ Allāh ve ḥaķķu’l‘abd fehķü’l‘abd (9) evla bīl- vücūb imdi ma‘āşlardan mu‘āvenet ve istediklerin tevaķķufsuz virüp ve vefātlarından sonra vaşīlerin (10) tenfīz idüp rüḥlar içün ḥayr itmek gerekdir. Ḥattı ḥadīşde ebrār ve’l-dīniñ vefālarından sonra ve el-dīniñ (11) dostlarına ri‘āyet etmek kabirlerini şıla itmek gibidir. ḥāşılı fışķ ve ḥarāmdan ğayrı tekliflerine ta‘biyyat lāzımdır. (12) fetāvāda ider bir Müslüman a‘mā naşrānī perpedarı olsa yedi kilisāya eletmeye ama kilisādan evine götürmek gerekdir (13) ve ḥaķ üstād-ı perr gibidir. Belki artıķdır didiler eder i‘lādan esfel nüzülesidir. Üstād esfelden i‘lāya (14) şu‘ūde bā’ışdir geldiñ i‘ṭāya şarf

mālda ücdür. Evvel hakkıçündür gergese zimmet lāzım ola harc ‘iyāl (15) gibi gergese mendüb ola. Taşdik gibi bu kısımda niyetle ihlāş gerekdir ve reyyā ve sem‘ ve şehvete ve ezā ve minnetden (16) şaķınmak gerekdir. şulehā ve eytām var. Amelden maħallini bulmaķdır ve ihfā etmek şartdır. Hilāf şadaķa-ı (17) farzınıñ izhārı mendübdur. İkinci bezl u işārdır. Tuħfe ve hedāyā ve ücret-i şa‘re ve ziyāfet gibi bunda şart (18) ta‘cıl ve kitmāndır ve ‘atāsın kalıl ‘add etmeķdir ve az az ‘ali el-te‘ākķub muvāşele ‘ata etmeķdir ve mevķi’ (19) ‘atayı teşķiş etmeķdir. Beyt feza işna‘t şanık fil ‘an bihāllāhe ol zi‘l ķerābete evd‘zulm-ı ħod bir şeyyi’ (20) nā maħalle vaż‘ etmeķdir bī zarūret cāddeye ħendeķ kazmak gibi yā dīvār çekmek gibi üçünci kendü ħurūret ma‘āşına (21) infāķdır ve mühimmāt-ı ‘iyāl daķı şadaķa niyeti olmayınca bu kısımdandır ve def‘ zarar ‘arz ve māl ve nefçün zulmī (22) verilende bu kısımda şart i‘tidāldır. Ya‘ni iyāl mu‘am-ı mülebbesde mazāyık çekdirmeye ve isrāfda etmeye (23) vellezine izā enfeku lem yesrifu velem yekțuru vekāne beyne zalike ķavamen. Velā tec‘al yedeke mağlūleten illā ‘unuķike [17^b] (1) velā āyetleri buña şāhiddir. Pes her gün ve kendüye ziyāde kaķını (2) kimiñ isrāfdır ħazret-i Üveys el- Ķaranī ķuds-i sırra buyurmuş ki lezzet-i imān eklenmez ol kişide ki anda (3) da‘imā ta‘ām nefis ve libās mülebbes ve şohbet ġanī ħis ol ve şehvet muħarremiyye ve lezzet ħarcamaķdır. (4) isrāfdır. İnnāllāhe lā yuħibbu‘l müsrifine lakin fetāvāda aydır. Bost-ı elvān at‘ime cāyızdır. İzħār ni‘metullāh (5) içün olup reyyā ve şöhet deġilse pes ba‘z eşķiyāya lā ħayra fi‘l şarf denildikde lā şarf (6) fi el-ħayr dimiş. Amā zulmi virilende taħliş-i ‘arz ve māl ve cān ve çāh murād ola i‘tidāl-ı isrāf ķarībdır. (7) zira anlar masrafındandır mu‘tedilinden deġildir. Anlara i‘tidāl taķşir gösterir. Şāyed bakınmayup fitne (8) ırte daķı ziyāde gide. Pes bu ma‘nī mucerrebimizdir ki ba‘zı def‘ eşrātdı (9) ve ba‘zı şerātdı taķtir olan gibi ve nā-maħal virilen gibi el-ħadīş‘ül ħādī ve el-‘aşrūn (10) kaşşe‘l-şārab ve Ahmed u Müslim ve Termedī ve İbn-i Mācir (11) ħazret-i ‘Āişeden rāvīlerdir. Meşāriķde rāvī ider. Onıncı unuttum. Meġer mażmaza ola. Ammā ķāķı İyāz (12) ūlı budur ki ħams mine‘l fıtrat ħadīşde mezkūr olan ħitān olmaķdır didi. Fıtrat ol sūnnete ķadīmdır ki (13) enbiyā‘-ı ‘aliye esselām anı ihtiyār etdi ve fıtratla evvel emir eyleyen ħazret-i İbrāhim ‘ala esselāmdır. Ekmel ider min (14) teba‘yız içündür anıñçün ħitān zıkr itmedi. İbn-i Mülk ider ibtidā‘i olması yekdir. ‘işret-i kā‘in (15) minel fıtrat taķdīriyle kaşr kat‘ ma‘nasına ve i‘fā‘ ektār ma‘nasına su‘āl maşdardır (16) ma‘nasına keza fi‘l gatü‘l

cemel şecer ma'nāsına olmakdan bu oladır ki isti'māl taqdīrine muhtāc olmaz bir acem (17) zām yayıla bir cemel cem' idir ki bırmaqların aqd u mefāsıdır. İntikāş-ı kâfile vaşşād mehl ile istiḥā'dan kināyetdir. (18) Yāḥūd intikāş fā' u zād ma' cemele ile intizāḥ ma'nāsına 'ibāret Ebū dāvud kitabında intizāḥ vāki' olmuştur. (19) Ya'ni on sene fıkrat islamī de sūnnet İbrāhim 'aleyhi's-selāmdandır. Evvelā bıyığı kese şakalda muhtār budur ki (20) tolu 'arz aşla dinmeye üçinci masivā anlanmaya ba'zılar müsteḥabdır didiler şahīḥ olan sūnnet olmayadır kudurda (21) ve ğayrda buña zāhibdir. Cevāz muṭlaqdır rabṭ bil- pes meblūl ğayr-ı meblūl ve gicede eger gündüzde māhir (22) eger cenb-i ḥāyız eger nefsen sā'im eger meftūr birebirdir ve kāmısla ve remān ve reyḥān ve tūrfāyla masivā anlanmaya (23) irāk eger zabūn eger ishıl ile cāyızdır. Tātār ḥānda ider mişvāk müsteḥabdır her kıyām şalavat ve vużu'da ve ağız [18^a] (1) ve ağız koḡduḡda ve uyḡudan ḡalkdıḡdan İbn-i Hümām aydır diş şaru olduḡda daḡı müsteḥabdır pes nice mu'teberātda (2) kıyām şalavātda misvāk ḡābit iken ḡurūc dem ihtimāli vardır ve bu dönmez zīrā rıfḡla dile dıḡa vurup dine (3) döḡürmemek mümkündür. Ġalibā anıñḡun 'arzan atun ḡala itmesūn didiler. Ḥuḡuşēn İbn-i Zencūye ḡazret-i 'āiše (4) den rāvidir ki şalavat-ı sevāk efḡal min seb'aın şalavat-ı bī-'abr sevāk ve istibākdan evvel ve ferāḡdan (5) şonra sivākı yumak gerek ve sivāk olan birmāk kā'im-i makām olmaz. Lā vekīl 'and ālā aşıldır ve 'andü'l ba'z (6) olur. Kifāyede ider sivākıña ḡatı ḡablü'l vużu'dur. Tuḡfetü'l fuḡahāda ider ḡāline maḡmaḡadadır der daḡı (7) istinşākıdır ki aşlı şevḡdendir ki burna ḡoyulan 'ilāca dirler istinşāk burun yumak deḡildir. Belki nefesle (8) şuyı yuḡarı çekmekdir. Beşinci dırnak kesmekdir. Müsteḡabb budur ki elden başlaya saḡ elin mescen andan vuḡāyı (9) andan ḡınsırı andan bınşırı andan ibḡāmı ba'de şolunuñ ḡınsırı banşırından tertible kese şonra saḡ ayaḡının (10) ḡınsırından başlaya şol ayaḡının ḡınsırıla tekmīl ide. Altıncı bırmaḡlar aınlarını yumak sūnnetdir vużu'da eger ğayrıda (11) zīrā murād şu çekmekle māni' olan ve senḡi def'dir. Enf-ı vāzın da böyledir didiler zīrā uşūlde mezkūrdur ki (12) ma'lūluñ 'illet tamdan teḡallūfi maḡāldir. Yedinci ḡoltuḡ ḡalan yolmaḡdır yolması sūnnet deḡildir ve müslīm ḡadīşinde aydır. (13) ḡaşr-ı şārib ve te'alim toḡru netf-i ibṭ kırḡ günden tecāvüz etmeye. Sekizinci uyruḡ ḡillet ḡubukla yolmaḡdır (14) yolmaḡ sūnnet deḡildir. Toḡuzuncı istincā'dır yāḡūd şuyla ḡımmekdir. Onıncısı mamaḡmaḡadadır bīl (15) ḡitāndır ki zīkrin celd-i zā'idesin kısmındır. El-ḡadīşü'l ḡānī ve el-'aşrūn külli ma'rūf şıdıḡta ve'l-dāl (16) 'ali el- ḡayr

küffā ‘ali vallāhe Beyhakī İbn-i ‘Abbāsdan rāvidir. Şihāhda ider ma‘rūf (17) münেকkeriñ zıddıdır. Ya‘ni her nesne ki halk anı istihsān ide ve inkār etmeye ol şadaqadır ahterine ider. (18) ma‘rūf ‘atā’ ve ihsān ve ‘ādet hasenedir. Şeri‘atda ma‘rūf meşrū‘ olan nesnedir vücb ve nedb (19) ve ibāhatdan ve delalet yol göstermekdir. Lehīf ve lahveke ve lehfan ve melhūf maḥzūn müttecer ve müteḥassir ve mazlūm (20) kimsedir ma‘ni kavlen ve fi‘len her aylık şadaqadır ve her hayır yol gösteren hemān hayr iden gibidir (21) ve Allāh u te‘ālā gayguda ve tecerrüde medd sever ya‘ni hüdāyı te‘ālā maḥbūb ider mazlūmlara ‘avn ve nuşret (22) idenleri el-ḥadişü’l şaliş el- ‘aşrūn şülş mahlukāt ve şülş müniciyāt ve şülş keffāret ve şülş (23) derecāt fe emmā el- mahlukāt feshe muṭā’ vehūm mübta‘ve i‘cābü’l mer’ nefse. Ve emmā el- müniciyāt fi’l ‘adl [18^b] (1) fi’l gāḏab ve el- rıza’ ve el- kaşd ve el- ḡanī ve ḥasbetullāh u te‘ālā fi el-sırr ve el- ‘alā’ niyet ve amā el- keffāret (2) fi’l tenzār el- şalavat ba‘de el-şalavat ve esbā’ el- vużu fi el- bera‘at ve naql alā quddām alī’l cemā‘te ve emmā el- derecāt (3) fā ṭa‘ām el- ṭa‘ām ve ifşā’ es-selām ve el- şalāvat bī’l leyl ve el-nās benām. Teberānī evsaṭda rāvidir. İbn-i ‘Amrdan (4) şülüşünde nā olmadığı ḥaşlet i‘tibār ileidir. Ma‘nī üç ḥaşlet helak idicidir. Ya‘ni ‘azāb ve ḳahira sebebedir (5) ve üç ḥaşlet kırtarıcıdır ‘azābdan ve evcde günahlara keffāretidir ve evcde bā’iş alev derece sebeb-i rif‘at (6) mertebedir. Ammā mahlukātıñ birisi şol şahiddir ki itā‘at oluna iştilāḥ ehl-i aḥlāḳda şah deyü şol necil dirler ki (7) her hırşla merkeb ola ya‘ni mālīk olduğundan virmeye ve mālīk olmağında cem’ ḥariş ola. Ba‘zılar ider şeyḥ hem virmeyüp (8) hem aḥiri sehādan eli ḳovmaḳdır ki le‘m-i lafzı böyledir dimişler muṭā’ didi. Zīrā şeyḥ ṭab’ beşerde merkūzdur. (9) Nihāyet itā‘atindedir. Eđer neclini maḡlūb iderse muşliḥinden olur. Pes zarar neclin vücūdunda değıldir. Tābi’ (10) olup çıkmayan yürütmekdedir ve biri daḡı şol hevādır ki tabi’ oluna şehevāt hava cibbillet insāniyyetde ve ḥilkāt (11) ḥayvāniyede mezkūr ancak tābi’ olan mülām olur. Muḥalefetin iden te‘ālā ve ammā min ḥalef (12) maḳamdır ve nehy el- nefis ‘anü’l hüvey fānü’l cennete hī’l mā’vi ḳabl ḥaliḳ hevān. Necd u dāḡ ve ḳabl min lem yekūn (13) zāḡirret fi’l ‘ācelet. Lem yekūn zāḡirret fi ālā ‘ācelet. Anıñçün müttebi’ didi. Biri daḡı kişiniñ kendü nefsinı (14) ve rā’i ile mu‘cib ve ḥod-ı rā’i olmaḳdır. ‘Aceb şol kibirliğe dirler ki kendü zātından ve fikrinden (15) öz ki zāt u rā’i görmeye ve kendüden olmayan kemāl üzerinde varşana. Pes cehl-i mürekkeb ve tamām-ı ḥumḳ (16) ve kemāl sefeh dile budur ki

‘ilāc bed’ri olmaz qabl lekelle dā‘in devā’ bī ālā el- hamākat min yedā u behā (17) ammā münciyāt ücdür. Evvel ğazabdır pes ğazabda bir keyfiyet nefsanidir ki anın sebebiyle cevher-i rūḥ (18) qalb içinde ki ḥarāret-i ‘azīzedir. İntikām deminde ḥāric bedene hareket ider ve dem-i qalb kaynadıkça buḥar ve dūḥān (19) muzlim ḥāric hareket ve teşā‘ud idüp dimāğ u ‘urūḥ ki mecārī rūḥ nefsanīdir. Mümtelī olup (20) dūḥāndan nūr ‘aql muḥtecib olur. Pes mer‘āt-i ‘aql keşif olmakla kuvvet nazarī za‘f varır ḥazret (21) şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām leysü’l şedīd bi’l şır‘ate ve enmā el-şedīd ellezi yemlekü nefs ‘andü’l ğazab ğazabuñ merātibiniñ (22) maḳbuli boş odun gibi yanıp adını ihmalle müderrecen sevinendir. qāl u şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām el-ḥatta lā tekevvün ālā fī (23) şeyāliḥi ümmeti sümme naḳı. bī-şarṭ anına bu ḥilm-ı kuşūr-ı ḥamiyet ve ḥumūd-ı ḥarāret ‘azīziyyeden nāşı olmayanı insanında¹⁴ [19^a] (1) cellādını ve ḥilmekde sevabı ğazabla mübalağa ve ğalebe etmektedir. Ve illa i‘māniñ nā-maḥrem bakmadığına ve tavāşınıñ (2) zina etmedüğüne denir. qālū’l şāfi‘ ī min istiğzab ve lem bi- ğazab fehūmār ve ğazābıñ merdūd-ı mertebesine tīz (3) qalup geç geçendir. Bārut gibi cüz’ī şererle bil kılinup ğavğa ve fitne ḳopmayınca geçmez. Pes bu şıfat ḥaḳdla (4) ve ḳara gönüllülüğüyle ve zalimle mürekkebdır. İmām Ğazālī ḳudsisde aydır. Hūkkām dem ğazabında ḥükümet etmeyeler ki ḥulefā’ (5) rāşidīn ḥabn ğazbında iḳāmet ḥadd u tenfīz ḥükm etmezlerdi ve ḥadīşde buyurur. Lā yekzi’l ḳāzı ve hüve (6) ğazibān pes ‘ākla rüşendir ki ğazb-ı fūnūn-ı cūnūn maḳdemesi ve muğzib sekrānıñ zarfıdır. Mecnūnuñ ḥod (7) ḥükmi fāsīd sekrāniñ bāzār u kazāsına seddir. Huşūşen ğazbıñ şerār u dev ḥānı qalbi dār ve ‘aḳlı tār (8) etdikde bir ḳadeh ḥaḳ ve ğazbla bāde viren qalbini bāde-i ‘aşḳla anıñ ‘ömri geçe, ḥam olmaya. Pes ğazb ki şerārı (9) ve dev ḥānıdır. Anıñ qalbi duḥūli hemān eyleyesin duḥūlidir ki nārdan maḥlūḳdur. Meğer buğz Allāh u ğazb (10) fī Allāh ‘alī rız ā’ı Allāh ol ki ḥadīşde ki ‘adl bu ma‘nadır ve ifzal olan ḥilm-i ğazb hareket etdikde ‘aḳıl (11) yā naḳl ve yā meşveret mürşidiyle zā’il olandır. Münciyyātın şānisi faḳr u ğināda ḳaşddır. Ya‘ni vasat geçinmekdir. (12) isrāfīl teḳtir arasında ya‘ni ğināyla isrāfda ve faḳirle taḳtirde olmaya. ḥadīşde buyurur mā- ḳul u kefi ḥayr memā keşrū’l (13) ba‘zılar māniñ ‘umūmunda ‘aceb u te‘annut viren dūnyā gibidir dimişler. Sālīşinci sır u ‘alāniyyetde Allāh’iñ emrine (14) tayyib-i nefse ṭabī‘at ve şabırla Allāh’dan ecr taleb etmektedir. Şerḥ meşābīḥ yāḥūd ḥasbına ḥıfz ma‘nāsına ola. (15) ḥazf

¹⁴ Rıf‘at maḥmud şevket

muzafla ya'ni hıfz-ı edeb Allāh etmektedir. Pes bu kelimāt cevāmi'l kelāmdandır ki şerr u 'alāniyyet fakr u ğanī (16) ve ğazb u rıza dā'ima insāndan ħali olmaz. Cümleden münhabir ise beyān etdi. 'Amel idene besdir kazā'yı haşyet-ullāh (17) etmiş. Ya'ni şerr u 'alāniyyet Allāh'dan korkmaz. Allāh'ın ğazbından müncīdir dimekdir. Ammā keffāret bir namāzdan (18) soñra birine dañi muntazır olmağdır ki 'andü'l 'ārif bu namaz kalbdır. Pes 'ali şalavatuhum dā'imün buña işāretdir. (19) ve şūfīlerde ābdest yanılmakğdır ħuşūşen her vaķit cemā'ate naķl-ı ķadem etmek. Ammā derecāt it'ām-ı ta'āmdır. (20) Ĥuşūşen miskine ve yetime ve esīre ve sā'ir muħtāc ħuşūşen bī-riya ola ve dañi ifşā' selamdır. Ĥattı şıbyānda (21) selām vire ki benliĝi giderir dimişler ve dañi öyle uyurken namaz kıla ki efđal a'māldır. Fezā'ili bī-ħodd'dır. Pes (22) bu beşr ki gündüz denmede bir murād āz olur. Her murād ğalibā seherde virilür. Ĥazret Ķur'ānda ĝiçde indi (23) ve mi'rāc dañi gice de oldu Nice enbiyā'ya lūtf gicede oldu ve vā'iz Mūsī sūlūşın leylete vir gice vardır ki **[19^b]** (1) biñ aydan ziyadedir ki leyletü'l ķarar ħayr min elf şehir ħuşūşen teheccüd ve kıyām ve fevā'id ħuşūşunda ķur'ān (2) ve ĥadīşden nuşūş vārid olmuşğdır. Ĥuşūşen ecir kim bağdır ta'ab kim tıbkınca aş'ab 'amel uyğudan ķalkmağdır. (3) Ĥāşılı her gice devlet semādan inib uyğuda çok kimse maħrūm kalıb uyanıķlar ķaçar Allāhümme le tec'alne minel ĝāfilin (4) el- ĥadīşü'l rābi' ve el- 'aşrūn zikrū'l enbiyā' mine'l 'ibādet ve zikrū'l şāliħin keffāret ve zikrū'l mevt (5) şadaķat ve zikrū'l ķabir beķr-ı bükme mine'l cennet dey'emi mesnedü'l firdevsde ma'izden rivayet ider. Ma'nī enbiyā' (6) zikr etmek 'ibādetdir, yā tām şerīfleriyle teşerrüfen ola beşerať anıñ her ādam her ķanķısı anladıķda şalavāt (7) vire ki farz 'aynıdır. Ĥanifiyenin esahħ u ķavī ķolı budur. 'Āmme-i müfessirin ve fetva bunuñ üzerinedir (8) ve seyhebi' inşā' Allāh u Te'ālā ve şāfi'yeden ħilmi ider. Ādille buña mütezāhirdir ve bir ĥadīşde Beyħakī Ebū Ĥüreyre'den (9) rivāyet ider. Allāh'ın enbiyā' ve resulüne şalavāt idduğün Allāh u Te'ālā anları ba's itdi. Ya'ni ba's etdiği gibi ve İbn-i 'asākir (10) İbn-i Mücirden rivāyetdir ki beni andıķda cümle enbiyā'ya şalavāt vireñ ki taħķiķen anlar me'būs oldılar, benim me'būs (11) olduğum gibi. Yāħūd murād kışşaları ve mu'arrifleri ile zikr ola. Nefsi emārelikden ve ķalbi televvüşden taħhīr (12) ider ki ceybine ĥiţāben buyurur küllen naķş 'aleyk min enbā' el- resul mā teşebbüt bi fevādik ya'ni sana (13) Ĥikāyet ider kışşasından şol kışşalarına ķalbin ķazā ve cefa ve belāya rāzı olup (14) her bildüğüm ve şarşar elem ile cebel rāsiħ ve ĥaber-i muħiţ gibi şabit olsun.

Müteharrik ve mütemevvic olmayasın. (15) Pes bu daķık der ki sulţan enbiyā' nıñ kemāl-i itminānı ve meydanı tevhide tamām şu'ūd ve cewelānı olup (16) sāhi' ma'rifetde enbiyā' ve evliyā' nıñ fāris-i yekţası ve sābık bī- hemtāsı iken saña itminān zıkr-i eslāfindan (17) olur deyü buyurdı. Pes bu söz bize tenbihe tenbih ve ta'rız-i 'arızle dimekdir ki dāreynde devletiñiz ve (18) menziline sa'adet ve 'izzetiñiz eslāfıñızı zıkr etmektedir. Anıñçün şalavāt-ı mi'rāc mü'mindir. Birbirimiz (19) oľşamağla olduķuna el- islām'aleynā ve 'Āli 'İbādullāh el- sālihin buña işāretidir. Pes bu du'ayı 'ibādet (20) içinde etmekle me'mur olduğumuzda 'ibādet olmasına delil-i aħırdır. Anıñçün üç kere Hüdā-yı Teālā (21) rāzı oldu. Biri muħācirin ve biri enşār ve biri ilā yevmü'l kıyām bunlardan soñra gelüp selefini zıkr-i (22) ĥayr ile zıkr iden ve anlarıñ tarıķine iden ĥalkdan ki buyurur ve ellezine cā'u min ba'de hüm yekulune (23) rabbenā afir linā ve'l ĥüvā innellezın sabķu nā belā i'mān. Āli aħir ālāyete pes du'ain mağfer teküm anlar tāmiliyle [20^a] (1) ola qabulüne şeb olmayaki anlar şüfe'ā' ve müşf'ındendirler. Anıñçün ve zıkrü'l şālihin kefarete buyururdu. (2) Ya'ni şālihleriñ zıkrı günahlara kefaretdir ve sebebi 'afv ve mağrifetdir. Bilekliğē 'aţfdan anlanur ki şālihinden (3) murād-ı evliya ola bu ma'nāyadır ki ayak ta'abbüd ve ayak neste'in ve āhd-ı nāde e'bud ve esne'in ve āhda (4) dinmediğē nā- 'ibādet ve du'ā anlarıñ 'ibādet du'āsıyla muħeliţ olmağla kuşūr ve 'afv olup 'avn-ı hidayet (5) qarin ola. Ağır bazārda ve efrā yuvaķca içinde birķaķ geķmez aķçe dürr olunmaduğın döne ve el-cemā'at-i raħmet (6) bu cemā'atdır. Anıñçün seyyidü'l tayfa Cüneyyd Bağdādī buyurur. Hikāyātü'l meşāyiħ cünd min cünüd Allāh ya'ni (7) meşāyiħiñ ĥikāyātları yāħūd ma'rifet amız sözleri bir 'asker raħmānīdir ki kusūr dile 'inān 'azımet (8) tevcih etse nefis ve hevā muħālifleri münhezim ve vesāvis şeyţāniye munşarım ve munfaşım ider ki anlar enfās (9) nefsāniyyelerin nefis raħmāniyede fena qalup anıñla beķā bulmuşlardır. Pes bunlar 'isa nefis ve isrā'il el- vaķt (10) dirler ki nüfus müvesisi-i taħliye ve eclād-ı ervah şāfi-i taħliye ve i'lā iderler ve qalup meyte-i ĥayāt tıbb ile (11) aħıbbā iderler. Zirā bu sırrı 'irfān bulurlar ki her kāmıllık vücūdı nefis-i raħmāniyle taħşıl etdiğē 'irfānına muķāme (12) var dise o 'ilmi ve ma'rifeti ve fikridir. Ne anıña varlıķlar bu qālb tır ile ol ĥazret risāletiñde varlığē (13) ana a'leminim ya- Allāh şıfat ile idiğē şıfat mevcūd ya- Allāh'a ve kāmıl bī- kemāl Allāh olmaķdır. Anıñçün külli rabbi zedanī 'ulemā ile emr itdi. (14) Pes her kāmiliñ varlığē ĥabr-ı hüviyyet şalduğē qatre-i nefislerdir. Pes dem evliyā' -ı aleme dem ĥazret-i

Allāh'dır ki güneşle (15) def' olmayan zulmet-i kalb dem evliyā'yla şems zahī olur çün ādem esmā' mu'allimi oldur ki ādemiñ ta'limi hemān enik (16) ta'limidir. Yüz çerāğ yaksak cümle bir aşındandır. Mum ve fitil ayrıysa pak çeşmeniñ şuyı birdir bınağırıysa (17) Pes 'Abdullāh Enşāri aşhābına ve şayyit ider ki her birden bir söz hātırınıñda tutuñ. Güçünüz yetmezse bārī (18) namların zikr iden ki anlarıñ nāmı peygamberlerinden belki dürer namlarından 'aşk nazil olur. 'And-ı zikrū'l şālihīn (19) tenezzül el-raḥmet bu daḳıqadır. Pes maḥfi değıldir ki kuluñ sa'adet-i 'uzemā'sı mevlāsı anı anmakdır. Oysa gālībā kul (20) mevlāsı anmağa mevkūfdur ki fī zikrūnī ezker kim buyurur ve ḥadīs-i mafşalda min zikrini zikrete mezkūrdur. Pes (21) mevlānīñ kulını anması kulı emārelikden ve televvünden taḥhīr ve taḳdīs ider ki illā vezkurullāhe taṭmīnū'l kulūb (22) buyurur. Ve yeşbetü'l zeyn amenū bī'l ḳavlū'l sebāt buyurur. Pes ve sebāt ḥaḳḳı zikirde iken selefini zikr (23) ḥaḳḳında daḥi mā-yeşbet bī fev'ādik buyurur. Ya'ni bunlar zikirle mezkūr-ı şıfatına germişlerdir ve tevhīdle ḥaber vahdete [20^b] (1) dālıp ḳatreleri 'ayn-ı baḥr olmuşdur ve tekmīl-i muḥabbet ve 'aşkıyla maḥbūb ve ma'sūḳ olmuşlardır ki lā yezālū'l (2) 'abdi ḳarīb ileyyū'n-nevāfil ḥetta uḥibbe ve izā ecbeṭe künṭe lehū sem'ā ve başarān ve yedā ve lisānen kabirān yesma'u ve bī yubşir (3) ve bī yebtaş ve bī tuntaḳ buyurur vemā rameyte iz rameyte şühūd ehline işāretidir ve innellezīne yebā ya'būnuñ (4) innemā yebā bi'avnillāhī sırren cemi'-i 'ārifine beşāretidir lestü kāḥade kem ebīt 'inde rabbi'ne remzdir veḍḍuḥa (5) ve'l 'ömrüñ ḳısmı ne gamzedir Allāhım erine'l ḥaḳāyık kemāhī ḥāşıl kāmillerin vücūd-ı ḥayāllerin vücūd-ı ḥaḳīḳide maḥv (6) etmekle 'ayn-i zikr ve 'ayn-ı tevhīd olmuşlardır ve şıfatullāha görmüşlerdir kemā fī'l ḥadīs pes anıñ-çün bunları (7) bunları zikirle ḥazret-i ḥaḳḳı zikir etmekde ḥāşıl olur ve daḥi Allāh te'āla bunları şöyle sever ki ta bunları (8) seven zikirle daḥi sever anıñ-çün bunlarıñ ḥaşmı yaşıımız ki bunlara da düşmanlık Allāh'a düşmanlıktır pes bunları (9) ḥayırla ananlara ḥüdā-yı te'āla ikrām eder ve şerrle ananlara nakīt verirmiş tefsirde ve ḥadīşde aşhāb-ı (10) keḥfiñ nāmları kime yazılsa ḡarḳ olmaya metā' arasına ḳonsa uğurlanmaya ḥānda ḳonsa yanmaya deyü buyurur ki (11) kerāmete beyyinedir pes-i reşḥānda eder bir kimse ḥayātda eğer nām-ı memāmatda olan bir veli her ne denli anılmış ise ve ne (12) miḳdār muḳtedāysa ol ḳadar feyz ve baḥş lāyık olur. izā taḥḥirtum fī'l-umūr fāste'inū amenne ehle'l (13) ḳubūr ḥadīsinde ehl-i ḳubūrdan murād evliyāullāhdır der ya'nī rūḥa fenā verip bedeni cāna maḳbere (14) edenlerden

meded isteğine anlara hayāt-ı tayyibe’ hayyu kayyūm ile hayāt bulmuşlardır pes kerāmete evliyā ve ba’de (15) vefātım meşhūr ve mücerreb olan taşarruflarını inkār eden feyzlerinden mahrūmdur ve bunları zikrullāhı zikirdir (16) belki ‘inde’l tahkīk-i mübtediye zikr-i Allāhdan enfa’dır zīrā feveylüllil kāsiyete kulbūhum min zikrillāhi tefsīrinde ba’zı (17) meşāyih buyurmuşlar ki ba’zı zikir var ki şāhibi ba’id ve kasvet ve küdürete kazanır ‘azāba müstahak olur zāt-ı (18) pāk kızblü ve gıybetlü nā-pāk-ı dil u vesveseli mülevves dille zikir etdikleri çün hele enbiyā ve evliyānıñ bir tarafları (19) ‘unşur olmağla anlarla nev’ān münāsebet vardır ibtiğvā ileyhe bu daķıķadır bu hod-ı rüşendir ki mülūk (20) ve ümerākında fuķarānıñ maşlahatı olsa vesāyiť gerektir bu ma’nāya Cāmi kıdduse sırrahu buyurur der dilim nakş-ı şod (21) Ve nām-ı gedābān dört pes būd-nāme-i a’māl merāmher kabūl. Ve bu tahkīk üzere şāhīhinde andan rāvilerdir ki (22) Üç haşlet her kimde olsa hīlāvet-i imānı bula evvelki Allāh ve resūlünüñ hālīş muhibleriniñ muhabbete hālīşsesidir (23) İkinci aşāleten muhabbet olmazsa bāri sevenleri sevmektir kemā yusebbihī bi-ħamdillāhi hemān tefehħurumuz bunlara muhabbet ve müddehileridir [21^a] (1) zannım budur ki şarāb hālīşlerinden mahrūm olmayavüz hāk-i paylarivüz ve ahīr hādīs budur ki mevti anmak (2) şıddıķır. Zīrā dünyayla server ve ğurūrı giydirir ve zikr-i kabir sizi cennete yaklaşıdır. Zīrā dünyāda hüzün ve ğam (3) ve fütur çekmek ğünāhı döker. Pes ğünāh idince cennetlik olur ve ba’zı eħādīsde ğam ve bela kefaretdir dimişdir (4) el- hādīsü’l hāms ve el- ‘aşrūn sūlūs min kūn fī vecd muhhen-i hālāvet ālā yemān min kān Allāh ve resūl (5) aheb aliye memāsu ihmā ve min aheb ālā tecebbe illāllāh ve min yeĝan inne ye’ūd fī’l kefr-i bi’dan an enfeza mineh (6) kemā yekde inne yalkı fī’l nār. Müttefik ‘aliyedir . İnsden meşakķatde ider min kān ve min beĝde de muzaflar (7) maħzūfdur. Zīrā ħamli şāhīh olmaz. Pes cümletin evliyanıda ħabb muķaddirdir. Yāħūd haşlet muķaddir şālīsde kerāhet (8) muķaddiredir ve maşdar muķaddir fā’iline muzāfdır tedebbūr ma’ni üç haşlet her kimde olsa anıñla imānda dīn (9) bula. Biri şol kimseniñ muhabbetdir ki ol kimseye Allāh ve resūlünüñ muhabbeti māsivāsından maħbūb ola. Ya’ni (10) her kimine muhabbet Allāh’ı muhabbet māsivāya tercīh ide, imānda dīn bula. İkinci şol kimseniñ muhabbetdir ki her kişı (11) seve sevmeye illāllāh için seve. Ya’ni her kimine bir ğüy seve, imānda dīn bula. Üçüncü şol kişiniñ kerāhetdir (12) keferi rücū’yı kere ğöre Allāh ‘azīmü’l şān anı kefereden kırtardıķdan soñra o da kere ğöre ya’ni keferi (13) o da ğörmek gibi kere ğörmektir.

Meşābīh ve meşārık şerhlerinde ider. Bu muhabbet ihtiyarıdır. Tabi'î değildir. (14) Meselâ hazret fahr-ı 'âlem şalla'llāhu 'aleyhi's-selām bir mü'mine emr etse kâfirle döğüş şehid ol diyü yâ kâfir olan ve el-diniñi (15) yavladığı katl-i ayet deyü. Bu ölmeği ve öldürmeği tabi'î kere görürken ihtiyarıyla sevmekdir. Selāmet-i 'ākıbet ve şalāh (16) encām nābi' olmağda itdiğin bildüğüçün ve hazret-i haqqıñ kudret ve kahırda kemālin ve bī- ğaraž-ı muhabbet ve şefa'atin bildükçün tābi' olup muhālifinden utanmağdır. Nitekim marīzin tab'î perhīzden ve acı devadan nefret (18) iderken az debād maraždan havfen ve şalāh mizacın recā'en ikisinde kabul ider. Ammā bu mezkūrda olan (19) muhabbet erbāb vücūda aşhāb zühd-ı muhabbetdir ki serge-i ğam ve cefa ve sem-i bela ve hem ğınā mağāmdır sergen için (20) zikirle sevād sevdāyı ve şafrā' ve beyzāyı ve sümüm ve ğumüm māsivāyı sarb sekerillā bi vāşillar mağamı değildir. (21) maḥşeri tatmayanlar menn selv o muhabbet lezzetin. Kümme'l nevn akçe sevdi kimisi şünmen ve sümme şurrāhıñ buyurdukları (22) ancak muhabbet haqıqiniñ muqaddimesidir kati hizmet haqqı gücle kerāhetle görmek kati na'mü'l 'abd şuheyblü lemm yehfullāh lemm (23) ye' iş mışdākıncı melek gibi külfet mücāhede gidüp zıkr ve tā't 'add olup ve hizmet-i zencir muhabbetle ve çengāl [21^b] (1) cezb ile meczūb olup istinkāf kâdir olmamak ve süsi yerine gelme fāniye ve'l hāt rabbāniye gelmek min (2) yubeddillulāhu seyyi'ātihim ḥasenāt ḥükmünce nefsanıyye seyyi'āti rūḥāniyye ḥasenāt tebdil olup murād nefis (3) birine 'aşka gelmek ğār min 'aşk u yār min aşkest ḥāşılı rüzgār ğār min aşkest. Amā kendüm varlığından (4) aranmayup āb-ı fenāyla sevse dünyadan yunmayup kendiye ğayr kıyāsiyla beşer-i mağām mücerredine varmaz ve kalb (5) müdāminā kālıbdadır. Ta'alluk māsivādan kurtulmazdın. Bī- mezkālā baḥş etmeziz ki şabīyle zevk cimā'dan (6) ve dıfda' berriyledir. Yādın ve i'māyla eşkāl ve hey'at u elvāndan baḥş gibidir belki min lem yez yazık (7) diriz. Āzā innallahe hüm ḥalāvetü'l taḥkīk bu muhabbetde ihtiyarıkında kalur ki sultān 'aşkına cabbārdır. (8) kullāb-ı gamzeyle 'aşkıñ külliyyetin büğümleyüp pādişāh 'akl u 'asker kıva bu sultānıñ silsile-i şaṭvetinden (9) maḥhūr olur. Anıñçün dem hayretde ğāh 'amā ğāh ebkem olurlar ve ğāhı bī-ḥod olup lī-ma'allāh deminden (10) bir eşerle mest-i ḥidā' olurlar ve ğayrı 'ālemde bulunurlar. Āzā sümümü'l faqr fehüv ilāhe ve şālına iderler ve nūr-ı fenāyla sevādü'l (11) vech olurlar. İnnel muḥib 'inne'l 'izāl fī- şamem bu maẓmündür ki pādişāh kalb kanda giderse ceşş-i havās daḥı anda gider. (12) Pes buraya erenleriñ ğıybetleri ḥuzūr ve

huzûrları gıybet olur. El-şüfî kâ'in ve bâ'in bu server bu muhabbet hakîkiniñ (13) saçları cisimleriyle hulk içinde meleki ve ferşî ve rûhlarıyla melekûtî ve 'arşî derler ve serleri ceberûtîdir. Tubî lihem ki bularıñ (14) gökleri gökleri yukarı ve 'arz olan tâl u budâkları aşağıdır. Pes bularıñ muhabbeti tab'î değıl aşlıdır hissimi değıl (15) rûhîdir belki bî- keyf bî- gümdür, serridir. Ta'rîf olunmaz zira cünbişi ve fazlı bilinmez ancak sergüzeşt dinilür. Bu 'aşkıñ (16) kitâbı çok içinde nev kıdsî yokdur ki lafz ve harf ve mebâhiş şıgımaz ki muhiţdir. Muhiţ olmaz sevgi cevval-i deryâ göre (17) olmaz illâhüm ant te'alüm anı muhabbetühüm felâ tahrimini min bet'yana sehm mi' cem'tü'l tâlibin el- muharrere ihiyâr etdi. Cebri (18) cebriyle bu dürer 'aşık olanıñ şanı cebr 'âmine fa'l tevhiiddir. Beyt-i hâşın eḥass erkânı kâmil (19) per u pâldir. Bu kadar nâkışın lîk kesr u nokşânı beyt durmayan niyet ehl-i mahv ve fena ihtiyâr fânî (20) tevki başı ve İbnü's sünnihîn beñzer az isim versem nâdânî el- hadîşü'l sâdis ve el- 'aşrûn şaliş min kün (21) fiha idâllallâhe fî kenef ve neşr 'aliye rahmete ve edḥal cennete min izâ a'tî şükr ve izâ kıadr ğafîr ve izâ ağızab feter (22) hakim ve Beyhakî ravîlerdir. İbn-i 'Abbâsdan âdahî müddele müte'addîdir. Ammâ kaşla lâ- zımdır. Meşhûr budur, şihâḥdar eyvâh (23) ğayra îvâ enzeş ve ca'lle mekānen ve ma'vî kenf tahrikle anındır zeyl ma'nāsına ve hâne ortası ve cānib u nāhiye ve şıgıncak yerdir. [22^a] (1) ve şıgıncak yerdir. Ammâ murād-ı kıurb ve setr ve 'ismetdir. Min āzâ i'tâda muzâf mahzûfdur. Haşlet min dimekdir. (2) Ya'ni üç haşlet her kimde olsa Allâh u Te'âlâ anı kenef luṭfunda sâkin eyleye ve aña rahmetini neşr eyleye. Ya'ni bî- dirîğ (3) bezl eyleye ve anı cennete idḥâl ide. Biri şol kışınıñ haşletidir ki ni'met virildikçe şükür ide. Ya'ni her 'uzvî (4) mâ- ḥalaklasına ḥarici kemâ merre a'tî ma'lûm olmağda cā'izdir. Ya'ni kendüsi sehâ idince şükür ide. Ya'ni beni hüdâ-yı Te'âlâ (5) tecelliden ḥalâş idüp öz şaffetiyle muttasıf kıldı ki cefa idene ḥalîm ve recâ' idene kerimdir ve beni virmekden istemeğe (6) muhtâc etmedi. Belki el- yedâ ḥayr min yedâlû's süfli maẓmûnunca alû mı üstüne ve ḥayırlı etdi. nâ- merdlere illa ecder (7) medî deyü şükür ide ve dahı düşmandan intikâm almağa kıâdir olduğunda mezâd Allâh 'abdu'l ba'fû'l âlâ 'az eḥadîşdeki (8) müzdeye tama'an 'afv ide ve didiler ki düşmanıña ğalib olsan kıudretiñe şükranê 'afv ide ve ğazb geldikde (9) süst virürken ola ya'ni ğazbıñ 'âkıbetiñ şe'metiñ ve nedâmetiñ fikir idüp evvel el- şabr âmir mine's şabr ve âḥire (10) ehl-i mine'l 'aşl rayb ğazbıñ def' ide. Allâh a'lem el- hadîşü'l sâbi' ve el- 'aşrûn ḥayr cilsâmını (11) min zıkr Allâh u Te'âlâ

rü'yet ve zādını 'ameligim mantık ve zıkr-i ālādan rāvidir. Bu hadīste (12) hāzret-i sallā'llāhu 'aleyhi's-selām şöhet şulehāya terğīb ve hūbebü'l mefhūm şālihiñ şöhetinde tahzīr idüp buyurur ki (13) hem şöhetleriñizden dīn ve dünya göze nāfi' ve billāhi dāreyn rāfi' olan muşāhib olunmasıdır ki anı görmek (14) size Allāh'ı andıra ya'ni ya'ni nūr-ı zamirinden hāne ortasına güneşe karşı düşen mer'et gibi sizde mün'akis olmağla (15) keşāfet tab'ñiz ve zulmet kalbiñiz mütelaşī ve küdüret-i nefis muzmañill ve mañv olup her nazarası kesel gusil olup şol (16) sizin Allāh'ı unutmañıza Allāh'ında sizi anmasına sebep ola. Kelimāt-ı rūhāniyesi sizi zıkr ve 'ibādet hizmetine mā'il ve lāyık (17) Allāh'ı andıra ve Allāh'ında sizi anmasına sebep olsa ve kelimāt-ı rūhāniyesi sizi zıkr ve 'ibādet hizmetine mā'il ve lāyık (18) ide. Pes vellezīn cāhid ve ifyina el- nehdihim seblinā. Maẓmūnunca mūcāhedeñiz hidāyetiñiz ziyāde ola (19) ve anıñ 'ameli size ahireti andıra ya'ni anı göresiz ki muharremātdan belki bi'l külliye cem' huṭām-ı fenadan ve zīnet (20) dünyādan ve hevā-yı suğrā ve beyzādan emrāzla muḳayyedir ve rūz-ı şeb fikri ve zıkrı ve fa'ili ahiretdir. Pes lā- būdd (21) el- şöhet mü'essiret hadīsi üzre ol sa'ādetlü hāl ve ol devletlü i'māl ve ol göcek hūy ve güzel haşlet (22) size de te'sir ider ve anıñ şadr-ı haber feyzden şebr-i mu'ārrif şunup nūş idüp ṭab' zulümātıñız (23) rūḥ-ı quddūsī şıfatına döndüre el- rızā' bī- ğayrı el- ṭibā' hadīşiniñ taḥḳīki budur. Amā bu ma'nānıñ zıddı olsa [22^b] (1) ya'ni muşāhibiñiz insi olması belki nāsı olsa size de Allāh'ı unutturur. Pes Allāh u Te'ālāda sizin andan (2) ya'ni melā' i'lāda luṭfuyla zıkr etmez ve rahmet etmez ve emr-i mūnekker ve nehiy ma'rūf iden mūbtedi' ve fāsıḳla ḥayinle (3) celīs olur. Sekiz ṭab' mustakimiñizi gec ve mu'avvec ider. Kalb-i selimiñiz mūkedder kılur ve eğer 'amelden olan bende-i (4) bend-i hevā ve efğende-i suğrā ve beyzā ve maḥlūḳ el- dünyā olan kerve meğer vehl-i muşāhib olursan ahiret saña da (5) unutturur ve saña şir şeyṭānı şanup aña halaḳı ğaflet ve nūr ki zulmet ve kūrbinı ba'd ve ḥasrete tebdil ider. (6) Velā terkunuf ālā ellezīn ḳalimun el-nār. āyet-i kerimesinde beyzāvī ider. Ma'nī ad tāmīliyle meyliyle meyl etmek dimekdir (7) diriz. Zirā rükün adını meyl ma'nāsınadır. Pes adını meyliyle cehennem 'azābına sebep olunca i'lāsına kıyās bu kadar (8) ḳazā'yı bir hadīş rivāyet ider ki her kim bir zālidle bir adam yürüse suçlu olur dir ve buyurur ki kim bir zālidle yürüse (9) mu'ın olmağçün hāl bu ki anıñ ṭalim idüğün bilse İslāmdan çıkmış olur. 'ibāne billāhe. Allāhüme lā tuḥzini (10) besve-i a'emma linā velā tesellüt 'aleynā min lā bir ḥūmnā

el- ḥadīṣü'l sāmin ve el- 'aşrūn ṣelās min kün fi fehüve (11) min ālā bedal el-rızā' bil-
 kaẓā'ı ve'l şabr 'in muḥārrem Allāh u Te'ālā ve'l ğaẓab fi Allāh u Te'ālā dilimi
 mesnedü'l firdevsde (12) ma'azdan ravīdir. Sıḥāḥda ebdāl kavimdir ki dünya anlarsız
 olmaz bir ve kāt etse etse ḥüdā-yı Te'ālā birine birini ebdāl (13) ider. Aḥterīde ider
 bedīl şālīḥ kişidir. Cem'ī ebdāl kıılır. Evvel kaẓā'ya rızadır ya'ni kaẓā'ya īmān
 getirüp tevḥīd (14) ef'āl idüp hurmusla ve uḥtelifenīñ şığ müferrikiñ aşl u eḥade
 riḥve 'ayn ve cümlede mübeddel ve mutaşarrıf maşraf Allāh u Te'ālā (15) iddüğün
 bilüp bil- vāsıta eĝer belā vāsıta gelen ḥaber ve şerde kaẓā' ve belada zeyd-i 'amr ve
 bekri ve tenāzu'ı bıraĝup (16) saḥte ve ğaẓab ve infī'ālī koyup fa'ıl muṭlaqdan rāzı
 olmaqdır. El- muḥarrere kumiz aşl-ı ḥāl el- behmāt ve vaḥd-i fā'ilen (17) fi'l kaẓinin
 ikinci Allāh'ın ḥarām etdiklerinden şabırdan fi'n ve kavlen anla ve şer bil lesban ve
 meskenen pes ḥadīṣde (18) buyurur ki Allāh u Te'ālā ḥarām etdi cenneti şol tenine
 ḥarāmıla ğedāline ve buyurur ki birlikde ḥarāmı terk etmek cümle inse ve cennetiñ
 (19) tā'atından ḥayırludur ve buyurur ki mā emin bil qurān min istiḥāl muḥārreme
 kaẓā'ı termedī şeribden rāvīdir. (20) Eşbāḥde ider kıyāmetde on iki arpa aĝrı kŭl
 ḥaqqında cemā'atle kıılınmış maqbŭl namāz şevābı (21) virile. Pes çāresi dünyāda
 iken istiḥlāldir. Ḥadīṣde aydır bir kimseniñ mālına yā 'ırzına zŭlm etse bu ğün ḥalen
 leşin (22) āḥiz olunmadın ol ğünde ki dīnārudur. Hem olmaya 'amel şālīḥ varise
 zŭlmi kadar olalar. 'Amel yokise seyyi'ātinden bunladılar. (23) Aḥmed u Buḥārī Ebŭ
 Harīreden ravīdir ve Ḥasan Başrī kuddise sirruh buyurur ki vere 'aden zerre mişķālī
 ḥayırlıdır ve ri'asız biñ mişķāl [23^a] (1) biñ mişķāl şavm u şalātdan anıñçŭn ḥazret
 şalla'llāhu 'aleyhi's-selām buyurur etekŭ'l ḥarām nekŭm a'bdu'l nās. buyurur ki (2)
 tā'at lezzeti ve kabŭl du'ā bulunmadıĝı dŭnlı ḥarāmdandır. El-ḥazr mine'l ḥatır ve
 senķul İbnü'l mace' ve'l mefr. imdi saña lāzımdır ki (3) ilme'l yakīn bildüĝün
 ḥarāmdan ve şeb etdüĝün ḥarāmdan şaķınıñ. Ammā ol nesneniñ otasında (4)
 bilmeyesin yā zann-ı rāciḥin olmaya kandanır deyŭ sormak lāzım deĝildir. Belki bu
 su'āl zamanda fetḥ-i (5) bāb fitne ve fesāddır. Pes ḥarām maqtŭ' seriķa ve ğasb u māl
 yetīm gibi ve külli ve endāze ve (6) tevkiliniñ büyükilinen olup küçŭkiyle şatmak ibi
 bu maqtŭ'n müsteḥīl kāfirdir. Zīrā neşille şābitdir ve ribā (7) mīn şaḥibine kaṭ'i
 ğayrıya şibḥlidir ve müstaķriziñ hediyesi ve bu reculŭñ mühletcilik deyŭ virdiĝi (8)
 ve ziyāfeti ribādır, ḥarāmdır ve anası karnında ki ḥayvāniñ bahası ve bu (9) cümleñiñ
 bey'i ḥarām-ı kaṭ'idir ve şuyı ve boncuĝa ve baķlāya baķanlarıñ ve sā'ire köhneniñ

ve avlu ağlayıcı (10) ve ayırıcı ve çālih-ı ve muşavverin ve sāhirlerin şartla ücreti haramdır kat'en ve ma'siyee ve fışk'ün infāk (11) mesela şahid-i züre ve meclis fışk-ı hilāf hükm-ı harc olan kat'ī haramdır ve kizb-i edyān erba'da (12) haramdır. Meğer şulh veyā def' zulm ve irzā' ehl u zafer fi el-kıtāl cā'izdir fitne de ider. Bir mu'minin maşlahatına (13) şefā'at veyā tahlīs için hizmet hediyesi haramdır, kat'idir. Zīrā külli mu'min uhūvvet fāşlıhū (14) emriyle hediyesiz nuşret lāzımdır ve kazanın rüşvetide kat'idir. Huşūşen hilāf hükmünde ama izhār hakkında (15) virene cā'izdir. Ālā ne haramdır. Cāmi'ü'l fetvāda aydır ki başdan üçden kumārdan yemek haramdır. (16) Ama üçden üç adam olsa üçüncüsünün üçü olmasa helāldir. Tātār hānda aydır da'vetsüz kimsenin (17) yediği haramdır. Meğer şahib da'vetin rızası ola. Ba'de bilenliğe mezkūrāne ba'zı helālde qarışsa cümlesi şibhli (18) olur. Begler ve 'avānlar ve resv tecvī kâzılar māl gibi ki zirā'at ve ticaret ve mīrās gibi helāl māl qarışsa (19) ve şarābla yā çalgulu da'vete varmak haramdır. Huşūşen muktedā ve zāhid olanlara ki 'ulemānın fāsık olması (20) avāmin kâfir olmasına sebebedir. Meğer varmağla def' ide bile. Pes varmak cā'izdir ve meyt ve tobrağ ve gül (21) ve gömer demek haramdır ve ama net hıyānet etmek eğer yemekle eğer giymekle ve sā'ir vechle isti'alle haramdır ve (22) metā'n 'aybın örtüp yaz ya da söyleyüp bu iki de ğabn-ı fāhiş olsa bey' fāsīd ve haramdır (23) ğabn-ı fāhiş olmasa tahminden ziyādesi haramdır. Anıñçün cāhil tācir rebādan kurtulmaz dimişler ve maḥsūlun [23^b] (1) 'aşrı çıkmasa cümlesi haramdır. 'Aşr ri'ayet maḥşūşdur kâzıya ve beğe ve 'askeriye yokdur demek müslimān kitābında (2) yokdur. 'Aşr şahibine virmeyen fuḳarāya virmekle kurtulmaz ve tıydukdan sonra yemek haramdır. Meğer şavm yā konūğ (3) 'özri ola ve bu meyti olana su'al haramdır ve sāye gezmek günāh olduğu haramdır (4) deve ve arslan şeklinde görmek bu ma'nadır ve vā'izler şartla etdiğinden aldığı haramdır. Şartsız (5) cā'izdir meğer şartsız olmaya mu'tād ola yine haramdır ve şu ve ot ve tobrağ ve undan gibiler cem'idenden (6) ğayrısına haramdır tebyinü'l haram adlu kitābda tahkiğ etmiştir. Meğer mevt ihtimāli gibi ıztırār ola (7) oldum cā'izdir ve veşit fuḳūrā it'āmı aḡniyāya haramdır ve zūll u cārī ve meşhur olmayan yerde haramdır. (8) Şacı rāzı olmayınca ve harīfāne aña cehlen 'arīfāne deyü ad takirler birebir akçe ile cā'izdir geldik (9) abdālın üçünci haşleti zāt Allāh'da ğazabdır ya'ni hāzret-i haḳk'ın ğayretin çeküp anın zātı ve şıfātı (10) ve esmāsı hakkında haṭā söyleyen ve zulm ve za'f ve teşbiye ve ğaşy ile nisbet idenler ğazabdır yāḥūd (11)

Radiyallāh'da ğaẓab demek ola. Bu huşuşda emr u nehiy ve helāl ve harām huşuşunda ğaẓab ve ba'z (12) Allāh murād olur ve'l hāşıl i'tikādı eğer 'amel olan ahvālde münkir işleyenlere ve bid'at idenlere (13) ve emrin terk idenlere ğaẓab etmektir ki Allāh ve el- buğz Allāh a'māl evliyadır. Ebū el- derdā' (14) Radiyallāh 'an ravīdir. Allāh'ın kulları vardır. Ebdāl dirler. Enbiyānın hulefāsı ve arzın menhleridir niyyet (15) munḳatı' olunca Hudā-yı Te'ālā bir kavmi emt-i mühtedden şalla'llāhu 'aleyhi's-selāmdan enbiyāya bedel kılmaz fazılları çok (16) namāz ve çok şavmlı değildir. Belki harāmdan ve şeblerden şıdk ve devr 'alī ve müslimine selameti şadrla ve Allāh (17) için mü'minlere hülüş naşihatler anlar kırk kimsene derler hiçbir şey' insān eğer hayvān la'n etmezler (18) ve ezā ve tahkīr etmezler ve tefāhūr etmezler ve kimseye hased etmezler ahlāk zemīmeden muṭahhir ve sālimlerdir. Bugün (19) haşyet irta ğafletde değillerdir. Belki sabitlerdir ta'at ve takvā ile olar hizbullāhdır. Alā inne (20) hizbullāh hem el- meflehūn rāwī ider yā ābāldır dābında bunların maḳāmına yetebilür miyim? Ebu el- derdā' (21) andı yetemezsin meğer dünyāya buğz idesin. Buğuzuñ ḳadr-ı ahirete muḥabbet ve müteveccih olursın (22) zehādan olursın didi hāşılı her ğam keşret dünya 'ālāyıkā merbūt ve her devlet (23) ve şafā ve huşūr erk ve zühd ve ecerrüde menūtdur ḳāl-u 'aleyhi's-selām min züh fi'l dünl dünya 'ilmi Allāh u Te'ālā belā te'allum [24^a] (1) belā te'allum ve hüdā belā hidāyet ve ca'l başir o keşf 'an ala'mı el- ḥadıṣü'l tāsī' vel 'aşrūn āzer isimü'l (2) rücul ḳadd a'tī zühd fi'd-dünyā ve ḳillet mantık fā kıtr bu minh ḳāne bilḳü'l ḥakimine Beyhaḳī şī'b imānda ve Ebū Nu'aym (3) hilyede Ebu Harīr'den rāwilerdir. Ya'ni bir kimsene görsen ki dünyāda zühd verilmiş ve ḳillet-i kelām virilmiş (4) ola. Siz aña baḳın olun ki ol kişi hüdā-yı Te'ālāda hikmet oluşmuştur. zühdlüğünde rağbetin (5) zıddıdır. Ya'ni meyl etmemektir. Belki i'rāz etmektir. Muṭlaḳā ehl-i ḥaḳīḳa ḳatında hevādan belki sevādan (6) i'rāz ve dünyāya buğzdur. Ḥazret-i Cüneyd ḳudsis aydır zühd āli dünyādan ve göğlü ṭalibinden ḥālī (7) olmaḳdır. Ba'zılar ider muṭlaḳā Allāh'dan alı koyan nesne-i terk etmektir. Süfyān sevrī aydır dünyā (8) ameli ḳaşr etmektir ve ba'zılar aydır dünyādan mevcūdla sevinmemek ve elden çekinceḳ birağmamak lekeylān tā'sevā (9) 'alī mā- fātıgım velā teferḥu imān ata küm meşnevī mā el- taşavvuf ḳāl u cüdān el- Ferruh fi'l fevād'ında (10) 'atibānū'l terḥ. Güft lā'seva ā'li ḥafātküm inne ati el- sırardı şā neküm pes fıkret ḳanā'at (11) bā'is keşf 'alī ve hikmet u sebeb-i server ve 'azze ve

sa'âdetmiş ve ziyâdet temettü' ve teref huşûşen (12) cerb u şîrîn nefa'îsle ve harîr ve sîm ve zer-i libâsla ve nisvân ve cevârîyle tefekküre kâdir iken def' (13) zarûretle iktifa etmek efdaldır ama bu mezkûrâtla takayyüd ve iştigâl mâni' tahşîl-i ihlâşdır (14) ve kesb-i kemâl ve bedene zarardır ki İbn-i Sinâ buyurur. Menyenik nutuh sâkin ve nûr-ı 'aynî ve âlâ emr (15) aleyke ya'ni seniñ meniynin ancak ki eliñi ve göziniñ nûrıdır. Sen (16) haricde el- hadîsü'l sülûşün âzâ el- kefrü'l recul eḥâh feḳdebâ' behâ âhd-ı hemâ müslîm İbn-i 'Ömer'den râvîdir (17) Allâh a'lem bâ'iniñ bir müte'allik mahzûf ola takdîrî bâ'î âli cehennem dimek ola. Ya'ni bir adamgil mu'min (18) aḥavate tıbkınca bir mu'min qarındâşına kâfir deyü çağırsa ikisinden birisi ol kelime-i ikfâr sebebiyle (19) cehenneme ide. Sevdiği kâfirse sevilen değilse sevin zîrâ kizb etmiş oldu. Qarındâşı ḥaḳḳında hem (20) fuḳahâ mu'mine yâ kâfir dimek kâfirdir dimişler. Pes bu söziyle şurrâh meşâḳıñ ba'zı müşkilâtı (21) asânlıkla def' olur. El- hadîsü'l ḥâdi ve'l sülûşün sülṣ min kün fihe fehî râci't (22) 'alî şahiben el- baḡi ve'l mekrû ve'l tekes. ḥuṭâb ve Ebû el- şeyh insden râvîlerdir. Şerḥ-i miftâḥda (23) ider. Meḡer ġayra zarar olmuşdur muḳadder ḥaberi bugünün tekes naḳz-ı 'ahdır. Ya'ni üç ḥaşlet ki [24^b] (1) ya'ni ve mekr u nüktedir. Her kimsede olsa zararı kendüye 'âyiddir. Meşelâ mazlûma memkûre menkûb râci' değildir. (2) Zîrâ Ḥüdâ-yı Te'âlâ 'adildir ve aña maḥfî nesne yokdur. Kimseniñ ḥaḳḳın ḳomaz ḥükm 'adildir. Dünyâda (3) ve daḡi intikâmın gösterir. Âḡirinde ḥod-ı muḳarrerdur. Fetellük büyü tohum ḥâdiyete bimâ ḡalimu ve ehl-i necâzi (4) âlâ el- kefur edebbür ve va'de vefa evfevâ bil 'aḳûd ḥükmünce vâcibdir el- va'ddin buyurur. Ya'ni (5) va'de bu ceder âdâsı farzdır. huşûşen erbâb-ı kerem ve aşḡâb mürüvvet ve ehl-i himem zimmetine (6) naḳldır. Ḥazret-i İsmâ'il 'aleyhi's-selâm bir kimseye bir yerde mülâḳât va'de idüp ol kimse gelmeḡde (7) ol yerde üç gün muntazır turdı. Pes ḥaḳḳında medḡâne kân-ı şâdıḳu'l va'd buyurdı (8) imdi mu'mine inşâa'llâh demeyüp va'di muṭlak ve ḳaṭ'î etse vefâ farzdır. Ḥilâf günâḡ keba'ir (9) dendir. istiṣnâ etse ḳorḳulur. Lakin muḡâṭab istiṣnâ ma'nâsıñ bilmesee belki va'de-i ḳaṭ'î (10) ḡann etse İmâm Ġazâlî aydır yine vefâ ve acebdur mekr-i maḡâl ve müte'azzir ola el-ḥadîsü'l sâni ve'l sülûşün (11) ekşer u emn-i kü'l lâ ḡavle velâ ḳuvvete illâ billâhil fâne min kenzü'l 'arş ve min ekşer mineḡ naḡar-ı Allâh aliye ve min naḡar-ı Allâh u (12) Te'âlâ âleyh faḳd aşâb ḡayru'd dünyâ ve âlâ İbn-i 'asâkir Ebû Bekirden râvîdir. Teberânî evsaṭda câbirden (13) rivâyet ider ki ḳânneḡe tezḡhib tes'a ve tis'in bil bâ mine'l zerâtna

illāhim dar dam-ı zād muḥim ile şiddete (14) ve belāya ve marāza cev‘a dirler hem hüzündür ya‘ni iksār iden lā ḥavle velā kuvvete illā billāhil sözüni taḥkīken bu (15) söz cennetiñ kenzindendir. Her kim bundan iksār ide. Allāh u Te‘ālā aña nazar ide. (16) Taḥkīken dünyā ve ahiret ḥayrına olur ve iksār ideñ lā ḥavle velā kuvvete illā billāhil kûlını ki taḥkīken bu ḥavle (17) giderir toḡsan toḡuz nev‘i şiddet ve belā ve envā‘ belā ednāsı kaygudur ve bir ḥadīste ḥaṭib insden (18) rāvidir ki ḡönüller ehliniñ kelāmı lā ḥüvel velā kuvvet illā billāhedir ve Aḥmed u tebrizi ve ḥakīm kıaysa‘dīn (19) ‘ibāsdeden rivāyet ider ki saña delālet ider. Benim cennet kıapusına ya‘ni cennet duḡûlüne sebep ve vesīle (20) lā ḥüvel velā kuvvete illā billāhedir ve şeyḡımız ḥazret-i Şemsü’l dīn kıudsīs ve bize bu fakrına (21) تنها erba‘inden çıkdıklarında buyurdılar ki bir gice teheccüde kıalkıp abdest tedārikinde iken kıafamda (22) bir adam gördüm ki topusla ḥavāle tırur. Baḡdım gördüm meḡer topusunda ḡalliyle lā ḥüvel velā kuvvet illā billāhil ‘aliyyil (23) ‘azim 313 rakamıyla yazılmış. Pes bu kimse iken buna ḡazır olduḡın bildirib ‘aded-i merḡūmla [25^a] (1) ‘aded-i merḡūmla iştigāle icāzet virdi ve ḡālīşde ider. Tesbīḡ şubḡān‘allāḡ dimekdir. Tehlīl lā (2) ilāhe illāllāḡ dimekdir. Temcīd-i ta‘zīm ma‘nāsına lā ḥavle velā kuvvete illā billāhedir ve İbn-i Buḡārī mes‘ûden (3) rāvidir ki saña ḡaber lā ḥavle velā kuvvete illā billāḡ tefsirini ya‘ni dimekdir ki kıurtulmaḡa (4) ve meded yokdur illā Allāḡ’ıñ ‘ismetiyile ve Allāḡ’ıñ tā‘ına kuvvet yokdur. İllā Allāḡ’ıñ ‘avnī ile baña cebr ‘aleyhi’s-selām (5) böyle ḡaber virdi el-ḡadīşü’l şālīş ve’l ḡumūm bil (6) deḡil mi? Mesnedü’l Firdevsde Ebū Harīrden rāvidir ḡumūm kıaygudur ḡumūm burada (7) cem‘idir. Ḥacce ma‘nāsınadır ki kıayḡu anıñ ḡuşûliçün ḡāşıl olur bir ālem nefsanīdir. Ya‘ni (8) ḡumūm def‘ine ve murādāt ḡuşûlüne şadākāt ile oluşan tāki Allāḡ u Te‘ālā siziñ şiddet ve belāñızı keşf ve izāle ide (9) ve sizi düşünmeñiz manşûr ve ḡalīb ide. Ḥüzün ve ḡamıñ sebebi ḡalibā müşteheyāt ve zaḡārif kıırşından (10) ve buña pāyidarıñ şav‘ u devamın recādan olur. ‘İlacı fikir etmekdir ‘ālem ḡün ve fesada beḡā ve terkīb (11) muḡālīf-i ‘anāşır şebat-ı maḡāldir. Ni‘metleriyse seḡāb şayf ibi cibāl ‘atıldır ātedi mūrīş (12) fenā-ı ḡākīse ‘aḡıbet kabirine serāb-ı şarāb bī- nema ve esb-i hevāsına süvār olan belā sāḡıṡ ve rācildir (13) ni‘metü’l dünyā ‘aleyhi’s-selām. Pes bekā ḡulūd-ı devlet devam-ı ‘ömür ve ni‘met ahirete (14) maḡşûşdur. Ve min ‘aḡılla ṡanışıb ben niçün (15) yaradıldım baña eşlaḡındır diye tā‘akl daḡı saña şüret vücûda olanlar daḡı ‘an kıarīb külli (16) at-ı kıarīb ḡükmünce ma‘dūmdur. Pes

mevcûduñ tefriķa ve ğamiñ ve ma'dûmuñ ıztırâb olmayan levh hâtrı (17) amâl ve hâb ve hayâl ve zılâlden sâde ile vektörden himmetiñi tok fâsıdandan kudretiñ (18) yetdikçe azâd ile senden ol benim deyiñ 'aķıbet kizbi zâhir u dürüğ sefâheti bahir olanlar gibi manşıb ve ikbâl (19) ve hâzâ'in ve emuâlesinde oluştum şây kan'at ile nâr-ı hırşla cehennem gibi (20) ve nâr-ı tama'le halkıñ yüziñ kızardı kı ve hüzür isterse bu meşveret tâb' ola şeyhinen şemsü'l (21) dîn el- sivâsı kudsizde el- 'azîz şimdi erbâb-ı kerem harîrden 'anķa oldılar oldı himmet (22) ehline her kanâ'at farz-ı 'ayn râh râhat kalmadı. Câm recâde şemsiyen ke's-i ye's elden kavme'l (23) ye's râhatıñ fikri hırş ğanî min imdi tarafını ızın da' îyle değildik [25^b] (1) ve 'amel iderseñ ğam ve fütürdan kurtulup saray-ı servere ve şefâ ve nura oluştursın ilmâl (2) emâre mürekkebine irhâ'yı 'inân iderseñ belâ ve keder çekersin. Bir kâmil aydır hüzün zarûrî değildir (3) belki su' ihtiyâr ve fesâd-ı tebdille kesb olur. Nesnedir zîrâ adem var ki bir kühne kâftanı ve kuvvet-i (4) yevmiyye var kâni'dir her yevm-i cedîde rızk-ı cedidi hâd gelür ğam ve ıştırâbı ve hüzün te'essüfî (5) yokdur adem var ki vâfir esbâbı var ve zeharî ve zehârifî var iken tol amel şahrâsına nefis-i (6) hayvânıñ şalmış. Şeb-i on yıllık ğamın çeker kısmınada kısmına fi'l mazidir geçmişde kısmet (7) olmuş ve ğam çekerim dimez. Min kân hemm el-dünyâ ve külli el-yehâ hadîsî üzre kesbî ve ta'ayyüşî cümle belâ ve ğam (8) olup ' aķıbetde mehûfdır. Eğer şıdķ yâ mücahide yâ şöhet-i ' âlem kani' ile tedârik etse hem rızka (9) el verir hem ğam çekmez el-hadîsü'l râbî' ve el- şuluşün ta'arruf-ı ilâllâhe fi'l-recâ'in ya'rifun fi'l şiddet (10) Ebû el- kâsım amâ libsde Ebu Harîreden râvîdir. Ya'ni Allâh'ı bilmeyen ucuzlukda tasını Allâh bile belâ ve şiddetde (11) ya'ni vüs'at u fevt ve ğinâ ve fırsat ve şebâb-ı eyyâmın baķâletle zâyi' geçürme. Şükür bil mukaddemce (12) şalâhla âşinâlık kazan ve 'ömründen bir nefesde kalsa demli ma' ilâhe hürace tâ sengle Allâh u Te'âlâ âşinâ (13) ve biliş 'ameliñ ide ve belâ ve şiddetiñi def' ide ve illâ maķd-ı 'ömrün kaderiñ bilmezseñ bî-fıķr u za'f (14) ve maraz ve belâ geldikde biñ tazarru' ve zârî etseñ dinlenmez sefine irdikde sâlih ve müslimân olup (15) çıkdıkda aşabân ve şirk idene beñzer min ekbel ileyhe fi el-đarrâ' aħz-beyne fi'l đarrâ' anıñçün imân (16) bâ'is maķbûl değildir. hilâf sûbe'-i bâ'isine mu'min tövbeden hâli olmaz. Pes Ebu el- leys semerķandı kulhem (17) ecr-i ğayrı memnûn ayetiniñ tefsirinde ayydır bir yiğit ba'z nevâfille mukayyed olsa ba'de birlikle yâ marazla (18) yâ mevtle yâ seferle ol 'amelden kalsa her gün ol 'ameliñ

ecri ālī yevmü'l kıymet yine yazılır. Zīrā hādde (19) Allāh'ı bülendi idi. El- ḥadīṣü'l hams ve'l-şülüṣün erba' izā kūn feyeḵ felā 'ileyke mā fā fenek mine'l dünyā (20) şıdku'l ḥadīṣ ve hıfz-ı ālā emānet ve ḥasenü'l ḥulḵ ve 'iffet-i maṭ'am İbn-i ḥıbbān ve tebrānī ve ḥākim ve Beyḥakī (21) İbn-i 'Ömer'den rāvidir dört nesne sende olsa zarar etmez saña dünyādan kuvvet olan ya'ni bu derde (22) mālīñ olduḡsa sen nūr-ı şaffetullāh ve cevher ḥulḵ-ı muḥammediye ḥazīne-dār olmuştundur ve rızḵ rebk ḥayr (23) ve ebḵā ki devlet ḡayr-ı maḥsūsdan mālīñ olmuştundur saña besdir metā' dünyā az isede zerr etmez. Pes [26^a] (1) Pes bu dūr u sırır seb'ü'l meṣānīye ulaşıp ḥalḵ ḵurānla mteḥallīḵ olanlarındır ve ve leḵad āteynāke seb'an mine'l (2) meṣānī vel ḵur'ānel 'aẓīm lā temeddün 'ayneke illā mā mūte'annāya az u ecā bu mefhumdur tedebbūr biri şıdk-ı ḥadīṣdir (3) ḥaḵ u resūlī ḥalḵdır ve zıkr ve tesbīḥ ve tilāvete liyāḵat bununladır ve muḵaddime-i velāyet ve kerāmedir. (4) Zīrā kizb-i cemi' edyānda muḥarrem ve febeyḥ cümle şuhuf u ḵitābda maḥzūr ve 'uḵalā ḵatında maḥzūr ve menfūrdur (5) ve ba'zı kizb aḵbeḥdir biḥān gibi ki telef māl müslimana ve kesr-i ā'rāz mu'minine belki iḥlāk 'ibād u taḥrīb (6) belāda sebebdır. Sacı ḡammāz gibi sā'ī bīl- fesāddır taşallı yā- ḵatlı yā- şulb yā nefi olunur ve sey'ūn (7) fī ālā ārz-ı fesād ān yeḵtelū o yeşlebū o yenfū min ālā ārz ve ba'zı kizb cā'izdir. Belki (8) müsteḥabbdır bunda yok ve görmedim demek ibi. İṣlāḥ yā reşād bī-def' zulm def' 'adāvet ve nefi ḵatına (9) ve fesād için yā şulḥ dū ceyn yā def'i ḵitāl yā ḵahr-ı küffār için manzūm ve'l şulḥ cāzū'l kizb (10) o def' zālīm ve ehli'l terāzi ve'l ḵitālū'l yezferū ama bu semtde ta'rīz ve kināyet yā belā telaffuz ḵitābetle (11) mümkün ise yine taşrīḥ kizb ve ḥarāmdır. Şa'bī ḥazretleri cariyesine aydırdığı elūni ḵoynuna ḵoyup ḵapuya gelene (12) bunda yok didirdi nuḥfī ḥazretleri mescidi yokluk dirdi ḵāl u 'aleyhi's-selām inne fī'l me'ārīz lamendū ḥat mine'l (13) kizb zinḥar bunda 'aẓīm-i iḥtiyāt gerek ki kizbe bahāne isteyen cehele dünyevi nef'i kalīl için bī-cüz'e (14) zarar mevhūm def'i için şer'an-ı kizbi cā'iz şanup günde beş on yalan söylerler defter-i ḥaḵda (15) kezzāb yazılır melekler aḡızınıñ cīfe gibi ḵoḵusundan bir meyil ebrāḵ bururlar ki ḥadīṣde ṣābitdir. Ravzada (16) ider. Ḡıybet ve kizb ve bühṭānīñ ḥulḵ-ı yaramaz ḵoḵısın ṭuymadıkları cümle mübtelā olmaḡla debbāḡḥāne adamı (17) ver er şeyḫi gibi dimaḡları ṭolup mesdūd olduḡundandır ve bir kizb daḡı var ki cehennemde şacı birin ḥāzır olmuştur (18) mel'ündür oldur ki Allāh u Resūlulāh buyurmadığına ḵāl Allāh ḵāl Resūlulāh deyū bühṭān ider ve cehlle (19) şer' resule

cināyet ve hayırsızlık idüp mes'ele böyledir demek bakılan kitāb böyle yazar deyü bühtan (20) etmektedir. İkinci hıfz emānetdir. Pes nasıl emānet ehline ulaştırmak lāzımdır kemā kāl Allāh te'ālā innāllāhe yā 'merkum (21) inne tū'dī ālā mā-nāt āli ehlihā emānete hıyānet etmek kebā'irdendir ve bundan denā'et olmayan insān (22) mükrim fare ve hınzır şaffetini qabūl ide ve kendü şaffet hasnāsı ki meğer mülkdür beğenmeye ve emānete hıyānetdir. (23) Bir meclisde söylenen sözi ahir meclisde söylemek hāzret şalla'llāhu 'aleyhi's-selām buyurur el- mecālis billā emānete revāh [26^b] (1) el-kaẓā' üçüncü hüsnü'l halkdır merr fī evvel el-kitāb. Dördüncü bî-gevde 'iffetdir kemā merr pes 'ağılla besdir ki (2) hāzret-i haq hālifesini ya'ni hāzret-i Ādem 'aleyhi's-sellām bir lukme-i muharem sebebiyle cennetden çıkardı. Sen veliden değilsin (3) bin lukme harāmda yersin cennet katına gezersiñ kāl u şalla'llāhu 'aleyhi's-selām innāllāhe harāmü'l cennete 'alī cesede gaddı harām (4) leşenihi kudise sırrıhū adem bil- habbesin bî- kenūd kad sem'at redd 'an dārü'l halved hel tazēn inneke tedcül bahā (5) yā ceybī and min ahibbā bahā ve kümmel didiler ki harām loğma öğütünmeyedir dünyāda ağular el-nās-ı niyām tıbkınca gafletdir (6) tuymaz fāz āmā tev ālā nettehu tıbkınca kıyāmetde uyutup soñra hayāt-ı fāniyeden ayıkdıkdā tuyar. Pes bu tohum harām (7) bitürür. Meşelā gözi nā-mahrem bakdırır kulağı harām değildir. Dili yalān söyledir eli seriķa żarb u zulm etdirir (8) ayağı harām meclise yüridür. Pes bu cümle sebep gāzābdır ve kümmel didiler ki harām havriñ gice kā'im gündüz şa'im (9) olmasından helāl ferāyızle iktifāsı yekdir. Pes 'arbiñ el- 'arif cezzāb didikleriniñ ma'nāsı (10) loğma cezzābdır demek ola. Zirā kān loğmadan peydā olup ā'zāyı mezküre kuvvet olsa gerekdir. Pes ā'zāniñ (11) şalāhı ve fesād tamarda ki kandan kan loğmadan olunca ikisi de loğmadan oldu ve ālā nice nesil var ki (12) şalāh ve fesādda selefiniñ zıddıdır. İnne leyse min ehli inne 'amel gayr şālih ālā yete ve min ebṭā'lemm (13) besr' bi nesebe bu mazmundur. El- hadīşü'l sādīs ve'l şülüşün ezmanu illā setā ezman lekümü'l cennet (14) eşad kevā āzā aħde'tüm ve ve av kevā āzā ev'ad sümme ve addu va'tementüm ve aħfezū afer ve ceküm ve gāzva ebşār kümme (15) ve kefvā eydeküm Ahmed u İbn-i Cebbān ve hākim ve Beyhakī 'ibādet bin es-sāmet'den rāvīlerdir lī benimçün (16) demek olunca benim rızāmçün ve benim şer'-i muṭahharıma ve sünnete gārām ri'āyet ve ihlāşla zāmin olan sefiriden (17) havfen ve recā' ve ri'yā' olmamak şartıyla dimekdir. Ya'ni benimçün zāmin ve kefil oluñ ve 'ahdiñıza (18) oluñ altı haşleti benden size duhūl-ı

cennete kefil olun söyledikde şâdık oluñ ve va‘deñize (19) vâfi oluñ emānet virseler edā idiñ. Ya‘ni hıyānet etmek ve o da birinüzi zinādan ve livāţadan (20) ve keşfden şakınıñ. Hattı fuķahā didiler ki variken türābiyle istincā’ etmekle iktifa ide söyle (21) ğasliçün keşf ‘avret etmek ħarāmdır ki istincā’dan soñra teşhāret sünnetdir. Setr-i ‘avret farzdır (21) sünneti edā içün farzı terk etmek ħarāmdır ve nā-maħremden göz gözi yumak zükür ise de etķevü’l ebnā’ (23) ālā ğunyā’ fāni lehüm şehvetü’l nisā’ hadīşdir ‘ulāma nakl etmişdir ķalbe ķasvet ve zūlmet ve nifāk ve nefis imārı [27^a] (1) imārı kuvvet ve mevti ve ahireti unutmak nisā’ya ve meħābībe bakmaķdan olur ve tātate lezzeti bununla gider kezā fī’l işāret (2) ve lev gözi şakınañ men‘ ideñ nā-maħreme yapışmaķdan ve ādem ve dönmeķden ve sarķa bātıl işden ālā hümmе a‘ziman (3) mine’l ‘asiyanü’l hadīşü’l sābi’ ve’l şülüşün etķa el- ķelām ve ifşā e’s selām vaşıl ālā ruħām ve şalli bi’l leyl (4) ve’l nās-ı niyām sümme edħalü’l cennete bi- selām tıb pāk varıdır ħabeşin zıddıdır. Hıţāb-ı ‘ammdır. Ya‘ni (5) ķelāmınızı mes‘al söyleñ şer‘ muħālif şütüm ve sebābdan ve ğıybet ve bühtān ve kizb ve nemīmeden (6) ve ğöñül yakıcı ve küfür u bid‘ate sebep olacaķ ķelimātdan şakınañ cā’iz ve taţlu ve yumuşaķ söz söyleñ ve’s selām (7) ifşā ideñ ya‘ni müslimīn fetvāda ider ālā şābibe selām virmek ve şābe ağsursa tesmīt etmek (8) ve şābe gendüsi virse redd etmek mekrūhdur. Meğer tesmiye eĝer redd ķalbinden ide işiddirmeye ve şābe recül (9) tesmīti yaraddı nefsinde ide zirā insānıñ sedāsı dahı ‘avretidir ħizānede ider şıbyāna selām (10) virmeķde ihtilāf etdiler ama redd lāzımdır. Müsellem ‘aliye bil- ğayse müslimine deyü ķayd ideñ zirā ħazret şalla’llāhu (11) ‘aleyhi’s- sellām es’selām lemātina buyurur velā tebdā’ü ileyhu dü’l naşārī bil-selām buyurur pes küffār-ı bed’ (12) selām münhīdir. Ammā küffār virse müslimān ve ‘aleyküm diye ancak ziyāde etmeye anıñçün ahir hadīşde ķān-ı beddeküm (13) feķulü ‘aleyküm buyurur tefsīrsiz ve fuşülde ve cāmi’ül fetvāda aydır. Mübteda’ ve müsaħireye ve ķaşr-ı ħevāne (14) ve kezzaba ve laĝv u sebt muĝayid oluna ve soķaķlar başında oturup ‘avretler seyr idene selām virmeye (15) ve bezzāzıyada ider imāmıñ ķatında satranç oynayana selām virmeye ama la’id virse alalar ve ħalāşda (16) ider ħammāmda yā efşānda bir adamı meķşüfü’l ‘avret görseñiz selām virmeñiz ve ol hālde olanlar size selām (17) virse zecren almañız ve zahriyyede ider ba‘zı ‘urāt ba‘zı mestūr olsalar mestūra niyetle selām virmek (18) heb mestūr olsalar selām virile ittifāken ama ħelāda mestūr olana selām virmeye imāmıñ ķatında bezzāzya (19) sa’il

selām virse bil- müteḥā şumman kaḍı yā şākird üstāza selām virse almaya kıra‘at ve ezān ve ikāmet (20) ve ḥuṭbe ve ders ve қаzā’ ve namāzla ḥakide olanlara selām virmek mekrūhdur bu cümleye virseler reddi lāzım (21) olmaz. Ālā қār’i redd vācibdir eşşahda zirā redd farzdır kıra‘at farz değildir ḥülāşada Ebu’l Leys bunu (22) aḥz etdi dir ve temür taş aydır Selām sünneti reddi farz-ı kefāye zirā sūkūt mü’mine ihānet ve istiḥfā (23) keyfiyet redd ḥuşuşunda teyessürde ve ğayrıda ḥadīs naḥl idüp müslimāna selamından ziyāde ta‘zīm gerekdir. [27^b] (1) Kitābelere ancak selāmı kadar gerekdir Ḥazret-i Cābir’den rivāyet ider ki ve izā ḥaybetüm feḥayvā ḥüsnü minhā (2) ey ‘ala ehlü’l islām evraduhā bi mişlihā ey ‘ala ehlü’l şirk dir kezalike böyle tefsīr ider ‘itā ve ḥüsn u külli (3)ve ḍahāk ki mesele ehl-i zimme ḥaḳḳında dırānlara ziyāde gerekmez buyururlar ve şeyḥ tefsīrinde Fütāda’dan naḥl ider (4) Ki bā ḥüsn ya’nî Müslimānlar es-selāmu ‘aleyke diseler artıb ‘aleyhi’s-selām ve rahmetüllāh denir eğer anlar rahmetüllāhi (5) bile diseler artırıp siz ve bir kat ‘ibāreten eriterek evraduhā ehl-i zimem selām virse ‘ala ile selāmın (6) viriñ artırmak ve müfaharımız Kemāl-Paşa-zāde ferāyidinden bu semti taḥḳıḳ evraduhā o tenevvī‘ içündür (7) Ter bedīd içün değildir dir ba‘zılar red-i selāmıñ ecrī er ne kadar derler farz olduĝu-çün ba‘zılar selāmıñ (8) artıkdır didiler sünnet olup hem vücūd farza sebep ve muḳaddeme olduĝuçün cemā‘ate virseler biriniñ reddi (9) bedr-i red iden bālīga şabī illā ya ‘ḳul deĝilse amā şabī ‘āḳl ise ihtilāf vardır amā es-selāmü ‘aleyke (10) yā zeyd dise Ömer ve Bekir red etse sākīṭ olmaz müselleḡ zāĝirise red iden tutaĝınıñ taḥrikini göstere (11) cevāb ‘atısdā daḥı mesā’il böyledir vaşıla-i rahm ideñ tā qarābet-i nisbe qarābet sebep-i munḡam olup (12) erḥām mütevāşıl olalar pes şala ideniñ ḥāzır ecrī buña ‘ömri ve mālı artar gelicek buña rahmete lāyık olur (13) ve gice namāz kılıñ ḥalkıñ ĝāfilleri ve nāsileri uyurken ḥadīsde aydır қа’im seḥeriyle ḥüdā-yı te‘ālā meleklerine (14) mübāḥāt ider ve ḥadīsde buyurur Allāh u te‘ālā ve melekler musahḥarına şalat ider ve kıyām-ı seḥeriyle ırzā ider ĝaḡabı (15) āteşini itĝā ider ve yedine şıḥḥat ve rızқа bereketdir ve buyurur ki çok leylde iki rek‘at namāz dünyādan ve dünyāda (16) olanıñ cem‘isinden ḥayırlıdır. Süfyān şūrī ḥazreti gice yatmazdı kıızı bir miḳdār rāḥat olsun (17) tā‘ata қavī olurduñ dedi süfyān atdı ni‘em ve lakin қorқarım devlet nāzil ola beni ĝaflete de bulsa didi (18) şümme idḥale’l cennete bi-selām ya’ni bu işleri etdikden soñra ehl-i cennet olursun selāmetle gir cennete ya melekler selāmıyla (19) ya ḥazret-i ḥaḳḳıñ selāmıyla ki selāmu ‘aleyküm

tabiyetüm fe dühulühā hâlidîn el-hadîsü's-sâmin ve'l selâsün (20) el-tezellülü'l hâka akrebü limā el-'azmine't-te'azzüz bi'l-bâtil harâyıı hazret-i 'Ömer rađiyallāhu 'anhadan rivāyet ider tezellül ve 'ibādete (21) bir ma'nāyadır 'arab tarîk-i mu'ayyid dirler müzellel ma'nāsına ya'ni havāyic için tezellül 'izzete yakındır bâtılla (22) ta'zzüzden ya'ni rızā-yı haqçün nefsiñ inkiyādı ve tezelli ve hayli metîn şer'-i mübîne boyun şonması (23) ve tesellüm olması ve şer'le haşma meṭālib maḡlûb olduḡda fellāhu ḡālibün 'azîz ve inne 'abdi maḡlûb zelîlün diyip rızāyla haqı [28^a] (1) haqı kabûl etmesi ve bil-cümle helāl ve 'adālet ve sâ'ir ahlāk-ı hamîde ve riyażet ve sevb-i hulḡ ve ihyā' şeb u hamûl ve kanā'atle (2) nefsi zelîl kılmak 'izzet-i karîbdır ve āzā kabille itteḡullāh aḡzına el-'izzet bil- isim fehsebe cehennem mişḡākıncı bi'l- ta'azzüzden (3) ya'ni harām ve zulm ve ahlāk demeye ve ṭā'ām-ı nefis ve libas-ı mülebbes ve şoḡbet-i ḡanî ve ḡasîs ve istirāḡat (4) ve şöhret ve zînetle 'izzetlenmeden zîrā devletü'l zālîm-i sâ'at ve devletü'l 'ādil illā es-sa'at mişḡākıncı (5) bil- talele olan devlet çokluk urmaz ve'l dünyā mi'l kâ'im ālā mi'l nā'im maẓmûnunca ḡafletle dāhmelle ve nefse (6) meydān hevāda ister şalla'llāhu 'izzet dünyā şebat bulmaz. Pes nice bulur ki vallāhü'l 'izzet ve'l resûl ve'l mü'mîn (7) ṭıḡkıncı 'izzet Allāh'ın ve resûlünüñdür ve mü'mîne ve cümle 'āleme andan baḡş olur istedi recā zālîme birkaç (8) gün 'izzet gösterirse ve birkaç gün zer hem yanlu uyutma te'avā dirse ḡekîm ḡazîḡ mevte karîb ḡüsn-i pir heyzüdüne (9) men' iddiḡi gibi 'ākıbet kılmı fer ḡüva bimā evtevā eḡzā nāhum neba'tine feẓāhum müblisün ṭıḡkıncı öksüz elinden (10) olsa gerekdir. Emhālle ihmāl etmez. Nihāyet anmaḡlı lehüm lebz dādû eḡmā ve umli lehüm inne keydî metîn ṭıḡkıncı (11) ba'zılarına cenderuz şahrā-yı şehvetde ḡayrān ve ḡā'im ve saḡā-yı hırş ve iştihā'da sâ'im idüp erḡā (12) 'inān ider ve min yudlillāhu fe-mā lehu min ḡād. tā-māl muḡîn için ibṭāl şe'air şer' mübîn idüp dîn (13) metbene ne denlü keyd u mekr ve ḡîle u ḡad' etdiyse ve mekr ve o mekr-i Allāh ve Allāhı ḡaber alma ger bin yaḡd 'avnullāh (14) ve mā yaḡd-'avn illā infesuhun maẓmûnı urza 'ākıbet telbîsleriñ zararına ḡelüp mevtle ni'met (15) dünyādan redd ve raḡmet mevlādan maḡrûm olup ḡüsnü'l dünyā ve ālā aḡiret olurlar. Bāḡ ve cüdlarından bir dāne (16) nef' u şemer ḡörmezler ve bu ḡurûrla bî-çāreler kendüleriñ ḡüsn-i ḡâlde zan iderken ihmāl ve a'māllerin yevm (17) tebli el- sera yerde açılup zulm ve kabā'iyiḡ ve fesād ve feẓā'iyiḡ çıḡdıḡda maḡşerde evveliñ ve aḡiriñ arasında (18) rüsvā olurlar varınca ḡöreler. Ḳul hel nunebbi- ukum

bil- aḥserine a'mā lā ellezine ḍalle sa'yuhum fi'l ḥayati-d dünyā (19) vehüm yaḥsenûn enhüm yaḥsenûn şen'ā bu ma'nādır ammā mü'minler eṭeb'uni ec'al lekum māliken illā yenfedu melike leküm (20) ḥadīs-i ḳudsīsine bakup min delel ṭāliben fakd 'aziz maṭluban deyü ḥazīz mezelleti üç 'izzetide gördiler (21) mürtefi' el-şān ḳavi el-burhān oldılar. Pes mi'rācda ceybine öz nefsiñçün murād iste denildiḳde aḳşā muradım (22) baña şarāḥ ḳulum disiñ nā-ḳulluḡa ḳabül olduḡum bilem. Anıñçün sebhān ellezī üsera-yı ba'bda didi muḥammed (23) dimedi sehbān bî-ḥizmete 'az min ālā 'izzete ve bi'l mezlete fi ṭariḳe celle min ālā min cellete el- muḥarrere şehādeni nazarla [28^b] (1) şāh 'ālem kıldı şānı ḳapuñ sâ'illeriniñ ki za'ıf ve aç ve 'uryānı el-ḥadīsü'l nās' ve'l sülüşün (2) İbn-i 'Asākir 'Abdullāh bin Bişrden rāvīdir (3) ma'nī murādātı ve ḥacātı 'izzet-i nefisle isteñ mezelletle umūr-ı ḥalk miḳdār ḳaderle muḳadderdır (4) ya'ni ḡayra mezelletle maşlahat bitmez ḥareket-i meşıyyet Allāh olmayınca eşḫıyānıñ eli cebine varmaz. Zirā mu'tā (5) ve mānī' ilāhdır ḥalk anıñ yoḳdur tende ālāt u esbāb ve vesā'itdir ḳul ḳüllün min 'indillāh ḥasen (6) kısmınan ve ḥadīsde buyurur ki ṭaleb dünyāda icmāl ve ihtışār ideñ her kişi için bir edilen ni'met me'sīrdır (7) Pes sultānū'l büleḡā 'aliye min' es-şalavāt mine'l teslimāt ammā ana efşahū'l 'arb buyururdu (8) bî-ḥaber meḳādır dirken buyurduḡuna daḳıḳ nazar eyle ki erbāb şer'i atıñ ve aşḫāb-ı ḥaḳıḳatiñ meşreblerine (9) göre ḥaḳ şırb ve naşibleri muḡayirken mu'cize ile ikisin bir ḳadeḥden şundı ki şer' şerīfde tevekkül (10) ma'rifet ma'l külli sebep minallāhdır. Ya'ni her sebebiñ 'āḳıbetiñ ilāhdan bilüp her murāda esbābla şürü' etmektir. (11) ḳaṭ'-i 'ālā ve terk-i esbāb deḡildir ve sābıḳda men'olunan baṭālet ve kesel gerçi süfehāya eḫli mine'l 'asıldır (12) Ama esbāba mübāşeretden tüvānı ve teḡafül ve muḳaddemāt ve ālā tenden teḡā'üd ve tekāsül bā'is ḥarmān-ı devlet (13) dāreyn u sebep ḳasvete dāreyn u āḫiret de 'azāb ve ḥayfdır. Pes Allāh u resülullāh kelāmında sa'yesiz cennet ve mevāhib (14) yoḳdur ve ellezīn cāhi ve finā lenehdiyennehum subulenā. Ve leyse lil-insāni illā mā se'ā. Lehā mā kesebet ve 'aleyhe (15) mā kesebet ḥaşırları kāfıdır ve ba'z ma'tūhın enbiyā'nıñ ve evliyānıñ kesb-i farzla 'amelini ve sā'ir (16) nuşuşı bıraḡıb dünyā ni'metin mezelletle vā'il eline bakmaḡla ve raḫmet ve maḡrifeti tövbe ve 'amelsiz recāya müte'allıḳ (17) ba'z 'arabī ve fārsī ve türki eş'arla mā'len anlamadıñ delil idüp 'amel etmekle baṭālet ve fışḳlarıñ artup (18) maḫrūm giderler nitekim lüleḡā' müşrikiñ şu'arā' el- ḳaysmübīn muḳābil ḳalub teḡazū hāzā-l ḳurāne (19) mehcūrā āyetine

maẓhar oldukları gibi yoldan çıkarlar ve ekser firak-ı dālle selefleri sözün ve ‘aķılların naşşı (20) muķābil kaldıklarıçün yoldan azdılar ol muķābile-i naşşda kıyās-ı hūd şeytānlıķdır. Pes ve ebteġü (21) min faẓlullāh gibi ve lehā mā kesebet gibi ve mā hılķat ve ālā gibi cezā’ (22) bimā kānū yeksebūn gibi ayetleriñ mefhūmiyle ‘amel etmeyenler żāyi’ olurlar. Tercü’l necāt ve lem tesellūk (23) mesāl kuhā inne’l safeyne illā tecri ‘alī’l yebs hāşılı dīn eġer dünyā maşlahatında bi ‘amel tevekkül enbiyā’ işlerine buyurmamışlardır [29^a] (1) buyurmamışlardır. ħadīs-i kudşide buyurur ‘abdī ħark-ı yedik enzel ‘aleyke el-rızķ ve bir ħadīsde dahı (2) buyurur kişiniñ faķāhettindendir. İşlāh ma’işet taleb etmek heb dünyādan deġildir. İşlāh ma’işet (3) etmek eġer ħazret-i Meryemle su’al idersek yine evde ħurmā ağacını hezz ve taħrīķle ma’mūr oldu yine kesbdır (4) ve tıyūr ve hoşla su’al idersek anlar yuvalarında ve āyenlerinden çıkup aħşāmdan çalışmasalar (5) ac kılurlardı. Eġer şorarsak ki muhyī’l dīn ‘arabī ve menlā ħud ġār u ‘abdul kādır el-ġeylānī ħuddise sırruh (6) gibi sultānlar ki ehl-i ħakīķat derler nazım ve neşirlerinde kimi inne küntü lā yed med berā kādır inne lā tedebbūr buyurdılar (7) ve kimi heyn tevekkülken melzān bil- dost rızķ tevāzu töbvetu ‘aşıķterest ve kimi āħrec mine’l beyn teħaşşul (8) murādātıñ ve taşlı alī el-‘ayn didiler hāşılı tevekkül cemī’ esbāb tefriķadan ķat’ ‘alāķa idüp (9) şāfi müsebbib ālā sebābe teveccühdür didiler üfül vallāhe a’lem anlar sa’y ve kesble ziyāde zaħmet çeküp (10) her işiniñ müntehāsına yetdiler ħattı tevekkül muţlaķa mālīk oldılar fetvāda ider ‘ulemā kesb-i ‘ilmle maşārif (11) ve vezā’if sultāniye olup zaħmet söz kifāyetleri ķadar rızķ olurlar. Pes bunlar şehirden rızķıñ (12) göġüne yapışup ‘irfānlarıyla maķasim ne’am raħmāniye olurlar. Bunlarıñ irādetleri eli muħarrik ne’am kenetle (13) semā’ ve başrā ve bedā buña şāhiddir. Pīr herāt buyurur ki ilāhī merānen de kendümde kendümde (14) ħāk medde enġurda baġ medde taħķīķ tekmīl baķıñ ve tesmīm fenā ve taşarruf ħaķāyık eşyā idüp ħudret-i (15) kādır ile ķāder olanlar şıfāt-ı ħaķ maẓhariyetle sırr-ı kün fiġān müdrīk ve tebdīl i’bāde mālīk olup isterlerse (16) ħākī altun iderler. Bu sırra īmā’en müşridiñ ve kāmiliñ ħaķlarından ħazret-i inne muġayyir el- ħulķ kem‘ayārū’l ħulķ didi (17) anlar mülķ ve ‘unşur ‘aleminde bī- ħaseb el- ruħāniye geķüp cihān esbābı sırlarıyla faķd u terk idüp laħūtī (18) olduklarıçün anlarıñ kesbi ol cihānda bulunan altıyla oldu ki irādetlerdir. Ol irādeti fāz inceydik (19) nice zamān merīd ve muħibb ve zelīl olmuşlardı. Pes ‘aķıbet maħbūb ve murād ve ‘azīz olup istendikleri (20) murād ħaķ

oldı ve mā rameyte iz rameyte velakin Allāh remā ve innellezin yaba ye'unun enmā yebā ye'unallāhe (21) bu ma'nādır. Şeyhī kıdsisde müsebbib bulsa çün şādıksız esbāb nādānī beterdir ya da (22) nilüfer kıbır müzkehať bārānī hez hezā lekün didiler. Bu tevekkül da'vā ideniñ kılbinde hālaqdan recā kesilmek (23) gerekdir. Beş gün ac kıalsa maħlūqdan istese maķāmıñ ehli değıldir. Pes kıatı böyle sultānlar ki kıara yüzüm [29^b] (1) aşıklarına hāķ idem ve bunlarıñ hāzāyin-i rahmāniye eller yetmişken faķr u terk ve fenā ve köhne ve harāb ihtiyār (2) iderler ve māsivā-yı Allāhdan 'ār ve istiğnā ider. Allāh taht-ı kıabābü'l 'izz tayıfate ihfāhum fı redā'il 'izz (3) iclāllen hümü's-selātin fı etmāre meskenete istia'bed ve amenne mülükü'l arde ikbālen ğayra mulābesehum sümme (4) mu'ātuhum cerr u a'lā kıalilu'l hūđara 'izā yālā el-ħadīsü'l erba'un innellāhe te'ālā ümeranī bi-müdārātü'n-nās (5) kemā ümrānī bil- kıāmetü'l ferāyız. Dilimi hāzret-i 'āyşe'den rāvidir. Ma'nī tahķikān Allāh te'ālā baña emr etdi (6) hāķa medār aķlamakla beş vakti kıılmağla ümerātıñı gibi pes teşbiyeden murād farzlığı eğılendi medara kemlik (7) idene ve kemlik kıaşd idene ve kim söyleyene eyülikle ve eyü sözle muķābele hāyır şanula etmektir ya bārī (8) muťlaķan hāyır eğer şerr muķābele etmeyüp sükūt etmektir veyā selām virib geçmektir. Ve izā hātiyahümü'l (9) cāhülün kıālū islāmen. Bu man'ādır ve ħadīsde buyurur mü'min olan tuğān ve luğān ve fāhiş (10) ve bezi olmaz bezi bezirbānlık ve kıabīh kelāmıla şetm edendir meşelā cimā' a'zāsını ve tebevül ve tegayyüt (11) a'zāsını ve nāmlarıyla 'avretlerini ve 'ayb olan maħallerini şarāħate zıķr etmektir ve buña müte'allik şetimlerdir.(12) şi'ār-ı imān tehzīb-i lisān ve ictināb-ı fuħuş ve hezeyāndır. Böyle sözlüler hāşre gelib şüretinde (13) kıavīler ya'ni bunda herkesiñ yüzine urup ve dāmenine yapışmakla ezā ve tahķir etdiğı-çün pes yevm (14) tebellü's-serāyirde içi taşına dürölüp kebliğı görene münhācda ider ümmet-i Muħammede mesiħ şüret yokđur (15) ammā Mesiħ bātin vardır dünyā da fı'ilinden hāķından zāhir olur āħiretde muşavver olur ve biliñ ki (16) düşmanıñ kim zāhiren düşmandır müdāre etdiğince benden kıorқdı deyü 'özürle daħi musallať olur (17) anıñ-çün 'ilāc du'ā ve şadaķa ve hāzret-i hāķim 'ādil ve münķame havāle etmektir bu ma'nāya imā'en Mollā Cāmi (18) kıudduse sırrahu buyurur. Āsāyiş dü keyti kebirem ĩbn dü ħarfest bi'l cāhil-i mu'ānid müşkil būd müdāren ve kemi (19) düşmandır ammā senden adını tenzil ve müdāre ister ki saña muħib ola aña 'ilāc müdarre ve hediye (20) ve ğıybete dā'imen eyi söylemek ve yüzüne tatlu dille ħürmet etmek ve

ma‘āşlarıyla muhabbet etmek gerekdir (21) pes hâzret şallâhu ‘aleyhi’s-selâm buyurur ki hilm kılıcıyla müslimân etdiğim çokdur her kılıçla müslümân etdiğimden (22) dir huşûsan bir kavim içinde garîb ve za‘îf oluna ki belîğân buyurur hayyime mâ demet fî hayyim ve dâruhüm (23) mâ demet fî dâruhüm ve arzuhum mâdemet fî arzuhum ve müdârredendir ki sözi taşdîk olunmasa da dünyevî zâyi¹⁵ [30^a] (1) zâyi‘ söylense sükût ide ama dîne müte‘allîk bâtıl söz olsa bühtân ve kızb ve’l laffâz küfriyye gibi (2) rıfk ve naşihat tarîkle kimse istemedin söyle ki kesre’inde nuşh-ı te‘azzî‘dir. Bâ‘is fitnedir ama ol düşmanıña (3) saña nifâkla dostluk göstere aña dahı muhâmile ve ihsân sünnet resuldür. Zîrâ mü’ellefe-i kulübîñ teb’îdleri (4) tezelzül ve ıztırâb üzre iken ve bilürken ziyâde ihsân etdiklerinde çoğı dine geldi ve imânları (5) muhkem ve râsih oldı. Ama bu mertebe olan dostları yâr şâdık ve dost haqîkiye tercîhden (6) ve ahvâl-i hafîyesini böyle şüret-i dostuna ızhârdan şakına ki şâyed eyyâmla‘adû olup keşf-i (7) râz ideler ehzar min ‘adduñ merret ve ehzar min şaddıknıñ elf-i merret bu ma‘nâdır. Hâşılı (8) her kimde ki şabrı yokdur ve tehevvr u cidâl ve muhâşama ve münâzi‘ vardır. Anıñ devlet u serverine (9) ihtilâl ve safâ ve ni‘metine zevâl ve intikâl muğarriddir. Ama şabr u madâra ve sükût sebebi beķâ-yı (10) na‘m ve dâreyn mâni‘ ğam ve râfi‘ ‘alemdir. İmâm şâfi‘î aydır her kimlik idene Allâhla mâbeyninde ‘afv (11) etmeğı ‘ahd etdim ‘adâvet şeğlinde kırtuldum ve münâzi‘ kaydından âzâd oldum ve ben hasûdumdan (12) utanurum. Benimçün mübtelâ oldı deyü ve’l hadîşü’l hâd ve âlâ rabi’un min naşr ehâh bezhur (13) el-ğayb naşrullâh fî el- dünyâ ve alâ ahirete Beyhaķı insden râvîdir. Ma’nî her kim dîn karındaşına (14) ğayybâne yardım ide hüdâ-yı te‘âlâ aña dârında yardım ide. Ya’ni fakîr ise ihsân (15) etmek mücerred ise evlendirmek yâyan ise atlandırmak mazlûm ise kırtarmak gibi ‘ivażı (16) oldur ki dârında anı Allâh te‘âlâ manşûr ve mu‘azzez ve mükerrem eyleye zirâ bu nuşret iki ‘ameldir biri (17) nuşretür dünyâda muķâbilede manşûr olur biri de ‘alî zahrü’l ğayb ihlâşdır muķâbilede âhîretde (18) manşûr ve muhterem olur ki dünyâ zâhirdir âhîret ğaybdır tedebbür pes ğayybâne te‘avun ve’l emriyle (19) bir mü’mine ‘avn ideniñ iki oda murâdâtı hâşıl ve ğumûm zâ’il olurımış ve hadîşde Ahmed (20) u Termidî ve İbn-i Mâce hâzret-i ‘Aliyeden râvîlerdir ki müslimiñ müselleme üzerine ma‘rûfla altı (21) haķķı vardır. Buluşunca

¹⁵ El- mudârât maşdar min dâreyne
Azâ illâ niyete ve reķa‘t bi ta‘rifât

selām da‘vetine icābet ağırsa teşmiyet hasta olsa ‘iyāde (22) olsa cenāzesine tabi‘yat ve öz nefesine ne şanursa aña daḥı anı şanmak ama müslimān Ebū Harīreden (23) rivayetinde altıncı istinşāḥ etse naşihat etmektir. Zīrā mü‘minlere külli mü‘min uḥuvvet tıbkınca [30^b] (1) karındaşı didi pes ḥaḳḳ uḥuvvet mü‘eddi gerekdir. Huşūşen fāşlahū İbn-i Ahū yeküm ve aşlah-vāzāt (2) binküm mışdāḳınca fesād maḥallinde ihlālḥ kati evcebdır kezble de olursa ḳāl şallallāhu ‘aleyhi’s-selām (3) efḍal’ül-şıdıḳḳa ıslāḥ zātü’l-beyn ve ḳāl şallallāhu ‘aleyhi’s-selām sebābü’l mü‘min fevḳ ve kıtāle kefare (4) ve ḥürmete malına ḥürmet deme. Ve ḳāl şallallāhu ‘aleyhi’s-selām ‘adetü’l-mü‘min din ve yel lemen ve ‘ad-ı şümme ahlife ve yel (5) lemen ve ‘ad-ı şümme ahlife ve yel lemen ve ‘ad-ı şümme ahlife ve buyurur ki bizden değildir bir mü‘mine ḡaşr iden (6) veya zarar veya mekr iden rafi‘i ḥazret-i ‘Aliyeden rāvīdır ve buyurur bizden değildir şaḡīrımıza merḥamet (7) kebīrimize tevḳīr ve ta‘zīm etmeyen ve buyurur mü‘min değildir su‘al kişi ki ḳonşusu anıñ şerrinden emīn olmaya (8) ve buyurur ki siziñ şerriñiz oldur ki şerrinden ḳorḳa ḥayrın ümmīler ve buyurur ki mü‘min değildir (9) şol ki ṭoḳ ola ḳonşusu aç ola ve buyurur mü‘min ḥelāl değildir üç günden artuḳ mü‘min (10) karındaşına küsmek ve buyurur ki ḥelāl değildir mü‘min ḳorḳutmak ya‘ni eḡer dille eḡer hıyānetle eḡer ḡayr-ı semtle (11) ve buyurur ki hediyeleşiñ ki muḥabbeti ziyāde ider ve ḳalbindekini va‘ad onı ḳaldırır ve buyurur ki mābeyiniñize (12) ta‘am hediyeleşiñ ki rızḳıñıza vas‘atdır ve buyurur ki efḍal ‘ameldendir bir mü‘min server idḥāl (13) etmek borcun ödeyesin ḥācetin bitdesin ḳıfūsen tenfīs ve izāle idesin ya‘ni bu mezkūrlarıyla (14) sevindiresin ve buyurur ki her kim dünyāda mü‘min karındaşınıñ ḡam ve kerbetin def‘ etse Allāḥ te‘āla andan (15) ḳıyāmet kerteblerinden bir ‘aẓīm ḡamın def‘ eyleye ve buyurur her kim bir mü‘min karındaşınıñ ḥācetinde (16) olsa Allāḥ te‘āla ol ḳula yardım da ola mādām ki ḳul mü‘min karındaşına yardımdadır ve ḥuḳūḳunda (17) kimlik iden mü‘mine ‘afv ide belki iyilik ide ḳal şallallāhu ‘aleyhi’s-selām innallāḥ ‘afv baḥbü’l-afv (18) el-ḥadīṣü’l-şānī ve’l-erba‘ūn ehni ‘inne külli meḡer esker ‘inne’l-şalavat Müslim Ebū Musā’dan rāvīdır (19) nehi iderim her nev‘ meḡer nesnelerden ki namāzdan sarḥoş ide gerekse ol meḡer ḥamr u ‘ırḳ evvelki (20) kelām ḥaḳḳında ve mezāhib erba‘a da aynı tecessüsdür gerekse sanır dünyā gerekse ehl-i ve evlād ve ḥüda (21) ve ḥaşım ve ṭabl ve ‘alem ve cāḥ manşıb ola zirā kül efrādıñıza dāḥil ve siyāḳ nehıde vaḳ‘idir. (22) Pes ‘aşıtkam sanır tān ḥabü’l-‘aşr ve ḥabü’l-cehl ḥadīṣi ve

habü'l-dünyâ re's külli haṭi'te ḥadīsi (23) buña şahiddir imdi ma'lūmdur ki namāz içinde 'amel ḥāric ḥarāmdır günāh ve yeblik ḥarāmdır büyük günāh ki [31^a] (1) günāh ki heb dünyādır ḥarām olması evveli bi'l-tarīk ve dahı lā takrīk'ül-şalavat ve Entim Sanārī (2) buyurduktan soñra ḥattı ta'limavā mankūlun buyurduğı buña şahiddir ḥattı 'ibāretine nazar eylege ḥazreti (3) ḥaḳḳ ḥāyız ve cenbini namāzdan men' etdikden ḥattı bi-taharrun ḥattı tagatsalavad buyurdu ya'ni tahāret (4) ve ğusl olmayınca namāz cā'iz değıldir didi ve dahı sanır anında madām ki ağzı mülevves ve kalbi maḥmūr ve 'aklı (5) mestūr idüp ağzından çıkanı bilmeye namāzı cā'iz değıl kaçın ki ağzından çıkanı bile cā'izdir çünkü (6) şalavatdan nehin 'illeti sözün bilmemek oldu pay-ı şey'i kân enva' şanır bir oldu ḥamr eğer hebb (7) ağıyār ve fikir māsiva pes şol bi-çāre ki ḥamr ve savas şeytāniye ve şarāb şehiyāt nefsanīye-i (8) duhān hevāsla nūş idüp kalbe girdikte hem hevā cısr u cennet ḥasāyer ve kübbü'l vesaves ola (9) ne müstelken bile ve ne okuduğun tuya belki aḥātebe haṭi'te tabaḳınca ḥabbü'l-dünyâ re's külli haṭite (10) zūlmāte ki ba'zehā fevḳ ba'zı olmağla küllitin kablayup batını kusret ve nisyān ve zāhirin hazalyāt (11) ve feḥşiyāt ihāta iden ne devre uğurmuş ve 'akıbet ne olacaḳdır ḥayāline gelmeye anıñ namāzı ebrār (12) namāzı gibi şalavat ve şalat ve mi'rāc mü'min olmaz meğer 'avn tevḥīd dost mücāhide ve zıkr ve himmet (13) mürşidiyle vücudın bu şarāb āb u gül beşeriyetden taḥḥīr ve taḥliye idüp turrābī ateş ola ve ābı (14) hevā ola sanır yerine 'aḳıl küll gelüp yabdel Allāh si'ethim ḥasenāt maẓmūnuna maẓhar ola Allāh'ın (15) imḥināfık ve bu maẓmūnunda aḥz eyleye ki ḥüdāy-ı te'ālā inne'l-şalavat tenhi 'anü'l-feḥsa'i ve'l-münkerdir bir (16) gerçektir aminnāba ama ba'zı namāz kıılır ve erine namāz anları feḥşādan ve münkerden men' etmez belki (17) bu ikisine mübtelālardır. Ma'lūm olsan ki bunlar namāza yaḳışmaḳdan men' olanlardan imiş (18) mest mi ğafletlerimiş cenb ve ḥayz kıldığı namāz gibi bunlarda ayakla kılmamışlar imiş belki müstele (19) kılmışlar imiş pes taḥḳīkde bunlar namāzda bulunmadı bulunlar namāz bunları feḥşādan men' (20) iderdi pes imdi dilersek bu sanır gide bir sanır ğaliba yā peşke tūvu 'aşḳ müstelikidir ki zeyl (21) āyetde vellezker Allāhu ekber buyurur ya'ni aḥlāḳ sine'-i kökünden ḳazmağā zıkr-i evvelā alındır ve buyurur (22) Allāh u te'ālā buyurur ki her mü'minine namāzı ḥaḳḳ içinde iyü kılsa tenhāda dahı iyü kılsa ol benim ḳulumdur (23) ḥaḳḳa ve buyurur ki Allāh'ın emrine ya'ni ḥizmet ve ta'atına a'zāz ve ta'zīm ve ikrām ve tefḥīm [31^b] (1) Eyleye Allāh te'ālā saña a'zāz ve ikrām

itün ya'ni namāzı hūzūr ve teveccüh ve cem'iyetle fil şanır ve sâdes (2) ağbârla kalma tâ Allāh te'ālā sañaū 'izzet vire ki ve Allāh el-'azzet ve'r-resüle ve'l-mü'minindir pes mefhūm (3) budur ki Allāh te'ālā emrini ta'zīm itmeyen mü'mine ta'zīm ve ikrām itmez vir haddinde daḥi buyurur her kim (4) ḥalk içinde namāzın ihsān idüp tenhāda asā'at kılssa ya'ni rükū' ve sūcūde vesa'ir (5) erkānda ta'dāl ve tamāniyete etmese tahkiken bu kuşūru ḥaḳḳıñ aña ihānet ve reddi murād attı kenarındır. (6) El-ḥadīṣü'l ṣaliṣ ve'l-rabi'un lā tazahhur elṣamāta lāḥik kırḥama Allāh ve yitilik termedi ve aṣladan (7) rāvidir. Feza'i ibāreti fi'a fihe Allāh ve benlikdir pes nuṭuk şerfi 'ali'l-taratin landan min (8) ālā sed yā küllin ḳabîlindendir rüşenndir ki iki nesne 'alemdede ḳatı ṣa'bidir biri ārāzil nāsın müşhere (9) ve istihzāsı ḥuşūşen şerfāye ve 'ulemā-yı ikinci şamātet a'dā ki ḡayrıñ mefāret ve mesā'et ve ibnilā ve maşibetinden (10) ötüri sevinmek anıñçün ḥazret -i şallallāhu 'aleyhi's-selām du'asında şamātatdan isti'ādet ittiḡi buyurur. (11) El-ham anı ö'zürüñ min cehīdü'l-belā verdiñ eş-şifā' ve su'al ḳazā ve şemātatü'l-a'daen ve ḥazret-i Musa (12) 'aleyhi's-selām felā teşmet bī-ālā 'adā'i didi ve dinlediḡi ḥazret-i Eyyüb 'aleyhi's-selām rabbi anı mesni'fer (13) buyurduḡı marazından deḡildi ve ālā inne kāne 'abiden şükūren ibāretine muḡālif olur belki ehl ve nefsi ḥaḳḳında (14) şamātat a'dādın ḥavfā idi felehzā ḳabl külli el-şayıb ḳaddımız 'ali'l-ḡanī femehtün ḡayrı şamātata ālā a'da'i (15) anıñçün bu ḥadīşinde ḥazret- şallallāhu 'aleyhi's-selām nehi idüp buyurur ki nehar din ḳarındaşına şamātat itme (16) eḡer idersek Allāh te'ālā aña acıyup belāsından ḳurtarup dünyāda iken ahirete ḳomayup ol güldüḡüñ belāya (17) seni mübtelāl ḳılır tövbesüz olur seniñ ḳıyālmēt 'azabında olur pes 'aḳıl nice şamātat ider ki dünyā (18) ḥalkı sehālm ṣelāsiye hedefdir sehm ḡamm sehm maraz sehm mevt bu saham cümle ḥalkıñ naşibleridir lābed (19) ṭoḳunur şafī aña olup sen müselleme deḡilsin nā sevinessin bir gün taḳaddüm yā te'eḡḡürden ne tefāvet (20) beyit şafa sürme şaḳın düşman ḡamından fenānıñ kim emindir māteminden el-ḥadīṣü'l rücu' (21) ve'l-erba'un lā ta'accuz vālfı eldu'ain ḳābe len yehli ma' el-du'a eḡad ḥālkim andan rāvidir ya'ni (22) du'adan 'aciz olmaḳ tahkiken ḥiḡbir kimesne helāk olmaz du'ayla belāsı def' olur ya'ni şālih (23) ve eḡer ḡayr-ı şālih mādām ki Müslümāndır zirā an kere siyāḳ tefidedir hem ye'is küfürdür şeyṭān ba'z ṭāleb¹⁶ [32^a] (1) ṭāleb maḳbūl ola

¹⁶ ḳal-i nebi 'aleyhüsselam makān velā yekūn āli yevm elḳıyāmete mü'min ālā ve hüv mebetli 'imnafāḳ yüzünü minḥahü'l-mezkur

deyü havfından ne ‘ameliñ var du‘ā idersiñ aşnāmīn ne ağır ki düşer deyü ye’is (2) düşürüp hılāvet zıkr ve t̄ā‘andan ve lezzet teveccühden ve münācātdan mahrūm ideriz nehhār tab‘ olmaya (3) pes erbāb-ı devlet kapularına ve aşhāb mürüvvet mukābelelerine şey‘en Allāh gelenlere katı behāya tanan ve libās (4) virem dimezler ‘ār ve gayretdir fekeyf ḥazret-i egnā ālā genyā’-ı cümleden kerīm ve ağırdır ḥuṣūšen (5) kelāmında şulhāya taḥṣīṣ itmeyüp ‘amme’-i ‘ibādene du‘a ümerāyda belki ‘āşilere lā taknetū emin rahmete (6) Allāh başka naşr göndere ve mücrimini kelim ve muṣāhib ide baña vezārı ve i‘tizār ḥod ḥarama mevkūfdur (7) sıfat ‘afv ve meḡaferet ḥav ve şuc bağışlamayınca mevcūd olmaz esmaullāh ta‘dīl bu kadar ḥuṣūšen (8) du‘a etmeyenleri zimme ve bī-ḡabzūn idi behim nisvaullāh fehīmin buyurdı ya’ni ellerin du‘aya öz etmezler (9) vallāha teveccüh etmezler Allāhı övündiler Allāhıda anlara rahmet etmez bu ma’nāya ḥadīṣde buyurur Allāh bī-feyz (10) tārinū’l du‘ā ve buyurur Allāh te‘ālā ḡavlınden utanur ki ḡul iki elin aña ḡaldıra Allāh ol iki eli boş (11) göndermekden reda‘ü’l-ḡaḡa‘ī ve ḡāl rebbekūm ed ‘avni isticab lekūm ya’ni rütbenize du‘ā idiñ ḡabul (12) idiñ dir. Pes isim ve beyl istemedin ve muḡābilde ‘amel yoḡken etdiḡi terbileri tezkīr idüp (13) du‘āya tevcīhen ve terguben ve ḡaṣa ki uşūlde mezḡkūrdur innellezin bestekberūn ‘ann ‘ibādeti ya’ni (14) şular ki du‘ā etmekden baña istikbār ideler ve benden istignā idüp du‘ā etmeyeseydi ḡalvūn (15) cehennem dāhirin terk du‘ā ettiḡi içün mezelletle cehenneme girseler gerek ya’ni benden murād istenir bu kısma (16) size ‘azāb iderin dir pes dōke dōke istedir rūşendir ki cenāze namāzına faḡihen du‘ā (17) niyetine iderler dir farzdır tārḡına ‘aḡāb vardır me’al budur ki baña yüz ferāsıyla ‘aḡāb olmasın (18) küllin du‘a ve şefā‘at ve minnet ideñ barlıḡım minnet etmez sekiz size ‘azāb iderim su’al du‘āda (19) ḡadd ū ḡararla ḡerekenle inne lā-yeḡeb el-mu’tedin buyurur ya’ni Allāh te‘ālā du‘āda ḡayırdan ḡıḡanı sevmez (20) cevāb muḡaḡḡaḡlar didiler ki a’ndādın murād baña siz ḡālitsiz ve dertsiz olan yüzşüzlükdür (21) vallāhā ‘aşḡ vezārı ve kerbele olan du‘adır olmaz zirā ḡuluñ iḡtiyārı ‘aşḡ ve derdi ḡadarca sulb (22) olur bī-iḡtiyār ḡod mes’ul olmaz oḡul ca’izdir ki i’tidādan murād ḡāriḡ a’de olan du‘ā (23) ola alma aḡacından amrud bitmeye gibi ḡışın meyve izḡār gibi vesā’ir tebdīl a’yān ve ‘ādetā maḡāl [32^b] (1) Olsa müte‘allıḡ du‘ā olsa anıñçün eş‘ār-ı vilāyet ve izḡār-ı kerāmet mekrūhdur ‘urefā ḡayz-ı ricaldir didiler tārīḡ (2) emn ū rızāda keşf-i ḡişi ‘aybın ḡörmekdir. Kerāmet anı vücūdundan ḡaldırmaḡdır yāḡūd ḡılāf-ı (3) rızāu’llāh olan

du‘ā ola ḥarām māl istemek gibi pes ḥazret-i şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām bir mü‘min du‘ā itmez illā’llāhu te‘ālā (4) yā murādın virir yā āhirete şaklar yā du‘ası kadar belāsını def‘ ider. Mādām ki iṣm ü kaṭ‘-ı raḥm için (5) du‘ā etmeye buyurduğu ḥadīs bu ma‘nā ol ki eḥādīs u āyâtı tefsirdir. Sū‘al Kaṣa-i mübreme (6) ḥūd red yokdur du‘ā ve şadaḳanın fā‘idesi nedir? Cevāb: ‘İddetü’l-vesā’il adlu nām bir kitābda ider ki (7) cümle kaṣadan birisi du‘ādır. Yazılan bozulmaz demek Allāh Te‘ālā bozduğun ḥalk bozamaz dimekdir. Ammā Ḥudā-yı Te‘ālā yemḥu’llāhe (8) mā yeşā‘u ve yüşbitü tıbkınca yazar bozar levḥ-i maḥfūz defteri yed-i kudretinedir. Pes okı atanda kaṣadır. (9) kaḷkanı tutanda kaṣadır. Kaṣāysa imānıñ şartından değildir. Ekini ekmeyüp ve şürmeyüp buḡdāy istemek (10) belki dünyā dārü’l-ibtılādır. ‘Ādet-i ḥaḳ ne üzere cārī oldu ise anıñla ‘amel idüp ba‘de tevekkül etmek (11) gerek. i‘ḳal u bi-ḡayruke şümme etekkellü ‘ale’l-lāh buña işāretidir. Ammā ol yazup bozmaya bā‘iş gāhī şalaña şadık (12) du‘ādır. Ġālibā didiler bu ma‘nā meşābīḥ ve meşāriḳ şerḥlerinde meşrūḥdur. Pes bu faḳīr ḥamdi’llāhi Te‘ālā (13) iki ḥadīs buldum ki temām murādı tavzīḥ ider. Biri buña İbn-i ‘Asākir Ġayr bin Evsedden rāvīdir. Ḥazreti (14) şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur. E’ddu‘āi cünüdü min ecnādu’llāhi mücennidetün yerda’l-kaṣā’i ba‘deinne yebrimü Ya’nī du‘ā Allāh’ıñ (15) bir ‘askeridir. Kaṣā-i mübremin redd ider. Fekeyfe lā yeriddü’l-mu‘allaḳ ve ikinci ḥākim İbn-i ‘Ömer’den rāvīdir e’d-du‘ā (16) yenfa‘u memā nezzele ve memā lem yenzel fe‘alīküm ‘ibāde’llāhi bi’d-du‘ā Ya’nī nāzil olan belāya ve nāzil olmayana nāfi‘dir. (17) Allāh’ıñ kulları du‘āya mülāzım olan ḥuşūşān zārılıkla du‘ā ḳavī sermayedir münkādır. Pes mücrimlerin (18) lisānı ve müzniblerin resūli ve’l ḥabībi gözi yaşıdır rüşendir havā ağlayınca çemen gülmez dü leb-i mücāhede (19) kemerin iki yerden kuşanıb ḥicret ve sergeştlikle ağlayup ve añladığıçün bostānlar ma‘mūr olur. Pes du‘āda (20) şerā’id çokdur. Ammā Faḥr-ı Rāzī tefsirinde ikisidir dir. Bir birisi kendiniñ za‘f ve zillet ve ‘acz ve faḳr (21) ve ‘ubūdiyyetinle ikinci Ḥaḳ Te‘ālā’nıñ kuvvet ve ‘izzet ve kudrete ve ḡinā ve ulūhiyyetin fikr edüp bu ḥātirasın (22) bā‘iş ‘atā bilüp günāhlarına ḥulūşla tevbe ve taşliyeden soñra tazarru‘ etmektedir. Sū‘al: Evliyānıñ bir gurūhı (23) ecībü da‘vetü’d-dā‘ī izā da‘ānī ve ḳul mā ya‘be biküm rabbī levlā du‘āiküm gibi nuşūşla du‘ā gerekdir didiler ve ba‘zıları [33^a] (1) ve ba‘zıları ve ‘ale’llāhi fetevekkellü in küntüm mü‘minīne ve min yetevekkellü ‘ale’llāhi fehüve ḥasbiye gibi ve ḥadīs-i ḳudśide min (2) şuḡle zikrī ‘an mes’eleti i’tiyyeti

efdale mā a‘ta’s-sāilīn gibi nuşūşla tevekkül ve rızāya ve ve şükre yapışup (3) dehenlerinde du‘ā-yı bağladılar kethudalık şıgımaz her iş yerindedir ‘ilmi ‘āleme muhyi’tir. Gereği ne ise ile ider. (4) el-hayru māhtārahu’llāhdır. Beyninde du‘ā düşmez hemān seyre rāziyüz didiler. Cevāb: Du‘ā ehinden bir (5) merd-i kāmile şordum didiler ki biz dahı du‘ādan muḳaddem ḳalbimizi meşūre-i bātıniyye semtinde Allāha tevcīhe ve teslīm (6) idüp setren rızāñ neyse ḳalbimiz du‘āya taḫrīk it diriz. Ba‘de tevcīh bulursız. Bilürüz ki rızādır. (7) ve illā min ḳaṭ‘i recā‘u min ertacā ḳaṭ‘ullāhi recā‘u ḥadīşinden ḳorḳup rızā’-ı Hāḳ niyetine Fātiḥā viririz. (8) el-ḥadīşü’l-ḥāmisü ve’l-erba‘ün erba‘u min kūn feyekāne münāfīkā ḥālīşā ve min kānet fihā ḥaşlete minhunne kānet(9) feye ḥaşlete mine’n-nifāḳī ḥattā yedi‘uhā izā ütmen ḥāne ve izā ḥadişe kezebe ve izā va‘du ḡadera ve izā ḥāşimü (10) fecr Müslīm ve Buḥārī ‘Abdu’llāh bin ‘Ömer’den rāvilerdir. Nifāḳ bātında olanın ḥilāfiñ itmekdir ya’nī (11) dört ḥaşlet her kimde olsa ḥālīş münāfīḳdır. Her kimde bu dörtde biri olsa anda nifāḳdan (12) bir ḥaşlet olmuş olur. Ḥatta terk idinceye dek ya’nī etmeyince nifāḳdan bi’-l külliye ḳurtulmaz. Bir buña (13) emīn ḳılınup yanına bir amānet ḳonulduḳda ḥıyānet etse ve söyledikde yalan söylese ve ‘ahd etdigde (14) ḡadr etse ya’nī vefā etmese. Ve muḥāşemede fücür etse ya’nī bātıla meyletse. İmdi her kimde bu dört (15) ḥaşşāl olsa ‘örfen münāfīḳdır. Eğer bu ḥaşşāl istiḥlālle ḳullanursa şer‘an dahı münāfīḳdır. Yāḥūd (16) her kimde bu dört ḥaşlet ‘ādet olsa münāfīḳ şer‘iyye müşābihdir. Yāḥūd Allāhla şer‘an münāfīḳ (17) olmasının ‘alāmetidir ki e’z-zāhiru ‘unvānū’l-bātındır. Yāḥūd böyle ḥaşletlüler ḡāliben kezābından (18) yazılup nifāḳ ve küfürle olsa gerekdir. Temūtüne kemā te‘īşüne taḫḳīḳi budur aḳvalü minhum min ‘āhede’llāhi (19) le’in atīnā min faẓlihi linaşdiḳinne ve lenekūnenne mine’s-şākirīn maẓmūnunca Allāh’dan rızḳ ve faẓl isti‘āb (20) teşadduḳ idin deyü ‘ahd idüp eline gireñde va‘d ve vefā etmemek Allāh u Te‘ālā’ya nifāḳ ve muḥāda‘a etmekdir ve (21) kāfe miḳdārı dünyā el virse ālāyiş-i keşretinde el çekeyim şāfi ṭarīk-i ḥaḳda şeyṭāniyla mücādele ve (22) nefisle mücāhede ve ḡazve-i kübrā idin deyüp bulduḳda ‘acız dahı gösterüp nefis-i hevāsında olmak ḥaḳla (23) nifāḳdır. Yāḥūd innā ‘arāznā’l-emānete āyetindeki elestü bi- rabbikūm de belā dimişken ḥıyānet idüp teklif [33^b] (1) Yüḳünü zuḥrundan bırakmak ve dahı ve ente rabbī ve enne abdūke dirken ḳulluḳ etmemek belki fī ‘ili kulun tekzīb (2) etmege ḥaḳḳa münāfīḳlıḳdır el-ḥadīşü’s-sādisü ve’l-erba‘ün mā naḳaẓa’l-kavmü ‘ahdehüm illa sellatallāhü (3) ‘aleyhim ‘adüvvehüm

ve mā ḥakemû bi-gayr mā enzelallāhü illā feṣā fihimü'l-fakru ve lā zaharet fihimü'l-fāhişetü (4) illā feṣā fihimü'l-mevtü velā taffefü'l-mikyāle illā münî'û'n-nebāt ve aḥaza bi's-sinîn velā mene'u'z-zekāte (5) illā ḥubise anhumü'l-kaṭar. Ṭabarānî İbn-i Abbās'dan râvîdir İbn-i Cevzî vücûhda ider fāhişe zināya (6) dirler vellezîne izā fa'alû fāhişeten ve'l-lā'î ye'tüne'l-fāhişete ve kul innemâ ḥarame rabbiye'l fevāhişe mā-zuhur (7) minhā ve mā baṭane ve min ye'ti minkünne bi- fāhişete cümle bu ma'nādır ve ma'siyetede dirler kâlellāhü ve izā fa'alû (8) fāhişete ve kul innallāhe lā ye'müru bi'l-faḥşā'i bu ma'nādır ya'ni bir kavim ahdın bozmaya illā Allāh te'ālā anlara düşmanların (9) musallaṭ ide ya'ni 'adüvvlerin muzaffer ve gâlib ide ve ḥâkimleri Allāh'ın kelāmına muḥâlif ḥukm etmeyeler illā anların (10) içinde fakr şāyi' ola ve anlar içinde fāhişe zühûr etmeye illā anlarda ûled şāyi' olan tã'ûn gibi (11) vekeylî tatfîf etmeyeler ya'ni eksik virme-yeler illā ekin anlardan men' olunur bitmez ve kıtlıqla âcilen aḥz (12) ve 'azâb olunurlar kıyāmete ḥûd-ı 'azâb-ı elîm muḥarrerdır ve zekâtı men' etmeyeler illā anlardan yağmur ḥabs (13) olur pes zekâtıñ mala noḡşanı yokdur ki ḥazret-i şalla'llāhu 'aleyhi's-selām buyurur mā- naḡaşa mal min şadaḡate belki (14) kula nef'î âcilen muḥarrerdır ki mala bereketdir ve âcilen rahmet ve maḡfiretdir bu iki ma'nāya şāhiddir ki ḥüdā-yı (15) te'ālā buyurur eş-şeytānū ya'idükümü'l-fakra ve ye'mürüküm bi'l-faḥşā'i vâllāhü ya'idüküm maḡfireten minhü ve fazla ey berekete (16) ve eḡer zekâtı virmeseler iki tarafa noḡşanı muḥarrerdır 'âcilen ki ve min yebḡāl fe innemâ yebḡalü an nefsihi ya'nî (17) bahîllik zararî kendüye 'âyiddir ki hem bereketi ḡalḡar ve hem yağmur yağmaz ḡalā olur ve âcilen ki 'ârife feveylün (18) lillezîne lā ye'tüne'z-zekāte ve hüm bi'l-âḡireti hüm kâfirün taḡlîzı bedr-i küffâr ḡod mezheb-i ḡanefîde i'mâlle (19) muḡāṭab deḡillerdır tã ki 'azâb-ı veyille olalar 'ulemā-ı uşûle mese'le rûşendir el-ḡadîşü's-sâbi'u (20) ve'l-erbā'ûn keyfe yuḡaddisullāhü ümmete ālā ye'ḡuzü za'yifeḡā ḡaḡḡahā min ḡaviyyihā ve ḡüve ḡayr müte'aşı'in Ebû Ya'lā ve (21) Beyḡaḡî Büreyde'den râvîdir fi's-sıḡḡāḡ et-Ta'sa'atü fi'l-kelāmı et-tereddüdü fiḡi min ḡaşıri ev'ti ya'nî Allāhu Te'ālā (22) nice taḡdîs ve taḡḡîr ider ve nice 'işmetiyle şaḡlar şol ümmeti ki anıñ za'yıfı ḡavisinden ḡaḡḡını (23) tereddüdsüz alamaya istifḡām-ı inkârîdir ya'ni etmez ve şaḡlamaz belki seyḡ ḡahrına muḡaccen ve tîr-i şaṭvetine hedef ide [34^a] (1) Hedef ide yeḡdasınıñ müte'allāḡını ḡazḡında ta'mîm vardır meşelâ ḡadîş-i sâbıḡda mezkûr belâlardan (2) ve fitneden ve seyḡ-i ḡahra ve tasalluṭ-ı

dini şaklar Allāh Te‘ālā ol kavim ki ‘ādil-i hākimler olup zabt-ı te‘emmüle (3) kılūbı korkudup şöyle ki anıñ sāyesinde temām-ı mazlūmīn ve zu‘afā hākkıların aqvıyādan ve zālīmīnden (4) alamayalar böyle kavmi şaklamaz belki mezkūr belālara mübtelā kılur. Süllemī kuddise sırrıhū ve mā kānallāhū līyu‘azzibehūm (5) ve ente fihim āyet-i kerīmesi tefsirinde buyurur en-nebiyyū şallallāhu Te‘ālā ‘aleyhi’s-selām hüve’l emānū’l a‘zam lā-ümmetihi mā āşe (6) ve mādāmet sünneten bākıyeten fe izā ümmiyet sünneten felyenzurū’l belāyā ve’l mihane ve’l yertaķıbū’s seyfe ve’l fitene (7) ya’ni nebī ‘aleyhi’s-selām ümmetine emāndır mādām ki sağ ola yāhūd sünneti sālīm ve bāķī ola bid‘at-ı maķhūre (8) ve mağlūb ola kaçan sünneti imāte ve bid‘atı anıñ maķāmına ihyā etseler ya’ni hūkkām hōdkām olup (9) ğayret-i dīni ve hamiyyet-i şer‘-i mūbīni bıraķsalar muntazır olsun ol-ümmet belā ve mihene ve seyfe ve fitneye pes (10) đaraballāhū meşelen karyeten kānet āmineten muţma’ınneten ye’tihā rızkuhā rağaden min külli mekānın fe-keferet bi-en‘umillāhi fezā (11) kahalallāhū libāse’l-cū’i ve’l-havfi cezā’en bimā kānū yeşne‘ün āyet-i kerīmesi bu ma’nāya şāhiddir ve ‘aynıyla zamānımız (12) ahvālını beyāndır ve bu ma’nāya hāzret-i şallallāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur ki innemā ehlekellezīne min kablükūm kānū izā seraķa (13) fihimū’s-şerīfū terakūhū ve izā aķaza fihimū’z-za’yıf aķāmū ‘aleyhi’l-hādde ravāhū’l-müslim ve’l-Buķārī an ‘aişete rađi anhā (14) el-hādīşū’s-sāmin ve’l-erba‘ūn lā tūcālūsünde külli ‘ālem ellezī yed‘ukūm mine’l-hamsi ile’l-hamsi mine’s-şekki (15) ile’l-yakīn ve mine’l-kibri ile’t-tevāzu’i ve mine’l-adāveti ile’n-naşihati ve mine’r-riyā ile’l-ihlāşı ve mine’r-rağbeti (16) ile’z-zühdi kezā fi’t-tenbīh. Ya’nī şöhet etmek her ‘ālimle meğer şol ‘ālim ola ki sizi beş nesneden beş nesneye (17) da‘vet ide şekk ve şüpheden yakīne kibrden tevāzu’a ‘adāvetden naşihate riyādan ihlāsa rağbetden (18) zühde bilmekliğe yakīn luğatda ol ilme dirler ki anda şekk olmaya ehl-i hāķīkat katında ‘ayān görmeğdir (19) kuvvet imānla ve hūccete burhān ile değil naķldir ki İmām-ı fahr-i Rāzī hāzretleri kendü validelerine didiler ki hāzret (20) hāķkın vücūd ve vahdetin bin kadar delil ile işbāt etdim vālidesi etmiş şübheñ çoğmuş (21) hayķā ki çok delile muhtāc olmuşsun hūdā-yı Te‘ālā ‘ālemi yaratdım deyü da‘vā etdi kendü vaz‘iyyeti yine (22) da‘vāsına şāhid oldu şübhe nice mümkündür haşmı ve münāza‘ı ve şeriki ve nazarı yok bende kalan (23) yaratdım dir müdde‘isi yok. Put peresler daķı putlarımızı biz filan ve falan kişiniñ şüretinde düzmüşüzdür [34^b] (1) bizi Allāh’a yaklađırsın dirler. İnnemā

na'büdühüm yünā ila'llāh buyurur. Pes yerde eğer gökde tabdığımız (2) putlarımızdan bizi falān nesneyi yırttı dimediler. Zīrā müşrīkīn daḥī 'uḳalādırlar. 'Aḳla muḥālīf iṣbāt (3) olmayacak sözi söylemezler ve āşīkāre yalan çıkacak da'vāyı idemezler. İmdi 'ālem-i ekvānı mükevvin ve āsārı (4) mü'essire şāhid iken delil-i izhār itmek gündüz çerāk yakmağa beñzer. Yakīnde ücdür. 1- 'İlm-i yakīndir ki (5) fikr ve nazar ve istidlāl ile bilinür. 2- 'Ayn-ı yakīndir ki keşf ve 'ayān ile bilinür. 3- Ḥaḳḳ-ı yakīndir ki beşeriyetden (6) ve cemī'-i kuvvādan fetā ve infişāl ile bilinür. Pes iki evvelki yakīn buña muḳaddeme gibidir Ḥazret-i şalla'llāhu 'aleyhi's-selām (7) ḥadīşde dīn naşīḥatdır buyurdı kime didiklerinde Allāh ve Resūlüne ve mü'minlere buyururdu. Ya'nī Allāh'a (8) ve Resūlüne ihlāşla inḳıyād ve tebe'iyet ve kullara şāfilikle bī-ğaraḫ semt-i ḥüsünle emr-i ma'rūf ve nehyi (9) münkerdir. Pes bir 'ameliñ ki esāsı riyā ola bātıldır ve cürmdür ve 'inde'l-'anşır şirkdir. Ammā eşna-yı 'amelde (10) gelse nedāmet ve 'adem-i rızā anıñ tevbesidir zarar virmez. İmām-ı Ġazālī ġaraḫ-ı mücerred ḳabūl-i ḥaḳḳısa yāḥūd (11) ḳabūl-i ḥaḳḳ ḥatırası rızā-ı Ḥaḳḳ irādetine ġālib ise fāsiddir. İki ġaraḫ müsāvī ya bir cānibi mercūḥ ve (12) ihlāş tarīḳi rāciḥ ise görelim eğer a'melden fesād ve batlān-ı ḳabūl etmez kısmı ise şalāvāt ve hac gibi (13) 'uhdesinden sākīt olmaz meġer nāfile ola fāsīd denilmez. Tatarḥānda ider merāyīñ ta'rifi budur ki (14) ḥaḳḳ olmazsa kılmazdı. Ammā ḥaḳḳ olduġuñ kılur ve ba'zılar ider riyādan ḳorḳun merāyī deġildir. Zīrā (15) kişi istediġinden ḳorḳmaz. Pes kendiniñ rızası yoġiken ḳaşdsız gelen riyā deġildir. Ḥuşūşen ki temeli (16) ihlāş ola Ḥulāşa da illā 'amālī 'alā mā esesi buyurur. Aḳsāmü'r-riyā ḳul riyāsı temdile ve va'iz (17) ve tefsīr ve ḥaḳāyık ve ıstīlāḥāt ve teşeddüḳdür. Beden riyāsı beden arḳa ve şarı ḳalmaḳdır. Meşelā (18) cev' ve sihirle tā ki 'ibādet ve riyāzete ve ḥavf ve ḥüzün ve 'aşḳ ve muḥabbet eşeri görüne ve şavt-ı ḥazīn ve ḥafīf (19) ve āheste ḥarekāt ve za'if ve ḥafīf nazar ḳullanmaḳ gibi bu faḳīr riyāsıdır. Ammā ehl-i dünyānıñ mülḥemlik (20) ve ince libas ve sā'ir tezyīnāt-ı mülebbes maṭ'am ve mesken maġreş gibidir. Libās riyāsı ḥareḳā ve misvāk (21) ve şāne ve ḥalaḳ-ı şārib gibilerdir. Fi'l riyāsı ḥaḳḳ yanında az yemek ve kūhne mürekḳā' giymek çok namāz (22) kılmak ve tatvīl-i kıyām ve hey'et-i mürākebede oturmaḳ ve boynun büküp traşı şekli satmaḳ ve yolcu giderken (23) ādem gördüġde vaḳārla yürümek ve iki yanına bakmayup önüne bakmaḳ. Pes bu cümle behādır niyyeti riyā ise va'āzıñ [35^a] (1) va'āzıñ keşret-i sāmi'ine ve meşāyihīñ keşret-i dervīşāne meyl-i gibi. İmdi ihlāş isteyen her ḥālde (2)

i'tibārāt-ı halkdan kaçup vasat kimiñ gerekdir. Ta'āmda herekātta sükūnda bu ma'nāya hāzret-i (3) şalla'llāhu 'aleyhi's-selām nehikūm 'anī's-şöhretyn didi. Rızāu'llāh yā 'Abdü'l-mecīdi Talakū'l-vüşta (4) 'an's-şöhreteyn zühd-i levāzım zarūriye ile iktifā idüp fużū-ı 'abeşden ve tana'umdan terfehinden geçmekdir. (5) Enbiyā ve evliyānıñ sülūkūnda evvel kādemi zühd idi. Eger sālilde zühd bulmasa bir kadem seyr-i ile'llāhdır. (6) Hāzret-i şalla'llāhu 'aleyhi's-selām buyurur. Dünyāda zühd it. Hudā seni sevsün halkıñ mālından umma halk seni sevsün. (7) Pes hāzret-i şalla'llāhu 'aleyhi's-selāmıñ terk ve fenā'atı ve zühdü meşhūrdur ki zarūret yogken hıdmetine etrāf ve āfākıñ (8) cizye ve rusūm ve tuhfe çeküp gelürken ahyārlarıya haber- sa'ireden tuymadılar ve sır bir üzerine haşrı (9) tercih eylediler. Ve şahābe ve tābi'in ve müctehidīn ve meşāyihūñ cāy-ı himmetleri ve cemm-i talepleri ve ekber mücāhidleri (10) Hāzret-i şalla'llāhu 'aleyhi's-selāmın el-fakru fahrī mīrāsına vāriş olmaları idi. Anuñçün şugrā ve beyzā sevda (11) sından ve hamrā hafrā renginden āb-ı tevhid tevhid ile erindiler. Şıbgatu'llāh ile reng-i şafā giydiler. (12) Belki eşbāh-ı sevādın ve sevād-ı dünyādan kable'l-mevt vedā' itdiler zenn-i cerha mağlūb olmadılar. (13) 'ālem-i cem'a er oldılar. Ricāle lā nelhihūm ticarete velā bey'u 'anzikru'llāh) müjdesine mazhar oldılar anıñçün (14) her sözleri nūr-ı hater oldı ki eh-i nazara her neferesi cān-ı behādır. Ve hükemā ilehte gāliben kanā'at ihtiyār (15) etdiler huşūşā Sokrat'ın mülūkünden nice tilāmizesi variken bir kuyudan çıkmadılar. Gerçi enbiyā ve evliyāda (16) dağı mālدار vardır. Ammā dünyā kalblerine girmedi. Ve ta'ātlerine māni' ve muhabetlerine hicāb olmadı. Ve gerdene (17) himmetlerine zencir hevā-yı fenā ve devam-ı dünyā ve cell-i muhabbete sivā çekmedi. Nice fakir var ki görürsün bir aķesi (18) yok ammā kalbi levn-i ziynete dünyā ve muhabbet mālā tolmuşdur. Olar ehl-i dūnr ehl-i dünyādır. Ve nice gānī vardır ki biñ aķçe (19) sayarken yine kalbi birden ayrılmaz dünyādan eli dolu ve kalbi boşdur. Ve emn-i bātını ceyfiyle murdār olmamışdır. (20) Reşehātta ider Hocā 'Abdu'llāh hāzretleriniñ üç yüz zira'ası varidi. Başka birinde üç biñ (21) çift yürürdi. Pes evliyā-i taht kabayı buyrulmuşdur. Kabāb kabeniñ cem'idir. Her velīniñ bir kabesi (22) vardır. Ba'zı evliyānıñ kabesi keşret-i mālđır. Anıñ tahtında girileler kimse tuymaz ve yığılmaz. Mesnevī: cīst dünyā (23) ez-Hudā gāfil şoden, ney kamāş u nukre vü ferzend ü zen bir kerre bir meczub ider şaffın seni tuymuşlar eyü deyü [35^b] (1) Öğmesinler eğrekde kalmış ağaç gibi seni küb yamasınlar el-hadışü't-tāsi' ve'l-

erba'ün lā yenbagî lize'l-vecheyni (2) en yekûne emînen 'andallâhi kazâ'iniñ şihâbında mestûrdur ya'ni lâyıķ değildir iki yüzli Allâh katında (3) emîn ola ya'ni Allâh Te'âlâ katında ol-kimse hâ'yindir zû'l-vecheyn ve zû'l-lisânın ikisi bir maзмûndur meşelâ iki (4) düşmanıñ ya iki dostuñ arasına girüp her birine bir dürlü söyleyüp aralıķda ihkâm-ı 'adâvet peydâ (5) etmektedir hâzret-i şallâhu 'aleyhi's-selâm buyurur ki men kâne lehü vechâni fi'd-dünyâ lehü lisânâni min nârin yevme'l-kıyâmeti ve buyurur ki (6) tecüdüne min şerri'l-ibâdi yevme'l-kıyâmeti ze'l-vecheyni ellezî ye'tî hâ'ülâ bi-hadîsin ve ha'ülâ'i bi-hadîsin ve buyurur (7) yuḥşaru'n-nemmâmûn yevme'l-kıyâmeti 'alî şüreti'l-kıradeti ammâ bir kimesne iki düşmanla şadâķat etse ammâ birbirine (8) ifsâd ider kelâm nakl etmese zû'l-vecheyn olmaz belki her hâlde ve her mu'amelede mülâtafe ve mücâmele (9) zarafetdir ḫuşûşan araların ıslâh ider kelimâtda etse ve her kişıyle ḫuşûşan cehele ve fesâķa ile (10) şadâķat farz değildir mümkünde değildir ammâ mücâmele müsteḫabdır innallâhe ameranî bî-müdâreti'n-nâsi kemâ amerânî (11) bîl- kâmeti'l ferâyiz hadîsi besdir Allâh u a'lem el- hadîsü l-ḫamsûn et-tâyibü mine'z-zenbi kemen lâzenbeleh (12) İbn-i Mâce ibn-i Mes'ûd'dan râvîdir Beyḫakî ve İbn-i Asâkir rivâyetinde ve'l-müstağfirü mine'z-zenbi ve muķîmûn (13) 'aleyhi ke'l-müstehzi'i bi-rabbihi ve min ezâ müslimen kâne 'aleyhi mine'z-zünûbi mişlü menâbiti'n-naḥli ya'ni günâhdan tövbe (14) iden şol kişı gibidir ki cins-i cerâyimden hiçbir zenbi olmaya ya'ni İnnâllâhe yağfirü'z-zünûbe cemî'an (15) maзмûnunca cerâyimin öyle maḥv ide ki hiç eser kalmaya ammâ günâhından istiğfâr iden ḫâlbukine (16) ol-günâha mķimdir Allâh'ı istihzâ etmiş gibidir na'üzübillâh ve her kim bir müslime ezâ etse anıñ üzerinde (17) günâh ola ḫurma bitdüğü yerler kadar bilmekliğe ma'şiyetden ictinâb ve fevri tövbe etmek ḫuşûşan ki tövbe-i (18) naşûḫ etmek farzdır ve tövbe-i naşûḫda yirmi üç kavil vardır. Muḫtar olan kavil Ebû'l-Leys hâzretleriniñ (19) buyurduğıdır ki ḫalîle nedâmet ve lisânla istiğfâr ve bir danı etmemeğe azm ve cezmdır Allâh Te'âlâ yarlağamaz (20) şirki sâ'ir günâhı yarlığar şağâyir eğer kebâyir tövbeli eğer tövbesiz dilerse ve şağîreye 'ikâb ve kebîreye (21) 'afivde ider istihlâl olmazsa kıt'a yâ nefsü lā taknaṭî min zilletin 'azumet inne'l-kebâ'ire fi'l-ğufrâni (22) ke'l-lememi, le'alle rahmeti rabbî ḫîne yaқsimühâ te'tî âlâ ḫasebi'l-işyâni fi'l-ķasemi Kirmânî ider bu tövbe-i (23) naşûḫ kaṭ'an maқbûldür Naşûḫla ki buyurur tûbû ilâllâhi tevbeten naşûḫan 'asâ rabbüküm en yükeffira anküm seyyi'atiküm [36^a] (1) Seyyi'atiküm ve

hüvellezi yakbelü't-tevbete 'an 'ibādihi ve ya'fū 'ani's-seyyi'ati tûbû ilallāhi eyyühe'l-mü'minûn (2) le'alleküm tüflihûn ve innallāhe lâ yuḥlifü'l-mî'ād Süyûṭi ve Kirmānî ider tövbe ile emr vücûb içündür (3) ve le'alle ve 'asî kelimeleri Allāh'dan tahkḩk içündür zîrâ 'alimin bi-zâti's-südûr tarayânı şekk ve şübhe muḩâldir ve ğuruzî (4) pes tövbe naşûḩuñ kabûlü meşîyyete mevḩûfdur demek isterse Allāh u te'ālâ 'ahdine ṭurmaz demek olur cehl-i ḩaṭâdır (5) küfre muḩtemeldir der. Ammâ ḩâfız-ı Irakî Tirmizî şerḩinde ider ehl-i sünnete kabûl-i tövbede ihtilâf etdiler kaṭ' (6) tarîkiyle midir Yâ zan tarîkiyle midir râḩic-ı zann tarîkiyle olmaḩdır didi. Pes Kirmānî sözüyle tenâḩuzâ (7) oldı Allāh u a'lem taṭbîḩ budur ki ḩâfız'ın tövbe-i muṭlaḩasından murâdı tövbe-i naşûḩuñ gayri ola ki (8) tövbe-i naşûḩ şerâyiṭ-i mezkûre cem' iden idi kemâ ḩulnâ bu ma'nâya İmâm-ı Ğazâlî buyurur ki tövbeniñ şerâyiṭi (9) temâm-ı cem' olsa ḩabulünde şekk yokdur. Te'emmell Şihâb şerḩinde ider tövbeniñ şartını beyândan soñra ecma'ati'l (10) ümmetü 'alî iskâti'l-ıḩâbi 'inde't-tövbeti ve kevnü't-tâ'yibi kemen lâ zenbe leh mübâlağaten fî iskâti'l-ıḩâbi ḩattı (11) kâne lem yekün lî zenbün ve men illâ zenbeleh lâ yestahıḩḩu şey'en mine'l-ı ḩâbi fehazâ vecḩü't-teşbîhi intehâ (12) zünûb daḩi envâ 'dır ḩuluyyla mevlâ arasında olandır ki tövbe-i naşûḩla sâḩıṭ olur zinâ ve livâṭa ve şûrb-i (13) ḩamr gibi 'iyâzü billāh ve ğıybet ve bühtânda bu kısımdandır ya'ni ğıybet ve bühtân etdiĝi kişi ṭuymadıysa tövbe ile (14) ḩurtulur Ammâ ṭuyduysa ḩelâlaşmayınca ḩurtulmaz kezâlik bir 'avrete zinâ etse ki eri olsa ṭuysa yarlıĝanmaz (15) mādāmki ḩelâl etmeye eĝer ḩelâleşmek murâd etse bende bir ḩaḩḩıñ var ḩelâl it diye zinâyı anmaya ki ümmet-i (16) Muḩammed'e her ḩuşûşda şulḩ bi'l-ma'lûm 'ale'l-mechûl câ'izdir Ümem-i Sâlife'ye câ'iz deĝildir kezâ fî baḩri'l-keḩâm (17) ve ḩâşîye-i Ramazân muṭavvelât-ı uşulde ider zinâ ḩaḩḩullāḩdır tövbe ile mürtefi' olur ḩaḩḩ 'abd olsa ḩâşâ (18) er ḩelâl etmekle câ'iz olurdu lâ tekrahû feteyâtüküm 'ale'l-biĝâ'in buyurur ve bir ğünāḩ daḩi vardır ḩullar (19) arasındadır malların ĝaşb etmek ve uğurluk etmek ve döĝmek ve söĝmek gibi bu kısım tövbe ile mürtefi' olmaz (20) Kirmānî ider tövbenin temâmı ve kabûlü mezâlim ve düyûnu ve vedâyi'î bi-ḩadri't-ṭâḩa kendüye yâ vekîline yâ (21) vârişine virmekle olur eĝer 'âḩıla ve bâliĝler ise ve 'ivâzlı eĝer 'ivâzsız kendüsün yâ vekilin yâ vârisin irzâylada (22) olur hemân murâd ḩall ve afüvvdür bi-eyyi-veḩkân fetāvâda eder ḩaḩḩ-ı abid mevtle zimmetden terekeye intikâl (23) ider ammâ ḩaḩḩullāḩ intikâl etmez meĝer vaşîyyet-i mu'tebere eyleye ki

şülüşdür ammā mecnunun vaşîsiniñ ħalliyle ref‘ olmaz [36^b] (1) ammā kāfir ħulleyyle yā ‘aķvālar mürtefi‘ olur. Ammā āĥiretde ‘afv etmesi cā’iz (2) değildir. Zīrā aĥz-ı ħasenāta ehl-i değildir. Qāzihānda ider bir müslümān bir zemmīniñ mālın ġaşb itse yā süreķa itse kıyāmetde ‘ikāb (3) olur. Zīrā zemmīden ‘afv-ı ricā olmaz. Pes zemmīniñ ĥuşūmeti güç oldu. Keremānī ider. Gerçi kāfir ‘afv (4) idüp muķābilde kāfiriñ ‘azābı taĥfif mümkündür. Ammā ‘ākil ve müttakī şāfi imkānla aldatmaz. Cāmi‘ (5) el-fetvāda ider daĥı eşedd-i ĥayvān ĥaķdır. Zīrā aĥivāniñ ġünāhı yok ki ĥaşmına yükledeler aĥz-ı (6) ħasenātda ehl değildir. Pes kāfire ve ĥayvāna zulm idenlere ‘ikāb mūte‘ayyin oldu. Tevāzülde ider. (7) İstiĥlāl iden ĥaşma ĥaķķı ta‘yīn itmese qazā’en biri diyāneten olmaz. Ĥalāşda ider ĥaşm bilinürse (8) ĥükkāma rū yatına biri olur ve kaķabilmezse yine ĥükemā diyāneten biri olur. Ebū Yūsuf ķatında fetvā bunun (9) üzerinedir. İmām- Muĥammed ķatında diyānete biri olmaz şulĥ illā şulĥda ider ĥuķūk meĥūleden ira bizim ķatımızda (10) cā’izdir. ‘avezle eger ‘avezsiz ve bir ķısımda terk-i şalāt ve terki şavm ve terk-i zekāt gibilerdir. Tevbe ile (11) mürtefi‘ olmaz. Mezāhib-i erba‘aniñ ittifaķıyla el-aķzaufu āyetle mürtefi‘ olur. Yāĥūd mevtden şoñra (12) fidyeye ile mürtefi‘ olur. Fuşūlda ve baĥru’l-kelemda ve cevāhirde meşūrdur. Ba‘zı ĥavāşi hedāyenede (13) ve İbn-i Kemāl’iñ mühimmāt müftisinde yazduġu ba‘zı ‘ilāc ĥekīmāne değildir. Belki müĥrik-i ‘urūķa cehālet ve fātih (14) tarīķ-i zelālet olmuşlardır. Şifā virmediginden ġāyet ezdiyād-ı marāz mevreşdir. Ĥuşūşā ‘āme-i kütüb-i fūķehāya (15) muĥālifdir. Ol cihetden ki muĥaddişūn ve fūkahā bāb-ı qazā-yı hezelen yazmışlardır. Allāhım meger ķādir olduġı (16) ķadar ĥesābınca qazā idüp āyā ķabūl olur mı? Ve beķāya ķaldı mı ola deyü def‘-i vehm iķün ‘ilāc (17) meşķūr itse olur baĥru’l-kelemda şerĥinde ve müvāfiķ ĥāşiyesinde ider bu kısmiñ tevbesi edā etmektedir. (18) Tefsīr-i Teysīr’de ider Ĥazret-i şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām buyurur. (men tereke’s-şalāte mūte‘ammiden şümme qazāhā ‘azābü fi’n-nār (19) ĥaķibā) ve fuşūlda ider isķāt ve fidyeye iderim deyü namāz terk itse isķāt ve fidyesi cā’iz değildir. (20) isķāt ve fidyeye marāz ve sefer ve ġaflet gibi zārūretle terk olandır. Te’emmül şol mü’minin ĥasenātı küfr-i ĥayt (21) olur ve seyi’atı kebā’irle ‘afv olur. Pes Qur’ān-ı Şerīf’de mişķāl zerre ve ĥayr ve şerle herkes cezālanur demek (22) ne demektir. Cevāb: Evvelā ferīķ-i sa‘dādın her kim zerre ĥayr iderse ve ferīķ-i eşķiyādan her kim şer iderse (23) bulurlar demektir. Sāniyen meşārīķ şerĥlerinde ider kāfiriñ şevabı cemī’i dūnyāda ta‘cīl olunur ĥatta vefātı

gününe [37^a] (1) vefâtı gününe mişkāl zerre almaz ki eerin gre mearıkde ider kâfir asenâta dnyâda eyüce (2) ta‘âm verilir. Mebârıkda ider murâd-ı asenât muâbelesinde şihat ve esbâb vesâ‘ir ni‘met virilmekdir. (3) Dir mü‘mini ‘uûbeti cem‘an dnyâda ta‘cıl olunur atta oldukda mişkāl zerresi almaz (4) eerin gre azret-i alla‘llâhu ‘aleyhi’s-selâm buyurur. (Ümmetî hâzîhi ümmete merumete leyse lehâ ‘azabü fi‘l-âirati (5) innemâ ‘azâbühâ fi‘d-dnyâ ülfetni ve‘l-zelâzile ve‘l-atlu ve‘l-belâye buyurur. Sâbiunâ sâbiun ve muteşidünâ (6) nâcu ve zâlimünâ mafuru leh pes yere murâd-ı mulak grmegdir. Dnyâya ve uarâya şamildir. El-adîs (7) el-adî ve‘l-amsûn e‘t-tüdetü ve‘l-itişâdü ve‘l-amete cüz‘i min sitte ve ‘irîn cüz‘en mine‘l-nübüvvete (8) azâyî‘ini şihâbında mezkûrdur ve Ebü Dâvûd ve âkim ve Beyhaî Mus‘ud‘dan rivâyet iderler ki azret-i (9) alla‘llâhu ‘aleyhi’s-selâm buyurur. e‘t-tüde-i fi külli ‘amele ayrı illâ fi ‘amele‘l-âiratü tüde-i sükûn ma‘nâsındadır ki sükûnda her şeyde (10) itişâd ve i‘tidâlle olursa memdûhdur. Ammâ tefrîi mezmûmdur beâlet ve terk-i sa‘y gibi ve keşrete (11) nevm ve aflet ve ihmâl ve tekâsül ve tayî‘-i ‘ömr gibi. Pes şehvet ve itihâ bâbında ve sâ‘ir mu‘âmelât ve muâverâtta (12) ve meâfil ve mecâlisde nefsi miyâhâtını ve ayra istihzaâ tarîi üzere olan kelimâtını ve ased ve kîn (13) ve intikâmını ve uşûmetini ve zûlmetini ve‘l-aşıl dilinde ve sâ‘ir ‘uvunda arekât iden zemmâmı iskân (14) etmege tüdeti dirler. Meşelâ dilini kizb ve ıybete ve bûhtândan ve amameden ve fuş ve şetm ve la‘ndan ve elini arabdan (15) ve nâmareme yapışmadan ve ayaını yayana areketden şalamaa tüde-i dirler. Lakin şonra ki adîsde (16) ‘amel-i âireti istinâ etdi zîrâ anda yorulmayacak adar mücâhede ve zamet çekmek gerek zîrâ nefsüke muite (17) fârua bihâ adîs mutezâsınca lâzımdır ki nefs merkebin tâlib yemsüz koymaya ve erilüp aste kılmaya ve ziyâde (18) yükledüp yapın sürüb yürütölmeye eibü‘l-a‘melü ev demühâ ve en ul adîşi üzere murâd olan azdadır (19) ve müdâm olmadır eger men senevî yevmâhu fehuve ma adîşi ile sū‘al olunursa cevâbımız budur ki (20) biz bu adîs-i şerîfden her gün artırmak ma‘nâsını az etmeziz zîrâ imtiası teklîf bi‘l-cümle varır dinmezde (21) emr-i ma‘rûfdur belki diriz ki mü‘mini iki günü berâber olmaz müdâm ki ola meşelâ bu gün (22) bu ‘ameli işlese (inne‘l-asenâtü yüzebbihune’s-seyyi‘ât maşadâınca bu günden olan günâhlar dökölür (23) ve bir ademe Allâha arîb olur yarın yine etse ba‘de olan günâhlar dökölür bir ademe daı teraı ider.

[37^b] (1) Pes istivāyı olmaz ammā bugün itse arta atmasa şābitdir bir kimse kırk günden et yemese hulkı aza (2) ammā her gün yese kalbi kuvvetlene ve zulmetlene iktisād kâşeddendir kâşad her şeyde isrâfdan ve tağyirden (3) ve takşîrden hâzer idüp vasat hâliyle ‘amel etmektir teşebbüt muṭlakā dā’im olmaqdır. Meşelâ Allāhıyla (4) mu‘āmelede geh muṭî‘ ve geh fâsık ve geh zâkir geh ġāfil olmayup belki nevâfilden yüklenüp aña müdâvim olmaqdır (5) ve halkla mu‘āmelede ve mücāmelede ve senhâ ve tahammül gerekdir ve dostluk muḥkem gerekdir her cāyı ve şûreti dostı olup (6) cüz’î kederle hıķûķ-ı sâbıķa ve muḥabbeti ibṭāl etmemektir hâşılı teşebbüt budur ki zâhirde ve bâṭında halkla (7) eğer hâķla mu‘āmelede müdâvim-i yekdil ve yek-ciḥet ve yek-zebân olup müteğayyir olunmaya iki yüzlü ve iki dillülük (8) olmaya sâbıķda ḥadîşde buyurur ki her kimiñ dünyâda iki yüzü olsa yevm-i kıyâmetde onunçün (9) iki dil halk ola. Pes yüsebbitüllāhizîne âmenû bi’l-ķavli’s-şābiti âyet-i kerimesinin ma’nâ-yı (10) ıtlākîsi budur ki gerekse ḥadîş kalbi gerek lisânı olsun ki ehl-i kalbe rûşendir ve sofiyye katında (11) teşebbüt deyü rā’i mücāhedeniñ âlām ve şedâyidine ve riyâzât-ı belâyāsına şabrdır ve halkıñ ta’n ve taşına (12) tahammül ve muķāvemettir tâ şöyle ki ġam ve belâ ve mıḥnet ‘urûzundan te’sîr ve tezellül ve tekessür‘ ârız olmaya hâşılı ma’nâ-yı (13) sekû ve sülûk rāh-ı vasat her şeyde ve sükût ve şebât-ı nübüvvetiñ yirmi altı eczāsından bir cüzdür ya’nî (14) nübüvvetiñ eczâsı bu kadar olsa bu hışâl-ı erba’a andan cüz olurdu el-ḥadîşü’s-sânî ve’l-hamsûn (15) men i’tetze bi’l- ‘abdi ezellehüllāhü te’ālā kâzâ ‘î ve hâķim ibn-i Ömer’den râvîlerdir ‘arab i’tetze fülânün ve ta’azzeze bi- (16) fülân dirler filânla ‘izzet ve ġalebe da’vâsın izhâr etdi dimekdir Ya’nî her kim kullarıyla ‘izzetlense (17) Allāh u te’ālā anı zelîl ide ve maḥzûl ide ya’nî kûl zelildir ‘izzet Allāh’a maḥşûşdur her bir soñra (18) zelîle ṭayansa ‘azîz Allāh’ı unutsa Allāh u te’ālā ana intikām idüp maġlûb ider mü’miniñ ḥod ‘izzeti (19) Allāh’a ve resulüne tevekkül ve i’timādla ve mâ-sivâdan kuvvet taşarrufu nefy vesilesiyledir ve hüve’l-mu‘izzü’l-müzillü (20) ya‘izzü min yeşâ’ü ve yüzillü men yeşâ’i deyüp tevekküle deġse ḥikemde ider ‘in küntü lâbüdde müdebbirân fedebbir (21) en lâ tedbîr ḥazret-i şallallāhü ‘aleyhi’s-selām buyurur her kim bir ġünāh sebebiyle bir maşlahata şürû‘ etse (22) umduġunuñ fevtine ve ayruķluġuna ve ķorķduġunuñ başına gelmesine ziyâde sebep olur meşelâ zulümle cem‘ (23) olan asker manşûr olmaz belki ‘aksi olur el-ḥadîşü’s-sâlis ve’l-hamsûn min ḥüsne islāmü’l-mer’i terkühü mālâ ya’nîhi [38^a] (1) mālâ ya’nîhe

Tirmizî ve ibn-i Mâce Ebû Hureyre raḍiyallāhu ‘anhdan ve Aḥmed ve Ṭabarānî Hüseyn bin ‘Ali raḍiyallāhu ‘anhdan rāvilerdir. (2) Ya‘nî kişinin islāmının güzelliğindir mālâ ya‘nîyi terk etmek Mālâ ya‘nî deyü dîn ve dünyâda bir mübâh nef‘î (3) zâhir olmayup ve fâ‘idesi mercû olmayan kelâmı ve söylediği taḳdîrce ḥâlen ve mâlen zarar ve etem olmayan sözi (4) söylemekdir Meşelâ kelimât arasında geçen ahvâlî esfârı ve seyr etdüğü bilâd ve cibâl ve enhârı ve şebân (5) ve şüyûhu hikâyet etmek gibi ve âyende ve rûndeye ḳanden gelürsin ve ḳande gidersin ve filân vilâyetde filân (6) nice şatulur deyü ḥâceti yogiken söylemekdir Eḡerçi kızb ve ḡyibet ve bühtân ve fuḡuş ḥarâmdır ictinâb (7) vâcibdir ammâ mâlâ ya‘nî fi‘l-cümle mübâḥda olursa taẓyî‘-i ‘ömrdür ya‘nî ‘ömrü fâ‘idesiz geçirmekdir ve kâtib-i (8) a‘mâli fâ‘idesiz niçe yere uğratmakdır ve defter-i ‘ömrü ‘abes yere ḳaralamaḳdır Pes tâlib-i ḥaḳḳa terkî farzdır (9) eḡer mâlâ ya‘nî yerine ḳudret-i ḥaḳḳı tefekküründe yâ tilâvet ve esmâ tezekküründe olsa ihtimâldir ki nefehât-ı muḥabbet-i (10) ilâhiyyeden bir râyiḥa-ı ins ve istişmâm ideydi eḡer aralıkda ba‘zı kimse-i zem ve ḡyibet idüp ve (11) ba‘zı aḡvâlle temeddüh ve tezkiyye olup ve setr lâzım olan esrardan keşf iderlerse fitne ola (12) ve ḥilâfın dirse yalan ola bunun gibi ḥaramdır Ta‘rîz veyâ ḥüsn-i ta‘bîrle maḥlaş mümkün ise de (13) ḥâşılı ihtilât ehline afât-ı lisândan ḥalâş ḥayli güçdür ve fûşûl-i kelâmda mâlâ ya‘nî (14) dimekdendir. Ya‘nî mühim olmayan mevzi‘de ḳadr-i ḥâcetden ziyâde söylemekdir. Ya eḡlendikten soñra (15) i‘âde etmekdir yâ ihtisârla tefhîm ḳâbil iken ıtnâb etmekdir. bir kısımda ḥavz bâtıldır ḥamra (16) ve fısḳa ve ḥaram ve ḡilmâna müte‘allık kelimâtıdır ḥarâmdır. Pes ḥadîsde buyururki ḥalkın kıyâmetde (17) ḥatâ cihetinden ekseri dünyada ḥavz-ı bâtıll idenlerdir ehl-i cehennem ve künnâ naḡûzu ma‘a‘l-ḥâ‘yizîn (18) didikleri budur mürâ‘î ve cidâl ve ḥuşûmete ve taşannu‘ ve fuḡuş ve şetm 9 ḥadîsde geḳdi el-ḥadîsü‘r (19) râbi‘ ve‘l-ḥamsûn men kânet lehü serîreten şâliḥaten ev seyyi‘eten neşşerallâhü Te‘âlâ ‘aleyhi minhâ ridâ‘en yu‘rafü bih (20) Ḳazâ‘î Zeyd bin Sâbit‘den râvîdir Serîre kişinin şalâḥ ve eḡer fesâddan şaḳladığı ‘amele ve ḳalbinde (21) şaḳladığı fikre dirler Neşr-i revâ kinâyetdir Allahü Te‘âlânın şalâḥını ve fesâdını izḥâr idiğinden (22) Ma‘ni her kimin bir şaḳlu ‘ameli yâ şaḳlu fikri olsa bu ‘amel ve fikirden iyü olsun kim olsun (23) ḥazret-i Keşşâf anın ol-mebtûn ve mesturesinden bir revâ neşr ide ya‘nî bir nişân göstere ki [38^b] (1) Ol nişânla ḥalk anıñ şaḳladığı şalâḥını ve eḡer fesadını tuya ve bile. Pes bu kelâmdan ḡâliben ḥazretiñ (2) murâdı

şerîfi şalâhîniği gizli idiñ riyâyıla zâyî‘ etmek siz kendüñüz izhâr etmek murâdîñiz (3) zuhûr ise elbette ehil kâtında mühminiñ cebîninde nişân-ı sa‘âdetde peydâ ve şî‘âr-ı devlet (4) ve delil-i nûr ve hidâyet hüveydâ olsa gerekdir. izhâr-ı fesâddan şakındığıñ gibi gizli ve tenhâ (5) fesâddan dahı şakın ki şekl ve evdâ‘ îñızda zûlmet ve kasvet ve âsâr-ı fücûr ve nikbet zâhir olup (6) ümmet-i Muḥammed kalblerinden mebgûz olsa gerekdir. Ammâ şakın şalâhıda şeklinde nûr-ı zuhûr (7) etsün deyü etmeğe riyâ aḳsâmındadır. el-ḥadîsü’l-ḥâmisü ve’l-ḥamsün (‘Acebetü ligâfilü velâ yeğfilü (8) ‘anhu ve ‘acîbü’l-me’mûl ve’l-mevt yeṭlibühü ve ‘acibtü liḍâḥeke melî’i fîhî velâ yûdrâ e erzâ’llâhi te‘âlâ (9) emme eşḥaṭe) Kaḍâ’î râvidir. Ğaflet-i sehve dirler. Mûntehâsı intifâ-i ‘ile varır. Ya’nî ‘aciblerim (10) şol ğâfil ki tûl-ı emel kılmış ola ‘ibretle mu‘teber ve va‘zla müte‘az olmaya nefsinde ne ğafletten (11) zecr ve men‘ ider vâ‘izi var. Ve ne ḥâricden bir şalâḥa emri der nâşih ve müsteşârı var ki bilüre (12) şormaz mübdi’ ve mûntehâsı ḥuşûşunda ‘ulemâ ve şuleḥâyla tanışmaz. Pes şol keçiyе beñzer ki ne sürüye (13) qarışur ve ne râ’î şadâsın diñler illâ kendü ğâfil olmağla Allâhu Te‘âlâ anıñ işiden ğâfil olmaz ve kirâmen (14) kâtibîn bezerler gelmezler. Ve ‘aceblerim şol dünyâ ṭalibini ki mevt anı ṭaleb ider dönüp eñsesine bakmaz. (15) Ve gâhî bârı ḥasene ḥâtırı şorup cenâze namâzı kılup kubûr-ı ziyâret etmez ki mu‘teber ola. Ḥazret- i şalla’llâhu (16) ‘aleyhi’s-selâm buyurur. Este’îzü bi’llâh men ṭame‘a yehdî ilâ ṭama‘a ölülerden birisi dünyâyı bir ziynetlü (17) ḥatun şeklinde gördüm. Ḥitâb etdim, mihr istedi. Mihriñ nedir didim, mihrim senin ‘ömründür didi. (18) Ben atdım bâbın dünyâdan gidince seniñle seniñle kim zevk ider. Pes ḳable’l-nikâḥ üç ṭalâḳ boş ol didim. (19) Ve ‘aceblerim şol ağzı ṭolı göleti bilmez ki Allâh’ı ırzâ etmişimdir. Yoksa ḳaḳıtmışımdır felyadḥakû (20) ḳalîe velîyebkü ekşirâ buyurmuşdur. Pes Ḳahḳaha ile ḍahak ‘urûzı dünyâ fenâsından ve aḥiretiñ (21) beḳâsından ğafletten olur. el-ḥadîsü e’s-sâdisü ve’l-ḥamsün ḥavâ’l ḳulûbe sâ‘ate fesâ‘ate (22) Ebû Dâvûd İbn-i Şehâb’dan râvidir. Ya’nî (20) gâhice ḳalbi tervîc ideñ ya’nî ḳalbiñde beden gibi lufûbı (23) ya’nî yorgunluğu vardır sâ‘ate fesâ‘ate ḳalbî televvünden teskîn ider ve ğamdan teselliye ider rızâ ve lezzetle [39^a] (1) ve lezzetle râḥat ideñ ammâ ol lezzâtıyla ki ḥarâm olmaya. Yâḥûd ḳalbbi çokluk efkâr-ı dünyâ ile yogurmak (2) gâhice elden geldikçe cevriñ ḥayâlât ve fâsid-i ḥavâtırdan taḥliye ve taḥhîr iden ḥazret-i şalla’llâhu ‘aleyhi’s-selâm (3) oğluna dir ki dünyânçü ten ve cân ki renc ve zaḥmet yükletme beyt: Çünki ḥalk-ı cihân geldi

keder gidecek (4) mülki kalbi kaleme keder hâl-ı 'âlem mişâl-ı vâkı'adır. Sende gördüm şây-ı ol hayâli peder. Pes bu ma'nâya (5) 'Alî rağiya'llâhu 'anh el-kalbi izâ ikrahe 'ammî yâhûd gönül yıkılmayacak kadar helâlce mizâh ve laîfe ile kalbi diñlendireñ (6) eşem ve kizb ve bühtân ve ğıybet olmak şartıyla pes bu mertebe enbiyâdan dahı şâdır ve vâkı' olup (7) mezmûm değildir. Beyt: Efedî tab'eke el-mükedderü bi'l-hezl ve'l-mezh, velâkin kemâ ya'tî el-ta'âmü mine'l-melh ya'nî (8) tabi'îñ yorulduysa aña hezl ve mizâhla ifâde ile ya'nî letâyıf müşahâzıyla teşhîz ile ammâ hüdûdun (9) ziyâde hezle etme ki ğaflet ve ziyâ'at ve be'tâlet virüp fuzûlu'l-ke'lâma. Ve Havz bâtıla yetişüp kalbe (10) kasvet vermeye belki ta'âma tuz kadar kat ki ziyâde olursa acı ider. Beyt: rûhu'l-kulûb biba'zi'l-nezli (11) techelü minnî bigayri cehl. Hâzret-i şalla'llâhu 'aleyhi's-selâm (12) buyurur kuvvetiñiz yetdikçe dünyâ ğamından kalbiñizi firâğ idiñ zîrâ her kim ki dünyâ ekber hemmi ve murâdı olsa (13) Allâhu Te'âlâ anıñ mülkini dağda fakrını gözi önünde kıla ve her kim ki ekber kaşd âhirete olsa Allâhu Te'âlâ anıñ (14) maşlahatın vire devşire ğınâsını kalbinde kıla ve kankı kul ki kalbiyle Allâh'a ikbâl ve tevcîh ide Allâhu Te'âlâ (15) mü'minleriñ kalbini aña muhabbet ider. Ve her hayrı Allâhu Te'âlâ aña ziyâde sür'atle getüre. Hâsılı tevcih-i haĳka (16) hubb-ı sivâdan ve ğamm-ı dünyâdan hâli kalb gerek. Pes Beyhâkı'niñ rivâyet etdiği. ilhevâ ve'l-'abû (17) fe-innî ekrahe inne eri fî dîniküm ğaleza hadîsi mazmûndur ve dâr-ı kaţını rivâyet etdiği se'eltü rabbî (18) inne lâ-yü'azzibü'l-lâhîne min zürriyyeti el-beşerü fe-a'tânîhim hadîs-i şerîfi bu mefhûmdur. Pes havf-ı (19) recâya ğâlib gerekmez tâ nefis ye'se varıp Allâhu Te'âlâ sū'-i zann idüp bu'd ve reddi düşlemeye cenâhın (20) âzude eğerçi mürâfık gerekdir. Beyt: Kaçmasu deyü dü cānibden hafız u 'aşım. Bendesin havf u recâ (21) zencîriyle bağlar Pes nice korkmayın batışı şedîd ve nice korkın ve rahmeti vüs'atı külli şey' buyurmuş deyü (22) ihsânına recâ ve i'timâdı ve hüsn-i zannı elden kırmaya tâ ene 'abdi zanni 'abdî müjdesine lâyıķ ola (23) ve dahı fe-bizâlike felyefrahu mazmûnunca elhamdülillâh sırrımda şarîfi dilimde ikrâr-ı kalbimde îmâ miyânımda mıntıka-i [39^b] (1) Tevhîd var başımda şeb'ate dilimde şirk kelimesi kalbimde küfr ve nifâķ ve belimde zünnâr yok deyü âhir (2) hâlin evvela kıyâs ide ve hem her matlubuñ ihtimâl-i fevâtına ğam ve hemm ve her murâdıñ adem-i huşûlüne (3) ıztırâb ve elem çekmek lâzım olursa hüzn-i ebedîde kalınmak lâzım gelür. Pes 'irfân ve takvâ (4) ve îmân ve 'aşķ ve muhabbet ve vicdân için halk olan kalbin hüzünden

eli değmeyüp sermâye-i albe fâsid (5) ve nad-i ‘    r z  yi’ ve k  sid olmak l  zım gel  r intiz  r  ’l-ferec ‘ib  de h  d  sinden mefh  m olan (6) budur imdi bu yola   att  r t  r  ki dirler h  lvetiyye-i mesr  r  n bill  h olan ‘    klar yoludur lehiv (7) hu    unda z  kr etdiğimiz iki h  d  sden mur  d d  nya vesvesesin ve hev   fikrin def’i   n ‘u    ka sem  ’ın (8) cevazına i   ret ola ve bilmekliğe ger  i   rt  b   ve ġayr-i h  vf-ı rec  ya ġ  lib gerek meğer p  r y   hasta ola anda (9) rec   ġ  lib gerek didiler amm   seb  k-i av  m dersidir amm   ma   am-ı ta     de olan h  v   a h  vf  n (10) ziy  de olması g  n  h  n rahmet-i h     a ġ  lib olmasın i’     d etmektedir Y   h  zret-i ġaff  run ve cev  d-ı (11) kerimin   m  stağfirine h    a bu  l  n   ann etmektedir bu   ann     ibleri     nini bill  h   ane’s-s  ’ g  r  hundan (12) olur   cretleri ‘aleyhim d  ’iret  ’s-sev’dir pes me  hurdur ki Yahya peyĐamber ‘aleyhissel  min   h  vfı (13) ve ‘  sa peyĐamber ‘aleyhi’s-sel  min   rec  s   ġ  lib idi h  zret-i ‘  s   ‘aleyhi’s-sel  m a  a didi ki ne bek   orkarsın (14) dery  -y   mu    t rahmetinden ve ‘umm  -ı beyker  n-ı mağfiretten ta  s  m olunca z    ir-i c  rme g  re ta  s  m (15) olur her   atda ki ‘  lime k  fidir sa  a da d   meye mi h  zret-i Yahya ‘aleyhi’s-sel  m etdi ne bek g  lersin (16) Allah’  n     r ve ġazabından sa  a emin h  berimi geldi pes v  hiye muntaz  r oldular h  zret-i Cebr  ’il ‘aleyhi’s-sel  m (17) in  p didim ki Allah   yekr  ’   ‘aleyk  m  ’s-sel  m ve yek  l   a    bik  m   ‘ind   ebe    k  m   en   ‘inde   anne ‘abd   (18) yecid  n   ‘al   m     anne b   ya’n   sizi  n iy  n  z g  le   y  zl  d  r ben   ulum  n     n  sındayım beni ni  e     n  rs   (19)   yle bulur dey   buyurdu. Ba’z   me    y  h kul k  ll  n ya’mel   ‘al       kiletihi   yetini i  id  p ġ    yi olmu  lar (20) ba’de bizim   eklimize l  y  k olan g  n  hd  r sa  a l  y  k ne ise   yle k  l dimi  lar ve   ey  h Mu  hiyidd  n el-‘Arab   (21) M   ġ  rrake bi-rabbike’l-ker  m   yetinde ker  m ‘ib  reti ‘u    ta h  ccet tela     undur buyurmu  lar Ya’n   ke’enneh     s   (22) in  bet ve r  c  ’ il  ll  h id  p M   ġ  rran   ill   terbiyet  ke l   mecc  nen ve kerem  ke l   bil   liy    aten minn   dimektir (23) Pes as  l mese’le budur ki herkes bir isme maz  hard  r h  vf eğer rec  n  n ġ  lebesi     b  z veya B  s  ¹⁷ [40^a] (1)   smine ve me  rebine g  redir Amm   ehl-i tev  hide ġ  lebe-i rec   memd    hdur ki ‘ulem   a  l    k dimi  lar ki a  l    k (2) h  ll    na m  m  aresetle ve ehl-i h  zmetle tebd  l olur. Pes me    y  h h  vf   ġ  lib olanlar   tercihiyle ir    d (3) iderler ve rec  s   ziy  de olanlar   h  vf      nisi t  ddirirler. Hakez   vecedn     ey  han   ve ‘ummen  

¹⁷ Beyit l   nefsi l   taknet   min zelletin az  met inne’l-keb  ’ire fi’l-gufr  ni kellememi le’alle rahmete rabb   h  ne yaks  m  h   te’t   al   hasebi’l-isy  ni fi’l-k  sami ismine

Şemseddîn (4) es-Sivasî kıddise sırrüh el-hadîşü's-sâbi' ve'l hamsûn lâ teħâsedû velâ tenâceşû velâ tebâgazû (5) velâ tedâberû ve kûnû 'ibâdellâhi ihvânâ Müslim ve Buħârî ve Ebû Hureyreden râvîlerdir neceşsatlık (6) esbâb kendünün murâdı değilken behâsın artırmakdır ba'zı berdüküye ħayr olduğunu kerih görmeğidir (7) Yâħûd ana şer ve mazarrat olduğunu istemekdir Tedâbüri teķâtî' ma'nâsınadır ya'nî üzülmek kesilmek (8) küşüşmekdir Yâ ğıybet ma'nâsınadır ki kişinin ardınca istemediği sözi söylemekdir (9) 'İbâdallah Kûnû'nun ħaberidir İhvânen ħâldir yâħûd yâ 'ibâdallâh dimekdir ihvanen ħaberidir ma'nâ teħâsüd (10) ve tenâcüş ve tebâguż itmek ve dîn ħarındaşlarından kesilmek yâħûd anları ğıybet etmek Allah'ın kılları (11) oluñ birbiriñiziñ ħarındaşı olucı olduğunuz ħâlde Yâħûd Yâ Allah'ın kılları ħardaşlar oluñ. Ya'nî (12) ħarındaşlar gibi muħabbetde ve vahdetde oluñ ve her ħâlde hem meşreb ve hem mezheb oluñ bida'atden (13) ve ihtilâf-ı ârâdan şakınıñ dimekdir ħased iki nev'dir bir nev'î bir kimseniñ ni'met ve devletinden (14) müte'ellim olup zevâlin istemekdir kendüye olmazsada ve bir nev'î ħasedin aķbahı ve aħbesidir ki ħasede (15) necl ve levimde zamm olmuşdur. Yâħûd andan zevâlin ve kendüye ħuşûlün istemekdir. Ammâ mişlin (16) istemeğe ğıbtâ dirler ħall ve ħürmetde aşlınâ tâbi'idir Ya'nî mübâĥâtta mübâĥ ve muħaremmât ve ma'âsîde (17) ħarâm ve mekrûhâtta mekrûhdur ve bu ħased cehille tama'ın ictimâ'ından mürekkeb bir marazdır. Zîrâ (18) ğanî-i muţlakıñ taķsiminde envâ'i ħalkına eşnâf-ı ni'amı muħaķķaķdır. Pes cümlesinden bâb-ı feyz-i ilâhî (19) devr ve ihsân ğayr-ı mütenâhî münsed olup cümlesi benim olsun dimek cehildir ve muħâldir (20) ħukemâ didiler ki 'âkıllı sefihden fark etmek dilersen muħâlden şor mümkün dirse bilki aħmakdır. Pes (21) ħasuduñ ħazret-i ħaķķa i'tirâzı ve ħalkına ğayz ve ğazab ve elem-i nihâyet bulmak muħâldir el-ħasûdü ebeden (22) lâ yesûd ve eęer bî-ċâre ħasûd ħamr-ı tama' içmiyeydi bir ħarâb-ı cesed için ħasedle cana bu ħadar cefâ çekdirmezdi (23) bunu ħod bilmişdir ki devr-i âdemden beri ħasûdüñ bazarı kâsiddir iblis kışşası besdir li-muħarririhi key melâmı [40^b] (1) Eşedd-i ħasûd-ı ħased yoluna sed ve gerdününe sed, gerçi kim her ğünâh beğendirir cümleye ħıkd u ħased sâdemed ğayra (2) verirse baña ħiċ kıalmaz döktür maħzen-i Ĥudâ dir o bed kerem eylesiñ eyle ħâsid ki vir aña dürlü (3) tühfeyi ħad ki kıoyup dîn ü zevķ-i dünyâyı seniñçün çeker ğam bî'ad ni'metiñ artırasın aña luţf ile (4) sen kıâbül eyle ol yesün zaħme-i derd intikâm itme aña şaķın şeyĥi bendesin aña daħı bundan eşedd (5) pes ħasediñ 'ilâcı budur ki bilsin

ki had seniñ dîn ü dünyâña zarar-ı ‘azîm olup ve Kâhhâr-ı Rabbî ekmeliyle (6) muķâbele ve huşûmet olduğundan ğayrı eger hâdden murâdın anuñ haremânı nokşânı ise delâ’il (7) ile şâbitdir ki sen aña hased etdikçe Hakk’ın intikâmı anıñ ni‘metin artursa gerekdir ve anıñ devletin (8) artıdıkça seniñ ğam ve belâ ve müşîbetiñ artsa gerekdir. Huşûsâ anıñ eksilmesi seniñ şaneñde nesih ve kırı (9) ihtimâl delâ’ile bakarsıñ muhâldır. Ammâ her sâ‘at seniñ iztirâb çekmek hâzır ve naķd olsa gerek. (10) İmdi bārî aña nokşân ve kendüñe huşûr ve kemal ve hayr murâd kese hased etme tâ ki ol artmayasız huşûrsuz (11) mübtelâya olmasın teveccühle kalb-i selîmle tâ‘atden kalmayasın ve Kâhhâr-ı ‘Âlim haşmıñ olmaya. el-hasedü ye’külü’l hasenât (12) kemâ te’külü’n nârü’l-haţab bu taķķıķdır ki esâsü’l hasenete ve efđalı’l ‘amele ma’rûfdur. Pes hasede ma’rifet ve muhabbet (13) için halk olun kalbizâyi’ etmektedir. el-hadîsü e’s-sâminü ve’l-hamsün inne’l-‘aynı litedhalü’rr-ricâle’l-ķabri ve’l-cemelü’l (14) kadr Kađâ’î ve ğayrı râvilerdir. Ya’nî taķķıķâ göz eri ķabre ve düye-i çölmege şoķar. Ya’nî ‘aynıñ (15) sümümetiyledir ki nażar-ı ‘acîble baksa âdemi öldürür. Ve buyurur ki ekseri benim ümmetimden ölen każâ ve kaderden şoñra (16) ‘aynıdır. Ve buyurur ki bir kimesne kendi ‘acebe getirür bir nesne görse mâşâ‘allâhu lâ kuvvete illâ billâh dise (17) ‘ayn aña zarar virmez. Ve buyurur ki bir kula Allâhu Te‘âlâ ehl-i mâl ve düvledden virmez illâ mâşâ‘allâhu lâ kuvvete (18) illâ billâh dise âfet görmez mevtden ğayrı. Ya’nî ecell-i müsemmâdan ğayrı aña ‘ayndan ğayrıdan âfet (19) yetişmez ve e’ûzu bikelimâti’llâhi’t-temâti min külli şeyţâni ve hammeti ve min külli ‘aynı’l-ümmeti du‘âsına her şabâh (20) ve her ahşam Fâtihâ ve Âyete’l-kürsî ve Amene’r-rasûlü ve ihlâş ve mu‘avezeteyn. Bismi’llâhi’l-lezî lâ yağurru (21) me‘a esemme şey’in fi’l-arđi velâ fi’semâ’i ve hüve’s-semî‘ü’l-‘âlîm du‘âsına bu cümleye üç kere müdâvemet (22) ‘aynî ve şeheri cümle belayı def’ ider. Me’sûr ve hadîsde şâbit ve mevrûş ma’nâdır. Ve baķķılara at (23) ve deve ve eşek başı etmekte ve ‘ayn için ğusl etdirmegde hadîsde şâbitdir dâfi’ ve nâfi’dir. **[41^a]** (1) el‘aynı haķ hadîsiniñ taķķıķı budur ki emrâz-ı ķalbiye ki rûh ve insânı mühlike ve rûhâniyyetin müftî‘adır. (2) Nice dürlüdür ammâ elberi ‘acebdır. Ya’nî kişi hûd-râ ve hûdbîn olmak marâz-ı mühlike ve belâ-yı ‘azîme mübtelâ olmasına (3) bâ‘ışdır ve kişi kendü özin görse elbette kendü gözi kendüye degib ğayrıñ bedenine niçe (4) te’sûr iderse kişiniñ kendü gözi kendüye bedenine ve cânına zarar ider ki şeyţân öz gözi (5) kendüye degdikçün kâfir ve merdûd-ı ebed

oldı. Pes el-‘azametü izâri ve’l-kibriyâ’i ridâ’i femen nâzi‘annî fihimâ (6) idhâlte nârî bu ma’nâdır Allâhu a’lem el-ḥadîsü e’t-tâsi‘u ve’l-ḥamsün Eğbitü’n-nâse ‘indî mü’mînü (7) ḥafîfü’l ḥazü züḥazzi min şalâti kâne rizka kefa fe-eşbirü ‘aleyhi ḥatte yekfi’llâhi ve eḥsenü ‘ibâdeti rabbihi ve kâne (8) ğâmiżâ fi’n-nâsi ‘acelet terâse ve kulte bevâki Aḥmed ve Tirmizî ve Ḥâkim ve Beyḥakî ebî İmâme’dan (9) râvilerdir. Ammâ İbn-i Mâce ğâmiżâ fi’n-nâsi den sonra ziyâde etdi. Lâ beşâra ileyhi bi’l eşâbi‘ kelâmeni (10) kâne ğâmiżî tefsîr etdi. Eğbitü kelimesi mef’ûl ma’nâsına olan ef’al kelimelerindendir. Elḥâzû ‘bâreti (11) ḥavzedendir ḥafîfü’l-zuhr dimekdir. Ğâmiżi ve ḍeḥake zıddıdır münḥafi dimekdir. Ya’nî ḥalkıñ benim (12) katımda kanı maġbûtı ya’nî ğabîtü ve münâfese ve taḥarri olunanı ol mü’mindir ki arkası gibi ola ya’nî te‘alluka (13) ve keşret-i kuyudundan zuhrı ‘arî ola namâzından istîfâ-ı ḥaz idici ya’nî naşîb behre alıcı ola ya’nî (14) ‘an külli müskira ḥadîsinde yazdığımız üzere ğaflet ve ihmâlle sesiñle kalbime tâ namâz fażîletinden behresiz ve kıymetsiz (15) ve fâ’idesiz olmaya ve erkân-ı şalâtda ri‘âyet ve ta’zîm ide menhiyyât ve müfsidât ve mekrûhâtdan şakına (16) yâḥûd teveccüh-i tâmla ve ihlâş-ı kâmile ile kıla göre tâ namâziñ nûrunı müşâhede ola mi‘râc-ı mü’mîn olduġı sırta (17) vâkıf ola ve naḫda lezzet ve şafâsın ve ‘avez ve ücretin taḥsîl ide kıyâmetde virilecek ‘avezle kanâ‘at (18) etmeyene nesi bâzârdır. Yaḥyâ bin Mu‘âz ider dünyâda bir cennet vardır ki aña girenler cennete ve ğayrıya müştâk olmazlar. (19) Belki cennet ve mâfihâ anıñ katında ni‘meti muḥtaşaradır ki cennet ve mâfihâ iştiḥâ ve şehvet ğavġasıdır. (20) Didiler ki nedir ol yâ Ebâ İshâk buyurdu ki muḥabbett’ülâhdır ve lezzet ve zikir ve ta‘ât ve ḥelâvat ve münâcatdır. (21) Ve razı fî keffâf ola ziyâde olmaya ve kifâyetle kanâ‘at ide ya’nî def‘-i ḥar ve berd idecek ḥaşn-ı libâs ve bâlin (22) kesîrât habezle kanâ‘at ide ta‘âm nefisi ve libâs-ı mülebbisi istemeye Allâh’a ulaşınca dek Allâh’ıñ ‘ibâdetini (23) iḥsân ide. Ya’nî ihlâşla dadıp ve ḥayâyla ve ḥaşıyyetle Allâh’ı görür gibi ḥidmet ide nâs içinde ğâmiżi **[41^b]** (1) Ve maḥfi ve zikri ḥâmil ola ya’nî ḥâzır olsa değme kimse bilmeye ve ğâyıb olsa değme kimesne ekmeye ve ḥadîsde (2) aydır Allahu Te‘âlâ ba‘zı kuluna kıyâmetde elem aḥmel zikriñ deyü minnet ider ya’nî şöhretle âfete ve keşretle mîḥnete düşüp (3) barmaġla ġġösterilen ġürûhdan itmedim diye ve daḥı mevtî karîb ola ya’nî mevti yakîn göre ırâk görmeye tûl-ı (4) ameli bıraġa mîrâşı az ola ve aġları az ola dünyaya az yapışup mâl ve ehli az olduğundan el-ḥadîsü’s- (5) şittûn edde benî rabbî fe-aḥsene te’dîbî İbni’s-Se‘ânî

ibn-i Mes'ûd'dan râvîdir Ya'nî benim rabbim beni te'dîb (6) etdi te'dîbimi dahî ihsân etdi. Pes te'dîb nefsinde hüsünün baña te'dîbîñ dahi ahsenin etdi ki kâhî (7) zemîni bahârla terbiye etdiği gibi beni alâfıyla utandırdı yetîm iken me'vâ fakîr iken gînâ virdi gâfil iken (8) 'ulûm-ı evvelîn ve âhîrîn ile behremend ve ıttılâ'-ı esrâr-ı hakâyık-ı eşyâ husssunda Dâmişned etdi ve kâhî (9) taslî-i a'dâ ve kaç'-ı alâka şitâ suretinde te'dîb etdi gâh âyât-ı ızâmla kemâl-i muhabbetin i'lâm idüp (10) kâhî mi'râca da'vet idüp arz-ı cemâl idüp elâfın mebzul etdi ve 'adüvverimi maḡhûr ve maḡlûb etdi. (11) Pes bu iki dürlü mu'âmele ile beni gâh şükriyle terbiye etdi ni'metin arturdu gâh şabırla terbiye etdi 'ivażeyn virdi (12) ve şükûriyyet ve şabûriyyet kendü şıfatı iken hulûkühü'l-kur'ân hükmü üzere beni kendü şıfatıyla müttâşîf ve halkıyla müteḡallık (13) kıldı. Pes fâ'ide-i te'dîbini ve netîce-i te'dîbini 'urafâya ifhâm için 'âkıbet Ra'ûf ve rahîm ve nûr gibi nice esmâsıyla (14) ḡabibine tesmiye etdi ya'nî şıfat-ı aḡmediyetini fenâ kılp aḡadiyyete şıfatıyla müttâşîf kılp sem'iyle Semî' ve başariyle (15) Başîr ve taşarruf ve kudretiyle mutaşarrıf ve kâdir etdi anıñçün taşarruf ve 'izzet ve devâm-ı devlet ve şevket-i müyesser olup (16) nübüvvet yükü altında yalnız iken ferd-i vâḡid aña ḡahhâr ve muḡîḡ şıfatın baḡışlayup yirmi üç yıl içinde 'âlemi (17) kıldı. Pes küntü lehü sem'an ve başaran ḡadıḡi ve mâ rameyte iz rameyte ve lakinillâhe ramâ ve innellezîne yübâyi'üneke innemâ (18) yübâyi'ünellâḡ iḡâret ve beşâreti ehle kâfidir ve ḡabibini mazḡar-ı ism-i a'zam ve ism-i câmi'ü'l-esmâ etdi ki 'âlemin vücuduna (19) ve kemâlâtına ve kevnin zühûruna bâ'is olan iḡtizâ-ı evşâf ve esmâyken el-ḡalku minnî ve ḡazret-i ḡakḡıñ âññ ḡakḡında (20) Levlâke lemâ ḡalaḡtü'l eflâke didiği bu maẓmûnu müteḡakḡıḡdır tedebbür ve cümle te'dîbinden a'lâsı bu idi ki ve ḡul rabbî (21) zidnî 'ilmâ du'asını ḡabûl idüp merâtib-i vücûdiyi ve zıll ve ḡakḡıḡati ve fenâ ve beḡâyı bildirdi ki ḡul innemâ enâ beşerün (22) mislûküm yûḡî illâ bu remzî ta'lîmdir Ya'nî ḡabibim de ki bi-ḡasebü'l 'unşur ve'l-iḡtiyâc ile'l-cisim ve'l-levâzımı'l (23) cismâniyyeti bende siziñ gibiyim ki Lâ faḡra lıḡnîn 'alâ ḡnîn mışdaḡınça min ḡaysü hüve topraḡıñ topraḡdan farkı yokdur. Pes [42^a] (1) Pes şûret-i insâniyyetine soñradan giyilmiş bir 'âriye libâsdır âñnla taḡayyüd ve temeddüḡ idüp şûret-i beyn ve muḡayyidü'l cism (2) olma ve ḡalka bu ma'nâyı bildir tâ kemâline baḡup şûretin şanıḡ ḡazret-i İsa 'aleyhi's-selâma olan büḡtân sanada (3) idüp ümmetin râḡ-ı hüdâdan çıḡmaya ki ḡakḡıḡatde mülk-i şûret yokdur varlığı 'aciz ve za'af ve fenayla maḡlûtdur (4) ve zılâl

ve fakr ve yetim heb bütün 'âlemindir. Eğer şûretine bakup nübüvvet ve kemâlâtında şübhe idüp kendülere kıyâs iderlerse (5) ve ammâ bi-nimmeti rabbike fehaddis hükmünce ni'metim taḥdîs eyle ki sana bir bâkî varlık virmiş midir anda zılâl ve fakr ve yetim ve 'acz ve fenâ yokdur ki (6) ol-varlık Yûḥâ ileyye sırrıdır ol-sırr kim şıfatımdır senin cismin ol ḥaḳâyık-ı kūr'âniyyeme ḥaḳḳa ve daḳâyık-ı evsâf ve ulûmuma şandıkça (7) olup zâhirin cild ve bâtının muşḥafdır o şeddesinin peygamberliğle ḥilâfeten benim şıfatımla ittışâfındır pes faḥr idersen (8) senlikden fenâ ve benliğimle bekâ olmaḡla temeddüh ve tefahḥur eyle didi anuḥün el-faḳrû faḥrî didi ve izâ temme'l-faḳrû fe-hüvehallâhü (9) buyurdı ve'l insân ve'l kūr'ân tev'emân buyurdı ki bu aḥâdîs-i selâse-i şâbitetü'l-asıldır ve te'dîb-i cismânîdendir ki festakim (10) kemâ ümirte ve lâ tekûlenne li-şey'in innî fâ'ilün zâlike gaden illâ en yeşâ'allâh ve lâ tec'al yedeke maḡlûleten ilâ unıḳıke velâ tebsüthâ (11) küle'l-basti fe-le'alleke bâhi'un nefsek ve tahe mâ enzelnâ aleyke'l-kur'âne li-teşkâ ve abese ve tevellâ en câ'ehü'l a'mâ ve bunun gibi (12) itâb-ı engîz ve ta'lîm-i amîz olan ayât-ı ızâm hem te'dîb kabilindendir cümlesi habibine iş'âr-ı lutf ve mürüvvet ve ifşâ-ı muhabbet ve irâde-i (13) halatat ve def'-i gurbet ve def'-i elem ve kürbetdir ve hem ta'lîm-i ahlâk-ı hasenedir ki habibin kûn-ı yekûn kemâl-i ittikâsı ve kurbî cümle (14) enbiya'dan ziyâde olmaktadır. Beyit tedânî fe-ednâhü ile'l 'arşı rabbihi ve nâdâ takaddüm yevsîd-i muhabbeti te'ennüs binâ haze'l visâl (15) ve ze'l-likâ, muhibbi ve mahbûbün sâ'atühü halveti ve te'dîb-i ilâhiyle müte'eddib olduğundandır ki reyhânda ve safvede ve tevârîh ve (16) siyer kitâblarında mesturdur ki Hazret-i sallallâhü 'aleyhi vesellem künyesinden müstaḡni idi hazâ'in-i etrâf ve ni'am-ı afâk hizmetine çekilürken nân-şa'îrden (17) mübârek ḳarnı doya yemedi ve ay geçerdı ki ehl-i beyt ocaḡa kazgân asılmazdı kutları temrr ve mâ idi Hazret-i sallallâhü aleyhi vesellim (18) hediye gelse yerdı ivaz virirdi sadaka almazdı yavan ve yâbis dimezdi bulduḡun yerdı ḥaşin ve köhne dimezdi bulduḡun (19) giyerdi Kâhî hazret-i hakk battâlı sevmez deyü papuş yamardı ve kaftan yamalıklardı ve hâne maslahatın bilice görürdü ve değirmen çekerken (20) hâdım yorulsa yardım ederdi hastalar hâlin sorardı ve musâbları ta'ziyye ve mübeşşerleri tehniyye ederdi ve fakîrlar arpa (21) etmeḡene ve paça söküḳüne da'vet etse istinkâf ve hilâf etmez ve her ne istense lâ dimezdi lakin kâhî ba'zı saḥâbenin (22) murâdın te'hîr edirdi ki Ba'zısını şefâ'at etsünler ba'dehü virin tâ ba'zısı ber-murâd ve ba'zısıda me'cûr ve müsâb (23) ola

deyü ve fukarâyı hor görmezdi mesâkini severdi ve beni miskîn dirilt ve miskîn öldür ve mesâkinle haşr eyle. Eşhâs mahkeme tarafından [42^b] (1) dirdi pes meskenlikden murâd fenâ ve mahv terk sevadarlık gâfil her fakîr harîş murâd değildir ve beyden pâdişahdan (2) hibe elimizdi cemileye pek nazar idi ata ve duya ve hamare binerdi ardınca kimse yürümezdi ey arkamı mülklere ila kôk (3) dirdi kahi ihtiyarcu ‘adın mübârek başına taş bağlardı ve hüsn-i hâlkı ve tevâhibi’i ol mertebede idi ki ba’zı ağız (4) fıkra sevdiklerinden hâzretin mübârek oğşadıdı ve ba’zılar hâzretin dest-i şerîfine yapuşup anlar el çekmeyince hâzret-i (5) şallallahu ‘aleyh vessellem mübârek elin elimizdi her hicâzda yolcu giderken ba’zı A‘rabi rast gelüp mühimât-ı diniyeden su‘al iderlerdi (6) mafşalen cevab virdi gölgede şöyleşelim vakti değil dimizdi zikri coğudu musâvi ve lağvi yoğdu hevâdan söylemezdi (7) cümle da‘hi ilahi dan‘akas nur rahmani idi şalavatı itala ve hutbe’-i kaşr iderdi kâhkâha ve şehk itmezdi kefirinin İslamına (8) hırzdan ve anların şad güne cefâlarından mahzûn iken da‘ima tebettümde idi mübârek beşereye gülüç idi fikri da‘im idi (9) taybi ve tatluysürdi rayiha’-i kerih’e’-i su ferdi ya‘ni mübâh görmezdi la‘ife ki hadd-ı şer‘den haric olmaya men‘ ve anlar itmezdi (10) küstahlık idenler ‘özür itseler derhâl kabûl eylerdi ciddin iklimi içinde gün yoğdu dost ve düşmana kaşdı biriydi ‘özür bilmeyenlere (11) ‘özür ta‘lim iderdi zâhir neşv günâha ‘özür şûr sema derderdi kolları çaryeleri çoktu ni‘mete anlara irtifa‘ ve türbâde (12) itmezdi ins ider hâzret-i şallallahu ‘aleyhi’s-selâmın nice eyyâm hizmetinde oldum bir kere filân semti niçün andık ya necûm itmedik (13) didi ve anın nazik desti gibi bu meşk dibâ ve her yere yapışmadım ve hâzretin hâlitinden ba’zısı meşâtî imiş hâzret-i (14) şallallahu ‘aleyhi’s-selâm istirâhatde iken derin olup bir külline sürünmüş idi pes ol gelenin vefâtına dek mesd rayihâlı andan (15) gitmedi haşılı bir sultân hakkında anın la‘li hâlk ‘azim dinle ve şefa rahmaniyla mutasşafe ola ve hâlk kuranla mütehallik ola (16) ve anın meddâhı hâzret-i hakık ola anı vaşif kanda mümkündür beyit ve şafa hâlk kesike karanet hâlk in‘ad üç (17) imkanest. Lakin meddahların tıfıllı ve dahîli olmak ricâsına fevke şi‘ir ve bilâ ganetden peçe iken şadd-ı kuşûruyla (18) yoğun yumru bir çarşafa kaşide’-i ahîri kitabın bezeldi hulûviyat ve cerb a‘ame sonunda ve eşnâsında bi intizâm (19) humûzât ve tersiyât me‘lûf beşerdir ahvâlinden ‘azar hâhez kabûl kılına kaşide’-i fi medhû’l-nebi şallallahu (20) ‘aleyhi’s-selâm ey mahzen fezâ’il eltâk hakka mazhar ey mecmu‘a haşa’il mecmu‘a hâlkâ rehber ey menba‘a mürvet (21) ey ma‘den fütût ey

aşı-ı feyz rahmet cûr ve cûd-ı rahmet perver halkın kâimdan ekmele halkın (22) 'azim
 efdâl ruhkedâ aşı-ı evvel cismin kâimdan enver ey zulmetin ziyâsı (23) ey hasetler
 şifâsı adanlular şefâsı lütfün sırrımı dalları ey dercherûhdet ism-i nekîn kudret mühr-i
 sema'i 'izzet Serdâr [43^a] (1) serdâr olanlara sır cisiminde nur-ı şeri'at ruhunda der-
 tarîkat şerik hevâ'l hakîkat (2) ey cesâr setr-i mazhar ey tûli hakâyık ey bülbül
 dekâyık. Zâtın femûye fayık. Dinin kâimdan ızhar (3) ey 'ayn-ı bahr-i tevhid iklimi
 'uşak nefrid ey hâz şehr-i eminde müşekkel sengele esir şıdk şafâya şafa (4) mühr
 vekâyeye kıyye royun diler ahibeten ey habb hubbe beydir. Ey Muştafa rahman ey
 murtażay-ı insan (5) ey muktedây hercân ey der ruh ve piger ey şem' sarh hâzara
 meşakkat bizim a'la meftâh 'ilm alfâ (6) maşbâh kalb huydur. Kanûn-ı dini vaz' a'lâm
 'ilmi rafi' ey her belâyı dafi' 'arş-ı hüdâya dilber. (7) Ey rafi' zelâlet ey dafi' cehâlet
 müştâk bir cemâlet a'râz ve cisim ve cevher kaşif setr evşâf (8) 'aşıkla şaf her şaf
 kafesi muhît olan kaf 'ankay-ı kudret aver ey seyd memâlik ey dafi' (9) mahâlik ey
 mürşid mesalik ey rehervâne rehûr tabb kalûb eşbah şab şabay fettâh feyz fezây (10)
 ervâh cümle sana müsteşir ıslah her fesadı siftâh pür muradı sultân 'adil vedâdi meta'
 (11) şıfata şer sedtân saray sultân hem bülbül hoşû'l-han şahin dest hannân şıyâdhem
 dalaver (12) ne var ise zahir gayb nurundan bir reyb hür cenânda ki zeyb sendendir
 mukarrer ey 'aliline (13) rahmet nûr-ı hüdây-ı ümmet ey rehinmây ve şalat her 'izzete
 sezavar evvelce rûz-ı mahşer nefsi okuyya (14) her sır tutula cümle diller anda
 hemen o söyler ey nûr-ı 'alem dil ey pişvây menzil ey takşer hanım (15) külli senden
 kâim muşavver ey ruh cümle cismin ey genci her talebim katâmi cümle kısmın bu
 el-kasın saḡagir (16) şarraf dürr' irfân 'araf setr sultân mir'at ve cer heman sultan
 bahr-i hem yer ey şah setr û haddet (17) sâlâ recinde kudret şehibâz dost kuvvet ey
 nûr haft küsûr 'unvân naşrû fırsat mühimmat rabb-i izzet (18) çevgân toḡ devlet
 şefkat elinde daver kabukda cümle sa'il bağladı sana mühimmel 'arz ide geldi (19)
 müşekkel cümle veli peygamber 'aşıkla döner eflâk nûr gele gel olur hâk biter setekle
 her çâk ey şikeste (20) şehîr ey mûc bahri ceyd sır vücud içinde mürsellers içere
 Ahmed ey cümle yaşasa efser ey aşıl (21) lafz ve ma'ni biḡ dirḡat tûlu 'ilm ledene
 dana çeşm çehâz gevher ey aşıl 'aşk ve gavḡa maḡbûb (22) leyl-i esra payında 'arş-ı
 'ala kemter güvak server ey mücirr meyte eşfa' lütfün kâimye maḡma' ey İsmâ'il (23)
 'aynı maḡla' şedd-i mühr-i mâh çaker feyyâz 'ilm rahman meftâh genç irfân ey
 hastagâne loḡmân [43^b] (1) ḡasl her mekzer yâ seydü'l-mertebe yâ eşref'ül-berete yâ

sātır'ül 'arriye fesām havz küşür bil- mu'tiü'l mevāhib (2) yā mürşidü'l-merātib yā fathü'l me'tālib ey mihterāz bihter şevki ilin ğalib dem'i ledin sākib yā nūr (3) necm sākib yā zu mihren nūr revî tevķile-i dil koy tavenn'ummenzil helāl cümle müşekkel ey bi bedel (4) senh-i nūr az kaçre nevim şedd 'umman durucu nem şedd bi-teveccühān 'adem-i şed zetu mestūr 'arşenet paye'-i kem (5) der seyret ey mükerrrem luhet māye'-i kem pek kağıd defter 'allam 'ilm-i esmā fettāh setr evhi ey ism hem mütemā (6) evsafla birāder ser çeşme-i ma'ārif ser reste'-i 'avārif ser dar u cümle 'arif ey aşıl māye ve nar şer'i keder (7) mü'ebbed zātındır mü'ebbed yapıñ binā'en meşîd muhkemdir mestūr ser cemāl ve 'izzet ramiz celāl ve heybet (8) ğamz nihān kudret senden hamû muharrer feyzinden elda'isi mevtāy kıldı ihyā beyzā yed oldı Mûsa (9) nûruyla ile serāser ez gece hāk inne pāy pekşād cism zî rāy ez nuţuk şükr efzāy bir maşr din saña (10) ez meġer çeşmeset āhû dergür kefte yāhû az zülfe sehr zû ifnād misk ve 'anber ey şāhib mişānı (11) ey sâbitü'l-bāni Yûsuf olur mu sâni maḥbûb rabbü'l-kebir 'aşk aña Züleyhā saña cemî' eşyā (12) belki hüdā-yı te'ālā ey enbiyā'ya server olma seydi nûruñ ḥüsn olmazdı huruñ ey aşıl her sürûruñ (13) cümle şafāya maşdar ey muķtedāyı ervāh ey nūr züll ve eşbāḥ ey maġlukāt muķtāḥ keşte-i dine lenger (14) 'ilmiñ kadar ilāhı tefḥîm kıl kemāhı ol nūr mühr û māhi her şeyde kıl muşavvir şāḥāb necm hādi (15) bulsun benel nādi rıdvānla murādı evvelince rûz-ı maḥşer lāstimā ol a'lam ol çarırken İslām (16) bulsun rızā ve ikrām yā rab begel maḥfer bâşfa'ül- 'aşsı eşfe' ve kün metāşî az ya'uhez bi'l-tavāşî (17) mālî sevāk meḥşer mücerrem kaçî düşüpdür rāhi 'aceb şaşarır ḥadden ğünāḥ eşebdir biçāre kaldı mażtar (18) 'acizdir şikeste zencîr ğamle beste sünnet necîfe ve ḥasta ḥayrān ve diniñ serser her kaçre aña kâfi (19) belki cehāte vāfi yā şāfi bil- mu'āfi ḥastındır ey şifāġir ey cümle baş tacı zerk değer cihān ḥarācı (20) şeyḥi düşüpdür rāci ecekder etmek ister temettü' el-bezā'ate (21) ellezi'l-iza'a 'Abdûlmecid bin Ebu Elheys muḥarremü'l-zilli (22) ğafrullāḥ zinnebi elḥāfi vel celli vaķ'i el-ferāġ min taḥrîr (23) ba'venü'l mülk el-ķuddüs beydü'l-'abid el-za'if (24) el-fakîr muḥtāc illā hamdullāḥ el-ġanî el- ḥabîr (25) Muḥammed bin Muştāfa El zilli amelhā Allāḥ (26) bi-lütfetü'l hafî ve'l celli tarih sene 1177.

Ek-2 Ekler Dizini

+A- (*isimden fiil yapım eki*): dile 18a/2, dilese 35b/20, dilerseñ 40a/20.

-A (*yönelme hâli eki*): adama 8a/6, 'adile 7b/18, âfete 41b/2, 'afva 16b/9, ağızlarına 9b/1, ahadiyyete 41b/14, ahaline 9b/22, aḥbāba 11a/3, ahdine 36a/4, âḥire 14a/4 (2), âḥirete 32b/4 (2), ahsene 41b/5, 'ākıbeti 4a/5, âkıla 36a/21, 'aqla 6a/20 (3), 'aqlına 10b/3, aḥrāna 11b/5, aḥrānına 6b/3, 'alaya 17b/19, 'āleme 5a/11 (3), ālime 39b/15, 'aliye 7a/22 (3), Allāh'a 7a/16 (15), a'māya 5a/15, amele 38a/20, aña 3b/3 (35), anıña 6a/18, anlara 7a/12 (5), arasına 9a/17 (2), araya 11a/8, arda 13b/18, 'ārife 7a/18 (2), āriye 42a/1, aslına 40a/16, āvine 5b/2, avrete 36a/14, āyetine 16a/1, ayetlerine 4b/18, ayrukluğuna 37b/22, āzaba 13a/7, 'azasına 2b/18, a'zāsına 7a/13, bağırlara 10a/21, bahaya 9a/15 (2), baḡçılara 40b/22, baña 8a/21 (8), barlığına 6b/13, başına 37b/22, bātıla 33a/14, bazara 16a/16 (2), bedene 5b/9 (4), bedenine 41a/3 (2), beḡāya 36b/16, belālara 34a/4, belāya 11b/1 (5), belāyāsına 6a/12 (2), beyde 7b/19, beyte 10b/1, bid'ate 9b/8, biline 4a/19 (3), bilmekliğe 34a/18 (3), bilüre 13a/9 (2), birbirine 6b/14 (5), bire 11a/6, birine 5a/22 (2), bize 9a/9 (3), bozmaya 32b/11, budağa 12a/11, buña 3a/18 (6), bunlara 10a/18 (2), burna 18a/7, büyüğüne 3b/19, cāddeye 17a/20, cana 40a/22, cānına 4a/12 (3), cānibe 9a/1, cemā'ate 11a/6, cenābete 4b/7, cennete 12b/17 (3), cennetinedir 3b/5, cevaba 11a/7, cevāriḡine 7a/14, cevāze 14a/14, cevazına 14a/16, cifeye 13b/4, cūhelāya 8a/5, cūmledine 4b/15, cūmleye 40b/1 (2), cürme 39b/14, çekmesine 6b/9, da'vāsına 34a/22, delile 11b/22 (2), devşire 39a/14, deyne 9b/12, deyninine 15b/20, didiklerine 8a/7, dile 18a/2, diline 10b/2, divānına 16a/2, diyanete 36b/9, dizlerine 3b/22, dostlarına 17a/11, du'āsına 40b/21, du'āya 11b/2 (3), dūnyāña 40b/5, dūnyaya 10b/22 (4), düşmesine 6b/11, ednalara 6a/16, ehline 5a/23 (3), ekmeye 41b/1, eline 14a/3 (2), ensesine 38b/14, eṣḡiyāya 17b/5, etdiklerine 8a/8, etmeğe 37a/14, etmeğene 42a/21, etmemeğe 35b/19, etmeyene 41a/18, evine 17a/12, evlevviyete 16b/12, evvele 39b/2, evzā'na 11a/19, ez-zerī'ate 16b/11, fāniye 9b/17, fāsıḡına 9b/19, faẓilete 11a/22, ferdāya 15b/15, fevtine 37b/22, fiska 38a/16, fikre 38a/21, fitnete 10a/7, fitneye 34a/9, fuḡarāya 4b/2, fūcūra 11b/18, fūḡehāya 36b/14, ḡayra 11a/7 (2), ḡayrıya 41a/18, geḡürene 16b/4, gelmesine 347b/22, gerdününe 40b/1, gezmeye 10b/5, ḡilmāna 38a/16, ḡināye 6a/8, ḡıybete 37a/14, ḡörmeğe 15b/15, ḡörüne 34b/18, ḡöyñe 11a/3, ḡözlere 4b/8, ḡüle 12a/4, ḡünahına 10b/21, ḡünahlara 18b/5, ḡünahlarına 32b/22,

gününe 37a/1, habîbine 12b/15 (3), hadîsine 15b/23 (2), haķîķate 13a/16, haķîķatine 12b/11, haķķa 6b/19 (13), ĥalaķına 13b/20, ĥāline 14b/19 (2), ĥaķa 4a/23 (9), ĥaķına 13b/13 (3), hallâķına 40a/2, ĥanlıya 14a/14, ĥarâmlarına 5a/1, ĥasede 40b/12 (2), ĥasenâta 36b/2, ĥaşlete 7b/15 (2), ĥaşma 36b/7, ĥaşmına 36b/5, ĥaşra 9a/1, ĥaşyete 13a/2, ĥaţasına 11a/14, ĥaţāya 5b/5, ĥâtemâte 4a/5, ĥaţîta 10b/1, havâsa 39b/9, ĥayra 15b/4 (2), ĥayvâna 36b/6, hedâyâ 17a/17, ĥelâya 13b/4 (2), hevâsına 13b/23, ĥidmetine 35a/7, ĥikmete 9b/21, ĥilâfete 5a/22, ĥilâfına 5a/21, himmete 6a/10, himmetlerine 35a/17, hizmetine 42a/16, ĥuķûķlarına 17a/6, ĥulķa 6b/3, ĥuşule 4a/17, ĥusûlüne 39b/2, ĥusumete 38a/18, ĥuşûşa 11a/9 (2), ĥüccete 34/19, ĥüsne 2a/10 (3), ĥüsn-i ezhara 3a/3, ‘ırzına 6a/21 (2), ‘ibadete 7a/9 (2), idenlere 36b/6, iftirâya 15a/6, iĥlâsa 34a/17, iĥsâna 6a/19 (2), iĥsânına 39a/22, ikfâre 14a/12, ‘ilâca 18a/7, i‘lâya 17a/13, ilme 34a/18, imtidâdına 3a/14, imtihâna 2b/6, insâniyyetine 42a/1, irâdetine 34b/11, irşâdına 14b/23, isbâta 15a/5, islâma 6b/13 (4), isme 39b/23, ismine 40a/1, istemeĝe 40a/16, i‘ţāya 17a/14, ĥabire 15b/21, ĥabre 40b/14, ĥâfile 17b/17, kâfire 12a/9 (2), ĥahirite 6b/22, kahra 34a/2, kahrına 33b/23, ĥalbe 7a/21 (9), ĥalbime 41a/14, ĥalbine 10a/21 (2), ĥalbiye 41a/1, ĥalblerine 35a/16, ĥaleme 39a/4, ĥâmete 2a/17 (2), kâmile 33a/5 (2), ĥarna 13b/11, kâşanesine 15b/11, kebîreye 35b/20, keĥiye 38b/12, kelâmina 33b/9, kemâla 14a/6 (2), kemâlâtına 41b/19, kemâline 42a/2, kendine 11b/6, kendülere 42a/4, kendüñe 40b/10, kendüye 7b/11 (11), kerimine 6b/6, keseline 13b/14, kesrete 11a/16 (2), kıyâmete 33b/12, kıymete 4b/20, kilisâya 17a/12, kime 16b/23 (2), kimesne 35b/7 (2), kimine 9a/7 (3), kimsene 4a/18 (2), kimseye 16a/8, kişiye 9a/7, kitâbhânesine 14b/21, ĥorķuya 13a/5, köķüne 8a/6, ĥuddise 6b/15 (3), ĥudrete 32b/21, ĥudretine 16b/19, ĥula 33b/14 (2), ĥullara 34b/8, ĥullarına 12b/16, ĥuluna 41b/2, ĥuvvete 40b/17, küĥüĝüne 3b/20, küfre 36a/5, lisâna 11a/13, lütfuna 4b/1, ma‘âşına 17a/20, maddiye 6a/6, maĝlûbe 34a/8, mâ-ĥalaķlalarına 8a/10, maĥaline 7b/17 (2), makamına 34a/8, maķâşadına 5a/2, makrûre 34a/7, mâla 33b/14, mālına 7a/11, mālikiye 14a/14, ma‘nasına 2b/14 (12), ma‘nâsınadır 3a/3 (3), ma‘naya 5b/1 (8), ma‘naya 13b/21, maslahata 37b/21, mazlûmlara 18a/21, mazmuna 13b/10, mazmununa 15a/20, mecâlise 16b/20, mefhûma 6a/2, mehâlike 5b/22, menķaşete 9b/9, meşrebine 40a/1, mevcudata 15b/4, mevtaya 13b/18, mıĥnete 41b/2, mîrâsına 35a/10, mu‘âmesine 16a/17 (2), muĥabbete 35a/17, muĥabetlerine 35a/16, muĥalefete 5a/17, muĥâveresine 11a/9,

muradına 4b/4, mübtelāya 40b/11, mü'essire 34b/4, mühlike 41a/1 (2), müjdesine 39a/22, mükevvine 34b/3, mü'minlere 34b/7, mürüvvete 5b/10, müslime 35b/16, müsrifine 17b/4, müstağfirine 39b/11, nāmaḥreme 37a/15, nasihate 34a/17, nazara 35a/14, nefere 3a/16, nefirine 3b/21, nefse 6b/14 (6), nesneye 11b/2 (2), niyetine 16a/8, nokşana 5b/3, ocağa 42a/17, oğluna 39a/3, oқиyyete 5a/2, günâha 35b/16, olmayana 32b/16, ona 37b/4 (5), onlara 33b/8, önüne 4a/12 (4), ra'iyete 7a/6 (2), ra'iyete 7a/5 (3), rameyte 41b/17 (2), re'âyāsına 7a/7, recâya 39b/8, resûlüne 34b/7 (3), rızā'ya 14a/4, rif'ate 5a/13, rivayete 4a/3 (2), ri'yāya 15a/22, riyazete 8a/21 (2), rū yatına 36b/8, sa'ādeti 11a/22, saçlarına 9b/23, şādika 10a/15 (3), safvede 42a/15, sagîreye 35b/20, şaklamağa 37a/15, şalaña 32b/11, sāmî'ine 35a/1, şaña 6a/22 (11), satvetine 33b/23, sebâtine 4b/14, seb'iyete 5b/15, seḥere 11a/20, sema'na 14b/14, senge 9a/9, seyre 33a/4, seyrine 13b/1, sırra 17b/2 (2), sırrına 12b/13, sivākîña 18a/6, söküğüne 42a/21, söze 11a/11, şulehāya 9b/22, sûretine 42a/4, sühûlete 6a/5, sünnete 9b/8 (2), sürüye 38b/12, şāfi'ye 14a/14, şecā'ate 4b/13, şedâidine 37b/11, şehre 2a/23, şekle 3a/20, şeklimize 39b/20, şemāle 7b/1, şemşîresiye 7a/2, şerifine 3b/13, şevkete 7a/1, şeytāna 17a/6, şükre 33a/2, tã'ate 15b/23, tã'atlerine 35a/16, tahtasına 15a/3, taḳdîrine 17b/16, taḳvāya 6b/7, tamtūrākına 15b/11, tarafa 33b/16, tarafına 1a/16 (4), taşına 37b/11, taybe 13b/5, Te'ālā'ya 33a/20, te'alluğa 41a/12, teba'sına 7a/7, teberrüke 11a/22, tekliflerine 17a/11, terekeye 36a/22, teşebbühā 11a/19, teşneye 3a/13, tevcihe 33a/5, tevekküle 37b/20, tevhide 40a/1, tevḥîdine 15b/5, tevrâta 14a/21, tilâvete 11b/1, ucuna 3b/18, uḥarāya 37a/6, ulaşincaya 41a/22, 'ulemāya 5a/8 (2), ulûmuma 42a/6, urafāya 41b/13, 'uşşāka 2b/22, ümmetime 9b/23, ümmetine 34a/7, üzere 32b/10 (4), üzerime 15a/13, üzerine 4a/7 (2), validelerine 34a/19, valiye 12b/12, vârisine 36a/21, vâzına 11b/9, vilayetine 12b/17, vücuda 6b/6 (2), vücuduna 41b/18, yabana 10b/5, yakmağa 34b/4, yanına 33a/13 (2), yanlara 15a/22, yaşlara 7b/10, yayana 37a/15, yere 4b/17 (5), yerine 9a/23 (3), yola 39b/6, yoluna 6b/10 (2), yürütölmeye 37a/18, yüzine 12a/7, zaḥmete 5a/17, zālîme 6b/15, zamânına 10b/10, zararına 9b/6, zelile 37b/18, zerî'ate 16b/11, zikre 11b/1, ziynete 35a/18, ziynetine 15b/11, zühûruna 5b/2, zulm idene 16b/9, zühûruna 41b/19, zümreye 13b/2.

-A (teklik üçüncü şahıs istek eki): 'acele etmeye 11a/7, 'adâvet ide 13a/10, ağlamağa 11a/1, ağlaya 10b/21, alamaya 33b/23, âlim ola 34a/16, 'amel ide 6b/2 (3),

anlanmaya 17b/22, anmaya 36a/15, âriz olmaya 37b/12, ‘arī ola 41a/13, ‘aşık olmaya 15b/19, ata 14a/11, ayrılmaya 7b/6, ayrılmayalar 7b/8, az ola 13a/19 (4), bağa 4a/18 (2), bâkî ola 34a/7, başlaya 18a/8 (2), beddu‘ā itmeye 6b/15, belagat ide 11a/4, berr ide 16b/23, bıraga 41b/4, bile 38b/1, biline 13b/14, bilmeye 13a/21 (2), bozmaya 33b/8, bula 11a/1, cāyı ola 13a/20, çekdirmeye 17a/22, çıkmaya 42a/3, çok ola 9a/7 (3), da‘vet ide 34a/17, dimeğel1b/2 (3) dinmeye 17b/20, diye 1a/11 (2), doya 42a/17, du‘ā itmeye 32b/5, du‘ā ola 32b/3, duymaya 7b/13, düşlemeye 39a/19, düşürmeye 11a/8, eksik ola 13a/19, eletmeye 17a/12, emîn ola 35b/3, etmeğe 8a/21 (4), eyleye 36a/23, fitne ola 38a/11, gâlib ide 33b/9, gâlib ola 13a/19, gayri ola 36a/8, gele 4b/7 (2), gelmesine 37b/22, getüre 39a/15, girmeye 11a/9, gizleye 7b/12, görmeye 10a/12 (3), göstere 6a/18 (2), gözetmeye 13a/21, günâh ola 35b/17, ḥaḳīḳī ola 6b/10, ḥaḳḳ ola 12b/5, ḥalel biline 11a/3, ḥālîş ola 11b/10, halk ola 37b/9, hâmil ola 41b/1, ḥarām olmaya 39a/1, ḥarîş ola 18b/7, hâşıl ola 10b/7, ḥaşıl oluncaya 1a/14, hasta ola 39b/8, ḥâtırası olmaya 10a/11, ḥavâle ide 6b/17, ḥaz vere 17a/20, ḥâzır ola 12a/18, hedef ide 34a/1, helâl itmeye 36a/15, ḥelâl ola 10a/2, ḥidmet ide 41a/23, ḥużū‘ itmeye 11b/5, ibtiyâr ide 10b/3, ifkâr ide 14a/10, iḥlâş ola 34b/16, iḥsân ide 41a/23, ihtimâm ola 15a/19, ikfâre 14a/12, imsak ide 10a/6, inana 11b/19, infâḳ ide 9b/17, inkâr etmeye 18a/17, irsâl itmeye 9a/1, irtikâb ide 13a/19, istemeye 41a/22, isteye 6a/21 (2), istiḥsân ide 18a/17, işâret ola 39b/8, işleye 13a/18, itâ‘at oluna 18b/6, i‘timâd ide 11b/19, itmeğe 11a/11 (3), ḳâl itmeye 11a/22, ḳalmaya 6a/13 (2), ḳanâ‘at ide 41a/21 (2), ḳânî‘ ide 12b/4, ḳarartmaya 10b/4, ḳarışmaya 11a/1, karîb ola 41b/3, keffâf ola 41a/21, kerîm ola 10a/2, keslân ola 13b/13, kıla 39a/13 (3), kılmaya 37a/17, kıyâm ide 1a/11, kıyâs ide 39b/2, kibr ola 10b/13, ḳomaya 39a/22, ḳoymaya 37a/17, ḳurtula 12a/12, kuvvetlene 37b/2, lâyıḳ ola 39a/22, lâzım ola 17a/14, mağlûbe ola 34a/8, mahv ide 35b/15, mahzûl ide 37b/17, malik ola 10b/2, mażmaḳa ola 17b/11, mendûb ola 17a/15, merḥamet ide 9b/23, merkeb ola 18b/7, mesken ide 9b/17, mu‘cib ola 13a/8, muḥabbet ola 7b/7 (2), murâd ola 17b/6, murdâr ola 13a/22, musallat ide 33b/9, mu‘teber ola 38b/15, mu‘temed ola 6b/6, mu‘terif ola 11a/15, muṭma‘inn ola 12a/10, mübâşir ola 6a/19, müsâb ola 42a/23, müstahsen ola 12a/16, müstemi‘ ola 12a/16, müşâhede ola 41a/16, müte‘az olmaya 38b/10, mütegayyir olunmaya 37b/7, mütezebbin ola 10a/5, nâfile ola 34b/13, namâz kıla 1a/5, neşr ide 38a/23, okıya 1a/9 (2), ola 1a/19 (10), olmaya 6a/14 (10), olmayanlara 11a/16, raḥmet ide 10a/1, râst

gele 11a/10, rıfķ ide 9b/23 (2), riyā ola 34b/9, şābr ola 12a/14, sādık ola 11b/14, sađ ola 34a/7, şaķına 6a/21 (7), şata 13b/13, şayıla 6a/22, selim ola 11b/10, sem‘ itmeye 11a/11, semt ola 14a/6, şıla ide 16b/22, şormaya 13a/9, söylemeye 11a/16 (3), söyleye 11b/5 (2), şeci‘ ola 13b/14, şekk olmaya 34a/18, şirin ola 10a/3, tabi‘ ola 10b/3, tabi‘ oluna 18b/10, tafzıl ola 14a/11, tahdıs eyle 42a/5, taħķīķ oladır 9b/20, taķlīd itmeye 11a/20, tanunur ola 13a/21, tırtmaya 13a/9, taşadduķ ide 7b/12, taşdıķ ide 11a/15, tecāvüz etmeye 18a/13, tecāvüz itdirmeye 9b/9, tefahhur eyle 42a/8, tekāsül itmeye 6a/17, tekbir itmeye 9b/17, tekmīl ide 18a/10, tekrar ide 1a/13 (2), terk ide 7b/16 (2), tevāzu‘ ide 9b/13, tevcīh ide 39a/14, tıta 10a/5, tıya 15b/16 (2), vāķıf ola 41a/17, vāsi‘ ola 10b/3, vire 7b/17 (4), virmeye 9b/19 (4), yalan ola 38a/12, zāhir ola 7b/5, zāyi‘ ide 13b/12, zelīl ide 37b/17, zelīl ola 10a/2, zenbi olmaya 35b/14, zıkr eyleye 7b/10, ziyāde olmaya 41a/21, zıhūr ide 10b/18, zulmetlene 37b/2, zıhūr etmeye 33b/10.

-A (*zarf-fiil eki*): ‘afv idesiñ 16b/8, alamayalar 34a/4, artmayasız 40b/10, azmayalar 12b/17, fażl ideyim 11a/9, gidesin 10a/21, girileler 35a/22, hükm itmeyeler 33b/9, içmiyeydi 40a/22, ideler 16b/13, idemezler 34b/3, ideydi 38a/10, ihlās ideler 7a/2, kıalaydın 12a/1, kıalmayalar 12b/17, kıalmayasın 40b/11, māna‘ olmayaydı 14a/23, men‘ etmeyeler 33b/12, olalar 10b/18 (2), olaydı 14a/23, olmayadır 17b/20, tatfif etmeyeler 33b/11, vermeyeler 33b/11, zamm idesin 16b/1.

-Am (*şahıs eki*): bađırırām 2b/23, bilem 28a/22.

-AcAk (*gelecek zaman eki*): gideceksin 10b/23.

-AcAk (*sıfat-fiil eki*): berd idecek 41a/21, çıkacak 34b/3, geçmeyecek 12b/2, gidecek 39a/3, girecek 13b/6, kıalmayacak 12b/3, olacaktır 31a/11, olmayacak 34b/3, sebep olacak 27a/6, şığınacak 22a/1, virilecek 41a/17, yatmayacak 12b/3, yıķılmayacak 39a/5, yorılacak 37a/16.

-A-lAr (*çokluk üçüncü şahıs istek eki*): alalar 27a/15, alamayalar 34a/4, ayrılmayalar 7b/8 (2), azmayalar 12b/17, etmeyeler 19a/4 (4), girseler 32a/15, göreler 28a/18, ideler 6b/2 (4), istikbār ideler 32a/14, kıalmayalar 12b/17, olalar 10b/18 (4), ‘özür itseler 42b/10, vermeyeler 33b/11, yükledeleler 36b/5.

-Allm (*çokluk birinci şahıs istek eki*): muşāfīh idelim 15a/7, olalım 4b/3, şöyleşelim 42b/6.

-AmAz (olumsuz geniş zamanın yeterliliği): bozamaz 32b/7, idemezler 34b/3, saklamaz 33b/23 (2), söylemezler 34b/3, yarlağamaz 35b/19, yetemezsin 23b/21.

+An- (isimden fiil yapım eki): utanmaştır. 21a/17, utandırdı 41b/7, utandırırıldı 2b/16, utanurum 30a/12, uyanıklar 19b/3.

-An (fiilden isim yapım eki): yalan 33a/13 (3), yalancılarla 11b/19, yalanıyla 11b/15.

-An (sıfat fiil eki): adan 4a/16, adandan 4a/17, adū idendim 16a/9, ahvāl olan 3b/3, alanlar 11a/22, ‘ālim olan 15a/23, ‘amel etmeyenler 28b/22, ‘amel iden 19a/16, ‘amel idendir 13b/22, ‘amel olan 23b/12, amīz olan 42a/12, ‘arż olan 21b/14, ‘aşığ olanın 21b/18, atılan 9a/11, ‘avn ideniñ 30a/19, ba‘de olan 37a/23, bāde viren 19a/8, bahir olanlar 25a/18, bâ‘is olan 41b/19, bakan 17a/6, bakanların 23a/9, bakmayan 3a/17, bakılan 26a/19, başaran 41b/17, bātıl edenlerdir 38a/17, bid‘at idenlere 23b/12, bilen 9b/22, bilenler 13a/9, billāh olan 39b/6, bilmeyen 25b/10, bilmeyenler 13a/14, bilmeyenlere 42b/10, bulan 26a/14, bulunan 13b/8 (2), cā‘iz olan 6a/20, cefa idene 22a/5, cem‘ eden 36a/8, cem‘ idenden 23b/5, cem‘ olan 37b/23, çıkkanı 32a/19, çıkmayan 18b/10, da‘vā ideniñ 29a/22, def‘ olmayan 20a/15, denā‘et olmayan 26a/21, dertsiz olan 32a/20, denilen 15a/20, dinlendiren 39a/5, du‘a itmeyenleri 32a/8, durmayan 21b/19, dünyā olan 22b/4, düşen 22a/14, düşeni 13a/15, edilen 28b/6, emir eyleyen 17b/13 (2), etem olmayan 38a/3, etmeğene 42a/21, etmeyen 17a/3, etmeyen 4a/16, gāh olan 11b/15, gāhī şalana 32b/11, gālib olanları 40a/2, geçen 38a/4, geçendir 19a/3, geçürene 16b/4, gelen 4b/12 (4), gelene 26a/11, geleniñ 42b/14, gelenlere 32a/3, giren 33a/20, girenler 41a/18, gören 2b/15 (2), göreni 2b/16, görenler 3a/8, gösteren 18a/20, gösterilen 41b/3, güleniñ 14b/20, halk olan 39a/4, harc olan 23a/11, harekāt iden 37a/13, hārīka‘de olan 32a/22, hayr iden 18a/20 (2), ıztırāb olmayan 25a/16, ‘ibādet etmeyen 10a/15, idenleri 18a/22, ifşā iden 27a/7, ifzāl olan 19a/10, ihlāş isteyen 35a/1, ihtisār iden 28b/6, ikfār iden 14a/19, iksār ideñ 24b/16, istenen 11b/2, isteyen 26a/13, istiğfār iden 35b/15, istiḥlāl iden 36b/7, işiden 38b/13, işlenen 9a/12, işleyenlere 23b/12, i‘tikād iden 9b/18, kaçan 10a/12 (3), kāfir olan 21a/14, kā‘im olanların 13b/3, kalan 18a/12 (2), kanā‘at etmeye 41a/18, kaşdsız gelen 34b/15, kayd iden 27a/10, kazar 25b/12, kelimullāh olan 14b/2, kemāl olan 5b/2, kerbele olan 32a/21, keslān olan 13b/18, kısmet olan 8a/9, kimlik idene 30a/10, kolay olanların 16a/17, korkanıñdır 13a/5, koyan 24a/7, koyulan

18a/7, kullanmayan 8a/11, küstahlık idenler 42b/10, lââyık olan 39b/20, lâzım olan 38a/11, mağlup olan 10b/16, mağzûb olanlar 9a/3, maḥbûb idenmiş 15b/21, maḥlaş olmayan 10a/16, mâlik olan 2a/7, ma'nāsına olan 41a/10, māni' olan 18a/11, ma'rûf iden 22b/2, mefhûm olan 39b/5, menhî olan 9a/16, men' olanlardan 31a/17, men'olunan 28b/11, mercû olmayan 38a/3, mertebe olan 30a/5, meşhur olmayan 23b/7, meşrû' olan 18a/18, mezkûr olan 17b/12, muḥalaṭa iden 4a/1, muḥalefetin iden 18b/11, muhtar olan 35b/18, murād olan 13b/5 (3), mücevvezin olan 14a/18, mühim olmayan 38a/14, muhîṭ olan 43a/8, mülâzım olan 32b/17, mülevves olan 4b/7, mürselin olan 14b/3, müslim olan 12b/1, müte'azzir olan 5b/22, nazil olan 32b/16, nisbet idenler 23b/10, nuşret idenleri 18a/22, okuyan 2a/17 (2), olan 6a/1 (14), olana 23b/3 (2), olandır 3a/17 (3), olanıñ 33a/10, olanlar 13b/17 (6), olanlara 27a/20, olmayan 9b/7 (3), olmayana 32b/16, olmayanı 18b/23, olmayanlara 11a/16, olunan 8a/23, oluşın 25a/8, oynayana 27a/15, ölen 40b/15, râfi' olan 22a/13, râḥat iden 39a/1, recā' idene 22a/5, rızāu'llāh olan 32b/3, sâbit olan 11a/21, şahîḥ olan 17b/20, şakınan 11b/18 (3), şalaña 32b/11, şalavât vireñ 19b/10, sanan 8a/18, selâmet isteyen 9a/6, serdâr olanlara 43a/1, şevâb olanı 13a/18, seven 12b/18 (2), sevenleri 16b/15, sevinendir 18b/22, sevmeyen 12b/18, seyr idene 27a/14, sivāk olan 18a/5, söylenen 9a/11 (2), söyleyen 23b/10, süvâr olan 25b/12, şâyi' olan 33b/10 (2), şirk idene 25b/15, tâbi' olan 18b/11, taḥarri olunanı 41a/12, tahkîkde olan 39b/9, tarîkine iden 19b/22, taḥhîr iden 39a/2, tatmayanlar 21a/21, ta'zîm itmeyen 30a/7 (2), te'annut viren 19a/13, terk idenlere 23b/13, terk olandır 36b/20, tervîc iden 38b/20, tevḥîd olanlar 14b/7, tövbe iden 35b/14, tutan 32b/9, varabilenlerimizdi 4b/17, viren 11a/13 (2), virene 23a/15, virilende 17b/6 (2), vormeyen 23b/2, yaradılan 7a/17, yayana 37a/15, yazılan 32b/7, yol gösteren 18a/20, zâhid olanlara 23a/19, zâ'il olandır 19a/11, zâmin olan 26b/16, zikr iden 20a/18, zikr olunan 5a/18, ziyâde olanları 40a/3, zulm idene 16b/9, zulm idenlere 36b/6.

-Ar- (*filden fiil yapım eki*): aradan çıkar 15b/18, artırmak 27b/6, çıkardı 26b/2, çıkardım 16a/12, çıkarlar 28b/19, geçirmekdir 38a/7, giderir 12b/7 (3), medḥ çıkar 9a/12, uyardı 2b/18.

+Ar- (*isimden fiil yapım eki*): giderir 12b/7 (3), kızardı 25a/20, kızarup 14b/22, kurtardıktan 21a/12, kurtarmak 30a/15, kurtarıcıdır 18b/5.

-*Ar (geniş zaman eki:* acı ider 39a/10, adardı 4a/12 (2), add iderler 13a/15, 'afv iderdik 16a/14, aḥibbā iderler 20a/11, aḥlāk ider 16a/23, a'mā ider 12a/1, 'amel iderseñ 25b/1, anar 12a/20, aşşı ider 16a/18, 'azab iderim 32a/18, bağlar 39a/21, bakardı 4a/20, bakarsıñ 40b/9, beñzer 34b/4 (2), beyzāvī ider 15b/9 (2), binerdi 42b/2, biter 43a/19, bühtān ider 26a/18, çeker 11b/17 (4), çekerim 25b/7, çekerken 42a/19, çekerler 13b/17, çekersıñ 25b/2, çıkar 15b/18, çıkardım 16a/12, def' ider 32b/4, delālet ider 22b/19, der 16a/23 (2), derdi 14b/19, deriz 16a/17, derlerse 38a/11, dilerse 35b/20, dilersek 31a/20, dilerseñ 40a/20, döker 21a/3, döner 1a/15 (4), dönerim 15a/1, dönerken 15a/2, du'a idersin 32a/1, du'alar iderler 16a/19, duḡūl ider 12a/19, ebdāl ider 22b/13, edebsizlik iderler 14b/21, el verir 25b/9, eyler 4b/15 (2), eylersıñ 40b/2, fahr ederseñ 42a/8, fetvāda ider 29a/10, fidye iderim 36b/19, geçerdı 42a/17, gezersıñ 26b/3, gider 13b/1 (3), giderken 34b/22, giderler 28b/18, giderseñ 4b/2, gidersıñ 38a/5, girer 13b/12, giyerdi 42a/19, gülersin 39b/15, ḡālī ider 11b/17, ḡareket ider 18a/18, ḡayr iderse 36b/22, hekīm ider 2a/22, ḡikāyet ider 19b/13, ḡilmi ider 19b/8, ḡükemā ider 9a/11 (2), ḡükm ider 15a/23, ıslāh ider 35b/9, ibtāl ider 13b/19, içerse 11b/15, ideler 16a/13, ider 2b/10 (10), iderdi 4b/8, iderek 14b/8, ideriz 3a/3, iderler 5a/10 (3), iderse 6b/15 (2), idersek 31b/16, ifsād ider 35b/8, ihmāl ider 6a/7, ihtilāf itdiler 36a/5, i'lā iderler 20a/10, inerdi 4a/14, intikāl ider 36a/23, îrād ider 6a/7, irşād iderler 40a/3, ister 10a/20 (3), isterler 16a/10, isterlerse 29a/15, isterse 6b/16 (4), isti'āze ider 13b/15, isti'āze iderler 10b/17, i'tirāz ider 14a/5, kabūl eylerdi 42b/10, qabul ider 21a/18, qaçarsañ 12a/5, kāfir ider 14a/13, kalkar 33b/17, qalkardı 4b/6, kāmil ider 25b/2, kasr iderdi 42b/7, kıyās iderlerse 42a/4, kifāyet ider 5a/2, korkarsın 39b/13, la'net ider 11b/23, la'net ideriz 12a/7, maḡlūb iderse 18a/9, maḡbūb ider 18a/21, maḡrūm ider 9a/22, mahrūm ideriz 32a/2, meczūb ider 35a/23, medḡ çıkar 9a/12, men' ider 2a/11 (2), men' iderdi 31a/20, minnet ider 41b/2, mu'avvec ider 22b/3, muḡabbet ider 39a/15, munfaşım ider 20a/8, müntelā ider 31a/17, müslimān ider 14a/13, naql ider 2b/9 (4), nefret iderken 21a/18, nehi iderim 30b/19, nifāq dirler 12a/1 (2), niyetine iderler 32a/17, raḡıb ider 8a/21, raqş eyler 14b/21, raqş ider 14b/22, rāvī ider 17b/11 (2), red ider 32b/15, ri'āyet ider 6a/6, rivāyet ider 11b/21 (10), rivāyet iderler 37a/8, rivāyet iderler 4b/21, şabr iderdik 16a/13, şaklar 32b/4 (3), şaklarlar 16a/1, şayyit ider 20a/17, sedde ider 9b/4, selām ider 2b/6, sema' ider 14b/13, sermāye ider 16a/18, setre ider 2a/10, sever 3a/22 (4),

severdi 42a/23, severler 17a/2, seyr iderler 10b/16, sırrahu ider 2a/16, şokar 40b/14, sorardı 42a/20, söyler 9a/9, söylerler 26a/14, su'al iderlerdi 42b/5, su'al idersek 29a/3, şehâdet ider 10b/19, şamatat ider 31b/17, şer iderse 36b/22, şirk ider 14a/5, ta'zîm iderdi 2b/15, tağannî ider 14b/15, taḥrîk iderim 14b/16, taḳdîs ider 20a/21, taleb ider 6b/16 (2), ta'lim iderdi 42b/11, taḥhîr ider 19b/12 (2), tavzîḥ ider 32b/13, ta'zim iderlerdi 2b/17, tebdîl ider 22b/5, tefsîr ider 27b/2, tehniyye iderdi 42a/20, teraḳḳî ider 37a/23, teselliye ider 38b/23, te'sir ider 10a/19 (2), te'sîr iderse 41a/4, teskîn ider 38b/23, tuḡyân iderler 16a/6, tutar 16b/1, uçar 9b/3, uğrarımıṣ 16a/8, virerler 5a/8, yardım iderdi 42a/20, yardım iderdim 6b/18, yatarmıṣım 15a/1, yerdi 42a/18, yeṣa' atinden ider 2a/13, yeter 9a/7, zan iderken 28a/16, zarar ider 41a/4, zevḳ ider 38b/18, ziyâde ider 30b/11, zuḥûr ider 5a/17.

-Ar (sıfat-fiil eki): 'ayb açar 9b/3, bozar 32b/8, şayarken 35a/19, yazar 32b/8.

-ArI/-ArU (yön gösterme eki): yukarı 18a/8 (2).

-A-sIn (teklik ikinci şahıs istek eki): 'afv idesin 16b/8, artırasın 40b/3, bilmeyesin 23a/4, buḡz idesin 23b/21, gidesin 10a/21, izâle idesin 30b/13, kalmayasın 40b/11, mütemevvic olmayasın 19b/14, ödeyesin 30b/13, sevindiresin 30b/14, zamm idesin 16b/1.

-At (İsimden fiil yapım eki): gözetmeye 13a/21.

-cA (eşitlik hâli eki): ardınca 40a/8 (2), evvelce 43a/13, eyüce 37a/1, hâcetce 12b/2, ḥelâlce 39a/5, ḥesâbınca 36b/16, hükmünce 21b/2 (4), kadarca 32a/21, kıymetlice 16a/1, kıpımayınca 19a/3, maṣadâḳınca 37a/22, maẓmûnunca 22a/17 (5), mısdakınca 21a/23 (7) muḳtezâsınca 37a/17, bekce 16a/1, ṭabâḳınca 2a/18 (3), taḳdırce 14a/5 (2) ṭıḳḳınca 4b/5 (14), vâzıḥca 3a/8, yolca 34b/22.

+CAk (isimden isim yapım eki): gökçek 7b/16.

+CI (isimden isim yapım eki): bekçiye 2a/22, eḡerçi 38a/6 (3), ḥeḳdârcı 6b/17, ḳorḳıcıdır 13a/3 (2), yalancılarla 11b/19, yedici 12b/17, yolcu 15b/8 (3).

+CIk (isimden isim yapım eki): gerçektir 31a/16, ihtiyarcık 42b/3.

-ç (fiilden isim yapım eki): güleç 39b/18.

+dA- (isimden fiil yapım eki): aldatmaz 36b/4, istedi 38b/17, istediḡi 6a/21 (2), istediḡinden 34b/15, istedikde 10b/6, istediklerin 17a/19, istediḡün 11b/9, istemediḡi 40a/8, istemediñ 30a/2, istemeḡe 22a/5 (2), istemek 32b/3 (2), istemekdir 40a/7 (3), istemeye 41a/22, isteñ 28b/3, istenen 11b/2, istense 42a/21, ister 10a/20

(2), isterler 16a/10, isterlerse 29a/15, isterse 6b/16 (4), istese 4b/21 (3), isteye 6a/21 (2), isteyen 9a/6 (3), murād iste 28a/21.

-dA (bulunma hâli eki): ‘ âkıbetde 25b/8, adımda 4a/15, afivde 35b/21, aġniyāda 5a/7 (2), âhiretde 9b/23 (4), âhirinde 24b/3, ahlākda 18b/6, aġteride 22b/13, aġvāldede 6a/9 (2), aġyāda 16b/11, aġsāmındadır 38b/7, ālāmında 6a/18, ‘alāniyyetde 19a/13, ‘ālemde 14b/23 (3), ‘aleminde 29a/17, Allāh u Te‘ālāda 22b/1, Allāh’da 13b/13, Allāh’ında 22a/16, altında 41b/16, ‘amelde 34b/9, anda 7a/14 (10), anlarda 33b/10, aralarda 8a/6, aralıkda 35b/4 (2), arasında 3a/11 (8), arasındadır 36a/19, aşlında 12b/13, atanda 32b/8, avārifde 14a/18, ayda 16b/20, āyetindeki 33a/23 (2), ayrılduklarında 7b/8, ‘azabında 31b/17, babında 37a/11, baġisde 6a/6, baġru‘l- kelāmda 36b/12, baġsinde 14a/2, baġdıġda 12a/18, başımda 39b/1, başında 27a/14, bātında 33a/10 (2), bāzārında 10b/15 (2), ba‘zısıda 42a/22, belāda 22b/15 (2), belimde 39b/1, bende 12b/3 (6), beşerde 18b/8, beyde 7b/19, beyninde 33a/4, birinde 35a/20, birlikde 16b/4, bunda 17a/17 (4), bunlarda 5a/6, burada 25a/6, cebīninde 38b/3, cehennemde 26a/17, cem‘de 16b/19, cevahirde 36b/12, cihānda 29a/18, cinsinde 8a/1, cümlede 14a/15 (2), dābında 23b/20, daġıda 39a/13, dāreynde 10b/7 (4), dārında 30a/14 (2), dehenlerinde 33a/3, dena‘at de 9b/14, destinde 14b/22, devletde 12a/18, didiklerinde 9b/2, dilimde 39a/23 (2), dilinde 10b/2 (3), dininde 13a/17, dörtde 33a/11, du‘āda 32a/18 (3), du‘asında 31b/10, dūnyāda 9b/23 (23), dūrerde 16b/22, ebedide 39b/3, Ebu Musa’da 30b/17, Ebū Na‘im Hālide 10a/7 (2), edyānda 26a/4, eġşānda 27a/16, eġrekde 35b/1, eġhādīsde 21a/3 (2), elinde 9a/15 (3), emuālesinde 25a/19, engurda 29a/14, erba‘ada 11b/14 (2), erkanda 31b/5, erkān-ı şālātde 41a/15, ervāġda 8a/17, eġnāsında 42b/18, eġşāġda 27a/21, evcde 18b/5 (2), evdā‘ınızda 38b/5, evde 29a/3, evlada 6b/20, evliyada 35a/15, evsaġda 18b/3 (2), evvelinde 1a/9, eyyamında 12a/9, faġırde 14b/13, fehmiilde 11a/16, ferāyidinde 27b/6, fetāvāda 17a/12 (8), firdevsde 5a/5 (4), fuġahāda 18a/6, fuġārāda 5a/12, fuşūlde 9b/18 (5), ġafletde 23b/19, ġamda 9b/4, ġayrıda 9b/16 (9), (yerine tekrar bak)ġazabda 18b/16 (2), ġazabında 19a/4, ġazavātde 4b/15, ġināda 19a/11, ġicede 17b/21 (2), ġökde 34b/1, ġünde 13b/8 (3), ġündüzde 17b/21, ġününde 13b/12, ġaddinde 3a/2, ġadīsde 3a/19 (32), ġadīs-ı ġudsīde 6b/17 (4), ġadīsinde 15a/20 (4), ġafede 7b/4, ġaġda 7b/5 (4), ġaġıġatde 5b/13 (3), ġaġġımızda 9a/10, ġaġġında 2a/19 (20), ġalāşda 27a/15 (2), ġālde 11b/23 (9), ġāletinde 15a/3, ġālīşde 25a/1, ġammāmda

27a/16, hānda 17b/23, hānesinde 10b/3, harā'ilde 6a/15, harāmda 26b/3, harbde 4b/16, haricinde 9a/11, hasenātda 36b/6, hāşiyesinde 36b/17, hātırınızda 20a/17, hayāliye 14b/5, hayatında 14b/10, hayretde 12b/17 (2), hayvāniyede 18b/11, hazānda 11a/20, hazfında 34a/1, hedāyenede 36b/12, helā'da 27a/18, her şeyde 37a/9 (3), herekātde 35a/2, hevāda 28a/6, hevāsında 33a/22, hilyede 24a/3, hicāzda 42b/5, hıdācelde 7b/22, hikmetde 5b/18, hilyede 7b/15 (4), hizmetinde 7a/9 (2), hizmetlerinde 14b/8, huddāmında 7a/11, hukūkunda 30b/16, hūlāşa da 34b/16, huşuşda 23b/11 (2), huşuşunda 19b/1 (5), hürmetde 40a/16, ısrāfda 17a/22 (2), ıstılāhda 10a/9, 'ibādetde 10a/15, içinde 3a/23 (11), iḥbāda 7b/23, ihtifāda 7b/14, iki tarafıda 15a/2, ikiside 6a/2, ikisinde 21a/18, i'lāda 22b/2, imānda 15b/4 (5), insanda 5b/13, insanında 18b/23, insāniyyetde 18b/10, 'irfāniyede 16a/21, irzāylada 36a/21, islamīde 17b/19, iştiḥā'da 28a/10, i'tāda 22a/1, izmārda 15a/18, kabulünde 36a/9, kâfamdā 24b/21, kâhırda 21a/16, kâlbde 4b/14 (2), kâlbimde 39a/23 (2), kâlbinde 13a/10 (5), kâlıbdadır 21b/5, kâlkıdkda 15a/13, kâlmakda 6a/10, kâmusda 3a/3 (4), kârnında 23a/8, katda 39b/15, kâtımda 41a/12, kâtıımızda 36b/9, kâtında 2a/7 (21), kâziḥānda 36b/2, kebirde 9b/11, kelāmda 38a/13, kelāmında 28b/13 (2), kelimātde 11a/22 (4), kemālâtında 42a/4, kemālde 5a/14, kendümde 29a/13, kerimesinde 22b/6, kesretde 33a/21, kısımda 17a/15 (4), kışşasında 14a/20, kıyāmet gününde 16b/12, kıyāmetde 6b/10 (12), kifāyede 18a/6, kimde 21a/8 (6), kimsede 24b/1, kişide 5a/20 (3), kitābda 23b/6 (3), kitabında 17b/18 (2), kitāblarında 3a/19 (5), kôrkdüğünde 6a/21, kudretindedir 32b/8, kudsīde 29a/1, kudsisde 7b/8 (5), kudüsde 14b/8, kūr'ānda 19a/22, kūr'ān-ı şerīfde 36b/21, levimde 40a/15, libsde 25b/10, luḥfunda 22a/2, lügatda 16a/15 (4), ma'âsīde 40a/16, mabeyninde 12b/16 (2), mādde de 6b/21, maḥalde 5b/22 (3), maḥalinde 9b/6 (2), maḥşerde 28a/17, maḥzende 16b/18, mālda 17a/14, ma'nāsındadır 37a/9, ma'rifetde 19b/16, māsivāsında 7b/10, maşlahatında 28b/23, mażmazadadır 18a/6, mazmûnunda 31a/15, mecālisme 10b/14 (2), mecelinde 4a/23, meclisme 26a/23 (2), meclisinde 15a/12, medar-ı çengālisme 3a/1, mekrûhātde 40a/17, menziline 19b/18, merāyāsında 11b/3 (2), meshûrede 15a/6, meskānda 4a/21, mesnedinde 9b/11, meşakḳatde 21a/5, meşāriḳde 17b/11(2), mevzi'de 38a/14, mezheb-i hanefīde 33b/18, mezkûrda 21a/18, miftāhda 24a/22, mi'rācda 28a/21, miyānımda 39a/23, mu'āmelede 37b/4 (4), mu'āzzatda 6b/1, muḥabbetde 21b/7 (2), Muḥammed Muştafā da 14b/4, muḥārebetde 6a/13,

muḥāşemede 33a/14, muḥāverâtıda 37a/11, muḳābelesinde 37a/2, muḳābilede 30a/17 (3), muḳābilesinde 6b/1, muḳaddemâtda 6a/4, mübâhâtıda 40a/16, mübâhda 38a/7, mücâhede 21a/23, mücâhidlerinde 14b/4, mücâmelede 37b/5 (2), müftisinde 36b/13, mülebbesde 17a/22, mümkinda 35b/10, mürâkebede 34b/22, müşâhedesinde 12a/18, müşekkelinde 13a/23, namazda 31/19, namede 3a/11, nasûhda 35b/18, nazarda 3a/6, necvâ'da 11a/11, nefesde 25b/12, nefide 15b/4, nefside 13b/14, nefsinde 27a/9, nefsinde 38b/10 (2), nekbet de 12a/19, nersirlerinde 29a/6, nesâda 5a/15, nigâristânda 15a/9, nihâyede 3a/2 (2), nuṭuḳda 9a/9, omuzlarında 3b/18, önünde 39a/13, payında 43a/22, pesendide 11b/15, rabbânîyyede 6b/5, raḥmâniyyede 20a/9, ravzâda 26a/15, redd de 13a/14, re'katda 1a/10, reşehâtıda 10a/19 (2), reyhânda 42a/15, rıf'atda 6a/16, rızâda 32b/2, risâletiñde 20a/12, rivâyetde 3a/15, rivayetinde 3a/7 (3), ruhunda 43a/1, rüyâda 3a/8 (2), sa'âdetde 38b/3, sâbıkda 34a/1 (3), şaḳalda 17b/19, şalâhıda 38b/6, şalavâtıda 18a/2, sâlikde 35a/5, sâlisde 21a/7, şallallahu 'aleyhi ve's- sellem de 14b/4, sanısında 39b/18, sâyesinde 34a/3, sebebede 7a/6, sehâdan 18b/8, şehirde 19a/22, selâmında 10a/6, semtde 26a/10, semtinde 33a/5, sende 25b/21 (2), şıbyânda 19a/20, sıḫâhda 3b/5 (3), şılada 16b/22, sırrımda 39a/23, silsilesinde 15a/10, sizde 22a/14, şöḫbetinde 22a/12, sonunda 42b/18, söyledikte 26b/18, şüfilderde 19a/19, şulḥda 36b/9, şüretinde 10b/16 (4), sükûnda 35a/2, sülûkümüzde 14b/7, sülûkünde 35a/5, şeḡlinde 30a/11, şehvetde 28a/11, şeḡlinde 23b/4 (3), şerde 22b/15, şerḫinde 3b/8 (5), şerḫlerinde 21a/13 (3), şeri'atda 18a/18, şerîfde 28b/9, şiddetde 25b/10, şihâbda 7b/3, şihâbında 35b/2 (2), ta'âmda 35a/2, tâ'atında 6b/6, ṭab'da 6b/4, taḫkîḳde 12b/11 (2), taḫtında 35a/22, taksiminde 40a/18, ṭamarda 26b/11, ṭarafında 4a/6, târiḫinde 9b/11, tâtâr ḥânda 17a/8 (3), tecerrüde 18a/21, tedarikinde 24b/21, tefekküründe 38a/9, tefsîr-i teysîr'de 36b/18, tefsîrinde 27b/3, tefsirinde 32b/20 (2), teheccüde 24b/21, tende 28b/5, tenhâda 31a/22 (2), teslimde 10a/1, tevâzülde 36b/6, teyessürde 27a/23, tezekküründe 38a/9, tezellülünde 6a/16, topusunda 24b/22, tövbede 36a/5, tüccarda 14b/5, uğraḳında 15b/12, 'ulemâda 8a/4, 'umumunda 19a/13, umurda 5a/6, uşûlde 18a/11 (2), uyḳuda 19b/3, 'użvunda 37a/13, üzerinde 3a/17 (6), vahdetde 40a/12, vâḳi'de 12b/10, vaḳitde 3a/13, vilâyetde 38a/5, vużu'da 17b/23, vücûda 6b/6 (3), vücûdunda 18b/9, vücûhda 33b/5, yaḳında 34b/4, yamânda 12b/8, yanında 15a/7 (3), yerde 24b/6 (3), yolda 15b/12, yuvalarında 29a/4, zâhirde 37b/6, zahriyyede 27a/17, zamanda 23a/4,

zamanımızda 12a/4, zamanında 17a/5, zararıda 9b/7, zeylinde 15a/8, zikirde 20a/22, zulmetde 6b/10, zühde 34a/18, zührede 13a/6, zülfünde 3a/1.

-*DAn (ayrılma hâli eki)*: ‘Abdullāh bin Bişrden 28b/2, ‘Abdu’llāh bin ‘ömer’den 33a/10, ‘abesden 35a/4, adabından 9b/14, adandan 4a/16, ‘adāvetden 11b/11 (2), ‘ademden 17a/4 (2), ‘adilden 7a/3, ağacından 32a/23ağzından 31a/5 (2)aħmakdan 8a/20, aħşāmdan 29a/4, ahvālinden 42b/19, akviyādan 34a/3, ālādan 22a/11 ‘ālemden 10a/8, ‘alīlden 30b/6, Allāh’dan 4b/21 (13), ‘amelden 17a/6 (3), ‘ameldendir 30b/12, ‘amîreden 13a/17, andan 18a/8 (11), anlardan 5a/17 (2), aradan 11b/4 (3), ‘arżlarından 9a/19, aşlındandır 20a/16 ‘atādan 16b/7, ‘atfdan 20a/2, aydan 19b/1, āyetinden 13b/13, ‘ayndan 40b/18, ‘azābdan 12b/18 (2), āzārлықdan 11a/23, ‘azīziyyeden 18b/23, babadan 16b/23, babındandır 3b/8 (2), baķmakdan 27a/1, banşırından 18a/9, barmaķdan 3b/20 (2), başdan 23a/15, başından 14b/21, beķāsından 38b/21, belālardan 34a/1, belasından 31b/16, benden 32a/14 (3), beşeriyetden 31a/13 (2), beyandan 36a/9, beyden 42b/1, beyhaķī mes‘ūd’dan 37a/8 (2), beyzādan 22a/19, bid‘atdan 40a/12, bin evsedden 32b/13, birden 20a/17 (2), bizden 30b/6, bundan 1a/8 (5), bunlardan 7a/17 (2), burunlarından 10b/18, buyuruķdan 13a/4 (2), bühtāndan 11a/23 (2), büreyde’den 33b/21, cābirden 24b/12, cānibden 38a/20, cānlarından 17a/5, cefalarından 42b/8, cem‘ idenden 23b/5, cemī‘-i kuvvādan 34b/6, cennetden 26b/2, cerāyimden 35b/14, cidalden 11a/14, cihetden 36b/15, cihetinden 2b/9 (2), cimā‘dan 21b/5, cūdlarından 28a/15, cümleden 2a/8 (7), cümlesinden 40a/18, çalınmaķdan 12a/11, dārından 13b/18, devadan 21a/17, devletinden 40a/13, dibinden 41b/20, demekden 11b/4, dimekdendir 38a/14, dördünden 14b/11, du‘adan 31b/22 (2), dūhāndan 18b/20, dünyadan 10b/23 (13), düşmandan 22a/7, düvledden 40b/17, Ebū Bekirden 24b/12, Ebu Haleden 3a/8, Ebū Harīrden 22b/23 (6), Ebū Harireden 2b/8 (2), Ebū Hureyre’den 40a/5, Ebū Hüreyre’den 19b/8, Ebū Sa‘idden 7b/1, Ebu Se’yidden 4b/21, eczāsından 37b/13, efendilerden 14a/19, eğlendikden 38a/14, ehl-i îsārdan 7b/20, ehlinden 14a/10 (3), elden 17b/8 (6), elinden 13a/13 (4), elvāndan 21b/6, emārelikden 19b/11 (2), enbiyā’dan 4b/14 (3), erba‘inde 24b/21, esfelden 17a/13, eslāfindan 19b/16, esrardan 38a/11 ,esselāmdandır 17b/19, eşkıyādan 36b/22, eşrāfdan 9b/14, eşyādan 15b/5, etdiğinden 23b/4, etdiklerinden 22b/17, evbeden 25b/16, evcden 23a/15 ezherīden 16a/15, faķāhettindendir 29a/2, faķirden 16a/10, fāniyeden 26b/6, fāsīdandan 25a/17,

faziletinden 41a/14, fehşâdan 2a/8 (3), fenadan 22a/18, fenasından 38b/20, ferâğdan 18a/4, fesâddan 38a/20 (3), feyzden 22a/21, fikirden 38a/22 ,fikirinden 18b/14, fitneden 34a/2, fütûrdan 25b/1, ğafletden 38b/10 (2), ğamameden 37a/14, ğamdan 16a/5 (2), gamından 31b/20 (2), gaşbdan 9b/18, ğayrıdan 40b/18, ğažabından 19a/17 (2), gifâriden 11b/9, girdikden 13b/6, giryândañ 10b/23, göğlerden 10a/8, göndermekden 32a/11, görmekden 11b/23, gülden 13b/19, günâhdan 35b/13, günahından 35b/15, günden 17b/13 (5), gürûhdan 41b/3, gürûhundan 39a/11, hâcetden 38a/14, hadîsden 19b/2 (2), hadîsinden 13b/5 (3), hağdan 17a/7, hağlarından 29a/16, ħalağdan 29a/22, ħâlişlerinden 21a/1, ħağdan 10a/5 (4), hanefiyeden 14a/16, ħarabdan 37a/14, ħarâmdan 4b/22 (7), ħarâmdandır 23a/2, ħareketden 37a/15, ħâricden 6b/19 (2), ħarîrden 25a/21, haşrından 10a/16, ħasûdumdan 30a/11, ħaşimetinden 4a/23, ħavâtırdan 39a/2, ħavfindan 7b/10 (2), hayırdan 32a/19, ħayvânatdan 13b/17, ħayvandan 12b/22, ħazinesinden 8a/9, Ĥazret-i ‘Âişeden 17b/11 (2), Ĥazret-i ‘Ali’den 3a/9 (2), ħazret-i ‘Aliyeden 30a/20, Ĥazret-i Câbirden 27b/1, hevâdan 24a/5 (2), hevâsından 5a/14, ħırşından 25a/9, ħilâfindan 7a/14, ħitâbımdan 14b/15, ħuddâmından 7a/8, ħudâdan 42a/3, ħükümetden 30b/4hüzünden 39b/4, ıztırâbdan 12a/11, ibâĥatdan 18a/19, ‘ibâsdeden 24b/19, İbn-i ‘Abbâsdan 18a/16 (3), İbn-i ‘Amrdan 18b/3, İbn-İ Kemâl Pâşâdan 15a/8, ibn-i mes‘ûd’dan 35b/12, İbn-i Mücirden 19b/10İbn-i ‘ömerden 6b/8 (4-6), İbn-i Şehâb’dan 38b/21 (2), ictimâından 5b/18 (2), idiğinden 38a/21, İkisinden 24a/18, ‘ilacından 8a/16 (2), i‘lâdan 17a/13, ilâhdan 28b/10ilâhiyyeden 38a/10, imâmdan 7b/3, imâme’den 41a/8, imandandır 14a/20,insândan 8a/10 (2), insâniyetden 13b/17, insden 2b/2 (5),islâmdan 7b/15 (2), isrâfdan 37b/2, istediğinden 34b/15, istibâkdan 18a/4, istiĥâ’dan 17b/17, istincâ’dan 26b/21, itdüğünden 10a/15, ‘itibârından 6a/11, i’tidâdan 32a/22 ittibâ’ndandır 12b/19, ‘iyâlden 5a/8, ‘iyâlından 7a/11 (2), ızĥârdan 30a/6, ‘izzetlenmeden 28a/4, kabilindendir 31b/8 (2), ħabûl itmekden 11b/23, ħadeĥden 28b/9, ħaderden 40b/15, ħadiminden 5a/16, ħafeşden 14b/13, ħaĥĥahadan 11a/23, ħalbimden 16a/12, ħalbimizden 12a/7, ħalbinden 10a/13 (2), ħalblerinden 38b/6, ħalillerden 3b/13, ħalkdığdan 18a/1, kamudan 42b/11 (2), ħandan 26b/11, ħandandır 23a/4, ħarâbetinden 16b/21, karındaşlarından 40a/10, kaseddendir 37b/2, ħatından 12a/2, kavisinden 33b/22, kavlınden 32a/10, ħaydından 30a/11, ħazadan 32b/7, Kazâ’î Zeyd Bin Sâbit’den 38a/20, keba’irdendir 24b/9, kefereden 4b/2 (2),

kelamdan 38b/1, kelimâtdan 27a/6, kelimelerindendir 41a/10, kendüden 6a/16 (4), kenzindendir 24b/15, kerbetlerinden 30b/15, keşfdan 26b/20, keydinden 10b/19, kezâbından 33a/17, kısmındandır 17a/21 (2), kışşasından 19b/13, kibrden 34a/17, kilisâdan 17a/12, kitâbdan 2a/16, kızbdan 9a/12 (2), kokuşundan 26a/15, korqusundan 11b/9, kökünden 31a/21, kumârdan 23a/15, kuvvetden 17a/5 (2), kuyudan 35a/15 (3), künyesinden 42a/16, la'ndan 37a/14, ledünniden 14b/3, lekenden 10b/16 (2), lezzetinden 9a/22, lisandan 9a/4 (2), livâţadan 26b/19, liyâkatdan 11b/2, loğmadan 26b/10 (3), lügatından 2b/19, ma'ârifden 9b/1, ma'âşlardan 17a/9, ma'azdan 22b/12, mağfiretten 39b/14, mağallerden 7b/8, maḥlûḳdan 29a/23, maḥrûmından 16b/21, maḥsûsdan 25b/23, ma'ḳûlât itmekden 5b/20, maldan 9b/17 (2), malından 10a/5 (2), mâlik olduğundan 18b/7, marâzdan 21a/18 (2), masibetinden 31b/9, mäsivâdan 21b/5 (2), mäsivâsından 21a/9, ma'siyetden 35b/17, masrafındandır 17b/7, masrafındandır 17b/7, maḳlûmdan 6b/16, mecellesinden 4b/2, meḥûleden 36b/9, meclisinden 2a/9, mekrûhâtdan 41a/15, men' olanlardan 31a/17, menzilinden 12b/1, mertebesinden 9b/8, meşâlihlerinden 8a/9, meskenlikden 42b/1, mesturesinden 38a/23, meşâyihden 14a/17, mevlâdan 28a/15, mevtadan 15b/8, mevtden 36b/11(2), meyilden 2a/12, minnetden 17a/15, mirfaḳdan 3b/17, muḥabbetden 7b/8 (2), muḥâlden 40a/20, muḥâlifinden 21a/17, muḥarremâtdan 22a/17, muḳallibden 15a/22, muşlihinden 18b/9, mustaḳimden 12b/17, mu'tedilinden 17b/7, mutlakasından 36a/7, muṭlakdan 22b/16, mübâşeretden 28b/12, mücevvezinden 15a/17, mülûkünden 35a/15, mümâzaḥadan 11a/13, münâcâtdan 32a/2, münkerden 31a/16, müraiden 9a/18, mürevvaḳdan 12b/8, müsemmadan 40b/18, nâ-maḥremden 26b/21, nâmaḥrûmdan 12a/21, namazdan 19a/17 (3), namazından 41a/13, namlarından 20a/18, nârdan 19a/9, nedâmetden 6b/3, nemîmeden 27a/5, nesneden 2a/11 (3), nevâfilden 37b/4, nifâḳdan 11b/10 (4), nişanlarından 4a/7, nurdan 10a/19, nurundan 43a/12, olduğundan 18b/7 (4), olduğundandır 26a/17 (2), olduğdan 16b/6, olmaḳdan 17b/16, olmasından 3a/14 (3), ölülerden 38b/16, 'ömründen 25b/12, padişahdan 42b/1, peygamberlerinden 20a/18, putlarımızdan 34b/2, rabbından 13a/5, raḡbetden 34a/17, rahmetinden 39b/14, raviden 2a/5, rebâdan 23a/23, recâdan 25a/10, renginden 35a/11, resmiyyeden 13a/6, revzenden 12a/19, risâletden 11a/21, riyadan 34a/17 (2), rüfeḳâsından 7a/12, şabırdan 22b/17, şadaḳadan 7b/13, şâhiblerinden 15b/23, sa'îreden 35a/8, şalâtdan

23a/1, salavatdan 31a/6, şālihinden 20a/2, şallāllahu ‘aleyhi ve sellemden 2b/4 (2), sāmet’den 26b/15, şatılmağdan 9a/15, şatvetinden 21b/8, sebbābdan 27a/5, sefihden 40a/20, sefiriden 26b/16, sehādan 18b/8, selamından 27a/23, selefden 9b/1, sema’dan 12a/16, semādan 2a/10 (2), semtlerinden 16b/21, senden 25a/18 (3), sendendir 43a/12, senlikden 42a/8, sermāyeden 16a/18, sersinden 3b/13, sevādan 2b/22 (2), sevdasından 35a/11, sevdiklerinden 42b/4, sevebāndan 10a/7 (2), sevmekden 2a/13, seyyi’ātinden 22b/22, sinesinden 3b/12, sivādan 39a/16, sonradan 42a/1, sözden 9b/4, sūkūtumdan 9b/2, şāfi’yeden 4a/18 (2), şa’irden 42a/16, şartından 32b/9, şeblerden 23b/16, şer’den 6a/1 (2), şerīfden 37a/20, şerifinden 13b/16, şer’iyeden 10a/21, şerrinden 30b/7, şevkdendir 17b/7 (2), şeytāndan 13b/14 (3), şiddetlerinden 7b/3, şimalden 7b/14, şübhātdan 11b/10, şüpheden 34a/17, t̄ā’atden 11b/2 (3), t̄ā’atından 22b/19, ta’azzüzden 28a/2, tabi’yinden 14a/15, tağyirden 37b/2, taḥminden 23a/23, taksirden 37b/3, talibinden 24a/6, tamdan 18a/12, tana’umdan 35a/4, tarafından 14b/23, taşliyeden 32b/22, tecelliden 22a/5, tefriğadan 29a/8, televvünden 12a/10 (3), televvüsden 19b/11, tenden 28b/12, tercīhden 30a/5, terfehinden 35a/4, teveccühden 32a/2, toprakdan 41b/23, uğurdan 6b/19, ‘uhdesinden 34b/13, ‘umurdan 7a/7, undan 23b/5, urûzundan 37b/12, uyğudan 18a/1 (2) ‘uzzālden 14b/15, ücden 23a/15, ümmetimden 40b/15, vaḳārından 6a/13, varlığından 21b/3, vefatlarından 17a/9 (2), veliden 26b/2, vermediğinden 36b/14, virmekden 22a/5, vücudundan 32b/2, yapışmağdan 27a/2 (3), yeniden 2b/12, yerden 4a/14 (2), yeşa’atinden 2a/13, yezdāndır 10b/17, yoldan 28b/19 (3), zahirīden 9b/12, zaḥmetden 15b/17, zālinden 6b/16, zālīmīnden 34a/3, zamandan 6b/18, zamirinden 22a/14, zatından 18b/14, zatından 18b/14, zayi’dan 10b/20, zemāyimdendir 11a/23, zemīmeden 23b/18, zemīmeden 5b/21 (3), zendān 3b/19, zıddından 6b/20, zılālden 25a/17, zimmetden 36a/22, zinadan 26b/19, ziyadesinden 5a/8, zuḥrundan 33b/1, zulumātdan 6b/8.

-Dar- (fiilden fiil yapım eki): gönderdim 16a/2, göndere 32s/6, göndermekden 32a/11, göstere 6a/18 (3), gösteren 18a/20, gösterilen 41b/3, gösterir 13a/6 (3), gösterirdi 3a/13, gösterirse 28a/8, gösterme 17a/6, göstermekdir 18a/19, göstermeyüp 6a/13, göstermezdi 4b/8, gösterüp 33a/22.

+DAş (isimden isim yapım eki): Karındaş 30b/1, karındaşı 24a/19 (2), karındaşına 24a/18 (5), karındaşının 30b/14 (2), karındaşlar 40a/12, karındaşlarından 40a/10.

-dl (görülen geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs eki): adar idi 4a/12, adardı 4b/12, 'ahd etdim 30a/11, âhiz olunmadıñ 22b/22, aħz etdi 27a/22, aħdı 2b/12, âlemi kıldı 41b/17, almazdı 42a/18, a'mā idi 4b/11, andık 42b/12, anlamadıñ 28b/17, asılmazdı 42a/17, 'aşk u şeydāsı olurdu 4b/1, atdı 7a/18 (2), azdılar 28b/20, bağladı 43a/18, baķardı 4a/20, baķdım 24b/22, baķmazdı 4a/21 (2), ba's itdi 19b/9, benzetdiler 8a/8, beyān etdi 19a/16, bildirdi 41b/21, bilmedi 15b/19, bilürmezdi 3a/13, binerdi 42b/2, biriydi 42b/10, bitdi 16a/13, bitüşürdi 3b/22, bu idi 41b/20, buldı 11b/10 (3), bulunmadı 31a/19, buyurdu 12b/16 (6), buyurdılar 24b/21 (2), buyururdu 15a/12 (5), bülendi idi 25b/19, cārī oldu 32b/10, cem' eden idi 36a/8, cem' itmişdi 2b/11, cevap virdi 42b/6, çekdirmezdi 40a/22, çekmedi 35a/17, çıkardı 26b/2, çizmekdi 3b/2, dānişmend idi 14b/17, da'vā etdi 34a/21, değildi 2b/20 (4), değildik 25a/23, derdi 14b/19, didi 2b/12 (22), didiler 17b/20 (8), dimedi 28a/23, dimek oldu 15b/6, dimezdi 42a/18 (4), dirdi 4b/16 (2), dirler idi 14b/18, dirlerdi 9b/2, dönmezdi 4b/17, du'a itmeyeseydi 32a/14, düşmüşdi 4b/19, edā idiñ 26b/19, elimizdi 40b/2 (2), emirlerdi 13b/17, emr etdi 12a/8 (3), esmā etdi 41b/18, eşrātdı 17b/8 (2), gālīb idi 39b/13, geçdi 38a/18, geçerdi 42a/17, geçürmedi 13b/16, geldi 30a/4 (4), geldik 23b/8, girmedi 35a/16, gitdi 14b/21, gitmedi 14b/17 (2), giyerdi 42a/19, gördi 3b/3, gördiler 28a/20, görirdi 3a/18, görmedim 26a/8, görmezdi 42a/23 (2), gösterirdi 3a/13, göstermezdi 4b/8, güç oldu 36b/3, ħabs etdi 12a/3, ħad' etdiyse 28a/12, ħaķ oldu 29a/20, ħarām etdi 22b/18, ħātem etdi 15b/20, ħater oldu 35a/14, heybet olurdu 4a/23, ħicāb olmadı 35a/16, ħükm etmezlerdi 19a/5, icāzet virdi 25a/1, içmiyeydi 40a/22, iderlerdi 2b/17, iħiyār etdi 21b/17, ihsān etdi 41b/6, iħtilāf etdiler 27a/10, iħtiyār etdi 3b/2 (3), 'ilāc olurdu 8a/22, indi 19a/22, inerdi 4a/14, inzāl etdi 7a/1, istedi 38b/17, istemediñ 30a/2 (2), isti'anete eylediniz 2a/21, istisnā etdi 37a/16, istişmām ideydi 38a/10, işāret irdi 10b/14, itmezdi 4a/22 (3), izhār etdi 37b/16, kabûl eylerdi 42b/10, kādīr etdi 41b/15, ħaldı 12b/18 (4), ħalkardı 4b/6, ħalmadı 25a/22, ħalurlardı 29a/5, kasr iderdi 42b/7, keşf olurdu 8a/22, ħıldı 22a/5 (2), ħılmazdı 34b/14, ħızardı 25a/20, ħodı 2b/6, ħorħudırdı 2b/16, ħurtuldu 11b/9, ħurtulmazdıñ 21b/5, mā idi 42a/17, maġlûb etdi 41b/10, maġrur olmadı 3b/1, maħrûr olur idi 7b/4,

mā'il adardı 4a/12, mālik oldılar 29a/10, māna' olmayaydı 14a/23, meb'ūs oldılar 19b/10, mebzul etdi 41b/10, mechūdaydı 6a/23, meleke idi 6b/1, me'mūr oldu 29a/3, merdūd-ı ebed oldu 41a/5, mertebe idi 4b/12, mevzūndı 3b/6, misli yogdı 4b/14, muhkem idi 4b/18, muhtāc etmedi 22a/6, muṭābık idi 14a/21 (2), muṭābık mıydı 14a/21 (2), mūvāfiḳ olaydı 14a/23, mübtelā oldu 30a/12, müstağni idi 42a/16, müte'ayyin oldu 36b/6, mütehallık kıldı 41b/13, nazar idi 42b/2, nazil oldu 4b/13, ne iderdi 4b/8, necūm itmedik 42b/12, nūr idi 4b/10, oḥṣadıdı 42b/4oldı 19a/23 (6), oldılar 25a/21 (2) , olmadı 10a/15, olmaları idi 35a/10, öyleydi 4b/13, rahmani idi 42b/7, rāsiḥ oldu 30a/5, rāzı oldu 19b/21, rāzı olmadı 4b/3, sā'i etdi 12b/16, sehk itmezdi 42b/7, sehk itmezdi 42b/7, semerḳandı 25b/16, sermedi 3b/8, severdi 42a/23,sorardı 42a/20, şordı 7a/18, söylemedi 14b/13, söylemezdi 42b/6, su'al iderlerdi 42b/5, şundı 28b/9, sürdi 3a/23, şaḳiḳ etdi 16a/13, şakirdi 15b/19, şed idi 6a/11, ta'amdı 5a/2, taḳdīm etdi 7b/4 (2), ta'lim iderdi 42b/11 ta'zīm iderdi 2b/15, tebessüm idi 4a/22, tebettümde idi 42b/8, te'dīb etdi 41b/6 (2), tefsir etdi 3a/4 (2), te'hîr edirdi 42a/22, tehniyye ederdi 42a/20, tenâkuz oldu 36a/7, terakḳub itmedi 3a/23, terbiye etdi 41b/11 (2), tesmiye etdi 41b/14, turdı 24b/7, tuymadıysa 36a/13, 'ulemā itmezdi 5a/11, urdı 4a/13, utandırdı 41b/7, utandırırđı 2b/16, uyardı 2b/18, uzundı 2b/17 (2), varabilenlerimizdi 4b/17, varıdı 3a/13 (5), varırdı 4b/15, varıdı 35a/20, vāris etdi 12b/15, vech buyururđı 4b/15, verildi 2b/11, virdi 4a/10 (4), virirdi 3a/6 (2), virmişdi 3b/13, yamalıklardı 42a/19, yamardı 42a/19, yapışmadım 42b/13yaradı 27a/9, yaradıldı 7a/17,yaradıldım 25a/15, yaradıldıysa 7a/14, yaratdı 11a/6, yardım ederdi 42a/20, yemedi 42a/17, yerdi 42a/18 (2),yettiller 29a/10, yırtđı 34b/2, yokđı 4a/9 (3), yürümezdi 4a/12 (2), yürürdi 4a/18 (2), zārūret idi 13b/16, zıkr itmedi 17b/14.ziyāde etdi 41a/9, zūhd idi 35a/5, zūlfđı 2b/21.

-dI-k (görülen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs eki): andık 42b/12, değildik 25a/23, geldik 23b/8, necūm itmedik 42b/12, şandık 13a/6.

-dIk (sıfat-fiil eki): 'aşḳ etdiği 14b/20, 'adil etdiği 7a/14, 'ahd etdikde 33a/13,aldığı 23b/4, andıkda 19b/10, anladığıçün 32b/19, anladığımı 11b/6, anladıkda 19b/6, aydırdığı 26a/11, ayıkdıkda 26b/6, baḳdıkdı 12a/18, ba's etdiği 19b/9, behādır idığı 4b/15, bilindiği 10a/15 (2), bilmediği 13a/9, bulunmadığı 23a/2, buyurđıđı 14a/21 (2), buyurmadığına 26a/18, bühtân etdiği 36a/13, çerāğ etdiği 12b/17, çıkdıkda 28a/17, da'vet etdikde 7b/11, degdikçün 41a/5, denildikde 17b/5,

denildikde 17b/5, denildiğinde 28a/21, didiği 41b/20, didikleri 8a/6 (3), didiklerinde 9b/2 (2), didiklerine 8a/7, didiklerini 26b/9, dinlediği 31b/12dinmediği 20a/4, dirdiği 9b/17, eğlendikten 38a/14, etdiğimiz 39b/7, etdiğinden 23b/4, etdikleriçündür 13b/10, etdiklerine 8a/8, farz etdiği 7a/8, geçdiği 12b/22, geldiğinde 2b/7, geldiğin 13b/20, geldikde 22a/8, gelmedigin 13a/13, girdiğinde 15b/21, girdikde 31a/8, girdikten 13b/6, gördüğünde 2b/7, haram etdiklerinden 22b/17, hareket etdikde 19a/10, hıyanet etdiği 7a/12, iksar etdiği 11a/4, irtikab etdikleri 5a/10, istediginden 34b/15, istediği 6a/21 (2), istedikde 10b/6, istediklerin 17a/9, istemediği 40a/8, istifta' itdiklerinde 15a/8, işitdiğün 9a/7, itdikçün 16b/17, , kadir olduğu 36b/15, kalkdıkda 15a/13, kalkdıktan 18a/1, kıldığı 31a/18, kırtardıktan 21a/12, meyl etdikde 15a/1, minnet itdiği 8a/3, nazar itdiğde 10a/22, olmadığı 11a/8 (3), rivayet etdiği 39a/16 (2), şakındığını 38b/4, sakladığı 38a/20 (2), şakladıkları 11a/11, sevdiklerinden 42b/4, sevk etdiği 7a/9, söylediği 38a/3, söyledikde 26b/18 (2), tabdığımız 34b/1, tagayyür etdiklerini 3a/21,tahsil etdiği 20a/11, tar etdikde 19a/8, tegayyür etdiği 2b/19, tekin etdiği 7a/15, terbiye etdiği 41b/7, tuymadıkları 26a/16, vardı 4b/16, vardıkda 16a/2, vermediginden 36b/14, virdiği 9b/19 (3), yavladı 21a/15, yazdığımız 41a/14, yediği 23a/17. zulm etdiği 7a/10 bk. -dUk(sıfat-fiil eki).

-dIkça (zarf-fiil eki): artıdıkça 40b/8, elden geldikçe 39a/2, hased etdikçe 40b/7, yetdikçe 25a/18 (2), sandıkça 42a/6, virildikçe 22a/3.

-dIkda (zarf-fiil eki): andıkda 19b/10, anladıkda 19b/6, ayıkdıkdı 26b/6, bakdıkdı 12a/18, çıkdıkdı 25b/15 (2), denildikde 17b/5 (2), didikde 16a/13, eğlendikten 38a/14, etdikde 7b/11 (6), geldikde 22a/8 (2), girdikde 31a/8, istedikde 10b/6, kalkdıkdı 15a/13(2), kırtardıktan 21a/12, oldıkda 4b/16, söyledikde 26b/18 (2) , vardıkda 16a/2 bk. -dUkda (zarf-fiil eki).

-dI-lAr (görülen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): azdılar 28b/20, bağladılar 33a/3, benzetdiler 8a/8, buldılar 3a/1, buyurdılar 14b/1 (3), çıkmadılar 35a/15, didiler 3a/14 (39), dimediler 34b/2, erindiler 35a/11, eylediler 35a/9, giydiler 35a/11, gördiler 12a/3, etdiler 9a/6 (5), oldılar 35a/13 (8), olmadılar 35a/12, şordılar 12a/3, taqdılar 2b/22, tuymadılar 35a/8 bk. -dU-lAr (görülen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki).

-dI-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki): adū idendim 16a/9, atdım 38b/18, bakdım 15b/23 (7), bildim 2b/7 (3), çıkardım 16a/12, didim 38b/17

(3), dirdim 14b/19, gecdim 16a/2, görmedim 26a/8, gönderdim 16a/2, hâlet idim 15a/12 (2), etdim 8a/20 (8), itmedim 41b/3, kaçdım 8a/20, mücri iledim 13b/11, sevdim 15b/21, söyledim 14b/20, taḥkīk itdim 16a/7, ṭayandım. 16a/13, uyandım 14b/17, yapışmadım 41b/13, yaradıldım 25a/15, yaratdım 34a/21 (2), yardım iderdım 6b/18 bk. -dU-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki).

-dI-ñ (görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki): anlamadıñ 28b/17, baḳdıñ 12a/4, bilinciyydıñ 8a/2, dinlemediñ 2b/7, edā idiñ 26b/19, geçdıñ 10b/21, istemediñ 30a/2, itmediñ 16a/18, ḳalaydıñ 12a/1, ḳurtulmazdıñ 21b/5, olunmadıñ 22b/22, tüketmediñ 11a/8.

-dI-ñIz (görülen geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs eki): eylediniz 2a/21, itdiñiz 7a/12.

-DIr- (fiilden fiil yapım eki): baḳdırır 26b/20, beğendirir 40b/1, bildir 42a/2, bildirdi 41b/21, bildirüp 24b/23, çekdirmeye 17a/22, çekdirmezdi 40a/22, dinlendireñ 39a/5, etdirmegde 40b/23, evlendirmek 30a/15, giydendirir 21a/2, itdirmeye 9b/9, kaldırır 30b/11, sevindiresin 30b/14, taddırırılar 4a/3, ulaştırmaḳ 26a/20, utandırdı 41b/7, utandırırđı 2b/16, yaklaşdırır 21a/2, yaklaşdırısın 34b/1, zulm etdirir 26b/7. bk. -DUr- (fiilden fiil yapım eki).

-dIr (bildirme eki, fiillerde kuvvetlendirme eki): ‘abesdir 9b/7, ‘acebdir 9a/13 (4), ‘acizdir 43b/18, ‘ācizlerdir 8a/16 (2), ‘adāvetdir 9a/18, ‘add etmektir 17a/18, ‘ādildir 24b/2 (2), aḍladır 8a/8, ahbesidir 40a/14, ‘ahdır 24a/23, aḥirdir 19b/20, aḥiretdir 22a/19, ahmakdır 40a/20, akbeḥdir 11b/5 (2), aḳl etmişdir 26b/23, aḳsāmındadır 38b/7, ‘alāmetidir 10b/8 (3), ‘alemdir 30a/10, ‘alemindir 14a/16 (3), alındır 31a/21, Allāh’dır 12b/13 (2), a‘māldir 19a/21, ‘amel etmektir 37b/3, ‘amel idendir 13b/22, ‘ameldendir 30b/12, ‘ameldir 12a/16 (2) ‘ammdır 5a/7 (4), ‘amrdır 9b/7, anlardır 17a/6, anmakdır 20a/19, arasındadır 36a/19, arıḳdır 27b/8, arınıḳdır 2b/7, artıḳdır 17a/13, artırmakdır 40a/6, as‘abdır 16b/5, ‘aşıldır 18a/5 (3), ‘askeridir 32b/15, aşıldır 21b/14, aşılandandır 20a/16, aşıḡıdır 21b/14, ‘aṭa etmektir 17a/18, ‘āṭıldır 25a/11, aṭifedir 13a/23, ‘avn itmektir 9b/20, ‘avretedir 27a/9, ‘ayāndır 4b/11, aydır 17b/4 (11), ‘āyiddir 24b/1 (2), ‘aynıdır 19b/7, ‘aynladır 40b/16, azdadır 37a/18, ‘azīzedir 18b/18, babındandır 3b/8 (2), baḡşīdir 11a/18, ba‘īd midir 14b/4, ba‘īddir 14a/14, bā‘isdir 5a/9 (7), bātıl edenlerdir 38a/17, bāṭıldır 34b/9 (2), bāzārdır 41a/18, bed midir 3a/20, bedendir 10a/13 (2), behādır 4b/14 (4), behā‘yidir 5b/16, belāhatdır

5b/20, berāndır 4a/1, bereketdir 33b/14, berriyledir 21b/6, besdir 35b/11 (2), beşerdir 42b/19, beterdir 13a/17 (2), beyandır 4a/15 (2), beydir 43a/4, bırakmakdır 9a/17, bî-nef'dir 11a/16, bî- sîretedir 10b/10, bid'atdır 15a/6, bildir 42a/2, bilicidir 2a/7, billāhedir 24b/18 (2), bilmekdir 9b/21, bilmişdir 40a/23, birdir 1a/1 (4), birebirdir 17b/22, böyledir 18a/11 (3), budır 3a/18 (2), bulmakdır 17a/16, bulmuşlardır 20a/9, bunlardır 7a/16, bununladır 26a/3, buyurduğıdır 35b/19, buyurmamışlardır 28b/23, buyurmuşlardır 29a/1, bühtan etmekdir 26a/20, bühtandır 9a/16, ca'izdir 31a/5 (2), cabbārdır 21b/6, cahildir 13a/6, cahillerdir 13a/15, cā'izdir 23a/12 (9), cāmi'dir 5a/18, cāndır 10a/13, cāyızdır 17b/4 (2), cā'zdir 26a/7, ceberūtüdür 21b/13, cehildir 40a/19, celb itmekdir 6b/4, cem'idir 25a/7 (2), cemindir 5b/20, cennetinedir 3b/5, cevddir 16b/11, cevvaldır 21b/16, cezmdir 35b/19, cezzābdır 26b/10, cifedir 13b/2, cismānîdendir 42a/9, cür'etdir 14a/19, çekdirmezdi 40a/22, çekişmededir 13a/14, çekmekdir 18a/8, çimmekdir 18a/14, çirāğıdır 10a/8, dā'im olmakdır 37b/3, daķıkadır 20a/19, daķıķdır 13b/7, def'dir 18a/11, değıl midir 15a/6, değıldir 2a/17 (49), değıllerdir 23b/19 (2), demekdir 36b/22, derdleridir 15b/11, dersidir 39b/9, dimekdendir 38a/14, dimekdir 3b/5 (25), dimişdir 21a/3, dimişlerdir 5a/9, du'adır 32a/21 (3), duħūlidir 19a/9, dünyadır 35a/18, düşmekdir 5b/22, edā etmektedir 36b/17, efďaldır 7b/13 (2), emā'atdır 20a/6, emāndır 34a/7, emānetdir 26a/20, emindir 31b/20, eminleridirler 12b/15, envā'dır 36a/12, eşlahındır 25a/15, esselāmdandır 17b/19, esselāmdır 17b/13, eşebdir 43b/7, etmekdir 19a/15, evcdır 5b/13, evcebdır 17a/7, evliyadır 23b/13, evsāfdır 43b/6, eyleyebilmekdir 12b/11, faķāhettindendir 29a/2, fā-raķşdır 15a/13, farzdır 24b/5 (7), fāsiddir 34b/11, fażîh iledir 8a/2, ferağdır 7b/12, fersūde itmekdir 6a/15, fesāddır 5a/11 (3), fetvadır 15b/1, fikir etmekdir 8a/1 (2), fikr'dir 20a/12, fitnedir 11a/17 (2), fuāddır 7a/16, ğafletdir 26b/5, ğalaţdır 3a/21, ğālibdir 5a/16, ğavğasıdır 41a/19, ğaybdır 30a/18, ğayretedir 32a/4, ğayrıdır 7b/13, ğaţab etmekdir 23b/13, ğaţabdır 18b/17 (4), ge endır 19a/3, ge inmek dir 19a/11, ge irmek dir 38a/7, ge mek dir 35a/4, gelmek dir 10b/5, gerekdir 8a/4 (23), germi lerdir 20a/23, gibidir 13b/2 (12), gibilerdir 34b/21 (2), gitmek dir 13b/21, g redir 5a/17 (2), g rme dir 6b/7 (6), g stermek dir 18a/19, g n hdır 39b/20, g ne idir 12b/14, g zeldir 5a/12 (9), g zelli indir 38a/2, haberidir 40a/9 (2), had sdir 26b/23 (2), ha dır 10a/18 (2), ha ı dır 10a/23, hakkull hdır 36a/17, h ldir 40a/9, h li olmak dır 24a/7, h lifesidirler 12b/14, halk dır 6a/11 (4),

hānıdır 19a/9, hārāmdandır 23a/2, hārāmdır 5a/3 (31), hārāzıdır 11b/14, hārcamakdır 7a/18 (2), hāriçlerdir 13b/17, hasārdır 2a/22, hasenedir 18a/18 (2), haşletidir 22a/3, hastındır 43b/19, hatâdır 36a/4, havzedendir 41a/11, hayfdır 28b/13, hayırlıdır 22b/23, hâyindir 35b/3, haylidir 2a/15, hāzretidir 14a/20, hedefdir 31b/18, helak idicidir 18b/4, helâldir 5a/10 (2), hevâdır 18b/10, heybetdir 2a/22, hıyānetdir 11b/19 (2), himāyetdir 7b/2, hitān olmağıdır 17b/12, hitāndır 18a/15, hizbullāhdır 23b/19, hoddır. 19a/21, ırzā etmişimdir 38b/19, ısrāfdır 17b/2 (2), itnâb etmeğdir 38a/15, ittilâ'dır 12b/11, ıztırârdır 6a/12, i'âde etmeğdir 38a/15, ibâdetdir 2a/22 (2), İbn-i Maciddir 2b/2, ibtâl etmemekdir 37b/6, ibtârdır 7b/19, ibtilâdır 32b/10, 'iffetdir 5b/13 (2), ihlâşdır 10a/17 (5), ihsândır 16b/11, ihtimâldir 38a/9, ihtiyâridir 21a/13, ikdamdır 5b/15, ikisidir 32b/20, ilâhdır 28b/5, iledir 18b/4, ile'llâhdır 35a/5, 'ilmdir 12b/22, imandandır 14a/20, imandır 12b/4, infâkđır 17a/21, inkârđır 33b/23, irâdetlerdir 29a/18, i'râz etmeğdir 24a/5, 'irfandır 13a/5, isârdır 17a/17, îsârlardır 7b/21, 'ismetdir 22a/1, istemekdir 40a/7 (3), istignâdır 2a/23, istihlâldir 22b/21, istincâ'dır 18a/14, istinşâkđır 18a/7, işâretdir 12a/17 (5), işđır 27a/2, itâ'atindedir 18b/9, i'tibâr iledir 18b/4, i'tidâldir 17a/22, i'tikâd etmeğdir 39b/10, itmeğdir 5b/23 (6), itmemekdir 6a/9, itmişđır 5a/3 (2), ittibâ'dır 12b/2, ittibâ'ndandır 12b/19, ittifâk etmişlerdir 11b/4, ittisâfındır 42a/7, kâbildir 5a/20 (2), kabilindendir 31b/8 (2), kâğımdır 17b/12, kâfidir 7b/21 (5), kâfirdir 23a/6 (2) kağıtmışimdir 38b/19, kâlbdir 15a/22 (2), kâlbizâyî' etmeğdir 40b/13, kâldırmağıdır 32b/2, kâlıbdadır 21b/5, kâlmakğıdır 9b/8 (3), kâlmamakğıdır 6a/16, kâlmışlarıdır 17a/6, kâmildir 2a/7, kândandır 23a/4, kâni'dir 25b/4, karalamakğıdır 38a/8, karıbdır 4a/3 (3), kaşđdır 19a/11, kaseddendir 37b/2, kâsiddir 40a/23, kaşr etmeğdir 24a/8, kaşvetdir 11a/2, katıkdadır 7b/9, kaţ'idir 23a/9 (3), kavimdir 22b/12, kazâdır 32b/8 (2), keba'irdendir 24b/9, keffâretdir 18b/5 (3), kelimâtdır 38a/16, kelimelerindendir 41a/10, kemiğidir 3b/19, kemikdir 3b/19, kenarındır 31b/5, kenzindendir 24b/15, kerâhetdir 21a/11, kerâmedir 26a/3, kerimdir 22a/5, kesbdir 29a/3, kesmeğdir 18a/8, kısımdandır 17a/21 (2), kısmındır 18a/15, kinâyetdir 17b/17 (2), kişidir 7b/5 (6), kitmândır 17a/18, kôrkanınđır 13a/5, kôrkıcıdır 13a/3 (2), kôvmağıdır 18b/8, kôpridir 15b/9, kudretindedir 32b/8, kullanmağıdır 11b/16, kurtarıcıdır 18b/5, kuvvet midir 5b/14, kuvvetledir 5b/16, kûrbetdir 42a/13, kûşüşmeğdir 40a/8, lağvđır 9a/21, llâyık olmağıdır 6a/15, lazımdır 8a/17 (5), libâsđır 42a/1, mağrifetdir 20a/2 (2), mağâldir 18a/12, mâ'ildir 6b/22 (2),

maḳāmdir 21a/19, maldır 35a/22, mamaḳmaḳadır 18a/14, ma'nadır 19a/10 (9), ma'nandır 2b/19, ma'nāsıdır 16b/17, ma'nasınadır 2a/5 (7) ma'nāsındadır 37a/9, ma'nāyadır 20a/3, marazdır 40a/17, maḣdardır 17b/15, masdarlardır 2a/5, masrafındandır 17b/7, mavidir 9b/7, mazhardır 36b/23, māzîdir 12b/7 (2), maḳmaḳadadır 18a/6, maḳmūnîdir 12a/2, mecrimizdir 12a/22, mefāsıdır 17b/17, meḣūfdır 25b/8, melekdir 5a/19 (6), memerrdir 15b/14, men' itmekdir 2a/9, men' itmesidir 2a/8, mer'etidir 10a/17, merkebdır 7b/23, mertebedir 18b/6, mesāvîdir 9a/21, mesirdir 28b/6, meskendır 12b/3, mevresdir 36b/14, mevzūndır 2b/17, meyl etmemekdir 24a/5, mezmūmedir 12a/10, mezmūmîtdır 11a/4, mihzārdır 11a/3, minallāhedir 28b/10, mizāhdır 9a/17, mu'āmeledir 16a/20, mu'ekkeddir 15b/5, muḣarrıddır 30a/9, muḣabbetdir 21a/9 (2), muḣabbett'ülāhdır 41a/20, muḣada'a etmekdir 33a/20, muhakkakdır 40a/18, muhakkemdir 43b/7, muḣāldır 36a/3 (4), muḣālîfdır 36b/15, muḣiḥtdır 21b/16, muḣtaḣaradır 41a/19, muḣteliḥtdır 9b/6, muhtemeldir 36a/5, muḣyitdir 33a/3, muḣaddemdir 16b/23, muḣadderdır 28b/3, muḣaddimesidir 21a/22, muḣaddirdır 21a/7, muḣarerdir 10b/22 (4), mukāvetdir 37b/12, muḣayyeddir 22a/19, mukimdir 35b/16, munfa'il olmaḣdır 6a/18, muntazır olmaḣdır 19a/18, murdār olmamıḣdır 35a/19, mūrisdir 12a/5, muḣāḣib olunmasıdır 22a/13, mushafdır 42a/7, mustaḣḣırdır 15b/14, musteḣaḣḣlardır 13a/14, muḣabıḣdır 3b/21, muḣaḣarrıfıdır 13a/23, mute'addidir 7b/4, muḣlaḣdır 17b/21, muḣāfdır 21a/8, mübalaḣadır 7b/14, mücerrebimizdir 17b/8, müctemi'lerdir 2b/3, müdām olmaḣdır 37a/19, müdāvim olmaḣdır 37b/4, müft'adır 41a/1, mülḣaḣdır 8a/5 (2), mülkedir 2a/14, mülkiyyedir 5b/14, mü'mindir 19b/18 (2), münācatdır 41a/20, münāfıḣdır 33a/11 (4), münākeḣedir 5b/16, mūncîdir 19a/17, mūnhîdir 27a/12, mūnkādir 32b/17, mūnkerdir 31a/15 (2), mūnkirlerdir 13b/9, mūrekkebdır 19a/4, mūrūvvetdir 7b/21, müseḣabbdır 26a/8, müslūmandır 31b/23, müstagreb midir 14b/4, müstaḣsendir 3a/10 (2), müstehabdır 35b/10, müḣābihdir 33a/16, müḣkildir 16b/6, müḣterektir 17a/7, müte'addîdir 21b/22, müte'eddib olduḣundandır 42a/15, müteḣakkıḣdır 41b/20, müteḣāhırdır 19b/8, mütezelzildir 6a/13, müttefiḣlerdir 3a/19 (2), nāfi'dır 32b/16 (2), naḣldır 24b/6 (2), , nasibleridir 31b/18, naḣīḣat etmekdir 30a/23, naḣīḣatdır 34b/7, nedir 7a/18 (4), nef'idır 9b/6, nefislerdir 20a/14, nefḣānîdir 18b/17 (5), nesnedir 10a/13 (4), nev'idır 9b/5 (2), niceldır 3b/23, nifāḣdır 12a/5 (3), niḣandır 4a/8 (2), nūrıdır 24a/15, nuḣretdir 30a/17, nūktedir 24b/1, nüzūlesidir

17a/13, olacaktır 31a/11, oladır 17b/16, olandır 3a/17 (3), olduğundandır 26a/17, olmağdır 20a/13 (2), olmamağdır 5b/21 (2), olmayadır 17b/20, pāldır 21b/19, peydā etmekdir 35b/5, rācī' dir 3a/16 (3), rācildir 25a/12, rahatdır 2a/23, raḥimdir 16b/22, raḥmānīdir 20a/7, rā'ī olmağdır 18b/14, raḡş itmişdir 14a/16, rāvidir 2b/8 (41), rāvilerdir 7a/7 (17), rāzı olmağdır 22b/16, razıdır 7b/20, revişindir 31b/8, rezīletdir 5b/18 (2), rızadır 22b/13 (2), ribādır 23a/8, ricaldır 32b/1, rivayetdir 2b/13 (4), rıyasıdır 34b/19, rūḥīdir 21b/15, rūşendir 4a/15 (7), sa'bidir 31b/8, sābitdir 4a/17 (7), sabitlerdir 23b/19, sabrdır 37b/11, şadağadır 18a/17 (2), , şādıkdır 8a/3 (2), şādır olmamağdır 6a/10, şāfī itmekdir 10a/9, saḥī olmağdır 16a/16, sālim olmağdır 6b/3, sālimlerdir 23b/18, şanmağdır 8a/16, sārdır 8a/17, şatmağdır 9a/14, sebebdır 6b/11 (5) seddir 19a/7, selamdır 19a/20, semerdir 8a/12, semetdir 26b/21, sendendir 43a/12, sermayedir 32b/17, ser-pūşidir 9b/3, serridir 21b/15, sevinendir 18b/22, sevmekdir 21a/15, şıdğdır 21a/2, sıfatımdır 42a/6, sırrıdır 42a/6, söylemekdir 38a/4 (4), sümümetiyledir 40b/15, sünnetdir 18a/10, şahdır 30b/23, şāhiddir 5b/1 (7), şamildir 5a/1 (2), şartdır 17a/16, şecā'atdır 16b/11, şedāiddir 6b/9, şevğdendir 18a/7, şeydir 15b/6, şeytāndır 9a/21, şeytānlığdır 28b/20, şibhlidir 23a/7, şirkdir 6b/12 (3), şükātıdır 10a/18, şürū' etmekdir 28b/10, ta'āmdır 19a/19, tâbī'idir 40a/16, taḥkik etmişdir 23b/6, taḥkik oladır 9b/20, taḥkikdir 15a/17 (2), taleb etmekdir 16a/15 (2), ta'limdir 13b/7 (3), tarikiyle midir 36a/6 (2), tasdikdir 9a/16 (3), taşhīh etmişdir 15b/2, taşrīh itmişdir 14a/18, tazarru' etmekdir 32b/22, te'azzī' dir 30a/2, teçhildir 11b/5 (2), tefsirdir 32b/5, te'hîr edirdi 42a/22, temenni etmekdir 13b/23, te'nîsdir 7b/15, terk etmekdir 24a/7, terk olandır 36b/20, teşhîş etmekdir 17a/19, tevbesidir 34b/10, tevḥīddir 21b/18, uğratmağdır 38a/8, 'uḡalādırlar 34b/2, urmağdır 6a/2, utanmağdır 21a/16, üzerinedir 19b/7 (2), vācibdir 24b/4 (3), vaḥitdir 3b/3, vāqı'adır 39a/4, vak'idir 30b/21, vālīdir 7b/3, vardır 3a/14 (21), vas'atdır 30b/12, vaż' etmekdir 17a/20, vesā'itdir 28b/5, vesilesiyledir 37b/19, virilmekdir 37a/2, virmekdir 16b/8, virmiş midir 42a/5, vücūd etmişlerdir 11b/3, vücūda gelmekdir 17a/4, yaḡındır 34b/4 (3), yanmışdır 10b/11, yaradılmışdır 13b/20, yaramazdır 9a/21, yardımdadır 30b/16, yaşıdır 32b/18, yazmışlardır 36b/15, yedidir 13a/12, yekdir 5a/12 (5), yenbağıdır 7b/18, yerdir 21b/23 (2), yerindedir 33a/3, yezdāndır 10b/17, yoğdır 5a/15, yolmağdır 18a/12 (2), yukadır 3b/20, yürütmekdedir 18b/10, za'fdır 9b/14, zāhibdir 17b/21, zāhirdir 15a/23, zāhirdir 30a/18, zāhiredir 10a/14, zā'il olandır 19a/11, zann

etmekdir 39b/11, zarardır 9b/6 (3), zarfetdir 35b/9, zarfıdır 3b/21 (2), zatındır 43b/6, zebandır 9a/3, zekâtıdır 9a/14, zelîl olmuşlardır 29a/19 (2), zelildir 37b/17, zemâyimdendir 11a/23, zıddıdır 3b/5 (7), zıkr etmekdedir 19b/18, ziyâde olmakdadır 42a/14, ziyadedir 19b/1, ziyandır 9a/16 (2), zulm etdirir 26b/7. zulmîdir 6b/14 (2) bk.-dUr (bildirme eki, fiillerde kuvvetlendirme eki).

-dUk (sıfat fiil eki): alınmadığı 6b/19, ayrıldıklarında 7b/8, bildüğün 23a/3, bitdiği 35b/17, bozduğun 32b/7, bulduğun 42a/18 (2), buldukda 7a/19 (2), bulunduğu 11a/9, buyurduğu 13b/7 (4), buyurduğuna 28b/8, buyurduğıdır 35b/19, buyurdukları 21a/21, buyurduktan 31a/2, etdiği 38a/4, etdiklerini 6a/7, geldiğün 6b/23, gitdiğüm 7b/8, gördüğde 34b/23, gördüğü 12b/14, gördüğümde 14b/11, güldüğün 31b/16, hayr olduğunu 40a/6, hazır olduğın 24b/23, hüşümet olduğundan 40b/6, iddiğün 22b/15, istediğün 11b/9, itduğünden 10a/15, kabûl olduğum 28a/22, kâdir olduğunda 22a/7, koğdukda 18a/1, kondukları 15b/9, konuldukda 33a/13, koğduğunda 6a/21, korkduğunun 37b/22, lahûtî olduklarıçün 29a/18, mâlik olduğundan 28b/7, mazarat olduğunu 40a/7, mazhar oldukları 28b/19, me'bûs olduğum 19b/11, me'mur olduğumuzda 19b/20, mesdûd olduğundandır 26a/17, mü'min olduğu 41a/16, nefide olduğu 15b/4, olduğçün 27b/7 (2), olduğu 3b/7, olduğundan 4a/10 (3), olduğundandır 42a/15, olduğunuz 40a/11, oldukda 4b/16 (5), olduğdan 16b/6, olunduğı 11a/10, olunmadüğün 20a/5, şalavât iddiğün 19b/9, şalduğı 20a/14, şeb etdiğün 23a/3, tâlîm idüğün 22b/9, umduğunun 37b/22, uyudukda 13a/22, virdüğünü 7b/13, yazduğı 36b/13, zina etmedüğün 19a/2. bk. -dİk (sıfat-fiil eki).

-dUkdA (zarf-fiil eki): buldukda 7a/19 (2), koğdukda 18a/1, konuldukda (33a/13), oldukda 4b/17 (3), uyudukda 13a/22 bk. -dİkdA (zarf-fiil eki).

-dU-lAr (görülen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): oldular 39b/16 bk. -dİlAr (görülen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki).

-dU-m (görülen geçmiş zaman tekil birinci şahıs eki): buldum 32b/13 (3), gördüm 14b/16 (12), itdüm 8a/20, koğdum 8a/20, kurtuldum 16a/5 (2), oldum 15b/23 (9), oluşdum 25a/19, gördüm 24b/22, şordum 33a/5, unuttum 17b/11 bk. -dİ-m (görülen geçmiş zaman tekli birinci şahıs).

-DUR- (*fiilden fiil yapım eki*): getüre 39a/15, getürmek 10a/22, getirüp 6b/6 (2), getirür 40b/16, getirürse 9a/1, öldürmeği 21a/15, öldürür 40b/15, unutturur 22b/1 (2) bk. -DIR- (*fiilden fiil yapım eki*).

-dUr (*bildirme eki, fiillerde kuvvetlendirme eki*): afüvvdür 36a/22, ağıamludur 14b/19, anıñçündür 7b/16 (4), bā'isdür 11b/1, boşdur 35a/19, budur 4a/18 (34), buğzıdur 24a/6, buyrulmuşdur 35a/21, buyurmuşdur 38b/20, cübndür 5b/22, cümüddür 6a/2, cürmdür 34b/9, cüzdür 37b/13, çokdur 14a/14 (3), delil-i cüddür 3b/23, dīnārudur 22b/22, dürlüdür 41a/2, düzmüşüzdür 34a/23, etdikleriçündür 13b/10, fücürdur 6a/1, ğendündür 6b/20, güçdür 38a/13, gümdür 21b/15, haqqçündür 17a/14, hayırludur 22b/19, hāzır olmuşdur 26a/17, hazīne-dār olmuşdur 25b/22, hikmet oluşmuşdur 24a/4, huydur 43a/6, hüzündür 24b/14, içündür 10b/10 (6), iledür 11b/13, 'ivazı oldur 30a/16, iyüdür 5a/13 (2), kabuldür 6b/5, kayğudur 24b/17 (2), kelimelüdür 14b/19, kızbdür 12b/22, kulumdur 31a/22, kurulmuşdur 12b/5, küfürdür 9a/20 (2), ma'dümdür 25a/16, maḥlaşlarçündür 10a/8, maḥlūkdur 19a/9, mahlūtdur 42a/3, maḥşūşdur 23b/1 (3), maḥzūfdur 21a/7 (2), maḥbuldür 5a/14 (2), ma'lumdur 30b/23, ma'rūfdur 37a/21 (2), mazmundur 10b/23 (5), mecmū'dur 16a/14, mefhumdur 39a/18, mekrūhdur 11a/5 (4), mel'ündür 26a/18, memdūhdur 37a/10 (2), memlūdur 13b/5, mendūbdur 17a/17, menfurdur 26a/4, menūtdur 23b/23, merkūzdur 18b/8, mesturdur 35b/2 (2), mes'üldür 7a/4, meşhurdur 8a/3 (4), meşrūhdur 32b/12, meṭrūddur 11b/15, mevcüddür 15a/3, mevkūfdur 20a/20 (3), mezkūrdur 18a/11 (4), mezmūmdur 37a/10, mülkdür 26a/22, mümkündür 18a/3 (4), nurdur 2a/10, oldur 6a/17 (11), olmuşdur 9b/21 (3), olmuşsundur 25b/23, ömrür 38a/7, 'ömründür 38b/17, resuldür 30a/3, resülünündür 28a/7, şa'bdur. 16b/4, sebebdür 11b/1, sülüsdür 36a/23, şūmdur 13b/14, şununçündür 9b/12, şütümdur 9a/17, tatlıdur 13b/19, tecessüsdür 30b/20, tehevvdür 5b/21, telakkundur 39b/21, telemmüzdür 9a/17, temettü'dür 6a/1, teneffüsdür 13b/1, teşeddükdür 34b/17, teveccühdür 29a/9, tolmuşdur 13b/5 (2), ucbdur 11b/6, uzundur 3a/21, üçdür 6b/12 (4), vāki' olmuşdur 17b/18, vārid olmuşdur 19b/2, vuzū'dur 18a/6, yokdur 2b/4 (22), yoludur 39b/6, yüzlüdür 39b/18, yüzszüzlükdür 32a/20, zarar olmuşdur 24a/23 bk. -dIr (*bildirme eki, fiillerde kuvvetlendirme eki*).

+dUz (*isimden isim yapım eki*): gündüz 13b/3 (2), gündüzde 17b/21.

-*I (fiilden isim yapım eki)*: korkudırdı 2b/16, korkudup 34a/3, korkusundan 11b/9, korkuya 13a/5, satılık 9a/14, satılmakdan 9a/15, satılır 9a/15.

-*IcAk (zarf-fiil eki)*: anlıca 8a/12.

-*IcI (fiilden isim yapım eki)*: alıcı 41a/13, bilicidir 2a/7, hâz idici 41a/13, helak idicidir 18b/4, kırtarıcıdır 18b/5, mana[‘] idici 12b/18, muhakkem idicidir 2a/6, yakıcı 27a/6.

- *(I)n-/- (U)n- (isimden fiil yapım eki)*: düşünmeñiz 25a/9, odun 18b/22, şakın 38b/5 (3), şakına 6a/21 (7), şakınan 11b/18 (3), şakındığıñ 38b/4, sakının şakının 23a/3 (3), şakınmak 17a/16.

-*Iñ/-nIñ (ilgi hâli eki)*: abdālın 23b/9, ‘acebin 13a/12, âdemin 20a/15, ağanızın 7a/11, ağlamanın 10b/21, ağızının 26a/15, ağızların 13a/15, âhâdışın 5b/12, ahiretin 38b/20, ahiriñ 28a/17, ahîvânın 36b/5, ahсениñ 41b/6, ahvâlinin 13a/8, ‘akılların 28b/19, haqqın 3b/3 (7), ‘aklın 11a/2, ‘alemin 3b/1 (3), aleyhisselâmın 39b/12 (2), ‘Ali’niñ 14a/17, alimin 36a/3, alkın 5a/20 (9), Allah u Te‘âlânın 38a/21, Allâh’ın 12b/14 (14), a‘mâlin 15b/3, ‘amelin 4b/23 (2), ananızın 7a/11, anın 5a/2 (39), anların 4b/4 (9), ‘ârifin 10a/21, ‘âşık olanın 21b/18, ‘aşkın 11a/17 (3), avâmın 23a/20, ‘avn idenin 30a/19, avretin 10b/16, ayağının 18a/9 (2), âyetinin 7b/7 (3), ayetlerin 28b/22, ‘aynın 24a/14 (2), â‘zânın 26b/10, ‘azîzin 14b/10, babanızın 7a/11, barmağın 3b/18, ba‘zının 14b/21, bBeyhâkî’niñ 39a/16, bırmağların 17b/17, birbiriniziñ 40a/11, buların 21b/13 (2), bunun 4a/20, bunların 10a/22 (3), buranın 14a/1, bühtânın 26a/16, cehenneminiñ 38a/17, celesâtın 11a/11, cemâ‘atın 11a/8, cennetin 24b/15, cevriñ 39a/2, cinsiñ 6a/18, cümleñin 23a/9, çeşmenin 20a/16, da‘vâ idenin 29a/22, da‘vetin 23a/17, devenin 14b/16, didikleriniñ 26b/9, dînin 17a/10 (4), dünyanın 6a/10 (2), düşmanın 35b/4, ecsâmın 8a/16, edenin 13a/23, ef‘aliniñ 14a/12, ehlinin 24b/18, eimmenin 14a/18, emtenin 14b/4, enbiyâ’nın 19b/15 (3), erba‘anın 36b/11, erenlerin 21b/12, erkânların 11a/21, eşhiyânın 7b/17 (2), eşyanın 12b/11, evliyâ’nın 19b/16 (5), eyyâmın 14b/23, farzının 17a/17, fehimiñ 32a/8, fuğarânın 5a/12, ğazâbın 19a/2 (2), gelenin 42b/14, ğulzetin 3b/5, ğöziniñ 3a/21 (2), ğözleriniñ 3a/18, ğülenin 14b/20, ğaberin 15b/16, ğabeşin 14a/17, habibin 42a/13, ğadîsinin 22a/22 (2), Ħağ Te‘âlâ’nın 32b/21, ğağığatın 28b/8, ğağığiniñ 21a/22 (2), ğağğın 23b/9 (2), halkın 31b/18, ğânın 2b/14, ğanifiyeniñ 19b/7, ğaremin 16b/10, ğasedin 40a/14 (2), ğayırın 30b/8, ğayvânın 23a/8 (2), Ħazret-i Ħızır’ın 14a/22, Ħazret-i

Musā'nın 14a/21 (2), Һazretiň 4b/16 (6), Һazretleriniň 14b/8 (3), herkesiň 6b/14, 'ibāretiň 27b/5, İbn-i Kemāl'ın 36b/13, 'iffetiň 5b/23, 'ilmiň 12b/10, ĩmānıň 32b/9, insānıň 8a/2 (3), islāmınıň 38a/2, isneyniyyetiň 6a/20, işiniň 29a/10, Һabeniň 35a/21, kāfiriň 36b/4 (2), Һalbiň 10a/14 (2), Һalemiň 13b/6, kāmiliň 20a/14 (2), karındaşınıň 30b/14 (2), Һaşlarınıň 3a/14, Һavmiň 12a/7 (2), kazâ'iniň 35b/2, Һazâyi'iniň 37a/8, kefiriniň 42b/7, kendiniň 32b/20 (2), kendüleriň 28a/16, kendüniň 11a/10, kerimesiniň 37b/9, kerimiň 39b/11, kevnii 41b/19, Һısmıň 36b/17, kimesniň 4b/23, kimiň 17b/2, kimseniň 11a/19 (8), kişiniň 9a/12 (13), köhneniň 23a/9, Һüllariň 6b/14 (2), la'yinin 3a/18, libāsıň 5a/1, ma'ārifiň 12b/14, māderiň 17a/1, maħlaşlarıň 10a/17, mahlukātıň 18b/6, maħāmıň 29a/23, malıň 12a/2, malınıň 7b/16, ma'nānıň 22a/22, mekāsibiniň 13a/8, menzileniň 16a/13, merātibiniň 18b/21, merāyiň 34b/13, meşāķiň 24a/20, meşāyiķiň 20a/7 (3), mevlānıň 20a/21, meytiň 15b/16, miķdārleriň 13a/15, mu'emmañleriň 6b/11, muħtelifenii 22b/14, 14, müħminiň 38b/3, mü'miniň 23a/12 (5), murādātıň 29a/8, muşavveriň 23a/10, mutlakıň 40a/18, muvaħħadıň 15b/5, mübāķeniň 6a/2, mücāhedenii 37b/11, mücrimleriň 32b/17, müferrikiň 22b/ mü'minleriň 39a/15, münekkeriň 18a/17, mürekkebiň 8a/17, müstaķriziň 23a/7, müşridiň 29a/16, mütehanniniň 5b/23, müzāheretiň 6a/22, müzminiň 8a/16, müznibleriň 32b/18, namāziň 41a/16, nefsaniiyyeleriň 20a/9, nefsiň 12b/5 (2), nefsinii 13b/23, nesnenii 5b/2 (3), ni'metiň 17a/4, ni'metleriň 17a/4, nübüvvetiň 37b/13 (2), olanıň 33a/10, olanlarıň 13b/3 (2), olmasınıň 33a/17, pāydarıň 25a/10, raķbetiň 24a/4, rāħatıň 25a/23, recānıň 39b/23, recülü'l şî'r raniň 2b/19, rızķıň 29a/11, şadaķanıň 32b/6, sāfiliň 8a/12, saķnıň 7b/13, saħābenii 42a/21, sāķirleriň 23a/10, sā'illeriniň 28b/1, şāliķiň 20a/1 (2), sānıň 4a/2, sarāyiň 15b/10, sekrānıň 19a/6 (2), selāmiň 27b/7 (2), selefiniň 26b/12, seniň 10a/4 (12), şıddıķıň 6a/19, siziň 22a/16 (5), soķrať'ın 35a/15, şūfileriň 11a/21, sulťanıň 4b/4 (3), şüretiň 10a/13, süfehānıň 10b/19, şecā'atiň 5b/21, şerī'atiň 28b/8, şerifiniň 14b/17, şeyiň 10b/13, şeyťānıň 11b/15, şirkiň 6b/13, ta'āmiň 4b/23, tama'ın 40a/17, tecelliliň 1a/18 (2), telbīsleriň 28a/14, tevkiliniň 23a/6, tövbenii 36a/8 (3), 'ulemānıň 5a/9 (3), üçüncisiniň 23a/16, ümmetiň 42a/3, va'āziň 35a/1, vasīsiniň 36a/23, ve's-sellemiň 35a/10, vekiliň 36a/21, velīniň 35a/21, zakātıň 7b/13 (2), zebānıň 9a/5, zemmīniň 36b/2 (2), zikriň 18a/15, zû'l-lisānıň 35b/3, zulmetiň 42b/22, zulmetleriň 10a/8.

-*In (şahıs eki)*: ‘add idiñ 15b/8, āhiz olunmadıñ 22b/22, ba‘dehü viriñ 42a/22, bağıñ 24a/4 (2), du‘a idiñ 32a/11, edā idiñ 26b/19, firāğ idiñ 39a/12, geldiğiniñ 13b/20, hediyeleşiniñ 30b/11 (2), istemediñ 32a/12, kabûl idiñ 32a/12, kaçıñ 30b/5, karar viriñ 6a/12, komağıñ 4b/12, korkıñ 39a/21, kurtulmazdıñ 21b/5, kübrā idiñ 33a/22, minnet idiñ 32a/18, memlû‘ olmağıñ 13b/3, şakınıñ 23a/3 (3), teşadduk idiñ 33a/20, yapıdıñ 43b/7, yapıñ 37a/18.

-*IncA (zarf fiil eki)*: ağlayınca 32b/18, bağışlamayınca 32a/7, çekince 42b/4, gelince 7b/6, gidince 38b/18, gusl olmayınca 31a/4, günāh idince 21a/3, helâlaşmayınca 36a/14, idinceye 33a/12, itmeyince 33a/12, kopmayınca 19a/3, olmayınca 17a/21 (2), olunmayınca 4b/17, oluncaya 1a/14, rāzı olmayınca 23b/8, seḥā idince 22a/4, toğrulmayınca 9a/10 (2), ulaşınca 41a/22, varınca 1a/13 (2).

-*Ir (geniş zaman eki)*: ağırsırsa 29a/21, artırır 16b/22, bağırıram 2b/23, bakdırır 26b/7, beğendirir 40b/1, cem‘ idir 17b/17, el verir 25b/9, gelirse 29a/19, giderir 12b/7 (3), giydirir 21a/2, gösterir 13a/6 (3), gösterirse 28a/8, kaldırır 30b/11, kana‘at virir 14a/17, korkudırdı 2b/16, ma‘nasına gelir 3b/17, mühlet virir 12a/20, renk virirdi 3a/6, sanır 30b/20 (8), sanırsa 39b/18, şaşarır 43b/17, söyler 26b/7, taddırırlar 40a/3, te‘hîr edirdi 42a/22, utandırır 2b/16, varır 18b/20 (3), varırdı 4b/15, verir 25b/9 (2), verirse 40b/2, virirdi 42a/18, viririz 33a/7, yaklaşdırır 21a/2, yazılır 11b/18, za‘af virir 9a/22, zağanlık virir 9a/21, zulm etdirir 26b/7 bk. Ar, -Ur, -r (geniş zaman eki)

-*Iz (şahıs eki)*: bahs etmeziz 21b/5, biliriz 33a/6, diriz 21b/7 (5), etmeziz 37a/20, güleriz 12a/7, ideriz 3a/3 (2), ihtiyacız 5a/19, ıztırabız 6a/4, la‘net ideriz 12a/7, viririz 33a/7.

- (I)k/- (U)k (fiilden isim yapım eki): açuk 3a/8 (5), arıkdır 27b/8, arınıkdır 27b/7, artıkdır 17a/13, buyuruqdan 13a/4, büyük 2b/18 (6), büyükinen 23a/6, çatuk 3a/7, eksik 33b/11, karışık 20b/20, katıkdadır 7b/9, konuk 23b/2, küçüğüne 3b/20, söküğüne 42a/21, tanuşuk 13a/8, tobraq 23b/5, uğrakında 15b/12, uyanıklar 19b/3, yumak 18a/5 (3), yumuşak 16b/16 (2).

-*ken (zarf fiil eki)*: ‘amel iken 11a/5, bî- hemtāsı iken 19b/16, bilmişlerken 4b/5, bilürken 13a/14 (2), buyururken 13b/20, çekerken 42a/19, çekilürken 3b/1 (2), değilken 40a/6, dimişken 33a/23, dirken dirken 28b/8 (2), dönerken 15a/2, dünyāda iken 16b/13 (3), esmâyken 41b/19, eşrāfdan iken 9b/14, fakîr iken 41b/7, fuḥûm iken

13a/11, gâfil iken 41b/7, gelürken 35a/8, giderken 8a/14 (3), görmüşlerken 4b/5, görürken 21a/15, haddinde iken 3a/2,istirâhatde iken 42b/14, kâbil iken 38a/15, kâdir iken 24a/12, kemâlde iken 5a/14 (3), mahzûn iken 42b/8, mu‘azzez iken 9b/15, mugayirken 28b/9, mücevvezinden iken 15a/17, müttehid iken 8a/1, nefret iderken 21a/18, peçe iken 42b/17, sâbit iken 18a/2, şayarken 35a/19, sıfatı iken 41b/12, şâhid iken 34b/4, şeytândan iken 13b/15, tedârikinde iken 24b/21, tevekkülken 29a/7, uyurken 19a/21, üzre iken 30a/4, variken 16b/18 (4), varken 16b/8, yalnız iken 41b/16, yeterken 13a/9 (2), yetîm iken 41b/7, yoğiken 15a/6 (7), zan iderken 28a/16, zikirde iken 20a/22.

-ki/-kı (*aitlik eki*): âyetindeki 33a/23, cevârih ki 13b/19, didikleri ki 13a/22, dininde ki 13a/17, evvelki 5b/14 (3), hadisdeki 10b/23, içindeki 18b/18, katdaki 39b/15, kişideki 17b/2, şöhraki 37a/15.

+l- (*isimden fiil yapım eki*): ayrılmaya 7b/6, ayrılmayalar 7b/8, ayrılmaz 35a/19, ayrılır 15b/21, ayrılduklarında 7b/8, boşalur 11b/2,dirilt 42a/23,çoğrulmayınca 9a/10 (2), çoğrulmaz 9a/10 (2).

- (I)l- /-(U)l- (*fiilden fiil yapım eki*): açılıp 28a/17, açılır 10a/8, asılmazdı 42a/17, atılan 9a/11, ayrılmaya 7b/6, ayrılmayalar 7b/8, ayrılmaz 35a/19, ayrılır 15b/21, bilinmez 21b/15, bozulmaz 32b/7, buyrulmuşdur 35a/21, çekilürken 3b/1 (2), denildikde 17b/5 (2), denilmez 34b/13, denilür 13b/3 (2), dökülür 37a/22 (2), edilen 28b/6, eksilmesi 40b/8, girileler 35a/22, giyilmiş 42a/1, gösterilen 41b/3, kesilmek 29a/22 (3), kesilür 10a/13, kıla 1a/8 (10), kıldığı 31a/18, kılına 42b/19, kılınup 33a/13, kılmak 34b/22, kılmaya 37a/17, kılmazdı 34b/14, kılmış 38b/10, kılmışlar 31a/18 (2), kılsa 31b/4, kılup 38b/15 (3), kılır 31a/16 (4), konuldukda 33a/13, koyulan 18a/7, kurtula 12a/12, kurtuldu 11b/9, kurtuldum 16a/5 (2), kurtulmağa 25a/3, kurtulmaz 23a/23 (4), kurtulmazdın 21b/5, kurtulup 25b/1, kurtulur 11b/12 (2), kurulmuşdur 12b/5, şatılık 9a/14, şatılmağdan 9a/15, şatılır 9a/15 (2), sayıla 6a/22, sorılır 7a/8 (5), tutula 43a/14, üzölmek 40a/7, verildi 2b/11, verilecek 41a/17, verilende 17b/6, verilmekdir 37a/2, verilür 37a/2, virildikçe 22a/3, virile 22b/21 (2), virilende 17b/6, virilmiş 24a/2 (2), virilür 19a/2, yapılmış 15b/13, yaradılan 7a/17, yaradıldı 7a/17, yaradıldım 25a/15, yaradıldıysa 7a/14, yaradılmışdır 13b/20, yazılan 32b/7, yazılır 11b/18, yazılmış 24b/23, yazılup 33a/18, yazılır 25b/18

(2).yıkılmayacak 39a/5, yıkılır 15b/13, yorulacak 37a/16, yorulduysa 39a/8, yorulsa 42a/20, yürütülmeye 37a/18.

+IA- (*isimden fiil yapım eki*): ağlamağa 11a/1, ağlamak 10b/22, ağlamanıñ 10b/21, ağlamludur 14b/19, ağlayup 32b/19, ağlaya 10b/21, ağlayınca 32b/18, añladığıçün 32b/19, anladığımı 11b/6, anlamak 15b/9, anlanmaya 17b/22, anlanmaz 13b/12, anlanur 20a/2, bağışlamayınca 32a/7, bağışlayup 41b/16, bağladı 43a/18 (2), bağlardı 42b/3, başlaya 18a/8 (2), dinlediği 31b/12, dinlemedin 2b/7, dinlenmez 25b/14, eklenmez 17b/2, emir eyleyen 17b/13, eyle 28b/8 (8), eylediler 35a/9, eylediniz 2a/21, eyler 4b/15 (3), eylerdi 42b/10, eylersiñ 40b/2, eyleye 7b/10 (9), eyleyebilmekdir 12b/11, eyleyen 17b/13, eyleyüp 2b/5, işlenen 9a/12, işlese 37a/22, işleye 13a/18, kablayup 31a/10, karalamaktır 38a/8, kullandık 7a/9, kullanmak 34b/19, kullanmakdır 11b/16, kullanmayan 8a/11, kullanursa 33a/15, sakladığı 38a/20 (3), şakladıkları 11a/11, şaklamağa 37a/15, saklamaz 33b/23 (2), şaklar 32b/4 (3), şaklarlar 16a/1, söyle 11a/22, söylediği 38a/3, söyledikde 33a/13, söyledim 14b/20, söylelesün 9a/2, söylemedi 14b/13, söylemek 9a/7, söylemekdir 38a/4 (4), söylemeye 11a/1 (3), söylemezdi 42b/6, söylemezler 34b/3, söylenen 9a/11, söyleñüz 9b/2, söyler 9a/9, söylese 33a/13, söyleşe 11a/12, söyleye 11a/11 (2), söyleyim 9b/2, söyleyüp 35b/4, tercih eylediler 35a/9.

-IA (*vasıta hâli eki*): ‘acible 40b/15, ‘adaleti ile 16a/9, ‘adille 19b/8, ‘adladır 8a/8, ‘ahirin ile 41b/8, ‘ahseniyle 12a/16, ‘ahvâlle 38a/11, ‘akçe ile 23b/8, ‘akılla 6b/21 (3), ‘ākla 19a/6, ‘ālem ile 10b/22, ‘alī ile 27b/5, ‘aliyesiyle 9b/21, Allah’ıyla 37b/3, Allāh’la 13a/14 (4), altâfiyla 41b/7, ‘amel etmekle 28b/17, ‘amille 34a/16, aniñla 6a/3 (11), ‘arizle 19b/17, ‘ārüzı ile 6a/9, asmāyla 10b/6, ‘aşıkla 43a/8 (2), ‘aşıkla 19a/8, ‘āvāziyla 11a/11, ‘avezle 36b/10 (2), ‘avnī ile 25a/4, ‘ayān ile 34b/5, ayeti ile 4b/3 (2), aynıyla 34a/11, azād ile 25a/18, bādla 12a/11, bahârla 41b/7, baķmağla 12a/20 (3), basariyle 41b/14, baķāletle 13b/12 (3), /11, ba’zı olmağla 31a/10, benliğimle 42a/8, bey’ ile 16a/21, beyān ile 8a/3, birisiyle 14a/19, bunla 4a/19, bunuñla 13b/1, burhān ile 34a/19, cebriyle 21b/18, ehelle 15b/1, cehille 40a/17, cehliyle 16b/14, cem ile 6a/2, cemā’atle 22b/20, cem’iyetle 31b/1, cevārīyle 24a/12, ceyfiyle 35a/19, cezb ile 21b/1, cinsle 16b/1, cisimleriyle 21b/13, çekmekle 18a/11, çubukla 18a/13, da’ iyle 25a/23, dāhmelle 28a/5, da’vāsıyla 6a/16, delā’il ile 40b/7, delil ile 34a/20, denilmekle 12a/19, diķķatle 3a/17, dille 30b/10, dindān ile 10b/14, dinle 42b/15, du’ā

ile 32b/1, du‘asıyla 20a/4, du‘ayla 31b/22, dünyā ile 39a/1, dünyayla 21a/2, düşmanla 35b/7, ekmeliyle 40b/5, elem ile 19b/14, emrāzla 21b/19, emriyle 23a/14 (2), esbābla 28b/10, eserle 21b/10, esmâsıyla 41b/13, eţfâlle 15a/16, etmekle 19b/20, eyyāmla 16a/9 (2), faķirle 19a/12, fāniye ile 9b/17, farzla 28b/15, fāsıkla 22b/2, fażîh ile 8a/2, fenâsiyle 3a/1, fenâyla 21b/4 (3), ferā‘izle 12a/8, ferasetle 7a/1, ferâsıyla 32a/17, ferâyizle 26b/9, fesādınla 5a/18, fesaka ile 35b/9, fıtratla 17b/13, fidyeye ile 36b/12, filanla 37b/16, ğafletle 28a/5, gamzeyle 21b/8, ğaşy ile 23b/11, ğazabla 6b/22 (3), ğinâyla 19a/12, giymekle 23a/21, gönüllülüğüyle 19a/4, ğurûrla 28a/16, ğücle 21a/22, ğünāhla 14a/10, ğüneşle 20a/14, ğabezle 41a/22, ğadisi ile 37a/19, ğaķla 9a/13 (4), ğālîyle 37b/3, ğalkıyla 41b/12, ğalkla 10b/8 (2), ğalliyle 36a/23, ğarāmla 22b/18, ğasedle 40a/22, ğaşıyyetle 41a/23, ğayâyla 41a/23, ğayırla 10b/20 (2), ğayınle 22b/2, ğazret-i meryemle 29a/3, ğelāl etmekle 36a/18, ğevâsla 31a/8, ğırşla 18b/7 (2), ğiyâsetle 13b/12, ğizmetle 10a/21 (2), ğoşla 29a/4, ğulleyle 36b/1, ğulûşla 32b/22, ğüsünle 34b/8, ‘ıyāl ile 11b/13, ızâmla 41b/9, ‘ibretle 38b/10, idrākla 8a/9, ifāde ile 39a/8, , ihlāşla 26b/16 (4), ihmalle 9a/4 (3), ihtisârla 38a/15, ihtiyâriyle 21a/15, ihtiyâriyle 8a/12 (3), iktābla 5a/23, ilāhi ile 3a/1 (2), ‘ilimle 16b/14, ilmāle 25b/1, ‘ilmle 29a/10, imāmla 11a/5, imānla 34a/19, imkânla 36b/4, ‘inādla 4b/6, infişālle 34b/6, inkāriyle 14b/9, inķirāzınla 6a/3, ‘irfānlarıyla 29a/12, irzâyla 36a/21, ishıl ile 17b/23, ‘ismetle 25a/4 (2), isti‘alle 23a/21, istidlālle 34b/5, istiğnayla 4b/4, istiĥlālle 33a/15, istincā’ etmekle 26b/20, iş‘arla 28b/17, i‘tibār ile 18b/4, ‘itibarla 5a/20, i‘tidalle 3b/9 (5), i‘tidāliyle 3b/7, i‘timādla 37b/19, ittifaķıyla 36b/11, izĥārla 15a/18, izniyle 7b/11, ĳaderle 28b/3, kāfirle 21a/14, kaĳıdla 10b/5, ĳahķaha ile 38b/20, ĳalbiyle 39a/14, ĳamışla 17b/22, kāmle ile 41a/16, ĳanā‘atle 28a/1, ĳan‘at ile 25a/19, ĳani‘ ile 25b/8, kararla 32a/19, ĳaşla 21b/22, ĳatil ile 7a/3, kebā‘irle 36b/21, kederle 37b/6, kemāliyle 2b/12, kenetle 29a/12, kerāhetle 21a/22, kesle 29a/9, kesretle 41b/2, keşif olmakla 18b/20, ĳırmızıyla 3a/5, ĳıtlıĳla 33b/11, ĳıyāsıyla 21b/4, ĳıfayetle 41a/21, ĳimseyle 13a/8 (2), ĳişiyle 35b/9, ĳitābetle 26a/10, ĳızble 11b/19, ĳollarıyla 3b/18, ĳudretiyle 41b/15, ĳullarıyla 37b/16, ĳuluyla 36a/12, ĳurānla 15a/17 (2), ĳusûruyla 42b/17, ĳübrâyla 11a/11 (2), ĳüĳükiyle 23a/6, ĳüfr ile 4b/7, ĳüfürle 33a/18, laţife ile 39a/5, lezzetiyle 16b/2 (2), lezzetle 39a/1, libasla 24a/12, lisānla 2a/21 (2), luţf ile 40b/3, luţfuyla 22b/2, ma‘cemele ile 17b/18, mālla 35a/18, marazla 25b/17, ma‘rûfla 30a/20, mefhūmiyle 28b/22, mehl ile 17b/17,

meramla 6a/1, merātibiyle 6a/14, merķūmla 25a/1, mesâkinle 42a/23, meskenle 9b/16, mevcūdla 24a/8, mevtle 25b/18 (3), meyliyle 22b/6 (2), mezākla 21b/5, mezelletle 28b/3 (4), mezkūrātla 24a/13, mezkûrlarıyla 30b/13, mizāhla 39a/8, mu‘âmele ile 41b/11, mu‘arrifleri ile 19b/11, mu‘âzzatda ile 6b/2, mu‘cize ile 28b/9, muḥabbetle 10a/18 (3), muḥarrakla 12a/11, muḥarrebleri ile 6b/7, muṣāhıble 5a/21, muṭahhirle 6b/23, muṣafla 19a/15, mülâzemetle 5a/22 (2), mün‘akis olmağla 21b/14, mürekkeble 13a/14, mürşidiyle 19a/11, mürşidiyle 31a/13, müsteḥsine ile 10a/5, müṣaḥḥızıyla 39a/8, namāzla 26b/20, nāsıyla 10b/9, nasūhla 35b/23 (2), nefa’isle 24a/12, nefesle 18a/7, nefisle 33a/22, nefsiyle 12b/9, nefse 19a/14 (2), nevāfile 25b/17, nifākla 10b/4 (2), ni‘metle 6b/3, nisbetle 14a/4, nişānla 38b/1, niyetle 17a/15 (2), nokṭa ile 9a/5, nuruyla 43b/9, nuṣūşla 32b/23 (2), olmağla 2a/18 (5), peygamberliğle 42a/7, , rahmanıyla 42b/15, raḥmāniyle 20/11, rā’i ile 18b/14, raḳamıyla 24b/23, re’y ile 13a/8, rıdvānla 43b/15, rıfḳla 11b/5 (3), rızāyla 6b/5 (2), riyāyla 9a/14, riyāzetle 15b/23, rūḥlarıyla 21b/13, rüyāyla 15a/17, sa‘âdetle 2b/22, şabırla 19a/14, şabīyle 21b/5, sabrıyla 41b/11, şadākātla 25a/8, sâde ile 25a/17, şadrla 23b/16, şaffetiyle 22a/5, şāfilikle 34b/8, şalāhla 25b/12, şalınmağıyla 4a/12, şametle 9b/5, sebebiyle 18b/17 (4), sebīyle 10a/8, seferle 25b/18, seherle 14b/12, selimle 40b/11, sem’iyle 41b/14, semtiyle 11a/20, seniñle 25b/12 (2), sergeştikle 32b/19, sesinle 41a/14, seyirle 5a/19, seyyi’atle 16b/4, şıbgatu’llāh ile 35a/11, şıdḳla 6b/3, şıfat ile 20a/13, sıfatımla 42a/7, sıfatıyla 41b/12 (2), sırlarıyla 29a/17, sihirle 34b/18, şöḥbetiyle 15b/23, söziyle 24a/20 (2), sukūnıyla 4a/2, şuleḥāyla 38b/12, şuyla 18a/14, sūkūnla 2a/9, sūkūtla 14b/6, sünnetle 11a/21, sür’atle 4a/17 (3), süsüyle 2b/14, şarābla 23a/19, şartıyla 26b/17 (2), şartla 23a/10, şartla 23b/4, , şererle 19a/3, şerīfleriyle 19b/6, şerle 36b/21, şevherle 10b/11, şeyṭānıyla 33a/21, şöḥretle 41b/2, şükrüyle 41b/11, ta’birle 11a/7, taḥrīkle 21b/23 (2), taḳdīriyle 17b/15, taḳvā ile 23b/19, , tāmīl ile 3a/12, tāmla 41a/16, ṭarfāyla 17b/22, ṭariḳiyle 7b/17 (4), ṭariḳle 30a/2, taṣdıḳle 9b/18, ṭaybe ile 13b/5, tazminle 14a/12, tebdille 25b/3, tecrībe ile 5a/20, tecrīdle 14b/6, tefviz ile 15b/17, teheccüdle 14b/6, teklifle 7a/10, tenḳīhle 11a/10, tercihiyle 40a/2, tertīble 18a/9, teşḥīz ile 39a/8, tevbe ile 36b/10, teveccüh ile 11b/6, teveccühle 40b/11, tevḥīd ile 35a/11, tevḥīdle 13b/5 (2), tıbb ile 20a/10, topusla 24b/22, tövbe ile 36a/2 (4), türābiyle 26b/20, ubūdiyyetinle 32b/21, ‘unfiyle 14a/15, unmakla 9a/15, ‘uzemā’yla 14b/17, vaḳārla 34b/23, varlığıyla 12b/9,

varmağla 23a/20, vasat ile 8a/21, vāsıtıyla 10a/22, va'zla 38b/10, vechle 23a/21, vehmle 15a/23, verziyle 5b/3, veyille 33b/19, virdiği ile 12b/4, virmekle 10b/6 (3), yalancılarla 11b/19, yalānıyla 11b/15, yemekle 23a/21, yeminle 11b/15, zā'fla 12b/3, zālīmle 6b/15 (4), zārılıkla 32b/17, zārüretle 24a/13 (2), zārüriye ile 35a/4, zencîriyle 39a/21, zımmı ile 2b/20, zikirle 20a/23 (2), zikirleri ile 15a/18, zıkr ile 16a/9, zînetle 28a/4, zulümle 2b/12 (2).

-*lAr (çokluk eki)*: 'aciblerim 38b/9 (3), 'acîzlerdir 8a/16 (2), adüvvlerimi 41b/10, adüvvlerin 33b/9, ağular 26b/15, ağızların 13a/15, ağızlarına 9b/1, ağları 41b/4, ahyārlarıya 35a/8, 'ağılların 28b/19, 'ağıller 4b/16 (2), 'ağvālar 36b/1, alanlar 11a/22, a'māllerin 28a/16, anlar 2a/10 (15), anlara 7a/12 (6), anlardan 5a/17 (2), anlardır 17a/6, anları 19b/9 (2), anların 4b/4 (11), anlarsız 22b/12, aralarda 8a/6, ārifler 13b/3, 'arzlarından 9a/19, 'asilere 32a/5 'aşıklar 39b/6, 'avretler 27a/14, āyetleri 17b/1, āyetlerin 28b/22, āyetlerine 4b/18, āyetlerini 16a/7, bağırlara 10a/21, başkanların 23a/9, bakçılara 40b/22, bāligler 36a/21, başlarına 28a/14, ba'zılar 3a/5 (11), ba'zıları 3a/11 (2), ba'zılarını 28a/11, bedenleri 10a/18, beğler 23a/18, belālara 34a/4, belālardan 34a/1, bırmağlar 18a/10, bırmağların 17b/17, bî-çāreler 10b/15, bilenler 13a/9, bilmeyenler 13a/14 (2), bostānlar 32b/19, budākları 21b/14, buların 21b/13 (2), bunlar 10b/17 (6), bunlara 10a/18 (2), bunlarda 5a/6 (2), bunlardan 7a/17 (2), bunlardır 7a/16, bunları 31a/19, bunların 10a/22 (4), burunlarından 10b/18, buyurdukları 21a/21, cahillerdir 13a/15, cānlarından 17a/5, cefalarından 42b/8, cisimleriyle 21b/13, cūdlarından 28a/15, çıkdıklarında 24b/21, dalları 42b/23 değillerdir 23b/19 (2), dehenlerinde 33a/3, derdleridir 15b/11, didikleri 8a/6 (3), didiklerinde 9b/2 (2), didiklerine 8a/7, didiklerinin 26b/9, dimağları 26a/17, dirsekleri 3b/22, dişleri 3b/7 (2), dizlerine 3b/22, dostları 30a/5, dostlarına 17a/11, du'alar 16a/19, düşmanların 33b/8, ebūlar 15b/23, edenlerdir 38a/17, ednalara 6a/16, efendilerden 14a/19, eklerini 18a/10, ellerin 32a/8, eminleridirler 12b/15, emirlerdi 13b/17, erenlerin 21b/12, erkānların 11a/21, esbābların 16a/1, etdikleri 5a/10, etdikleriçündür 13b/10, etdiklerinde 15a/8, etdiklerinden 22b/17, etdiklerine 8a/7, etdiklerini 3a/21, etdüklerini 6a/7, fakîrlar 42a/20, fazılları 23b/15, fışkların 28b/17, geçtiklerinde 6b/12, gelenlere 32a/3, gıybetleri 21b/12, gibiler 23b/5, gibilerdir 34b/21 (2), girenler 41a/18, göklerden 10a/8, gökleri 21b/14, gönüller 24b/18, görenler 3a/8, gözlere 4b/8, gözlerinin 3a/18, günahlar 37a/22 (2), günahlara 18b/5

(2), günahlarına 32b/22, haberleri 11b/21, hakınlar 6b/17, hâkimler 34a/2, hâkimleri 33b/9, hakların 34a/3, haklarından 29a/16, halâklalarına 8a/10, halîfesidirler 12b/14, hâlişlerinden 21a/1, harâmlarına 5a/1, hâriçlerdir 13b/17, hasetler 42b/23 haşımaları 12b/21, haşırları 28b/15, haşletlüler 33a/17, hastalar 42a/20, hażretleri 12a/2 (5), hażretlerinin 14a/8 (3), hikâyâtları 20a/7, himmetleri 35a/9, himmetlerine 35a/17, hizmetlerinde 14a/8, hizmetlerini 17a/6, hukûklarına 17a/6, huzûrları 21b/12, içtima'ları 7b/7, idenler 23b/10, idenlere 23b/12 (3), idenleri 18a/22, imânları 30a/4, irâdetlerdir 29a/18, irâdetleri 29a/12, 'irfânlarıyla 29a/12, îsârlardır 7b/21, istediklerin 17a/9, işler 13a/18, işlerine 28b/23, işleyenlere 23b/12, kabirlerini 17a/11, kalbleri 10a/18, kalblerinden 38b/6, kalblerine 35a/16, kaldıklarçün 28b/20, kalillerden 3b/13, kâmiller 10b/8, kapularına 32a/3, kardaşlar 40a/11, karındaşlar 40a/12, karındaşlarından 40a/10, kaşları 3a/7, kaşlarının 3a/14, kaygılar 13b/8, kâzılar 23a/18, keffiyâlar 9a/19, kelimeleri 36a/3, kelimelerindendir 41a/10, kendüler 14a/10, kendülere 42a/4, kendülerin 11b/21, kendülerin 28a/16, kerbetlerinden 30b/15 kesimler 11b/22, kışşaları 19b/11, kışşalarına 19b/13, kifâyetleri 29a/11, kişiler 9b/21, kitâbîlere 27b/1, kitâblarında 3a/19 (5), kollar 3b/18, kolları 42b/11 kollarıyla 3b/18, kondukları 15b/9, kullar 36a/18, kullara 34b/8, kulları 23b/14 (4), külların 6b/14 (2), kullarına 12b/16, kullarını 11b/23 (2), kullarıyla 37a/16, kutları 42a/17, libâsları 13b/16, ma'âşlardan 17a/9, mağallerden 7b/8, mağlaşlarçündür 10a/8, mağlaşların 10a/17, malların 36a/19, masdarlardır 2a/5 mazlûmlar 10a/8, mazlûmlara 18a/21, meddahların 42b/1 melekler 26a/15, memeleri 3b/16, men' olanlardan 31a/17 meşâlihlerinden 8a/9, meşreblerine 28b/8, meveddetlerini 6b/3, mezkûrlarıyla 30b/13 miqdârların 13a/15, misâfirler 15b/9, mu'arrifleri 19b/11, mu'emmenlerin 6b/11, muhabbetlerini 10b/12, muhabbetlerine 35a/16, muhakkaklar 32a/20 muhâlifleri 20a/8, mukabelelerine 32a/3 mukarrebleri 6b/7, muktezâlar 10b/12, muşifler 15a/16, musâbları 42a/20, mustehakklardır 13a/14, muzaflar 21a/6, mübeşşerleri 42a/20, mücâhidleri 35a/9, mücâhidlerinde 14b/4, mücerrebler 13b/3, mücrimlerin 32b/17, müctemi'lerdir 2b/3, mülhaklardır 13b/18, mülklere 42b/2 mü'minler 28a/19, mü'minlere 23b/17 (3), mü'minlerin 39a/15, münkirlerdir 13b/9, mürseller 43a/20, müslimânlar 9a/17 (2), mütekebbirler 4a/21, müttefiklerdir 3a/19 (2), müzniblerin 32b/18, namların 20a/18, namlarından 20a/18, naşibleri 28b/9, nasibleridir 31b/18, nefislerdir 20a/14, nefislerinizi 15b/8, nefsâniyyelerin 20a/9, nersirlerinde 29a/6,

nesinlerden 30b/19, nevmli 13b/16, neyler 2b/14, ni‘metlerin 17a/4, ni‘metleriye 25a/11, nişānlarından 4a/7, nurları 6b/11, olanlar 9a/3 (8), olanlara 23a/19 (2), olanlarda 14b/7, olanları 40a/2 (2), olanların 13b/3 (2), oldukları 28b/19, olduklarıçün 29a/18, olmaları 35a/10, olmayanlara 11a/16, omuzlarında 3b/18, ölülerden 38b/16, payları 21a/1, perverler 13b/9, peygamberlerinden 20a/18, putlarımızdan 34b/2 putlarımızı 34a/23, putperesler 34a/23, rāvilerdir 7a/7 (18), rāvileri 2b/1, ri‘āyetleri 17a/7, rūhlar 17a/10, rūhları 10a/16, rūhlarıyla 21b/13, sabitlerdir 23b/19, saçları 8a/21 (3), saçlarına 9b/23, sāhibleri 39b/11, şāhiblerinden 15b/23, sāhirlerin 23a/10, sā‘illeriniñ 28b/1, sa‘ilüler 4b/20, şakladıkları 11a/11, şālihleriñ 20a/2, sālimlerdir 23b/18, selefleri 28b/19, semtlerinden 16b/21, serdār olanlara 43a/1serleri 21b/13, sevdiklerinden 42b/4sevenleri 16b/15, sırlarıyla 29a/17, şöhetler 22a/13, şöhetleri 10b/5, soğaklar 27a/14, sözler 11b/1, sözleri 10b/13 (3), şūfiler 14a/20, şūfilerde 19a/19, şūfileriñ 11a/21, sultānlar 29a/23 (2), şeblerden 23b/16, şerhlerinde 21a/13 (3), şerīfleriyle 19b/6, şiddetlerinden 7b/3, ta‘ātlerine 35a/16, taqayyüdleri 15b/11, talepleri 35a/9, tatmayanlar 21a/21, teb‘idleri 30a/3, tekliflerine 17a/11, telbīsleriñ 28a/14, terbileri 32a/12, tuymadıkları 26a/17, uyanıklar 19b/3, ücretleri 39b/12, ümmiler 30b/8, vā‘izler 23b/4, vaqārlar 4a/13, validelerine 34a/19, varabilenlerimizdi 4b/17, varlıklar 20a/12, vāşıllar 21a/20, vefatlarından 17a/9 (2), yalancılarla 11b/19, yamalıklardı 42a/19, yamasınlar 35b/1, yanaqları 3b/5, yanlara 15a/22, yaşlara 7b/10, yaşları 11b/17, yerlerin 8a/7, yuları 14b/13, yuvalarında 29a/4, zaḥmetleri 17a/1, zikirleri 15a/18, zulmetleriñ 10a/8.

-*lAr (şahıs eki)*: ‘ācizlerdir 8a/16 (2), aḥibbā iderler 20a/11, aḥiret olurlar 28a/15, alamayalar 34a/4, ‘anḳa oldılar 25a/21, ‘ayān itmişler 4b/6, azāb olunurlar 33b/12, azdılar 28b/20, azmayalar 12b/17, bağladılar 33a/3, bağlar 39a/21, bağlardı 42b/3, bātıl edenlerdir 38a/17, beḳā buldılar 3a/1, benzetdiler 8a/8, bezerler 38b/14, birağurlar 10b/12, bıraksalar 34a/9, bilmezler 10b/15 (3), bulmuşlardır 20a/9, bulunurlar 21b/10, bulurlar 16a/19 (3), burhān oldılar 28a/21, buyurdılar 14b/1 (3), buyurmamışlardır 29a/1, buyurmuşlar 15a/9 (3), buyururlar 4a/1 (2), cahillerdir 13a/15, çekerler 13b/17, çıkarlar 28b/19, çıkmadılar 35a/15, değıllerdir 33b/19, derlerse 38a/11, didiler 3a/14 (33), dimediler 34b/2, dimezler 32a/4dimişler 3a/11 (10), dimişlerdir 5a/9, dirler 3a/8 (35),dirlerdi 9b/2, du‘a itmeyenleri 32a/8du‘alar iderler 16a/19, ebkem olurlar 21b/9, eminleridirler 12b/15, emirlerdi 13b/17, er

oldılar 35a/13, erindiler 35a/11, etmezler 23b/17 eyler 4b/15 (2), gafletlerimiş 31a/18 gelmezler 38b/14, germişlerdir 20a/23 ğıbtā itmezler 15b/11, gibilerdir 34b/21 (2), girileler 35a/22, girseler 32a/15, giydiler 35a/11, gördiler 12a/3, görmüşlerken 4b/5, güleriz 12a/7, ḥalîfesidirler 12b/14, ḥāriçlerdir 13b/17, ḥidā' olurlar 21b/10, hükm etmeyeler 33b/9, hükm etmezlerdi 19a/5, hükümet etmeyeler 19a/4, ideler 6b/2 (3), idemezler 34b/3, iderler 5a/10 (6), iderlerimiş 15a/2, idişseler 11b/22, ihtilâf etdiler 36a/5, ihtiyâr etdiler 35a/15, ihyâ itseler 34a/8, i'lâ iderler 20a/10, irşâd iderler 40a/3, isterler 16a/10, istikbâr ideler 32a/14, itseler 16a/13 (2), ittifâk etmişlerdir 11b/4, kabûl eylerdi 42b/10, kılmayalar 12b/17, kalmışlarıdır 17a/6, kalurlardı 29a/5, karışurlar 15b/10, kılmışlar 30b/18 (4) kıyâs iderlerse 42a/4, küstahlık idenler 42b/10, la'n iderler 16a/5, mağlûb olmadılar 35a/12, mâlik oldılar 29a/10, mazhar oldılar 35a/13, meb'ûs oldılar 19b/10, men' etmeyeler 33b/12, mestûr olsalar 27a/17 (2), muntazır oldılar 39b/16, mutaşavvır oldılar 3a/2, müctemi'lerdir 2b/3, münkirlerdir 13b/9, müştâk olmazlar 41a/18, nefislerdir 20a/14, niyetine iderler 32a/17, olalar 22b/22 (3), olmazlar 15b/10, olmuşlar 39b/19, olmuşlardır 36b/14, olsalar 5a/10 (2), olurlar 5a/10 (5), otururlar 14b/10, öğmesinler 35b/1, öz itmezler 32a/8, 'özür itseler 42b/10, rahmāniye olurlar 29a/12, rakş eyler 14b/21, râvilerdir 7a/7 (14), rızk olurlar 29a/11, rivāyet iderler 4b/21 (2), rivāyet itmişler 3a/19, rûsvā olurlar 28a/18, şaklar 32b/4 (3), şaklarlar 16a/1, serdâr olanlara 43a/1, severler 17a/2, sevmezler 10b/11, şordılar 12a/3, söylemezler 34b/3, söyler 9a/9, su'al iderlerdi 42b/5, şefâ'at etsünler 42a/22, taddırırılar 40a/3, taḳayyüd itmezler 15b/10, tākḍılar 2b/22, tatfif etmeyeler 33b/11, tayanurlar 16a/12, ta'zim iderlerdi 2b/17, tefḥur iderler 16a/3, terciḥ eylediler 35a/9, tercih itdiler 9a/6, teveccüh itmezler 32a/9, tuğyān iderler 16a/6, tuymadılar 35a/8, tuymuşlar 35a/23, vāris olmaları 35a/10, vech olurlar 21b/11, vedā' itdiler 35a/12, vermeyeler 33b/11, veyille olalar 33b/19, virerler 5a/8, virmeseler 33b/16, vücūd etmişlerdir 11b/3, yamasınlar 35b/1, yazmışlardır 36b/15, yükledeler 36b/5 zāyi' olurlar 28b/22, zelil olmuşlardır 29a/19,

-*LaRI* (çokluk üçüncü şahıs iyelik eki): ağızların 13a/15, ağızlarına 9b/1, ağıları 41b/4, ahyārlarıya 35a/8, 'ağılların 28b/19, anları 14a/10 (3), anlarının 4b/4 (7), aralarının 35b/9 (3), 'arzlarından 9a/19, ayrılduklarında 7b/8, başkanların 23a/9, başlarına 28a/14, ba'zıları 3a/11 (2), ba'zılarını 28a/11, bırmaḳların 17b/17,

budâkları 21b/13, buları 12b/16 (5), bunların 10a/22 (4), burunlarından 10b/18, buyurdukları 21a/21, cânlarından 17a/5, cefâlarından 42b/8, cüdlerinden 28a/15, çıktıklarında 24b/21, dalları 42b/23, dimağları 26a/17, dostları 30a/5, dostlarına 17a/11, du'a itmeyenleri 32a/8, düşmanların 33b/8, erkânların 11a/21, esbâbların 16a/1, fazılları 23b/15, fışkıların 28b/17, günahlarına 32b/22, hakların 34a/3, haklarından 29a/16, halâklalarına 8a/10, harâmalarına 5a/1, haşımları 12b/21, haşırları 28b/15, hikâyâtları 20a/7, hûkûklarına 17a/6, huzûrları 21b/12, içtima'ları 7b/7, imânları 30a/4, 'irfânlarıyla 29a/12, kalmışlarıdır 17a/6, kapularına 32a/3, karındaşlarından 40a/10, kaşları 3a/7, kaşlarının 3a/14, kerbetlerinden 30b/15, kışşaları 19b/11, kışşalarına 19b/13, kitablarında 3a/19 (5), kolları 42b/11, kollarıyla 3b/18, kondukları 15b/9, kulları 32b/17 (4), kulların 6b/14 (2), kullarına 12b/16, kullarını 11b/23, kullarıyla 37b/16, kutları 42a/17, libâsları 13b/16, mağlaşların 10a/17, malların 36a/19, meddahların 42b/17, mezkûrlarıyla 31b/13, miqdârların 13a/15, mukâbelelerine 32a/3, musâbları 42a/20, namların 20a/18, namlarından 20a/18, nişânlarından 4a/7, nurları 6b/11, olanları 40a/2 (2), olanların 13b/3 (2), oldukları 28b/19 (2), olmaları 35a/10, omuzlarında 3b/18, , payları 21a/1, putlarımızdan 34b/2, putlarımızı 34a/23, rûhları 10a/16, rûhlarıyla 21b/13, saçları 8a/21 (3), saçlarına 9b/23, şakladıkları 11a/11, sırlarıyla 29a/17, terbieleri 32a/12, tuymadıkları 26a/17, vefatlarından 17a/9 (2), yanağları 3b/5, yaşları 11b/17, yoları 12b/15, yuları 14b/13, yuvalarında 29a/4.

+II (isimden isim yapım eki): atlı 4a/2 (2), bağırlı 3b/10, buzlu 10a/3, demli 25b/12, gizli 38b/2 (2), gözli 2b/2, haklı 6b/21, halliyle 36a/23, hanlıya 14a/14, huylı 5a/23, kasvetli 13a/10, kesretli 10b/8, kıymetlice 16a/1, kuvvetli 3b/15, pâyedârlı 13a/20, rayihalı 42b/14, şavmlı 23b/16, suçlu 22b/8, sürmeli 3b/2, taşlı 13b/8, tıfıllı 42b/17, tövbeli 35b/20, bk. -IU (isimden isim yapım eki)

+III (isimden isim yapım eki): aralıkda 35b/4 (2), âşinâlık 25b/12, aylık 4b/19 (2), âzârlıktan 11a/23, bahîllik 33b/17, bâzlık 5b/19, benlik 31b/7, birlikde 16b/4, cennetlik 21a/3, cennetliktir 13a/3 (2), edepsizlik 14b/21, emârelikden 20a/21, gençlik 16b/1, hayırsızlık 26a/19, insanlık 12b/23, kâmillik 20a/11, kârlık 5a/9, kemlik 16b/13, kethudâlık 33a/3, kimlik 30a/10, küstahlık 42b/10, meskenlikden 42b/1, mühletcilik 23a/7, mülhemlik 34b/19, münâfıklıktır 33b/2, şatılık 9a/14, şâfilikle 34b/8, senlikden 42a/8, sergeştlikle 32b/19, şeytânlıktır 28b/20, varlığın

15b/18, varlığı 42a/3, varlığıyla 12b/9, varlık 42a/5 (2), varlıklar 20a/12, yamalıklardı 42a/19, zağanlık 9a/21, zārılıkla 32b/17 bk. -*lUk (isimden isim yapım eki)*

+*lU (isimden isim yapım eki)*: adlu 23b/6 (2), ağlamludur 14b/19, çalgulu 23a/19, denlü 28a/13, devletlü 22a/20, dillülük 37b/7, dürlü 35b/4 (2), dürlü 40b/2 (2), dürlüdür 41a/2, göğlü 24a/6, gönüllü 14a/1 (2), gönüllülüğüyle 19a/4, haşletlüler 33a/17, hayırludur 22b/19, kanluyı 7a/3, kaşlu 3a/10, kelimelüdür 14b/19, saklu 38a/22 (2), satulur 38a/6, Şaykallu 4a/9, sevāblu 11a/5, sözlü 10a/3, şarāblu 15a/16, tatlu 10a/3 (2), tatludur 13b/19, tatluyı 42b/9, tebezzüllük 6a/5, tezellülünde 6a/16, toklu 2b/12, yüzlü 35b/2 (2), yüzlüdür 39b/18, ziynetlü 38b/16 bk. +*II (isimden isim yapım eki)*.

+*lUk (isimden isim yapım eki)*: çokluk 28a/5 (2), dillülük 37b/7, dostluk 30a/3 (2), kulluk 33b/1, tebezzüllük 6a/5, uğurluk 36a/19, yüzşüzlükdür 32a/20. bk. +*III (isimden isim yapım eki)*.

-(*I*)m/- (*U*)m (*fiilden isim yapım eki*): adımını 4a/11 (6), yardım 30a/14 (3), yetim 42a/5 (2).

-*m (şahıs eki)*: adū idendim 16a/9, ‘ahd etdim 30a/11, atdım 38b/18, āzād oldum 30a/11, bağıriram 2b/23, baqđım 15b/23 (7), bildim 16a/7 (2), bildim 2b/7, buldum 32b/13, çekerim 25b/7, çıkardım 16a/12, didim 38b/17 (2), dimişim 15a/2, dirdim 14b/19, dirimişim 15a/2, dönerim 15a/1, dönerimişim 15a/2, emvāt itdim 8a/20, faḫîr itdim 14a/23, faẓl ideyim 11a/9, fıdye iderim 36b/19, fıkr itdim 14b/16, gecdim 16a/2, gönderdim 16a/2, gördüm 14b/16 (11), görmedim 26a/8, görürüm 14b/9, ḥālet idim 15a/12, ḥasta idim 15a/12, ḥitāb etdim 38b/17, ırzā etmişimdir 38b/19, ihtiyār itdim 10b/20, ‘ilāc itdüm 8a/20, isbāt etdim 34a/20, itmedim 41b/3, kaçdım 8a/20, kaçıtmişimdir 38b/19, korqđım 8a/20, kırtuldım 16a/5 (2), menfî oldum 16a/4, muḳayyed oldum 16a/11, mübāşir oldum 16a/10, mücri iledim 13b/11, mükerrrem oldum 16a/4, okumuşum 7a/20, oldum 23b/7 (2), oluşdım 25a/19, rāzı oldum 15b/23, sevdim 15b/21, şordum 33a/5, söyledim 14b/20, söyleyim 9b/2, taḫḫîḳ itdim 16a/7, taḫrîk iderim 14b/16, tayandım 16a/13, tuymamışım 7a/20, unuttım 17b/11, utanurum 30a/12, uyandım 14b/17, versem 21b/20, yapışmadım 42b/13, yaradıldım 25a/15, yarattım 34a/21 (2), yardım iderdım 6b/18, yarmışım 15a/3, yatarmışım 15a/1, yetebilür miyim? 23b/20.

- (i)m/- (u)m (teklik birinci şahıs iyelik eki): ‘aceblerim 38b/9 (3), āhıretim 10b/19, ‘aqlımı 14b/17, allāh’ım 36b/15, anladığımı 11b/6, barlığım 32a/18, başımda 39b/1, belimde 39b/1, benim 24b/19 (12), benimçün 26b/17 (2), benliğimle 42a/8, bizim 4b/16 (5), dilimde 39a/23 (2), dilimi 5a/5 (2), dinim 10b/19, gibiyim 41b/23, gitdüğüm 7b/8, gönlüm 7b/8, gördüğümde 14b/11, günüme 29a/14, haberimi 39b/16, ħalim 3b/10, ħarcımı 9b/19, işim 16a/13, kabûl olduğum 28a/22, qalbim 15a/1, qalbimde 39a/23 (2), qalbimden 16a/12, qalbime 41a/14, qatımda 41a/12, kendüm 21b/3, kendümde 29a/13, kisbet idigim 16a/7, kulum 28a/22, kulumdur 31a/22, kulumun 39b/18, maṭbū‘um 2b/12, me‘būs olduğum 19b/11, miyānımda 39a/23, muradım 28a/21, nefsimi 15b/23, rabbim 41b/5, sıfatımdır 42a/6, sıfatımla 42a/7, sırrımda 39a/23, sultānım 14b/21, sükûtumdamdan 9b/2, şeyḫim 15a/13, talebim 43a/15, ulûmuma 42a/6, ümmetimden 40b/15, ümmetime 9b/23, üzerime 15a/13, yolum 16a/2, yüzüm 29a/23, yüzümü 29a/13.

-mA- (fiilden fiil yapım eki, olumsuzluk eki): āḫiz olunmadıñ 22b/22, ‘akab olmasın 32a/17, alamaya 33b/2, alamayalar 34a/4, alınmaduğı 6b/19, almaya 27a/19 (2), ‘amel etmeyenler 28b/22, anlamadıñ 28b/17, anlanmaya 17b/22, anmaya 36a/15, âriz olmaya 37b/12, artmayasız 40b/10, ‘aşık olmaya 15b/19, atmadık 5a/15, atmasa 37b/1, ‘ayb olmasun 7b/8, ayrılmaya 7b/6 (2), azmayalar 12b/17, bağışlamayınca 32a/7, bakmayup 3a/17 (2), bakınmayup 17b/7, bakmadıgun 19a/1, bakmadık 5a/15, bakmayan 3a/17, bakmazdı 4a/21 (2), beddu‘ā itmeye 6b/15, beğenmeye 26a/22, bırağmamak 24a/8, bilinmeyüp 6b/22, bilmedi 15b/19, bilmediğı 13a/9, bilmese 24b/9, bilmeye 13a/21 (3), bilmeyen 25b/10, bilmeyenler 13a/14, bilmeyenlere 42b/10, bilmeyesiñ 23a/4, bilmeyüp 8a/15, bitmeye 32a/23, bozmaya 32b/11 (2), buḥl itme 16a/21, bulmasa 35a/5, bulunmadı 31a/19, bulunmasa 5b/18 (2), buyurmadığına 26/18, buyurmamışlardır 29a/1, cā’iz olmasa 5a/10, çalışmasalar 29a/4, çekdirmeye 17a/22, çekme 33a/21, çekmedi 35a/17, çıkmadılar 35a/15, çıkmaya 23b/1, çıkmaya 42a/3, çıkmayan 18b/10, def‘ olmayan 20a/15, değme 41b/1 (2), değmeyüp 39b/4, demeye 28a/3, demeyüp 15a/6 (2), denā’et olmayan 26a/21, dimedi 28a/23, dimeye 11b/2 (2), dinlemedin 2b/7, dinmediğı 20a/4, dinmeye 17b/20, döğürmemek 18a/3, du‘ā bulunmadığı 23a/2, du‘ā itmeye 32b/5, du‘a itmeyenleri 32a/8, du‘a itmeyeseydi 32a/14, durmayan 21b/19, duymaya 7b/13, düşlemeye 39a/19, düşmeye 39b/15, düşürmeye 11a/8, ekmeye 41b/1,

ekmeyüp 32b/9, eletmeye 17a/12, emin olmaya 30b/7, etem olmayan 38a/3, etmediğini 19a/2, etmeğene 42a/21, etmemeğe 35b/19, etmemek 33b/1, etmeye 11a/7 (2), etmeyen 4a/16 (2), fâhiş olmasa 23a/23, fâ'idesiz olmaya 41a/15, gâfil olmayup 37b/4, gâlib olmasın 39b/10, geçmeyecek 12b/2, geçürmedi 13b/16, gelmediğin 13a/13, gelmeye 31a/11, gezmeye 10b/5, girmede 35a/16, girmeye 11a/9, gitmedi 14b/17 (2), görme 17a/6, görmediği 14b/22, görmedim 26a/8, görmeğe 15b/15, görmesin 13a/4, görmeye 10a/12 (4), göstermeyüp 6a/13, gözetmeye 13a/21, gusl olmayınca 31a/4, haber alma 28a/13, ham olmaya 19a/8, haram olmaya 39a/1, haric olmaya 42b/9, hased etme 40b/10, havâle itmeyüp 6b/19, helâl etmeye 36a/15, helâlaşmayınca 36a/14, hezle etme 39a/9, hicâb olmadı 35a/16, hużû' itmeye 11b/5, hükm etmeyeler 33b/9, hükümet etmeyeler 19a/4, ıztırâb olmayan 25a/16, 'ibâdet etmeyen 10a/15, ibtâl etmemekdir 37b/6, iltifât itmeyüp 6a/8, inkâr etmeye 18a/17, intikâm almağa 22a/7, intikâm itme 40b/4, irsâl itmeye 9a/1, isbât olmayacak 34b/3, iskân etmeğe 37a/14, istemediği 40a/8, istemediñ 30a/2 (2), istemeye 41a/22, itmedim 41b/3, itmese 31b/5, itmesüñ 18a/3, itmeye 11a/11, itmeyince 33a/12, 'izzetlenmeden 28a/4, kâl itmeye 11a/22, kalma 28a/9, kalmadı 25a/22, kalmamakdır 6a/16, kalmasun 7b/9, kalmaya 35b/15, kalmayacak 12b/3, kalmayalar 12b/17, kalmayasın 40b/11, kalmayup 6a/19, kanâ'at etmeyene 41a/18, kana'at itmeyüp 13b/12, karar olmayıb 12a/11, karartmaya 10b/4, karışmaya 11a/1, kılmaya 37a/17, komağın 4b/12, komaya 39a/22, konmaya 2a/11, kopmayınca 19a/3, korkma 7b/11, korkmayın 39a/21, koymaya 37a/17, kullanmayan 8a/11, mağlûb olmadılar 35a/12, mağrur olmadı 3b/1, mağlaş olmayan 10a/16, mahrûm olmayavüz 21a/1, mâlik olmağında 18b/7, mâni' olmayaydı 14a/23, memlû' olmağın 13b/3, men' etmeyeler 33b/12, mercû olmayan 38a/3, meşhur olmayan 23b/7, meyl etmemekdir 24a/5, mezmûm olmaya 12a/16, muhtâc etmedi 22a/6, muķâbil itmeyüp 14b/18, murdâr olmamışdır 35a/19, mühim olmayan 38a/14, mühtedi olmayup 6b/11, mümteni' olma 15a/22, müte'az olmaya 38b/10, mütegayyir olunmaya 37b/7, mütemevvic olmayasıñ 19b/14, nakl etmese 35b/8, nâzil olmayana 32b/16, necûm itmedik 42b/12, olma 3b/2 (3), olmadı 10a/15, olmadığı 11a/8 (3), olmamakdır 5b/21 (2), olmasa 23a/16, olmaya 10a/11 (12), olmayadır 17b/20, olmayan 9b/7 (4), olmayanı 18b/23, olmayanlara 11a/16, olmayınca 17a/21 (2), olunmaduğun 20a/5, olunmayınca 4b/17, öğmesinler 35b/1, râzı olmadı 4b/3, râzı olmayınca 23b/8, riyâ'

olmamak 26b/17, rüsvây olmaya 11a/9, şadır olmamaktır 6a/10, selâm virmeye 27a/14 (3), sem' itmeye 11a/11, sermedi 3b/8, server olma 43b/12, sevinmemek 24a/8, sevmeye 21a/11, sevmeyen 12b/18, söylemedi 14b/13, söylemeye 11a/1 (3), şürmeyüp 32b/9, şamatat itme 31b/15, şartsız olmaya 23b/5, şekk olmaya 34a/18, ta'aruz itmeyüp 6b/17, tab' olmaya 32a/2, taklîd itmeye 11a/20, tamâm itmedin 16a/18, tanuşuk itmeye 13a/8, tartmaya 13a/9, tatif etmeyeler 33b/11, tatmayanlar 21a/21, ta'yîn itmese 36b/7, ta'zîm itmeyen 30b/7 (2), tecâvüz etmeye 18a/13, tecâvüz itdirmeye 9b/9, teğayyür itmemekdir 6a/9, tekâsül itmeye 6a/17, tekbir itmeye 9b/17, tekzîb etmeğe 33b/2, terakkip itmedi 3a/23, toğrulmayınca 9a/10 (2), toymayup 13b/13 (2), tuymadıkları 26a/16, tuymadılar 35a/8, tuymadıysa 36a/13, tuymamışım 7a/20, tüketmedin 11a/8, vefâ itmemek 33a/20, vefâ itmese 33a/14, virmediğinden 36b/14, virmeseler 33b/16, virmeye 11a/7 (4), virmeyeler 33b/11, virmeyen 23b/2, virmeyüp 18b/7, yapışmadım 42b/13, yatmayacak 12b/3, yemedi 42a/17, yemese 37b/1, yıkılmayacak 39a/5, yunmayup 21b/4, yükletme 39a/3, yürütülmeye 37a/18, zâhir olmayup 38a/3, zenbi olmaya 35b/14, zikr itmedi 17b/14, ziyâde etmeye 27a/12. zühûr etmeye 33b/10.

-*mAk (filden isim yapım eki)*: 'aciz olmak 31b/22, 'add etmekdir 17a/18, ağlamak 10b/22, almak 6b/16, 'amel etmekle 28b/17 (2), anlamak 15b/9, anmaktır 20a/19, artırmaktır 40a/6, arturmak 16a/15 (3), 'aşka elmek 21b/3, 'ata etmekdir 17a/18, 'avn etmekdir 9b/20, 'avret etmek 26b/21, bakmak. 34b/23, bakmağdan 27a/1, beyân itmek 11a/16, bırağmamak 24a/8, bırakmak 33b/1, bırağmaktır 9a/17, bilâd bilmek 31a/6, bilmekdir 9b//21, bilmekliğe 34a/18 (3), bozulmak 6b/22, bulmak 40a/21, bulmaktır 17a/16, bulunmak 14b/4, bühtan etmekdir 26a/20, celb etmekdir 6b/4, çalınmağdan 12a/11, çekmek 17a/20 (5), çekmekden 2a/12, çekmekdir 18a/8, çekmekle 18a/11, çimmekdir 18a/14, çizmekdi 3b/2, dahîli olmak 42b/17, değmek 16a/15, dimek 4a/3 (19), dimekden 11b/4, dimekdendir 38a/14, dimekdir 3a/4 (27), döğürmemek 18a/3, döğmek 36a/19, du'a itmekden 32a/14. düşmekdir 5b/22, edâ etmektedir 36b/17, etmekde 40b/23, etmektedir 19a/15, etmekle 19b/20, evlendirmek 30a/15, eyleyebilmekdir 12b/11, fark etmek 40a/20, fersûde etmektedir 6a/15, fikir etmektedir 8a/1 (2), firar etmektedir 5b/23, galebe etmektedir 19a/1, gasb etmek 36a/19, gâzab etmektedir 23b/13, geçinmekdir 19a/11, geçirmekdir 38a/7, geçmek 15b/9, geçmekdir 35a/4, gelmek 21b/1, gelmekdir 10b/5 (2), getürmek

10a/22, gezmek 23b/3, gıybet etmek 40a/10, gitmekdir 13b/21, giymek 34b/21, giymekle 23a/21, gizlenmek 14b/12, göndermekden 32a/11, görmek 21a/13 (3), görmekden 11b/23 (2), görmekdir 21a/13, göstermekdir 18a/19, götürmek 17a/12, hâli olmakdır 24a/7, harcamakdır 7a/18 (3), hayr itmek 17a/10, helâl etmekle 36a/18, helâleşmek 36a/15, hılâfiñ itmekdir 33a/10, hıyānet etmek 23a/21 (3), hikâyet etmek 38a/5, hitān olmakdır 17b/12, hürmet itmekde 6a/17, itnâb etmekdir 38a/15, i'âde etmekdir 38a/15, ibtâl etmemekdir 37b/6, i'câb itmek 12b/9, idhâl etmek 30b/13, ifkâr itmek 14a/10, ihfâ etmek 17a/16, ihsân etmek 30a/15, iktifa etmek 24a/13, ilâhi itmekle 6b/6, i'râz etmekdir 24a/5, istemek 32b/3 (2), istemekdir 40a/7 (3), istincâ' etmekle 26b/20, i'tikâd etmekdir 39b/10, itmekdir 6b/7 (4), izhâr itmek 34b/4 (2), kabûl itmekden 11b/23, kadem etmek 19a/19, kâdir olmamak 21b/1, kalbizâyî' etmekdir 40b/13, kaldırmakdır 32b/2, kalınmak 39b/3, kalkmakdır 19b/2, kalmak 28a/2, kalmakda 6a/10, kalmakdır 9b/8 (2), kalmamakdır. 6a/16, karalamakdır 38a/8,kaşr etmekdir 24a/8, kazmak 17a/20, kesilmek 29a/22 (3), kesmekdir 18a/8, keşif olmakla 18b/20, kılmak 34b/22, korkmak 12b/9, korkutmak 30b/10, kovmakdır 18b/8, kullanmak 34b/19, kullanmakdır 11b/16,kulluk etmemek 33b/1, kurtarmak 30a/15, küsmek 30b/10, küsüşmekdir 40a/8, ma'îşet etmek 29a/3, ma'kûlât itmekden 5b/20, ma'lûm olmakda 22a/4, men' itmekdir 2a/9, meyl etmek 22b/6, meyl etmemekdir 24a/5, muhada'a etmekdir 33a/20, muntazır olmakdır 18b/18, nâbi' olmakda 21a/16, naşîhat etmekdir 30a/23,nasûh etmek 35b/18, olmak 3a/10 (6), olmakdadır 42a/14, olmakdan 17b/16, olmakdır 16a/16 (11), olmakla 18b/20, olmamakdır 5b/21 (2), oturmak 34b/22, peydâ etmekdir 35b/5, râ'î olmakdır 18b/14, râst itmek 16b/5, râzî olmakdır 22b/16, redd etmek 27a/8, ri'âyet itmek 17a/11, ri'yâ' olmamak 26b/17, şâfi itmekdir 10a/9, şakınmak 17a/16, şanmak 30a/22, şanmakdır 8a/16, şarf itmekde 8a/10, şatılmağdan 9a/15, şatmak 34b/22, şatmakdır 9a/14, selâm virmek 27a/7 (4), sevinmek 31b/10, sevinmemek 24a/8, sevmek 12b/19, sevmekden 2a/13, sevmekdir 21a/15, sohbet etmek 34a/16, sormak 23a/4, söğmek 36a/19, söylemek 9a/7 (2), söylemekdir 38a/4 (4), şürû' etmekdir 28b/10, taleb itmekdir 16a/15 (3), tanınmak 13a/21,tazarru' itmekdir 32b/22, tebâguz itmek 40a/10,teğayyür itmemekdir 6a/9, tekebbür itmek 12b/9, temenni itmekdir 13b/23,terk etmek 22b/18 (4), tasmît etmek 27a/7, teşhîş etmekdir 17a/19, tevekkül etmek 32b/10, tövbe etmek 35b/17, uğratmakdır 38a/8,uğurluk etmek 36a/19, ulaşırmak 26a/20, unmak 9a/14,

unmakla 9a/15 (2), unutmak 27a/1, urmakdır 6a/2, utanmakdır 21a/17, üzülmek 40a/7, varmak 23a/19 (2), vaż' etmektir 17a/20, vefā itmemek 33a/20, virilmekdir 37a/2, virmekden 22a/5, virmekdir 16b/8, virmekle 10b/6 (3), yakışmakdan 31a/17, yapışmakdan 27a/2 (2), yemek 23a/15 (3), yemekle 23a/21, yığmak 4b/23, yoğurmak 39a/1, yolmak 18a/14, yolmaştır 18a/12 (2), yumak 18a/5 (4), yürümek 4a/19 (2), yürütmekdedir 18b/10, zann etmektir 39b/11, zāyi' etmek 38b/2, zıkr etmek 19b/6, zıkr etmekdedir 19b/18.

-*mAz (olumsuz geniş zaman eki)*: aḥz etmeziz 37a/20, aldatmaz 36b/4, almazdı 42a/18, anlanmaz 13b/12, asılmazdı 42a/17, ayrılmaz 35a/19, bakmaz 38b/14, bakmazdı 4a/21 (2), başmaz 12b/21, bed'ri olmaz 18b/16, bilmez 7b/23 (3), bilmezler 10b/15(3), bilürmezdi 3a/13, bitmez 33b/11, bozamaz 32b/7, bozulmaz 32b/7, bulmaz 12b/23, çekdirmezdi 40a/22, çıkmaz 9a/15, değmez 9b/6, denilmez 24b/13, dimezdi 42a/18 (3), dinmezde 37a/20, dönmez 18a/2, dönmezdi 4b/17, du'ā itmez 32b/3, durmaz 36a/4, düşmez 33a/4, düşürmez 9a/2, eklenmez 17b/2, etmez 33b/23, gāfil olmaz 38b/13, gamz olmaz 10b/14, gelmez 12b/5, gelmezler 38b/14, gerekmez 39a/19, gıpta itmezler 15b/11, girmez 13b/4, görmez 40b/18, görmezdi 42a/23, göstermezdi 4b/8, gülmez 32b/18, hilāf etmez 42a/21, idemezler 34b/3, intikāl etmez 36a/23, istivā olmaz 37b/1, itmezdi 4a/22, kabūl itmez 34b/12, kabul olmaz 10a/17, kalmaz 37a/1 (3), kân itmez 7a/3, kara itmez 9a/23, kılmazdı 34b/14, koçmaz 13b/4 (2), korkmaz 14b/22 (2), kül olmaz 10a/16, kurtulmaz 33a/12 (2), makām olmaz 18a/5, mansûr olmaz 37b/23, muhtâc olmaz 17b/16, murād itmezdik 16b/14, mürtefi' olmaz 36a/19, mürtefi' olmaz 36b/11, müştāk olmazlar 41a/18, nice olmaz 10b/12, okunmaz 13b/8, olmaz 5a/8 (9), olmazlar 15b/10, olmazsa 9a/21(3), olmazsada 40a/14, olunmaz 6b/14, ref' olmaz 36a/23, ricā olmaz 36b/3, şadağa virmez 14a/4, sâkit olmaz 34b/13, saklamaz 33b/23 (2), şaymaz 7b/23, sevmez 12b/19 (2), sevmezler 10b/11, şıgmaz 33a/3, şormaz 38b/12, söylemezler 34b/3, takayyüd itmezler 15b/10, tanışmaz 38b/12, teḥallüf itmez 6b/20, tekbir idmez 13a/14, tenezzül itmez 8a/18, toğrulmaz 9a/10 (2), toymaz 10b/21, tutmaz 15b/12, tuymaz 35a/22, tuymazmış 14b/2, 'ulemā itmezdi 5a/11, virmez 16b/8 (2), yād olmazsan 10b/20, yağmaz 33b/17, yapışmaz 14a/4, yarlağamaz 35b/19, yarlığanmaz 36a/14, yetişmez 40b/19, yığılmaz 35a/22, yürümezdi 40a/12, zarar virmez 15b/5 (3), ziyaret etmez 38b/15.

-*mAz (filden isim yapım eki)*: yaramaz 5a/23 (3), yaramazdır 9a/21.

-*mI (soru eki)*: ‘adil etdin mi 7a/14, ba‘id midir 14b/4, bed midir 3a/20, değil mi 25a/6, değil midir 15a/6, düşmeye mi 39b/15, farz etdin mi 7a/8, gördün mi 7a/10, görmediğ mi 14b/22, hıyānet etdin mi 7a/12, hıyānet etdiñiz mi 7a/12, inşāf mı 14b/12, kabūl olur mı 36b/16, kaldı mı 36b/16, mebdē’-i kuvvet midir 5b/14, mest mi 31a/18, muṭābık mıydı 14a/21 (2), müddeā’ mı 14b/15, olanlar da mı 14b/5 (2), sevk etdin mi 7a/9, tağannī ider mi 14b/15, tarikiyle midir 36a/6 (2), tekin ettin mi 7a/15, virmiş midir 42a/5, yetebilür miyim 23b/20.

-*mIş (geçmiş zaman eki)*: ‘ayān itmişler 4b/6, baḥş oluremiş 16a/11, bilmişdir 40a/23, bilmişlerken 4b/5, buluremiş 16a/9, buyurmamışlardır 29a/1, buyurmuş 17b/2, buyurmuşdur 38b/20, buyurmuşlar 15a/9 (3), buyrulmuşdur 35a/21, cem‘ itmişti 2b/11, çoğmuş 34a/20, dimiş 17b/6, dimişdir 21a/3, dimişim 15a/2, dimişler 3a/11 (11), dimişlerdir 5a/9, dirimişim 15a/2, döner imişim 15a/2, düşmüş 8a/12, düşmüşdi 4b/19, düzmüşüzdür 34a/23, gafletlerimiş 31a/18, hāc itmişdir 5a/3, ḥaşlet olmuş 33a/12, ḥaşyet-ullāh etmiş 19a/17, hayatında imiş 14b/10, gaşyi olmuşlar 39b/19, germişlerdir 20a/23, ırzā etmişimdir 38b/19, ittifāk etmişlerdir 11b/4, kakıtmışimdir 38b/19, kalmışlarıdır 17a/6, kılmışlarımış 31a/18 (2), kıl olmaz imiş 10a/16, kurulmuşdur 12b/5, leṭāfet virmişti 3b/13, maḥbūb idenmiş 15b/21, men‘ olanlardan imiş 31a/17, meşāti imiş 42b/13, muhtāc olmuşsun 34a/21, murdār olmamışdır 35a/19, naḳl etmişdir 26b/23, na‘mı itmişdir 6b/6, okumuşum 7a/20, oluremiş 16a/8, otururlar imiş 14b/10, raḳş itmişdir 14a/16, rivāyet itmişler 3a/19, sa‘ādetmiş 24a/11, şalmış 25b/6, tahkik etmişdir 23b/6, taṣḥīḥ etmişdir 15b/2, taṣrīḥ itmişdir 14a/18, tebessüm iderlerimiş 15a/2, tolmuşdur 13b/5 (2), tuymamışım 7a/20, tuymazmış 14b/2, tuymuşlar 35a/23, uğrarımış 16a/8, vāḳi‘ olmuşdur 9b/21 (2), varlık virmiş midir 42a/5, verilmiş 24a/3 (2), vücūd etmişlerdir 11b/3, yanmışdır 10b/11, yarmışım 15a/3, yatarmışım 15a/1, yazılmış 24b/23, yazmışlardır 36b/15, yoğmış 16a/8, zā’il oluremiş 30a/19, zamm olmuşdur 40a/15, zelālet olmuşlardır 36b/14 bk. *mUş (öğrenilen geçmiş zaman eki)*

-*mIş (sıfat fiil eki)*: bazar imiş 16a/23, cem‘ itmiş 2b/4, çıkmış 22b/9, dimişken 33a/23, emel kılmış 38b/10, etmiş 34a/20, giyilmiş 42a/1, istihzā etmiş 35b/16, kalmış 35b/1, kılınmış 22b/20, kızb etmiş 14a/19, şükr etmiş 17a/3, varımış 14b/2 (2), yapılmış 15b/13, yaradılmışdır 13b/20.

-*mUş* (öğrenilen geçmiş zaman eki): bekā bulmuşlardır 20a/9, buyrulmuştur 35a/21, buyurmuş 17b/2 (2), buyurmuştur 38b/20, buyurmuşlar 15a/9 (3), buyurmuşlardır 29a/1, çoğmuş 34a/20, düşmüş 8a/12, düşmüşdi 4b/19, düzmüşüzdür 34a/23, gaşyi olmuşlar 39b/19, görmüş 12a/13, görmüşlerken 4b/5, haşlet olmuş 33a/12, hāzır olmuşdur 26a/17, hikmet oluşmuştur 24a/4, kısmet olmuş 25b/7, kurulmuştur 12b/5, okumuşum 7a/20, olmuşdur 9b/21, olmuşıdı 4a/13, olmuşsun 34a/21, sürünmüş 42b/14, tarīk-i zelâlet olmuşlardır 36b/14, tolmuşdur 13b/5 (2), tuymuşlar 35a/23, uğurmuş 31a/11, vāki‘ olmuşdur 17b/18, vārid olmuşdur 19b/2, zamm olmuşdur 40a/15, zarar olmuşdur 24a/23, zelīl olmuşlardır 29a/19. *bk. -mİş* (öğrenilen geçmiş zaman eki)

-*mUr* (filden isim yapım eki): yağmur 33b/12 (2).

-(*I*)*mIz/-* (*U*)*mIz* (çokluk birinci şahıs iyelik eki): birbirimiz 19b/18, cevābımız 37a/19, elimizdi 42b/2 (2), ettiğimiz 39b/7, haqqımızda 9a/10, kalbimizden 12a/7, kalbimizi 33a/5 (2), katımızda 36b/9, kebirimize 30b/7, mecrimizdir 12a/22, mefharımız 27b/6, mücerrebimizdir 17b/8, putlarımızdan 34b/2, putlarımızı 34a/23, sagîrimize 30b/6, şeyhimiz 24b/20, şeklimize 39b/20, şeyhimiz 14b/8, tabdığımız 34b/1, varabilenlerimizdi 4b/17, yazdığımız 41a/14, zamānımızda 12a/4, zamānımız 34a/11.

-*ñ* (İkinci teklik şahıs eki):‘adil etdiñ 7a/14, āhiz olunmadıñ 22b/22, anlamadıñ 28b/17, baqdıñ 12a/4, bilinciydiñ 8a/2, dinlemediñ 2b/7, du‘a idiñ 32a/11, edā idiñ 26b/19, farz etdiñ 7a/8, geçdiñ 10b/21, gördüñ 7a/10, hıyānet etdiñ 7a/12, istemediñ 30a/2 (2), kabûl idiñ 32a/12, kalaydıñ 12a/1, kurtulmazdıñ 21b/5, minnet idiñ 32a/18, sevķ etdiñ 7a/9, tamām itmediñ 16a/18, tekin etdiñ 7a/15, tüketmediñ 11a/8, zûlm etdiñ 7a/10.

- (*I*)*n-* /-(*U*)*n-* (filden fiil yapım eki): āhiz olunmadın 22b/22, alınmaduğı 6b/19, anlanmaya 17b/22, anlanmaz 13b/12, bakınmayup 17b/7, bilinciydiñ 8a/2, bilindiğı 10a/15 (2), biline 4a/19 (5), bilinmeyüp 6b/22, Bilinmez 21b/15, bilinür 6b/21 (3), bilünürse 36b/7, bulunan 13b/8 (2), bulunca 13b/8, bulunduğu 11a/9, bulunmadığı 23a/2, bulunmak 14b/4, bulunmasa 5b/18 (2), bulununca 14b/5, bulunurlar 21b/10, çalınmakdan 12a/11, çekinceķ 24a/8, çekinsün 12a/21, dinilen 15a/20, dinilür 13b/3, dinlendiren 39a/5, diñlendireñ 39a/5, dinülür 7a/10, düşünmeniz 25a/9, eğlendikten 38a/14, eklenmez 17b/2, geçinmekdir 19a/11,

gizlenmek 14b/12, , görünür 14b/1, görüne 34b/18, istenen 11b/2, istense 42a/21, işlenen 9a/12, itā‘at oluna 18b/6, kalınmak 39b/3, kılınmış 22b/20, kılınup 19a/3 (2), kondukları 15b/9, konup 12a/11, konuldukdā 33a/13, kullandık 7a/9, kullanmak 34b/19, kullanmaqdır 11b/16 gönması 14a/6, kullanmayan 8a/11, kullanursa 33a/15, kuşanup 32b/19, men‘olunan 28b/11, muşāhib olunmasıdır 22a/13, okundurur 2a/17, okunmaz 13b/8, olun 11b/17 (10), oluna 18b/6 (3), olunan 5a/18 (2), olunanı 41a/12, olunca 39b/14, oluncaya 1a/14, olunduğı 11a/10, olunmaya 37b/7, olunmayınca 4b/17, olunmaz 6b/14, olunsa 11a/6 (2), olunup 9a/15, olunur 2a/19 (6), olunurlar 33b/12, olunursa 37a/19, şalınmağıyla 4a/12, sanan 8a/18, sandıkça 42a/6, şanup 42a/2, şanıñ 4a/2, sanırsa 39b/18, sanısındayım 39b/18, şanmaqdır 8a/16, sebep olunca 22b/7, sevindiresin 30b/14, sevinendir 18b/22, sevinmek 31b/10, şıgıncak 22a/1, şöñüp 15b/15, söylenen 9a/11, sürünmüş 42b/14, tabi‘ oluna 18b/10, tanınmak 13a/21, tanışmaz 38b/12, tanunur 2a/21 (2), Ta‘rīf olunmaz 21b/15, tayandım 16a/13, tayansa 37b/18, tayanurlar 16a/12, tokunur 31b/19, unuttum 17b/11, unutsa 37b/18, uyandım 14b/17, yanıb 18b/22, yanmışdır 10b/11, yunmayup 21b/4, yüklenüp 37b/4.

-nI (belirtme hâli eki): anı 3a/13 (21), bunu 4a/16 (4) bk. -I, -U, -n (belirtme hâli eki).

+(I)ncI/ +(U)ncU (isimden isim yapım eki): altıncı 18a/10 (2), beşinci 18a/8, birinci 14b/9, dördüncü 26b/1, ikinci 1a/10 (11), ikincisi 16b/11, onıncı 17b/11, onıncısı 18a/14, sâlisinci 19a/13, sekizinci 18a/13, tokuzuncu 18a/14, üçüncü 2a/12 (2), yedinci 18a/12.

- (I)ñIz/- (U)ñIz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki): ağanızıñ 7a/11, ‘ahdıñıza 26b/17, ananızıñ 7a/11, babanızıñ 7a/11, birbiriñizin 40a/11, devletiñiz 19b/17, eslâfiñizi 19b/18, etdiñiz 7a/12, evdā‘iñizde 38b/5, hâtırıñızda 20a/17, hidāyetiñiz 22a/17, ‘izzetiñiz 19b/18, qalbiñiz 22a/15, qalbiñizi 39a/12, kelâmiñizi 27a/5, kuvvetiñiz 39a/12, mabeyiniñize 30b/11, murâdıñız 38b/2, muşāhibiñiz 22b/1, mustakimiñizi 22b/3, nefisleriñizi 15b/8, rızkıñıza 30b/12, şalâhiñizi 38b/2, selimiñiz 22b/3, şerriñiz 30b/8, zülümâtıñız 22a/21

+(I)r- (isimden fiil yapım eki): qarartmaya 10b/4, qararup 4b/16.

-rU (yön gösterme eki): gerü 4b/12 (2), ötürü 31b/10.

-rI (yön gösterme eki): beri 1b/9 (3), gerü 4b/12 (2), ötürü 31b/10.

-*sA (şart eki)*: ‘adilse 6b/21, ağsursa 27a/7, ağırırsa 30a/21, ‘amel iderseñ 25b/1, artsa 40b/8, artursa 40b/7, atmasa 37b/1, ayırsa 13b/8, baksa 40b/15, bāligler ise 36a/21, bıraksalar 34a/9, bilmese 24b/9, bilmezsen 25b/13, bilse 22b/9, bilünürse 36b/7, bilürseñ 9a/9, bulsa 29a/21, bulunmasa 5b/18, çağırta 24a/18, çalışmasalar 29a/4, çıkmasa 23b/1, def itse 30b/14, değilse 17b/5, değse 37b/20, dilerse 35b/20, dilersek 31a/20, dilersen 40a/20, dirse 28a/8 (3), dirseñ 14a/14, dise 20a/12, du‘a itmeyeseydi 32a/14, duyduysa 36a/14, düşseler 8a/14, ederlerse 42a/4, edersen 42a/7, emr etse 21a/14, etmese 35b/8, fakır ise 30a/14, gālib ise 34b/11, gelirse 29a/19, gelse 34b/10 (2), gelürse 11b/4, gerekse 30b/19 (4), götürürse 9a/1, gideceksen 10b/23, gidersen 4b/2, girse 13b/4 (2), girseler 32a/15, görse 40b/16 (2), görseñ 24a/2, gösterirse 28a/8, hâcetinde olsa 30b/16, had‘ etdiyse 28a/12, havâle etse 6b/20, hayır ise 1a/14, içerse 11b/15, iderse 6b/15 (7), idersek 29a/3 (2), idişseler 11b/22, ‘inān iderseñ 25b/2, isede 25b/23, istense 42a/21, isterlerse 29a/15, isterse 6b/16 (4), istese 4b/21 (3), istinşāh etse 30a/23, itdiyse 16a/9, itmese 33a/14 (2), itse 33a/14 (14), itseler 16b/13 (3), izzetlense 37b/16, kaçarsañ 12a/5, kaçabilmezse 36b/8, kalsa 25b/12 (2), karışsa 23a/17, kât etse 22b/12, kaṭ‘i etse 24b/8, kazāysa 32b/9, kılta 31b/4, kısmı ise 34b/12, kullanursa 33a/15, mağlūb iderse 18b/9, ma‘lūm olsañ 31a/17, mazlūm ise 30a/15, meyletse 33a/14, muḥālif ise 6b/4, mücerred ise 30a/15, mümkün ise 26a/11 (2), ne ise 33a/3 (3), nice ise 12b/11, ni‘metleriyse 25a/11, olduḡsa 25b/22, olmasa 5a/10 (3), olmazsa 34b/14 (2), olmazsada 40a/14, olmazsan 10b/20, olsa 4b/17 (48), olsalar 5a/10 (4), olsan 7a/13 (2), olunsa 11a/6 (2), olunursa 37a/19, olursa 5b/2 (15), olursan 10a/23 (3), ‘özür itseler 42b/10, rāciḥ ise 34b/12, riya ise 34b/23, şanursa 30a/22 82), sevse 21b/4, şorarsak 29a/5, söylense 30a/1, şer ise 1a/16, tamaniyete itmese 31b/5, tayansa 37b/18, tedārik etse 25b/8, tevcih etse 20a/8, tuymadıysa 36a/13, tuysa 36a/14, uğrasa 13b/4, varise 22b/22, varşana 18b/15, verirse 40b/2, versem 21b/20, virmeseler 33b/16, virse 27a/8 (8), virseler 26b/19 (3), yapsada 6b/19, yaşasa 43a/20, yāyān ise 30a/15, yetmezse 20a/17, yoksa 14a/22 (3), yorulduysa 39a/8, yorulsa 42a/20, yürüse 22b/8 (2), zann etse 24b/10, zāri etseñ 25b/14, zuhūr ise 38b/3. zulm etse 22b/21, zükür ise 26b/21.

-*sA gerek (dUr) (gelecek zaman teklik üçüncü şahıs eki)*: artsa gerekdir 40b/8, artursa gerekdir 40b/7, olsa gerekdir 14b/5 (7).

-sI (Teklik üçüncü şahıs iyelik eki): ādāsı 24b/5, aḡāsı 9a/16, aḥbesidir 40a/14, aḡcesı 35a/17, ‘aliyesiyle 9b/21, āmādesini 9a/12, anası 23a/8, arası 3b/8 (2), arasına 9a/17 (2), arasında 3a/11 (8), arasındadır 36a/19, arḡası 41a/12, arzusu 14a/6, ‘aṭāsın 17a/18, āyāsı 4a/2, âyet-i kerîmesi 34a/5 (2), âyet-i kerimesin 15a/5, âyet-i kerimesinin 37b/9, a‘zasına 2b/18 (2), ba‘zısı 42a/22 (3), ba‘zısını 42a/22, behāsı 5a/2, behāsın 40a/6, beḡāsından 38b/21, belası 31b/22, belasından 31b/16, belāsını 32b/4, belāyāsına 6a/12, birisi 9a/21 (7), birisiyle 14a/19, cariyesine 26a/11, cenāzesine 30a/22, cümlesi 23a/17 (5), cümlesinden 40a/18, çāresi 22b/21, çāšnisi 40a/3, da‘vāsın 37b/16, da‘vāsına 34a/22, da‘vāsıyla 6a/16, du‘āsı 32b/4, du‘āsına 40b/19 (2), du‘asında 31b/10, du‘asını 41b/21, du‘āsıyla 20a/4, eczāsı 37b/14, eczāsından 37b/13, ednāsı 24b/17, eksilmesi 40b/8, ensesine 38b/14, esmāsı 23b/10, esmāsıyla 41b/13, fā’idesi 32b/6 (2), fenasından 38b/20, fidyesi 36b/19, fuḡarāsını 14a/19, galebesi 39b/23, ḡavḡası 13b/21, ḡavḡasıdır 41a/19, ḡayrısı 3a/19 (2), ḡayrısına 23b/6, ḡınāsını 39a/14, göḡsi 3b/9 (2), ḡafiyesini 30a/6, ḡalaḡlasına 22a/4, ḡalîfesi 12a/15, ḡalîfesidirler 12b/14, ḡalîfesini 26b/2, ḡanesi 10b/3, ḡānesinde 10b/3, ḡasnāsı 26a/22, ḡāşiyesinde 36b/17, ḡaṭāsı 13a/17, ḡaṭāsına 11a/14, ḡāṭırası 10a/11 (2), ḡāṭırasın 32b/21, ḡāzinesinden 8a/9, hediyesi 23a/7 (2), hevāsına 13b/23 (2), hevāsında 33a/22, hevāsından 5a/14, ḡulefāsı 23b/14, ıtlākîsi 37b/10, ikincisi 16b/11, ikisi 6a/2 (2), ikisidir 32b/20, ikisinde 21a/18, ikisine 31a/17, iktifāsı 26b/9, i‘lāsına 22b/7, imtihāsı 37a/20, istihzāsı 31b/9, ittikāsı 42a/13, ḡabesi 35a/21 (2), ḡā’idesi 13a/2, ḡamūsı 4a/4, ḡapusına 24b/19, ḡāşanesine 15b/11, ḡazāsına 19a/7, kelimesi 2a/5 (3), kendüsi 22a/5 (2), kendüsini 11a/6, kerimesinde 22b/6, kıssası 40a/23, ḡışşasında 14a/20, kitābhānesine 14b/21, ḡoḡısın 26a/16, ḡudsi 10a/11, künyesinden 42a/16, maḡdemesi 19a/6, ma‘nāsı 29b/9, ma‘nāsıdır 16b/17, ma‘nāsıñ 24b/9, ma‘nasına 2b/14 (20), ma‘nasınadır 2a/5 (7), ma‘nāsını 37a/20, māsivāsında 7b/10, māsivāsından 21a/9, mecellesinden 4b/2, memesi 3b/16, merāyāsında 11b/3 (2), mertebesi 19a/2, mertebesinden 9b/8, mesturesinden 38a/23, meşhūresi 13a/12, mevlāsı 20a/19 (2), mu‘āmelesine 16a/21, muḡālîfesi 14a/22, muḡāveresine 11a/9, muḡābilesinde 6b/1 (2), muḡaddimesi 12b/5, muḡaddimesidir 21a/22, muḡteżāsınca 37a/17, muṭaḡharası 14b/10, mutlakasından 36a/7, müdde‘isi 34a/23, müftisinde 36b/13, müjdesine 35a/13 (2), mülāḡazası 10a/10, mümāsı 4a/5, müntehāsı 38b/9 (2), müntehāsına 12b/12 (2), müşāhedesinde 12a/18, naḡarası

22a/15, neferesi 35a/14, nesnesi 5a/2, nuşûşı 28b/16, nüzûlesidir 17a/13, onuncısı 18a/14, ortası 3a/17 (2), ortasına 22a/14, rāyihası 11a/7 (2), re‘āyāsına 7a/7, recâsı 39b/13 (2), rızâsı 14b/16 (3), riyâsı 34b/16 (4), riyâsıdır 34b/19, riyâzât-ı belâyâsına 37b/11, rüfekâsından 7a/12, şafâsın 41a/17, şahrâsına 25b/4, sanısındaım 39b/18, sâyesinde 34a/3, şefâsı 14b/17 (2), seḥâsı 16a/19, senḥası 4b/11, sevdasından 35a/11, silsilesinde 15a/10, sinesinden 3b/12, sūresi 1a/9, şeddesinin 42a/7, şemşîresiye 7a/2, şerîfesi 3b/15, şeydâsı 4b/1, şifâsı 42b/23, taḥtasına 15a/3, teba‘ına 7a/7, tevbesi 36b/17, tevbesidir 34b/10, tilāmizesi 35a/15, ‘uhdesinden 34b/13, ‘uzemâ’sı 20a/19, üçüncisiniñ 23a/16, üçüncisi 16b/11, vâlidesi 34a/20, vesilesiyledir 37b/19, vesvesesin 39b/7, yekṭâsı 19b/16, yumurdası 4a/6, zâ’idesin 18a/15, zerresi 37a/3, zira‘ası 35a/20, ziyâdesi 23a/23, ziyadesinden 5a/8, ziyâsı 42b/22.

-sIn (şahıs eki): ‘afv idesin 16b/8, ‘akab olmasın 32a/17, artırasın 40b/3, a‘zâsın 6a/15, baḳarsın 40b/9, bilmeyesin 23a/4, buḡz idesin 23b/21, çekersin 25b/2, deḡilsin 26b/2 (2), dirsın 16a/23 (2), du‘a idersin 32a/1, gâlib olmasın 39b/10, gelürsin 38a/5, gezersin 26b/3, gidersin 38a/5, gidesin 10a/21, görmesin 13a/4, gülersin 39b/15, izâle idesin 30b/13, kalmayasın 40b/11, kerem eylersin 40b/2, korkarsın 39b/13, mütemevvic olmayasın 19b/14, müteveccih olursın 23b/21, olmasın 40b/11, ödeyesin 30b/13, raḥîmsin 14b/11, sabit olsun 19b/14, sevindiresin 30b/14, yetemezsin 23b/21, zamm idesin 16b/1 bk. -sUn (şahıs eki)

-sIn (emir eki): bilsin 40b/5, ḳosın 3b/3, öḡmesinler 35b/1, rāḥat bulsın 15b/17, yaklaşdırsın 34b/1, yamasınlar 35b/1 bk. -sUn (emir eki).

-sUn (şahıs eki): ‘ayb olmasın 7b/8, bulsun 43b/15 (2), çekinsün 12a/21, deḡilsün 11a/6, görürsün 36a/17, itmesün 18a/3, iyü olsun 38a/22, ḳalmasın 7b/9, ḳalsın 7b/9, kim olsun 38a/22, muhtâc olmuşsun 34a/21, muntazır olsun 34a/9, mülâzim olsun 9a/7, olmuşsundur 25b/22, olsun 6b/23 (3), sevsün 35a/6 (2), söylelesün 9a/2, sükût etsün 9a/2, şefâ‘at etsünler 42a/22, yesün 40b/4, zuhûr etsün 38b/7.

+sIz (isimden isim yapım eki): ‘amelsiz 28b/16, anlarsız 22b/12, ‘aşḳsız 13b/23, ‘avezsiz 36b/10, behresiz 41a/14, beyânsız 12b/23, cansız 10a/17, derdsiz 13b/23 (2), edebsizlik 14b/21, fâ‘idesiz 38a/7 (3), halitsiz 32a/20, ḥarâzetsiz 13b/23, ḥayâsızlığı 5a/17, ḥayırsızlık 26a/19, hediyesiz 23a/14, ihlâşsız 10a/17, ihtiyacsız 2a/22, ikisiz 16a/9, ‘ivâzsız 36a/21, ḳaşdsız 34b/15, kıvırcıksızda 2b/21, ḳıymetsiz

41a/14, ma'rifetsiz 15b/1, rahliyesiz 2a/22, ri'asız 22b/23, şādıksız 29a/21, saltanatsız 2a/22, sa'yesiz 28b/13, şartsız 23b/4, şeri'tsiz 15a/16, tövbesiz 35b/20, tefsirsiz 27a/13, bk. +sUz (isimden isim yapım eki).

-sIz (şahıs eki): artmayasız 40b/10, göresiz 22a/18.

+sUz (isimden isim yapım eki): da'vetsüz 23a/16, gönülsüz 14a/1, huzursuz 40b/10, 'ilimsüz 12b/22, kūrānsuz 12b/23, öksüz 28a/9, tereddüdsüz 33b/23, tevaḳḳufsuz 17a/9, yemsüz 37a/17, yüzsüzlükdür 32a/20 +sIz (isimden isim yapım eki).

-sUz (şahıs eki): bulursuz 33a/6.

-(I)ş- /-(U)ş- (fiilden fiil yapım eki): buluşunca 30a/21, bitüşürdi 3b/22, çalışmasalar 29a/4, çekişmededir 13a/14, idişseler 11b/22, karışib 10b/3, karışık 2b/20, karışmaya 11a/1, karışsa 23a/17, karışur 38b/13, karışurlar 15b/10, küşüşmekdir 40a/8, oluşan 25a/8, oluşdum 25a/19, oluşmuşdur 24a/4, söyleşe 11a/12, şöyleşelim 42b/6, tanışib 25a/14, tanışmaz 38b/12, tanuşuk 13a/8, ulaşırmak 26a/20, ulaşıb 26a/1, ulaşincaya 41a/22, yakışmakdan 31a/17, yapışmakdan 27a/2, yapışmaz 14a/4, yapışup 29a/12 (4), yetişmez 40b/19, yetişüp 39a/9.

-(I)ş/- (U)ş (fiilden isim yapım eki): biliş 25b/13, döğüş 21a/14, kamışla 17b/22.

-(I)t- /-(U)t- (fiilden fiil yapım eki): aldatmaz 36b/4, benzetdiler 8a/8, dirilt 42a/23, karartmaya 10b/4, tüketmedin 11a/8, uğratmakdır 38a/8, unuttum 17b/11, unutsa 37b/18, uyutup 26b/6, yaradılan 7a/17, yaradıldı 7a/17, yaradıldıysa 7a/14, yaradılmışdır 13b/20, yaratdı 11a/6, yaratdım 34a/21 (2), yatarak 14b/5, yatarmışım 15a/1, yatup 13b/3, yatmayacak 12b/3, yükledüp 37a/18, yükletme 39a/3, yürütmekdedir 18b/10, yürütölmeye 37a/18.

-U (fiilden isim yapım eki): kōrkup 16a/10, kōrkudırdı 2b/16, korkudup 34a/3, kōrkun 34b/14, kōrkup 33a/7, kōrkulur 24b/9, kōrkusundan 11b/9, korkutmak 30b/10, kōrkuya 13a/5,ölölerden 38b/16, şıku 3b/15, togru 5b/14 (3).

- Uñ/-nUñ (İlgi hâli eki):

anuñ 5a/22 (3), ārūnuñ 13a/22, benzerüñ 4b/8, birinünüzüñ 9a/10, bozduğuñ 32b/7, buğuzuñ 23b/21, bunlarıñ 12b/21, bunuñ 3a/16 (9), dā'imuñ 7b/6, dostuñ 35b/4, ğazabuñ 18b/21, hasūdüñ 40a/21 (2), ħumkuñ 9a/14, ħumayunuñ 3b/1,

hüsnünün 41b/6, İbâdallah Kûnû'nun 40a/9, kendüniñ 11a/10 (3), korkduğunuñ 37b/22, kulumuñ 39b/18, kuluñ 20a/19, ma'dümüñ 25a/16, maḥsûluñ 23a/23, ma'lûluñ 18a/12, matlubuñ 39b/2, mazlûmuñ 6b/19, maẓmûnuñ 14b/19, mecnunuñ 19a/6 (2), mevcûduñ 25a/16, nasûhuñ 36a/4 (2), onuñ 34a/3, resulüñ 10a/18, resûlünüñ 21a/9, sâbıkuñ 9b/7, şolunuñ 18a/9, sucuñ 7a/19, sünbülünüñ 8a/7, şükürüñ 7a/17, 'ulümüñ 12b/14, umduğunuñ 37b/22, vücûduñ 3a/1 (2), yükaddisünüñ 34a/1, zulmuñ 16b/10.

-*UncA (zarf-fiil eki)*: bulunca 13b/8, bulununca 14b/5, buluşunca 30a/21, mazmununca 33a/19 (5), olunca 12b/13 (7), oluncaya 1a/14.

-*Up (zarf-fiil eki)*: acıyup 31b/16, 'aciz olup 5b/21, açılup 28a/17, açup 10b/6, 'adû olup 30a/6, 'afv idüp 36b/4, ağlayup 32b/19, 'ahd idüp 33a/20, alâka idüp 29a/8, 'amel edüp 32b/10, anup 12a/20, artup 28b/17, âşinâ olup 6b/7, 'azîm olup 40b/5, 'azîz olup 29a/19, bağışlayup 41b/16, bahmayup 3a/17, bakınmayup 17b/7, bakmayup 34b/23, bakup 28a/20 (3), ba'z olup 13a/10, bazar idüp 16a/18, bertaraf idüp 6b/5, bırağup 10b/12 (2), bilinmeyüp 6b/22, bilmeyüp 8a/15, bilüp 22b/15 (3), bozup 10b/7, bulup 9a/22 (2), büğümleyüp 21b/8, büküp 34b/22, bülend olup 6a/10, cem' eyleyüp 2b/5, cem' olup 3a/13 (2), cemâl idüp 41b/10, çalışup 6b/7, çeküp 23b/9 (3), çıkup 29a/4, da'vet idüp 41b/10, değmeyüp 39b/4, delîl idüp 28b/17, demeyüp 15a/6 (2), deyüp 33a/22 (2), dönüp 38b/14, düşman idüp 16a/6, düşüp 41b/2, düşürüp 32a/2, ef'âl idüp 22b/14, ekmeyüp 32b/9, erilüp 37a/17, eşyâ idüp 29a/14, fark idüp 2a/14, fenâ kılup 41b/14, fikir idüp 22a/9 (2), gâfil olmayup 37b/4, galibe olup 2a/15, ğam olup 25b/8, ğaşy olup 7a/19, geçüp 29a/17, gelüp 13b/21 (7), getirüp 6b/6 (2), gıybet idüp 38a/10, gidüp 21a/23, girüp 35b/4, görüp 15a/3, göstermeyüp 6a/13, gösterüp 33a/22, hâkim olup 2a/8, ḥalâş idüp 22a/5, havâle itmeyüp 6b/19, ḥayırsızlık idüp 26a/19, hazer idüp 37b/3, ḥesâb idüp 13b/22, ḥıyânet idüp 33a/23, hodkâm olup 34a/8, hüdâ olup 6b/23, idüp 42a/3 (2), iğmâz idüp 10b/14, ihsan idüp 31b/4, iktifâ idüp 35a/4, ilâllâh idüp 39b/22, i'lâm idüp 41b/9, ilhâm olup 11b/22, iltifât itmeyüp 6a/8, inşâf idüp 14b/1, intikâm idüp 37b/18, inüp 39b/17, isâr idüp 4b/12, istignâ idüp 32a/14, işidüp 39b/19, izâ'a idüp 8a/12, kablayup 31a/10, kabul idüp 41b/21, kaçup 35a/2, kâküp 15a/1 (3), kalmayup 6a/19, kalup 16a/19 (5), kana'at itmeyüp 13b/12, kararup 4b/16, qarîn olup 13b/10, kaẓa idüp 6b/2 (2), kesüp 17a/5, kılınup 19a/3 (2), kılup 38b/15, konup 12a/11, korkup

16a/10 (2), korkudup 34a/3, koyup 13a/18 (5), kurtarup 31b/16, kırtulup 25b/1, kuşanup 32b/19, mahrûm olup 28a/15, mahv olup 22a/15, mâlik olup 29a/15, meczûb olup 21b/1, mestûr idüp 31a/5, muḥabbet idüp 6b/3, muḥtelit olup 3a/5, muḳâbil itmeyüp 14b/18, mübîn idüp 28a/12, mühtedi olmayup 6b/11, mümtelî olup 18b/19, mün'akis olup 10a/19, münsed olup 40a/19, müsahḥar olup 4b/1, müslimân olup 25b/14, müstāğni olup 4b/22, müte'ellim olup 40a/14, müteḥallik olup 3a/2, müttasîf kılup 41b/14, müyesser olup 41b/15, naḳl idüp müslimâna 27a/23, nâzar olup 12a/18, nehi idüp 31b/15, nisbet olunup 9a/15, niyâz idüp 9a/23, nûş idüp 22a/21, okuyup 15a/5, olup 6a/14 (13), oturup 4a/23 (2), peydâ olup 26b/10, rast gelüp 42b/5, râzı olup 11a/14 (2), rest olup 2b/22, şabrı idüp 6b/17, sâ'im idüp 28a/11, şanup 11a/9 (2), senet olup 27b/8, şorup 38b/15, şönüp 15b/15, söyleyüp 23a/22 (2), sulṭânîye olup 29a/11, şürmeyüp 32b/9, sürüp 37a/18, şerḥ idüp 12a/12, şübhe idüp 42a/4, ta'aruz itmeyüp 6b/17, tâbi' olup 18b/10 (2), tağayyür olup 5a/22, taḥammül idüp 6a/9, tahliye idüp 31a/13, tahsîs itmeyüp 32a/5, taḥzîr idüp 22a/12, tâş olup 9b/1, te'allüm idüp 16b/5, tebdîl olup 21b/2, tefsîr idüp 14a/2, temeddüh idüp 42a/1, tenfiz idüp 17a/10, terk idüp 16a/21 (2), teşâ'ud idüp 18b/19, teslim idüp 33a/6, tezkîr idüp 32a/12, tezkiyye olup 38a/11, tolup 26a/18, toymayup 13b/13, tûrup 6b/22 (2), tuymayup 13b/21, urup 15a/3, uyup 17a/6, uyurup 13b/23, uyutup 26b/6, va'de idüp 24b/6, vâ'iz olup 11a/20, vâkı' olup 39a/6, virmeyüp 18b/7, virüp 15b/18 (3), vurup 18a/2, yapışup 29a/12 (3), yapuşup 42b/4, yazılup 33a/18, yazup 32b/11, yek-zebân olup 37b/7, yetişüp 39a/9, yunmayup 21b/4. yükledüp 37a/18, yüklenüp 37b/4, zâhir olup 10a/4 (3), zâ'il olup 16b/2, zann idüp 39a/19, zâyi' idüp 8a/10, ziyâde idüp 6b/15.

-Ur- (*fiilden fiil yapım eki*): arturdu 41b/11, arturmak 16a/15, artursa 40b/7, arturur 4b/11 (2), bilürmezdi 3a/13, bitürür 26b/7, döğürmemek 18a/3, geçürme 25b/11, düşürmeye 11a/8, düşürmez 9a/2, geçürene 16b/4, geçürmedi 13b/16, geçirmekdir 38a/7, götürmek 17a/12, uyurup 13b/23, yoğurmak 39a/1.

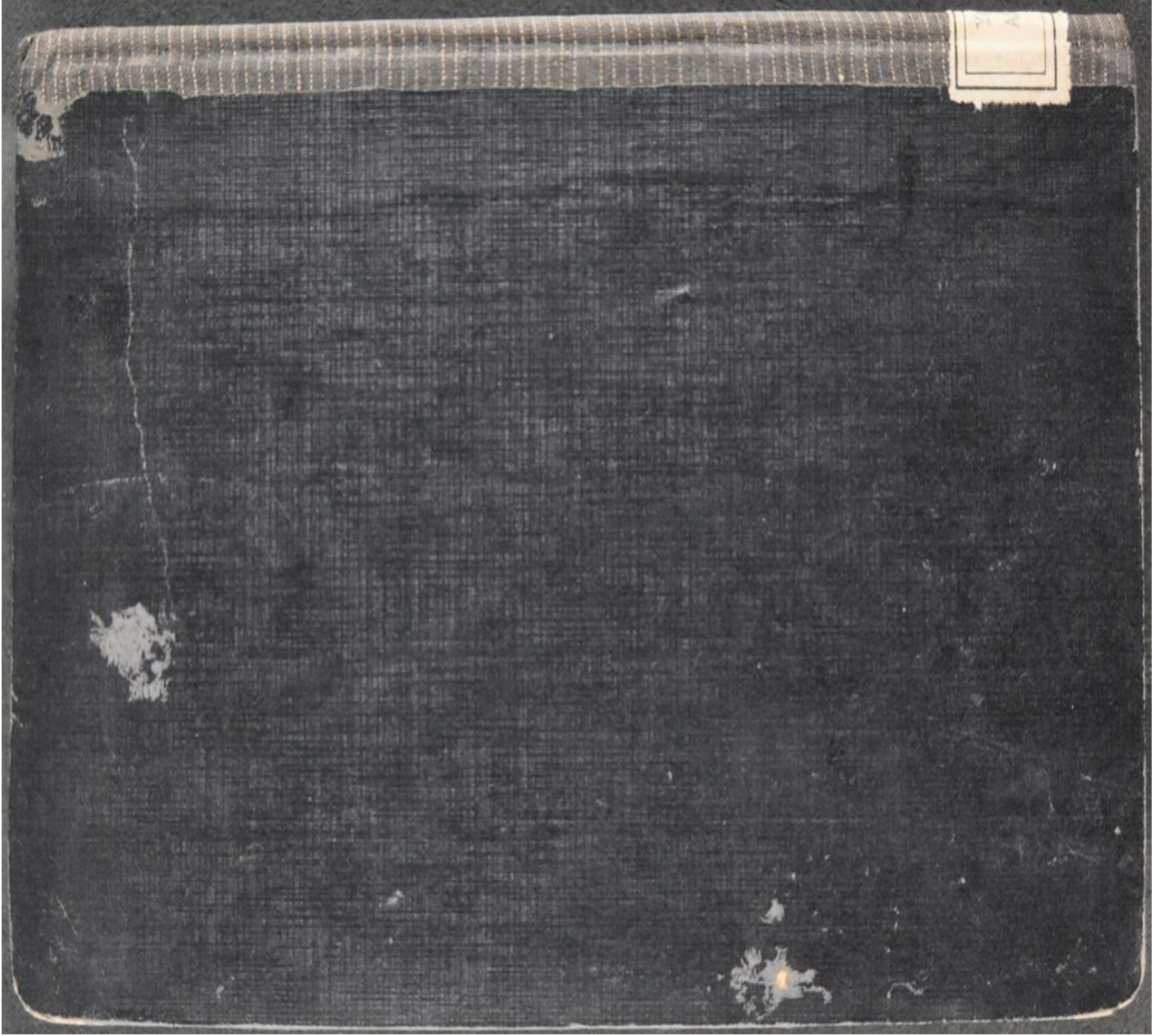
-Ur (*Geniş zaman eki*): açılır 10a/8, 'afv olur 36b/21, akreb olur 14a/11, alur 6b/16, arturdu 41b/11, artursa 40b/7, arturur 16b/16, ayrılır 15b/21, âz olur 19a/22, azâb olunurlar 33b/12, bahş olur 28a/7, bâ'is olur 6a/3, bâ'is olursa 5b/1, ba'z olur 18a/6, bırağurlar 10b/12, bi- ḥayl olur 14a/4, bî- müte'allik olur 9b/20, bilinür 6b/21 (4), bilinürse 36b/7, bilür 7b/23 (3), bilüre 13a/9 (2), bilürken 13a/14, bilürseñ 9a/9,

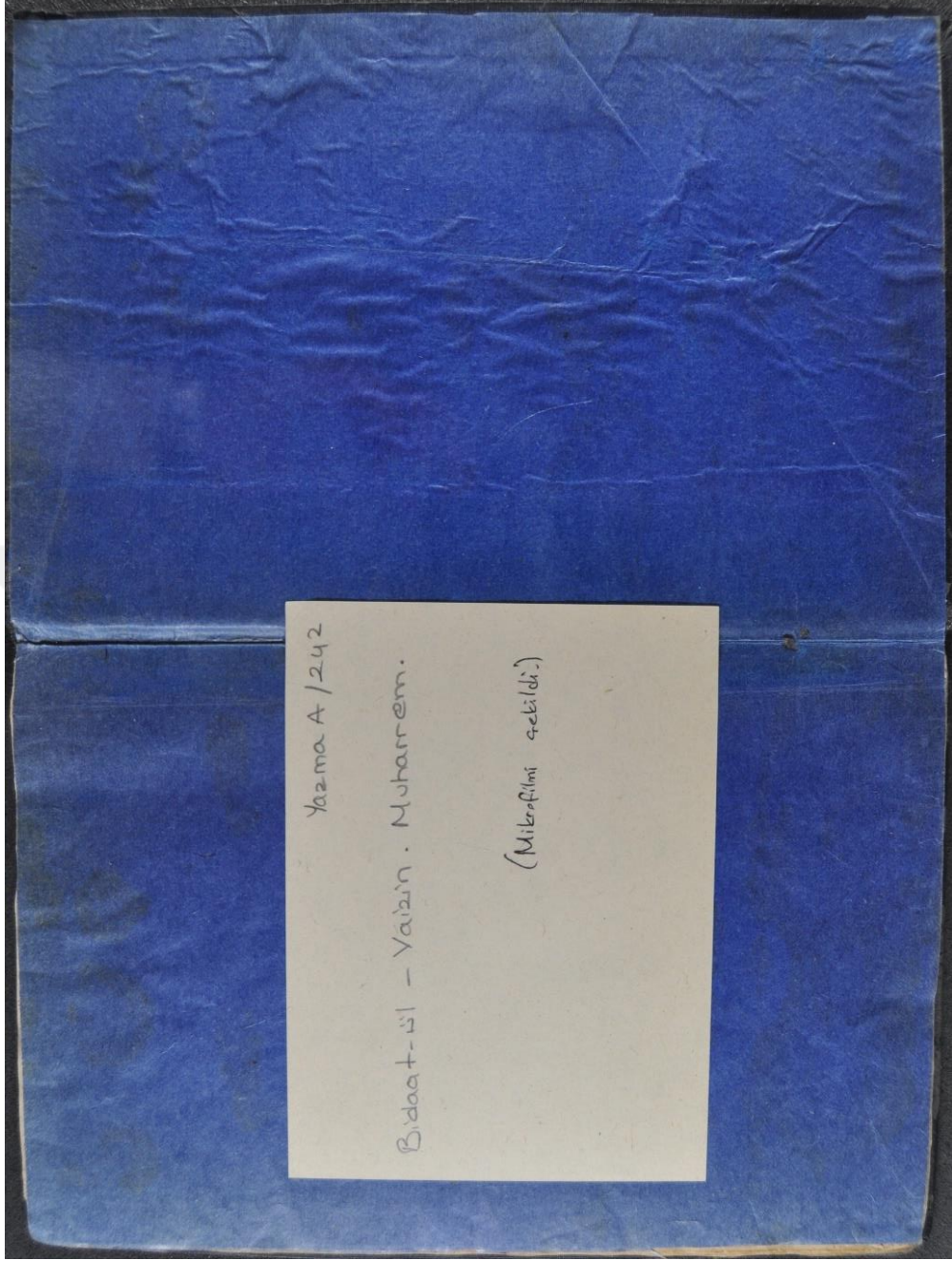
bilürüz 9a/9 (2), bitürür 26b/7, bitüşürdi 3b/22, boşalur 11b/2, bulunurlar 21b/10, bulur 5a/23 (4), bulurimiş 16a/9, bulurlar 16a/19 (3), bulursuz 33a/6, bulurur 3a/12, buyurur 2b/11 (112), buyururdi 4b/15 (5), buyururdiğı 16b/5, buyururken 13b/20, buyururlar 4a/1 (2), celīs olur 22b/3, cennetlik olur 21a/3, cezālanur 36b/21, cüz olurdu 37b/14, çekilürken 3b/1 (2), çıkmış olur 22b/9, dinülür 7a/10 (3), dökülür 37a/22 (2), eslāfindan olur 19b/17, fāsīd olur 9a/5, fāzıl olur 16b/2, fevt olur 4a/19, galā olur 33b/17, geçürme 25b/11, gelür 5a/22 (5), gelürken 35a/8, gelürse 11b/4, gelürsin 38a/5, getürür 40b/16, ğıybet olur 21b/12, görünür 14b/1, görür 15a/12 (2), görürdü 42a/19, görürsün 35a/17, görürüm 14b/9, ħadd olur 12b/13, ħağ olur 15b/18, ħāşıl olur 25a/7, ħaşr olur 11b/19, ħavāle tırur 24b/22, ifrāt olursa 5b/19, ‘iķāb olur 36b/3, ‘ilāc olurdi 8a/22, ķabūl olur 36b/16, kāfī olur 9b/8, kāfir olur 9b/19, kāfir olurlar 5a/10 (3), ķahr olur 6b/20, ķalur 9a/15 (5), ķalurlardi 29a/5, ķarışur 38b/13, ķarışurlar 15b/10, ķarīb olur 37a/23, ķatı olur 13b/8, kesb olur 25b/3, kesilür 10a/13, keşf olurdi 8a/22, ķılur 34b/14 (2), ķorķulur 24b/9, ķullanursa 33a/15, ķurtulur 11b/12 (2), ķüfr-i ħayt olur 36b/21, lâzım gelür 39b/3 (2), lâzım olursa 39b/3, mağlūb olursa 11a/14, maħrūr olur 7b/4, maķħūr olur 21b/9, ma‘mūr olur 32b/19, manşūr olur 30a/17, manzūr olursan 10a/23, melām olur 8a/14, men‘ olunur 33b/11, menzil olur 4a/16, mu‘tedil olursa 5b/16 (3), mu‘di olur 12a/4, muğtem olurlar 15b/10, muħtecib olur 18b/20, muħterem olur 30a/18, muştā‘id olur 6a/5, muţālebe olur 6a/4, muţlak olur 11b/12, mübtelā ķılur 34a/4, mülām olur 18b/11, münkeşif olur 6b/20, murād olur 23b/12, mürīd olur 11b/15, mürtefi‘ olur 36a/17 (4), muşliħinden olur 18b/9, müslümān olur 15b/18, nazil olur 20a/18, olunur 36b/23 (2), olur 6a/12 (29), olurdi 4a/23 (2), olurimiş 16a/8 (2), olurlar 21b/9 (4), olursıñ 23b/21 (2), olursa 6b/18 (6), olursañ 22b/4, otururlar 14b/10, öldürür 40b/15, pişmān olur 15b/19, rāġıb olurlar 16a/17, recādan olur 25a/10, şacı olur 5a/23, şādr olur 5a/19, sākıt olur 6a/11 (2), şanursa 30a/22, şatılur 9a/15, satulur 38a/6, sebeb olur 7a/3 (2), sebeb olursa 5b/3, sevāb olur 9b/18, şöħbet olursan 12a/5, şorılur 7a/8 (5), su‘āl olunur 7a/15, sū‘al olunursa 37a/19, suçlı olur 22b/8, şibhli olur 23a/18, ta‘ām verilür 37a/2, taḅ‘ī olur 5a/22, ta‘cīl olunur 37a/3, tafđil olur 3a/4, taħşıl olur 7a/17, taksīm olur 39b/15, tanunur 13a/21, tayanurlar 16a/12, tebdil olur 5a/21 (2), tebezzüllük olur 6a/5, unutturur 22b/1 (2), utanurum 30a/12, vech olur 10b/5, virilür 19a/22, yazılur 25b/18 (2), yetebilür 23b/20, yıķılur 15b/13, zā‘il olurimiş 30a/19.

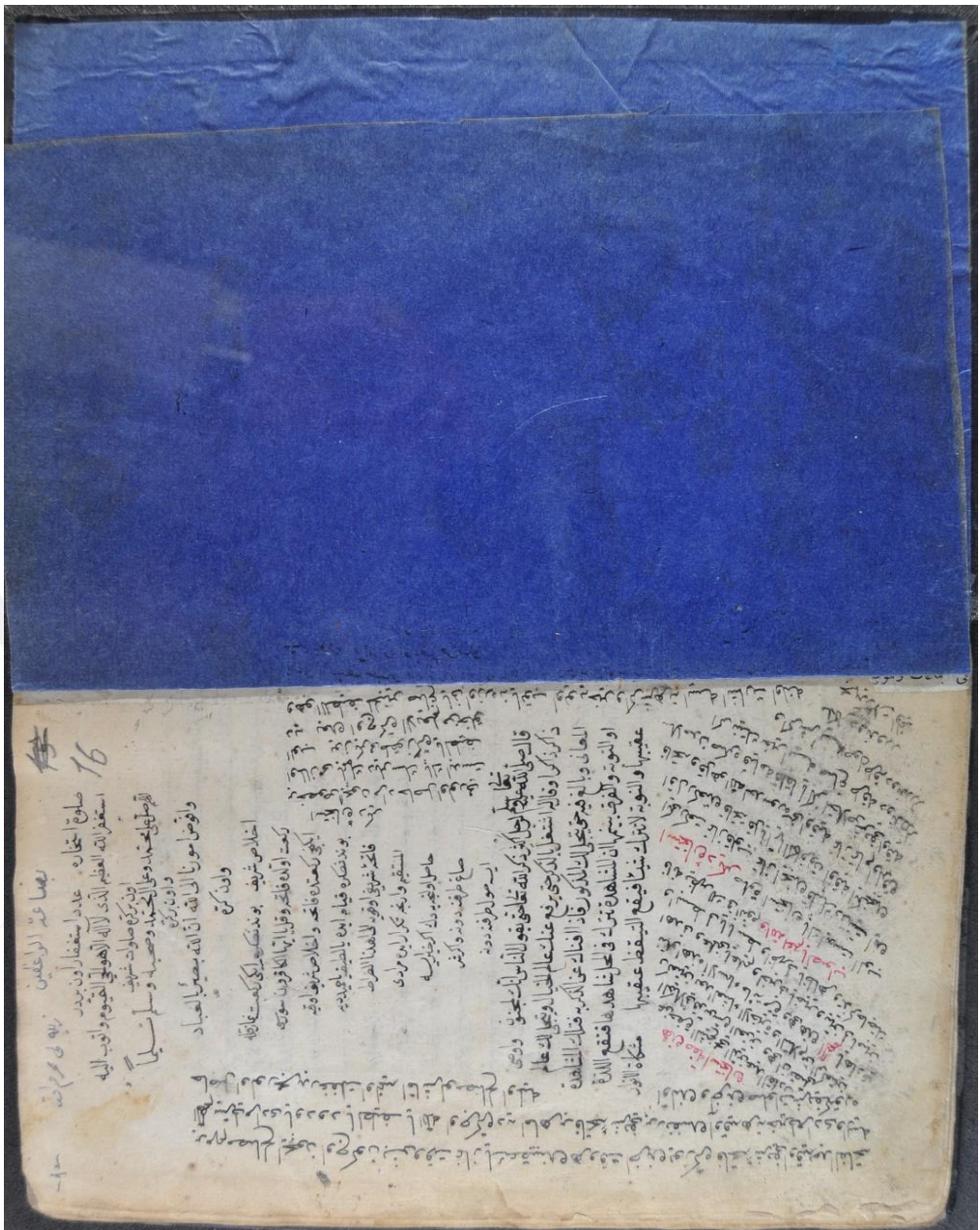
-y- (*fiilden fiil yapım eki*): koyan 24a/7, koymaya 37a/17, koyup 7a/19 (5), koyulan 18a/7, sayarken 35a/19, sayıla 6a/22, saymaz 7b/23, söyle 11a/22 (3), söylediği 38a/3, söyledikde 26b/18 (2), söyledim 14b/20, söyledir 26b/7, söylelesün 9a/2, söylemedi 14b/13, söylemek 9a/7 (2), söylemekdir 38a/4 (4), söylemeye 11a/1 (3), söylemezdi 42b/6, söylemezler 34b/3, söyleñ 27a/5 (2), söylenen 9a/11 (2), söylense 30a/1, söyleñüz 9b/2, söyler 9a/9, söylerler 26a/14, söylese 33a/13, söyleşe 11a/12, şöyleşelim 42b/6, söyleye 11a/11 (2), söyleyim 9b/2, söyleyüp 23a/22 (3), toya 42a/17, toymayup 13b/13, toymaz 10b/21.

Ek-3 Tıpkıbasım

16

بعضه الرعيلين

صلواته

استغفر الله العظيم الذي لا اله الا هو الحي القيوم واوجب اليه

القول على ما جاء في الحديث وصلى وسلم

واولئك من اولاد الله ان الله بصير العباد

اولاد كثر

اخلاصه شريف وندتكه لكي كعت فاقاله

كعت اولاه فانه قواها الا فكون حوته

اكي كعتاه فانه واطاها شريفه اكي

وندكته قيام ابنه بالشرفه اكي

فانه شريفه وقواها الا فكون حوته

الشقيق وابنه كبره مري

حامله وقواها الا فكون حوته

صاغه وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

بعضه الرعيلين

صلواته

استغفر الله العظيم الذي لا اله الا هو الحي القيوم واوجب اليه

القول على ما جاء في الحديث وصلى وسلم

واولئك من اولاد الله ان الله بصير العباد

اولاد كثر

اخلاصه شريف وندتكه لكي كعت فاقاله

كعت اولاه فانه قواها الا فكون حوته

اكي كعتاه فانه واطاها شريفه اكي

وندكته قيام ابنه بالشرفه اكي

فانه شريفه وقواها الا فكون حوته

الشقيق وابنه كبره مري

حامله وقواها الا فكون حوته

صاغه وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

بعضه الرعيلين

صلواته

استغفر الله العظيم الذي لا اله الا هو الحي القيوم واوجب اليه

القول على ما جاء في الحديث وصلى وسلم

واولئك من اولاد الله ان الله بصير العباد

اولاد كثر

اخلاصه شريف وندتكه لكي كعت فاقاله

كعت اولاه فانه قواها الا فكون حوته

اكي كعتاه فانه واطاها شريفه اكي

وندكته قيام ابنه بالشرفه اكي

فانه شريفه وقواها الا فكون حوته

الشقيق وابنه كبره مري

حامله وقواها الا فكون حوته

صاغه وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

ابره وقواها الا فكون حوته

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

كلها كالحسن وبت استيبيت ترجمه الطاهر سلفه كماله السيف الربيع السبي
بني بمقتضى قوله انك تفعلوا ٣ عتقوا له كركر حتمه عتقوا ولا يصح حله بنا وبقية
يورد ان الناس غلبوا على الناس الذين عتقوا اذ استقرت بهما يعني على ذلك ان الناس
يغلبوا لولا وسد في رزق ولا الملو على اول حركه تسليم وضاب بانفسهم كما في قوله
شركاء ابراهيم واثبت خروج قوتها كحق اعتق ابن ابراهيم در وقتان بعد خلود فرقت
اولا كما في الخفا ووقع اوله كذا في قوله تعالى في سورة النور اول الله علم
الحديث السابع عشر كذا في قوله **لا اله الا الله** لا اله الا الله لا اله الا الله
الا لله قوله في الاكرا فرب مقلنا انهم عتقوا ريات ابراهيم كذا في قوله لا اله الا الله
لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
اهل الذين كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
سورة انك كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
نوم عتقوا كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
المنفعة الا كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
بعدد كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
جاء في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
اشهد وعتقوا دل على الذين الذين ان كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
فانعت ورد وسهر وروى كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
عولان تعز انتد كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
جاء في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
حسن طين انما كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
ختم من انك كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
ختم ختم كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
ابدي اقرا كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله

سيرة كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
كيد جسد ورس برورين اية حتمه من كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
باب كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
الان كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
وودي كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
غير كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
ما كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
بولجين كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
قورين كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
اولوب كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
جوي الدم كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
كمر كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
وه كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
هواي كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
الكه كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
عمر كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
اليد كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
شجع كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
سلك كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
هر كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
لوبي كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
ختم كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله
اولوب كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله كذا في قوله لا اله الا الله

[illegible][illegible]

[illegible]

وہ کہے ہیں کہ ان کے پاس ایک صاحب تھا جس کا نام تھا کہ ایک لطیفہ تھا کہ اب وہ لایا تو اس میں تین شعر تھے۔ پہلا یہ تھا کہ ایک صاحب کو کہہ دو کہ میں نے تم کو نہیں کیا ہے۔ دوسرا یہ تھا کہ ایک صاحب کو کہہ دو کہ میں نے تم کو نہیں کیا ہے۔ تیسرا یہ تھا کہ ایک صاحب کو کہہ دو کہ میں نے تم کو نہیں کیا ہے۔

عاش هذه الأيام غني البصر في الدنيا فاقا قال هذا الركن كفيف من ظلم الركن هو الجبل السبع المحبت بالقطيع فانه
يتشاور الاضطرار فيقول ان لا اقرب من الظالم الا بقرع من نعره او غير من المسلمين الا بالامر المعروف
هو في تعظيمه فلا بد المؤمن ان لا يقرب من الظالم الا بقرع من نعره او غير من المسلمين الا بالامر المعروف
والشهر للكر لان افضل العبادات كذا في الشفا

[illegible]

مجلس

[illegible]

که آنکه حب و نیاز در عالم اولیای الله بالمرئیه و دفعی لائقه و بالصدق و التمسک
بجور و قد تشرع حق تعالی بالتقوی و جور و فی کما شاهد حق تعالی به نظر المصنف
عشر ما بین و حبیبی نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
فی کل اولیای نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
سور ادب اخذند و حبیبی نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
صلوات و تهنیت علی سوره ابراهیم اولیای الله بالمرئیه و دفعی لائقه و بالصدق و التمسک
ایشان و کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
دها آنجا که در قلب و کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
نه مستلزم بود و در اوقاف حق تعالی به احاطت به عطیة طیبه حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
طلایه و معضای حق تعالی به احاطت به عطیة طیبه حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
نار و کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
مرتب و در حق تعالی به احاطت به عطیة طیبه حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
هوا اولیای نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
لعلی الله و در حق تعالی به احاطت به عطیة طیبه حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
که یکبار است و اما بعضی نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
پراگند و متلاطم و معلوم اولیای نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
ست و بعضی نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
قد رشت پس تحقیق و در نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
ایردی پس آمد و در نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
آینه و کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
الله تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
حقا و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت

و نه آنکه بدی و بعضی نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
بسیک مصداق و شاهد حلقه اصلاح حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
افضل الصدق و اصلاح ذات البین و عاقل الله علی کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
و حریم عالمی و در حق تعالی به احاطت به عطیة طیبه حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
لمن و عاقل الله علی کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
و آخر و با کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
که چون تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
شک و کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
طعام هدیه و کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
آنکه و در حق تعالی به احاطت به عطیة طیبه حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
سودن و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
فایده و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
اولیای نازدن شیخ الدکن حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
کما استحققی پس تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
الذی الله تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
نماز و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
کلام حق تعالی به نظر حق تعالی به نظر المصنف
و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
پس و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت
و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت و تهنیت

[illegible][illegible]

B. 2. 1. 2.

58-

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

٥٠

عالمی و ادبیات و فلسفہ کی تاریخ میں ایک نیا دور
 ابھی شروع ہوا ہے۔ اس دور میں انسانیت نے
 اپنے آپ کو ایک نیا وجود قرار دیا ہے۔
 اس دور میں انسانیت نے اپنے آپ کو
 ایک نیا وجود قرار دیا ہے۔

سندبره چاره فی صوم رمال مصباح نج عرفان - وحسنه لاله

Ek-4 İngilizce Karşılıklar

<i>Türkçe</i>	<i>İngilizce</i>
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Recep Tayyip Erdoğan University
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	Institute of Graduate Studies
Yüksek Lisans Tezi	Master Thesis
Türk Dili ve Edebiyatı	Turkish Language and Literature
Dr. Öğretim Üyesi	Asst. Prof. Dr.
Yazar	Author
Yıl	Year
Sayfa Sayısı	Pages